

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS SEXTUS

- I. — G. BAYAN.
LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER ISRAEL (IV. *Mois de Trê*).
- II. — RENÉ BASSET.
LE SYNAXAIRE ARABE JACOBITE (IV. *Les mois de Barmahat, Barmoudah et Bachons*).
- III. — M. JUGIE.
HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES.
- IV. — J. PÉRIER.
LA PERLE PRÉCIEUSE (*chapitres I-LVI*).
- V. — M.-A. KUGENER & EDG. TRIFFAUX.
LES HOMILIAE CATHEDRALES DE SÉVÈRE D'ANTIOCHE (*Homélie LXXVII*).

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1922

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

IV

MOIS DE TRÉ

3Q

310

18937

921.10

A = Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 87 à fol. 122.

B = Édition de Constantinople, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des R.R. Bollandistes.

ERRATA AU T. XVI, FASC. I.

- Page [522], l. 8, *lire* Կստանդնուպօլսոյ *au lieu de* ստանդնուպօլսոյ.
Page [538], var. 1, *lire* 6 *au lieu de* 24.
Page [546], l. 17, *lire* ԵԼ *au lieu de* Ե.
Page [549], l. 11, *lire* բորբորեալ *au lieu de* բորբորեալ.
Page [549], l. 12, *lire* Էին *au lieu de* Էրն.
Page [558], l. 10, *lire* երթեալ *au lieu de* յերթեալ.
Page [580], var. 5, *lire* 7, 8, 12 *au lieu de* 11, 12, 18.
Page [583], var. 6, *lire* Փիլիճոն *au lieu de* Փիլիճոն.
Page [591], var. 3, *lire* 11 *au lieu de* 119.
Page [607], l. 6, *lire* զսեպանովն *au lieu de* զսեպանովն.

Տրէ ամսոյ Ա եւ նոյեմբերի Թ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Անտոնինոսի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Անտոնինոս՝ էր յերկրէն Սուրոնայ, ի գեղջէն Պալիպա . եւ էր քարահատ եւ շինող : Եւ մերձ ի գետին որ կոչի Կապուսէվան՝ էր տաճար մեծ յոյժ, յորում էին բազինք կռոց եւ զոհէին անոյ : Եւ Անտոնինոս էր քրիստոնեայ եւ ուսուցանէր զկռապաշտան՝ ի բաց կալ ի պաշտելութենէ կռոց . եւ նորա ոչ լսէին նմա :

Եւ թողեալ զգետին՝ զնաց յանապատ, եւ գտեալ ծեր մի ծառայ Աստուծոյ, որոյ * A fol. 87
անուն էր Թէոտիմոն : Եւ կացեալ առ նմա ամս երկուս մեծաւ ճգնութեամբ, եւ 1° a.
նորին հրամանաւ դարձաւ ի գետին իւր ի մոլորեալ ժողովուրդն : Եւ աշխատեալ ի
10 ճանապարհին նստաւ, եւ եկեալ հրամանաւ Աստուծոյ էշ մի, եւ նստաւ ի վերայ նորա
սուրբն եւ զնաց ի Կապուսէվան : Եւ գտեալ անոյ ժողովուրդ լսպում որ տօնէին պիղծ

1 Վկայաբանութիւն Վկայութիւն B — Անտոնինոսի ծառայրոսի *add.* B || 5 ի պաշտելութենէն ի պաշտածանէ B || 7 գտեալ գտանէ B || 9-11 եւ աշխատեալ ... սուրբն *om.* B

1er DE TRÉ, 9 Novembre.

Martyre de saint Antonin.

Le saint martyr du Christ Antonin (*Antoninos*) était du pays des Syriens (*Souron*), du village de Privala¹; il était tailleur de pierre et constructeur. Or il y avait, près d'un village nommé Kaprosévan², un temple très grand, dans lequel se trouvaient des autels d'idoles et où l'on sacrifiait. Antonin était chrétien, et enseignait aux idolâtres à s'éloigner du culte des idoles, mais ils ne l'écoutaient point.

Il abandonna donc le village, * se retira dans le désert et y rencontra un vieillard, serviteur de Dieu, dont le nom était Théotime. Il resta auprès de lui deux années en grand ascétisme et retourna, sur l'ordre de celui-ci, à son village vers la population égarée. Or, fatigué du chemin, il s'assit. Un âne vint à lui par ordre de Dieu, le saint monta dessus et se rendit à Kaprosévan. Il y trouva un grand nombre de gens qui fêtaient les idoles abominables et

1. *Syn. Cp.* : ἐκ χώμης Ἀριθαζοῦ. — 2. *Syn. Cp.* : Καπροῦργινδον. La leçon arménienne montre qu'il s'agit de la χώρα Καπροῦαθαδίων ὅρων Ἀπαμέων citée dans l'építaphe du Syrien Ἀζίζος, à Trèves; cf. LE BLANT, *Inscriptions chrétiennes de la Gaule*, n° 225.

կայցն, եւ էին արբեալք ի զո՛հց զինոցն : եւ եմուս ի տաճարն եւ խորտակեաց զամենայն կոստն, եւ կեալ առաքանէր եւ խրատ տայր եւ աղաչէր ի բաց կալ ի ծորբաթննէն, եւ ոչ բռնէին :

Ենաց ի բաղար ՅԼօրամիտ, եւ հրաման տեալ չեպխկոտումն շինել եկեղեցի ի Կապրոս, եւ անուանել յանուն սուրբ Երբարդաթեանն : եւ յարժամ սկսաւ շինել ժողովարան ի վերայ սոսերայ եւ բրար եւ աղանին զվկացն Մրիստոսի զԱնտոնինոս, Կոյեմբերի Թ : եւ զմարմինն ձգեցին չարձանս ջրաց բաղարին չարձմ, բզխէին աղբերք : եւ առժամայն արդեաւ ջուրն ի բաղարէն, բայց ի ծիւղ տեղւոյն ուր նշխարքն էին՝ բզխէր սակաւ ջուր, զոր բրիստանեացքն իբրեւ զորհնաթխն տանաին :

Եւ եղև ի ծիւղ տուր զեալ կապաղաթն ի տեղին՝ տանալ ջուր զի յանկեցն ի տաճար կայցն. եւ կին ծի ուր սորատարէր տաճարին՝ աշտահարեցաւ եւ սպաղակէր. Լնդէր զորհնեալ ջուրդ եւ ուր խտանեալ է՝ սուրբ արեամբ՝ յանէր ի պիղծ տեղեւ : եւ լռեալ զատարարին տառքեաց զօրականս եւ պեղեաց զտեղին, եւ գտին զմարմինն արդոն չերկուս մասսուս բաժանեալ զոր տեալ բրիստանէկցն տարան ի բաղարն

2 եւ խրատ տայր եւ աղաչէր *om.* B || 4 շինել] շինէր B || 5 եւ անուանել *om.* B 5 եւ չարժամ սկսաւ շինել *om.* B || 6 վերայ] նորա կապաղաթ *add.* B || 7 Կոյեմբերի Թ] եւ Տրէի B *add.* B — ձգեցին] ընկեցին B || 9 սակաւ] ճի *add.* B — իբրեւ] սրպէս B || 14 տարան] տարեալ B.

qui s'étaient enivrés du vin des sacrifices. Il pénétra dans le temple, brisa toutes les idoles, en sortit, prêcha, conseilla et pria les gens de renoncer à leur égarement, mais ils ne l'écoutèrent pas.

Il se rendit à la ville d'Apamée et demanda à l'évêque l'autorisation de construire une église à Kaprosévan (*Kapros*) et de la dédier au nom de la sainte Trinité. Lorsqu'il eut commencé de la construire, les gens l'assaillirent à coups d'épée et de gros bâtons et tuèrent le saint martyr du Christ Antonin, le 9 novembre. Ils jetèrent son corps dans les remous du cours d'eau de la ville, qui alimentait les fontaines; mais aussitôt l'eau manqua dans la ville, à l'exception du seul endroit où se trouvaient les restes (du saint), où il se mit à sourdre une eau que les chrétiens recueillirent comme une bénédiction.

* A fol. 87
1re b. Il arriva qu'un jour les idolâtres, s'étant rendus à cet endroit, y^{*} puisèrent de l'eau pour asperger le temple des idoles; une femme qui desservait le temple fut possédée du démon et se mit à crier : « Pourquoi aspergez-vous ces lieux abominables de cette eau bénite qui est mélangée à du sang saint? » Le juge, l'ayant appris, envoya des soldats et fit creuser l'endroit; ils y trouvèrent le corps du saint coupé en deux parties, que les chrétiens enlevèrent, emportèrent à la ville d'Apamée et déposèrent dans une

յԱպամիա եւ եղին յայրի ծի մերձ ի Կապուոսէփան : Եւ յետոյ եպիսկոպոսն Ապամիոյ շինեաց ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոյն Անտոնինոսի, եղեալ զնշխարսն ի մարմարիոնեայ տապանի :

Յայսմ առուր սուրբն Իպատիոս եպիսկոպոսն Գանգրայ՝ յարիանոսաց եւ ի Նաւատիոս հերձուածողացն, ի վիճ ընկեցեալ քարկոծեցաւ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, վասն զի էր միախորհ առաջին ժողովոյն Նիկիոյ ուղղափառացն :

Տրէի Բ եւ Նոյեմբերի Ժ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Բիքտորոսի :

Յառուրս Անտոնինեայ կապաշտ արքայի, եւ Սերաստիանեայ դատաւորին, էր սուրբն Բիքտորոս յերկրէն Իտալիոյ : Եւ լսպում անգամ բռնադատեալ սպառնալեօք * * A fol. 87 v° a.

10 ի դատաւորէն ուրանալ զԲրիտոս եւ զոհել կոռոյն, եւ ոչ հաւանեցաւ :
Հրամայեաց խորտակել զատածունսն եւ ընկեցին զնա ի հուր ոչ ի բորբոքեալ՝ զի ծի առժամայն աչրեսցի եւ մեռցի, ալ էր զերիս առուրս ի կայծախառն ծոխիւր եւ ոչ

1 Ապամիոյ] Ապամիայի B || 4 Նաւատիոս] Նաւատիանոս B || 6 առ Աստուած om. B || 6 Նիկիոյ] Նիկիայի B — ուղղափառացն om. B.

7 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբոյն] սրբոյ վկային B || 12 առժամայն] արագ B || 12 ալ էր զերիս ... աղքատաց om. B.

caverne, près de Kaprosévan. Plus tard l'évêque d'Apamée construisit en cet endroit une église au nom de saint Antonin, et y déposa ses restes dans un tombeau de marbre.

En ce jour, saint Hypatios, évêque de Gangres, pour avoir été partisan du premier concile de Nicée, fut jeté dans un fossé et lapidé par les Ariens et par les schismatiques de Novatien (*Navatios*) et il rendit son âme à Dieu.

2 TRÉ, 10 Novembre.

Martyre de saint Victor.

Aux jours de l'empereur idolâtre Antonin et du juge Sébastien, saint Victor (*Bikhtoros*) vivait au pays d'Italie. Plusieurs fois pressé avec menaces * par le juge de renier le Christ et de sacrifier aux idoles, il n'y avait * A fol. 87 v° a.

Le juge ordonna de lui briser les dents et de le jeter ensuite dans un feu peu ardent pour qu'il ne brûlât et ne mourût pas sur-le-champ; il resta trois jours dans de la braise mêlée de cendre et ne mourut pas. On lui fit prendre du

մեռաւ : Ետան ստեղծ նմա մահապեղ եւ ոչ փնտսեցաւ, եւ որ եա զմահապեղն ետեա զի ոչ փնտսեցաւ՝ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ այլեայ զվերան որով զործէր զգեղն եւ բաշխեայ զինչս իւր աղքատաց :

Եւ ապա ետացեալ ձեռն հեղին զծածակ մարմնով պրօշն, եւ կախեցին զփայտէ, եւ շաղախեալ մախիւր խառնեալ բացախով հարկանելին ի վերան : Եւ կախեցին զխիփապ 5 զատարս երկա՝ մինչեւ լոյխեայ արին ի բխացն եւ չափանջացն : Եւ որք տեսին զնա ի կռապաշտիցն կարացան, եւ ձայն արկեալ առ սուրբն բացան աչք խրեանց : Եւ ապա որով սպանին զսուրբն եւ աջնալէս տառեկայ զհայկն իւր առ Կատուած, նոյնժե- բերի ժ :

Յայսմ առաք սրբաւորին Ստեփանեա, այլի լեայ սմայ տատանց, ետեա զսուրբն 10 * A fol. 87 v. b. Քրիստոսոս աշաղխի շարաշար մահաւոր՝ կոտորեալ ստե . Երանի է բեղ Քրիստոսոս եւ Երանելի են զործք բա . ահա տեսանեմ երկուս պատկա իջեալ ի յերկնից, մինն մեծ՝ բեղ, եւ միւսն փոքր՝ ինձ :

Եւ երկեալ առաջն զատուարին խոտալանեցաւ յաշանալէս զՔրիստոս : Եւ հրամայեայ բաջ արանց խոնարհեցալսնեալ երկուս ծառս արմաւենիս մեծամեծս . 15

1 զծածակ om. B || 5 խառնեալ om. B || 6-7 եւ որք տեսին . . . աչք խրեանց om. B || 9 նոյնժեբերի ժ] եւ Տրէի B *add.* B || 10 Յայսմ] Ի սմին B — տատանց] երկատատանց B || 12 երանելի] երանի B || 14 յաշանալէս] համարձակութեամբ B || 15 ծառս om. B.

poison, mais il n'en eut aucun mal; et celui qui lui avait présenté le poison, voyant que cela ne lui avait causé aucun mal, crut au Christ, brûla les livres d'après lesquels il avait préparé le poison et distribua ses biens aux pauvres.

On versa ensuite de l'huile bouillante sur les parties secrètes du saint, on le pendit à un arbre et on toucha ses plaies en les enduisant de cendre mélangée de vinaigre. On le pendit ensuite la tête en bas pendant trois jours, jusqu'à ce que le sang lui eût coulé par le nez et les oreilles. Ceux d'entre les idolâtres qui le contemplèrent furent frappés de cécité, mais, ayant prié le saint à grands cris, ils recouvrèrent la vue. On tua ensuite le saint à l'épée, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, le 10 novembre.

En ce jour, sainte Stéphanie, qui était veuve depuis dix ans, voyant * A fol. 87 v. b. saint Victor mourir d'une mort si cruelle, * s'écria : « Que tu es heureux, ô Victor, et que tes œuvres sont heureuses ! Voici que j'aperçois deux couronnes descendant du ciel, une grande pour toi et une petite pour moi. »

Elle alla se présenter au juge et confessa franchement le Christ. (Le juge) ordonna à des gens courageux d'incliner deux énormes palmiers; ils

և զմի ձեռն եւ զոտն կապեցին ի մի ծառն, եւ զմիւս ձեռն եւ զոտն ի միւս ծառն, եւ թողեալ չանկարծակի զծառան՝ եւ հերձաւ երանելի կինն յերկուս, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :

[B * Տօն սուրբ առաքելոցն Սիմբայ, Ռովիանոսի, Սոսիպատրոսի, Տերտիլու, 5 երատտու եւ Կուարտոսի :

Սուրբ առաքեալքս էին ի կարգէ եօթնասնից աշակերտացն Քրիստոսի, եւ էին ի պաշտօն եւ ի հպատակութիւն զկիսաւոր առաքելոցն՝ նախագատիւ երկոտասանիցն, եւ ի սպասաւորութիւն աւետարանին :

10 Եւ յայցանէ սուրբն Սիմբոս եւ Ռովոնիոս՝ աշակերտք էին Պետրոսի զկիսաւորի առաքելոցն, եւ հետեւողք նմա շրջէին աւետարանին ըարողութեամբ եւ նշանօք եւ յամենայն մատակարարութիւն եկեղեցական հոգոյ :

Եւ յետ կատարմանն Պետրոսի զբաղումս զարձուցանէին ի Քրիստոս : Եւ թագաւորն 15 ներոն ըմբռնեալ զնոսա եհար տանջանօք, եւ յետոյ սրով հատին զգլուխս նոցա :

Իսկ Սոսիպատրոս զոր յիշէ Պօղոս ի Հռովմայեցոց թղթին՝ ընդ նմին Պօղոսի 15 շրջելով, ձեռնադրեցաւ ի նմանէ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ : Եւ յետ բազում նշանս առնելոյ փոխեցաւ առ Քրիստոս :

2 [թղեալ] [թղին B — զծառան] զարմաւենիսն B — եւ այնպէս կատարեցաւ] հանգեաւ B.

attachèrent une main et un pied de la sainte à l'un des arbres, l'autre main et l'autre pied à l'autre arbre, et ils lâchèrent les arbres tout d'un coup : la bienheureuse femme fut déchirée en deux, et c'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.

[B * Fête des saints apôtres Olympias, Rhodion (*Rodianos*), Sosipater, (*Sosipatros*), Tertius (*Tertilou*)¹, Érase (*Erastou*) et Quartus.

Ces saints apôtres étaient du rang des soixante-dix disciples du Christ; ils occupaient des charges sous la direction des douze principaux apôtres premiers en honneur, et étaient au service de l'Évangile.

De ces apôtres, Olympias et Rhodion (*Rodonios*) furent les disciples de Pierre, le chef des apôtres; et en le suivant, ils parcoururent la terre, prêchant l'évangile, opérant des miracles et administrant toutes les charges de l'Église.

Après la mort de Pierre, ils convertirent au Christ beaucoup de monde. L'empereur Néron, les ayant fait saisir, les soumit à des tortures; puis on leur trancha la tête par le glaive.

Sosipater, que Paul mentionne dans son Épître aux Romains², suivit Paul dans ses pérégrinations et fut sacré par lui évêque d'Iconium. Après avoir accompli de nombreux miracles, il trépassa auprès du Christ.

1. Cf. *infra* et Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 21.

Իսկ Տերտեզոս՝ որ գՀռոմեացեաց թագին գրեաց ի բանից Պօղոսի, ձեռնադրեցաւ երկրորդ եպիսկոպոս չԻկոնիոյ յետ Սափարսարոսի : Եւ լապում վշտաց համբերելով ի կապառաշտիցն, եւ գշտովս ցարձաց ի Քրիստոս եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ :

Իսկ սուրբն Կրատոս՝ զոր եւ զսա չիշէ Պօղոս, էր շահապ եւ պիտասր ի մեծ բազարն Կոնիկոս, եւ հաւատացեալ շրջէր ընդ Պօղոսի եւ աւետարանէր. ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս բազարին Պանէարոսի : Եւ մառկալեալ լապում նեղութեանց՝ լուստարեաց գրապումս եւ կատարեցաւ վկայութեամբ :

Իսկ սուրբն Կուարտոս՝ որ եւ զսա չիշէ Պօղոս, երրորդ կոչելով, սոն ընդ նմին Պօղոսի շրջեալ եւ հապարդ ամենացն վշտաց նորս եղեւ : Եւ յետոյ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիւրիտոն բազարի : Եւ լապում վտանգս նեղութեան կրեաց ի Հեկկեռացեացն, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ :

Ընդ սոսս էր եւ Սեկանդոս Թեոսոքոնիկեցի՝ հետեւեալ սուրբերական ընթացիցն, որով պաշտասացաւ ի Քրիստոս սուրբելութեամբ եւ հանգեաւ ի Տէր :]

Tertius (*Terteghos*), qui écrivit l'Épître aux Romains sous la dictée de Paul¹, fut sacré second évêque d'Iconium après Sosipater. Après avoir souffert beaucoup de peines de la part des idolâtres, et converti beaucoup de personnes au Christ, il mourut en paix.

Saint Érasme, que Paul mentionne également² et qui avait été chef et notable dans la grande ville de Corinthe, s'étant converti, accompagna Paul et évangélisa; il fut sacré évêque de la ville de Panéas (*Panéatos*). Il souffrit beaucoup de peines, illumina beaucoup de gens et mourut par le martyre.

Saint Quartus, que Paul mentionne également en l'appelant frère³, voyagea aussi avec Paul et prit part à toutes ses peines. Il fut plus tard sacré évêque de la ville de Beyrouth (*Biuriton*). Il courut beaucoup de dangers, subit beaucoup de peines de la part des Hellènes et reposa en paix.

Parmi ceux-là se trouvait aussi Secundus de Thessalonique, qui suivit les pérégrinations des apôtres, brilla dans le Christ par sa mission apostolique et reposa dans le Seigneur.]

1. Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 23. — 3. Rom., xvi, 23.

Տրէի Գ եւ Նոյեմբերի ԺԱ : Վկայաբանութիւն Մինասայ Եգիպտացւոյ :

Սուրբն Մինաս Եգիպտացի էր. զօրական Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքայի, ի զնկէն Ռուստիլիակոնոյ, ի քաղաքէն Կուտիայի : Եւ ոչ ժուժէր տեսանել զմոլորութիւն կռապաշտիցն եւ երթնալ բնակէր ի լերինս ձգնութեամբ, աղօթիւք եւ պահօք :

5 Եւ յաւուր միում զմտաւ ածեալ վասն յուսոյն Քրիստոսի, իջեալ ի լեռնէ անտի, եւ յորժամ ժողովեցան յասպարէսն զատաւորն եւ ամբոյս բաղում՝ երթնալ ի մէջ նոցա խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած եւ Ռդի Աստուծոյ, եւ զինքն ծառայ Քրիստոսի :

Մերկացուցին զսուրբն եւ ձաւկեցին ուժգին, եւ խորզով զվէրսն՝ քերէին եւ հրով * A fol. 88
10 ալբէին, եւ տատառակ ցրուէին ի զետին եւ քարշէին զնա ի վերայ մերկ. եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ մահու : P^o a.

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ աղօթեաց առ Աստուած, եւ աջնպէս հատին զզուլս նորա : Եւ զմարմինն ընկեցին ի հուր, Նոյեմբերի ԺԱ :

1 Գկայաբանութիւն] Գկայութիւն սբբոյ B || 3 Ռուստիլիակոնոյ] Ռուստիլիակոնոյ B —
15 Կուտիայի] ի դատաւորութեան Բրդիւրիկոսի B || 5 իջեալ] էջ B || 10 ի գետին] ի գետնի B
|| 14 Նոյեմբերի ԺԱ] եւ Տրէի Գ add. B.

3 TRÉ, 11 Novembre.

Martyre de Ménas l'Égyptien.

Saint Ménas était Égyptien, soldat de Maximien l'empereur idolâtre, du corps des Rutiliacques (*Routilacon*)¹, de la ville de Koutayia (*Koudia*). N'ayant pu supporter de voir l'erreur des idolâtres, il se retira dans les montagnes pour y vivre dans l'ascétisme, les prières et les jeûnes.

Un jour, après avoir médité sur l'espérance du Christ, il descendit de la montagne, tandis que le juge et une foule nombreuse se trouvaient rassemblés dans l'arène, et, s'étant rendu au milieu d'eux, il confessa que le Christ est Dieu et Fils de Dieu, et que lui-même était serviteur du Christ.

On mit à nu le saint et on le fustigea vigoureusement, puis on lui
* frotta les plaies avec un sac et on les lui brûla avec des flammes; on étendit * A fol. 88
des épines par terre et on le traina nu par-dessus; on rendit ensuite contre P^o a.
lui une sentence de mort.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit (de l'exécution), il pria Dieu, puis on lui trancha la tête. On jeta son corps au feu, le 11 novembre.

1. *Syn. Cp.* : ἐν νομείοις Ῥουτιλιακοῖς.

Եւ երթեալ ըրիստոնէիցն ժողովեցին զնշխարս սրբոցն Մինասայ եւ եղին ի տեղի պանծալի : Եւ զպատուական զրախ նորա յեւ ժամանակաց տարան ի Կոստանդնուպօլիս, եւ առնէ սրանչելիս մեծամեծս ի հիւանդս եւ յաբէկոճեալս ի ծովս :

Յայնժառ արար յիշատակ Է. Երանելոյն Յովհաննու Աղեկսանդրոս հայրապետին Սգորմածին :

Երանելիս այս էր ի Կիպրոս կղզոյն, սրբի լեալ Եղիփանու Կիպրոսի եպիսկոպոս- 5 ապետին, ոչ առաջնոցն՝ ալլ ալլոյ ումնն : Եւ յորժամ եհաս ի չափ հասակի՝ ամուսնացոյց զեւ հայրն իւր եւ եղեն նորա զաակը : Եւ էր ինքն բարի, հեղ, բազկր, ողորմած, որ եւ ըստ բարուցն՝ Սգորմած անուանեցաւ :

Եւ եղև մեռանել ամուսնոցն իւրոց, եւ լուեալ բարեպաշտ թաղաւորին Հերակլեոյ 10 զհաճոցական վարս նորա, հրամայեաց ձեռնադրել զՅովհաննէս՝ պատրիարք Աղեկսանդրոս :

Եւ նախ քան զնստելն նորա յախոն, տեսնէ յողորմածութիւնն իրբեւ զհարսն՝ զարդարեալ ի յանուրջս, եւ ի ձեռին խրոմ սոսա պտղալից ձիթենաց : Եւ առէ զՅովհաննէս. Եւ զուսար եմ թաղաւորին, եւ համարձակութիւն ունիմ առ հայր իմ, եւ

1 ի տեղի] ի տեղւոյ B || 2 նորա] իւր B || 5 լեալ om. B || 6 ումնն] ուրմն B || 6 եհաս] հասաւ B || 7 եւ էր ինքն] եւ այնչափ եղև խաղաղարար B || 8 ըստ բարուցն om. B || 13 ի յանուրջս] ի տեղեան B.

Les chrétiens allèrent recueillir les restes de saint Ménas et les déposèrent dans un endroit célèbre. Longtemps après, sa précieuse tête fut transportée à Constantinople; elle accomplit de grands prodiges en faveur des malades et de ceux qui sont en danger de naufrage sur mer.

En ce jour, commémoration du bienheureux Jean l'Aumônier, patriarche d'Alexandrie.

Ce bienheureux était de l'île de Chypre, fils du métropolitain Épiphanes¹ de Chypre, non du premier, mais d'un autre. Lorsqu'il eut atteint l'âge de puberté, son père le maria; il eut des enfants. Il fut bon, paisible, doux, charitable, et fut appelé charitable à cause de son naturel.

Sa femme vint à mourir, et le pieux empereur Héraclius, ayant appris sa 10 belle conduite, ordonna de sacrer * Jean patriarche d'Alexandrie.

Avant d'occuper le siège, (Jean) vit dans un songe la Charité sous la forme d'une fiancée parée, tenant à la main une branche d'olivier chargée de fruits. Elle dit à Jean : « Je suis la fille de l'Empereur, j'ai libre accès auprès de mon

1. Syn. Cp. : Épiphanes, chef du pays.

առանց իմ ոչ որ կարէ մտանել եւ տեսանել զնա : Արդ եթէ զիս բեղ բարեկամ առնես, եւ զբեղ սիրելի առնեմ հօրն իմոյ թագաւորին, եւ յորժամ կամիս մուծից զբեղ առ նա, եւ տեսանիցես զնա յարածամ :

Եւ զարթուցեալ զիտաց եթէ ողորմածութիւնն է զոր ետեսն : Հրամայեաց առժա-
 5 մայն ժողովել զաղքատսն քաղաքին. եւ գտին եօթն հազար : Եւ զրեաց զնոսա ի կոնդակի, եւ կերակրէր եւ զգեցուցանէր զնոսա : Եւ եթէ մեռանէր որ ի նոցանէ զրէր փոխանակ նորա զալլ աղքատ. եւ զթիւ եօթն հազարին ոչ նուագեցուցանէր որչափ եկաց յաշխարհի :

Շինեաց ի քաղաքին տաճարս հիւանդանոցս եւ բժիշկս կարգեաց, եւ զամենայն
 10 հիւանդ աղքատ եւ անտէր անդ հանգուցանէին : Նոյնպէս շինեաց եւ ալ տաճարս՝ եւ զխեղս եւ զծերս որ ոչ կարէին վաստակել՝ անդ հանգուցանէր մինչեւ ի մահ :

* Նոյնպէս շինեաց եւ ալ տաճար եւ զամենայն կին աղքատ ծննդական անդ * A fol. 88
 հանգուցանէր : Կարգեաց եւ մանկաբարձս սարսեակս եւ զուրթ օր հանգուցանէին յետ
 15 ծննդեանն, եւ տալին ամենայն կնոջ զրամս չորս եւ յուրարկէին :

Եւ շինեաց արտաբոյ քաղաքին շիրիմ օտար եւ աղքատ մեռելոց, եւ կարգեաց
 քահանայս որպէս զի պաշտօնամարք եւ մոմեղինօք թաղեսցեն, եւ քահանայն զերիս
 աւուրս վասն մեռելոյն պատարագս մատուցանէր :

6 զգեցուցանէր] յագեցուցանէր B || 14 յետ ծննդեան օմ. B || 15 եւ աղքատ օմ. B.
 || 16 զերիս աւուրս] զերէր օր B.

père, et sans moi personne ne peut entrer pour le voir. Or si tu fais de moi ton amie, je te rendrai ami de mon père l'Empereur, et lorsque tu voudras je t'introduirai auprès de lui et tu pourras le voir à toute heure. »

(Jean) à son réveil reconnut que c'était la Charité qu'il avait vue. Il ordonna aussitôt de rassembler les pauvres de la ville; on en trouva sept mille. Il les inscrivit dans son registre, les nourrit et les vêtit. Et lorsque mourait l'un d'eux, il inscrivait un autre pauvre à sa place; il ne diminua jamais le chiffre de sept mille, tant qu'il vécut sur la terre.

Il fit construire dans la ville un bâtiment d'hôpital et y affecta des médecins; et l'on y recevait tous les malades pauvres et sans maîtres. De même il fit bâtir une autre construction et il y plaçait jusqu'à leur mort les estropiés et les vieillards qui ne pouvaient travailler.

* Il fit construire également un autre édifice, où il accueillait toute * A fol. 88
 femme pauvre en couches. Il y établit des sages-femmes gardes-malades; V° a.
 on conservait (les femmes) pendant les huit jours qui suivent la délivrance, on remettait quatre écus à chacune, puis on les congédiait.

Il fit construire hors de la ville un cimetière pour les morts étrangers et pauvres. Il y établit des prêtres pour les enterrer avec offices et cierges; le prêtre célébrait pendant trois jours une messe pour le défunt.

Եւ զամենայն կշիռս եւ զչափս, եւ զմոփս եւ զկապիմս վաճառականաց ուղղեաց,
եւ կապարեաց ծառանեաւ կնքեաց՝ զի մի փորրկացուցեն :

Մուել եւ ի սրարբես եւ ի հասուցումն նախաց ուխտի եկեղեցոց, զի մի սոցեն
կաշառս յամերէ, : Եւ ոչ ինքն առնայր ի մեարապարացն ի ձեռնապրերցն զբանմական
սահմանն, եւ պատուիրէր զի եւ նորս զորմանաւորսն սոսնց կաշառս ոչ ձեռնապրեացն 5
եպկակարսուն :

Եւ զալ անչափ սորմածութիւնս եւ զուղլութիւնս զոր սոսնէր սորքն Յովհաննէս
սորմածն զրեալ է յոլջ եւ ի կատարեալ վարս իւր : Բաշէր առ Աստուած Յովհաննէս .
'Իսկ սորք եւ ես բաշխեմ եւ ոչ վերջին գտալց սրարբեաց բոց ի բաշխելն :

* A fol. 88
v° b.

Եւ յորմամ Պարսիկք զերբւսապէժ սոսին եւ կամէին երկեալ պատերազմել ընդ 10
Ալեկսանդրիս, Էմուս ի նաւ ինքն եւ պատրիկն 'Նիկիտաս' զի վախիցեն ի Կիպրոս
պատան իւրեանց : Եւ յանկարծակի եղև հալմն, եւ շարմեցաւ ծովն եւ վերայսն
ալիքն եւ մրրիկ յոյժ, եւ նաւն ալեկածէր : Եւ տեսնէր 'Նիկիտաս' պատրիկն շորջ
զնաւովն ի վերայ ծովուն զապրտոսս զոր ապրեցուցանէր Յովհաննէս զի ուղղէին
զնաւն, եւ ոչ ինքն մինչեւ ի ջամար հանին անվնաս ի ստատիկ ալեկածութենէն : 15

3 ուխտի om. B || 7 եւ զուղլութիւնս om. B.

Il fit rectifier tous les poids et mesures, les boisseaux et les chénices¹ des marchands; il y apposa un sceau de plomb afin qu'ils ne les diminuassent pas.

Il augmenta les rétributions et la compensation des oblations pour le clergé, afin qu'il n'acceptât aucune rétribution de personne. Lui-même n'acceptait pas la rétribution canonique des métropolitains qu'il ordonnait, et il prescrivit qu'eux aussi sacreraient évêques ceux qui en étaient dignes sans (accepter de) rétributions.

Il est encore une infinité d'œuvres de charité et de réforme accomplies par saint Jean le charitable, qui sont écrites avec détail dans sa vie complète. Jean disait à Dieu : « Donne, et moi je distribuerai; je ne serai pas le dernier à distribuer tes bienfaits. »

* A fol. 88
v° b.

* Lorsque les Perses se furent emparés de Jérusalem et se préparèrent à venir attaquer Alexandrie, (Jean) s'embarqua sur un navire avec le patricien Nicéas pour se réfugier en Chypre, leur contrée. Or, tout à coup, il y eut du vent, la mer s'ébranla, les vagues se soulevèrent, la tempête (devint) violente et le navire était ballotté par les flots. Le patricien Nicéas aperçut tout autour du navire, sur la mer, les pauvres que Jean avait nourris, dirigeant le navire, et ceux-ci ne (le) quittèrent que lorsqu'ils eurent pris terre, sauvés de la terrible tempête.

1. L'auteur a transcrit les mots grecs *μῶδιος* et *χοῖνιξ*, qui désignent les mesures usuelles pour les grains, l'une de 25 litres environ, l'autre d'un peu plus d'un litre.

Եւ յետ առաջ տեսանէ ի տեսեան սուրբ հայրապետն ներքինի ոսկի պատմութեան, եւ ծանեակ ականակապ ի պարանոցն, որ եւ առաջն նորա ութսուն կենդինար զանձ : Եւ է ամենայն կենդինար եօթն հազար եւ երկերիւր զահեկան, եւ ասէ . Այսչափ ողորմածութեամբ զանձ բաշխեցեր աղքատաց արդ կոչէ զքեզ թաղաւորն թաղաւորաց՝
 5 զն հարիւրապետիկ զփոխարէնն աւցես, եւ հանգիցես ընդ արժանաւորն եւ ընդ սուրբ հայրապետն յաթուռս պատուականս յերկիրն անանցական :

Եւ զարթուցեալ երանելին զիտաց եթէ մերձեալ է վախճան իւր, հրամայեաց եւ զոր ինչ մնացեալն էր չընչից իւրոց բերին * առաջն իւր. եւ ամենեւին ինչ ոչ գտին * A fol. 89
 1° a.

Կին ծի մեծատուն խոստովանեցաւ զմեզս իւր սուրբ հայրապետին, եւ զծին մեզսն ամաչեաց խոստովանել : Եւ զիտաց հոգւովն եւ ասէ . Այլ մեզս զորձեալ է քո զոր ոչ խոստովանեցար : Եւ յամօթ լեալ ասէ . Ոչ կարեմ պատմել : Եւ հրամայեաց նմա զրել ի քարտիսի եւ կապարեաց մատանեաւ կնքել : Եւ նորա արարեալ երբն առ սուրբն եւ առեալ եւ ի գետնի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր աղաչեաց զԱստուծոյ
 15 վասն կնոջն : Եւ հրամայեաց նմա առնուլ զթուղթն կնքեալ . եհատ զմատանին առաջն ժողովրդեանն, եւ բացեալ զթուղթն ամենեւին ոչ եղիտ զիւր, այլ աղօթիւր

3 երկերիւր] երկու հարիւր B || 10-15, Կին ծի մեծատուն ... ետուն Աստուծոյ : om. B.

Quelques jours après, le saint patriarche vit en songe un eunuque dans un vêtement d'or, avec un collier enrichi de pierres précieuses au cou, qui déposa devant lui un trésor de quatre-vingts quintaux, chaque quintal équivalant à sept mille deux cents écus; et (celui-ci) lui dit : « Tu as par charité distribué ce trésor aux pauvres; maintenant, le Roi des rois t'appelle pour recevoir le centuple en échange et pour te reposer avec les dignes et saints patriarches sur des sièges précieux dans la terre immortelle. »

Le bienheureux à son réveil sut que sa fin approchait; il ordonna d'apporter devant lui ce qui restait * de ses biens; on ne trouva en tout que quatre * A fol. 89
 1° a.

Une femme riche vint confesser ses péchés au saint patriarche; mais elle eut honte d'avouer un de ses péchés; (Jean) le sut par l'Esprit et lui dit : « Tu as commis un autre péché que tu n'as pas confessé. » Confuse, elle lui répondit : « Je ne peux pas l'avouer. » Il lui ordonna de l'écrire sur un papier et de le sceller avec un sceau de plomb. Elle le fit, et apporta le papier au saint, qui, l'ayant pris, le posa à terre et, élevant ses mains, pria Dieu pour la femme. Jean lui ordonna ensuite de reprendre le papier cacheté; elle en brisa le cachet en présence du peuple, déplia le papier et n'y trouva plus du tout d'écriture, car, par les prières du saint patriarche, elle avait été

սուրբ հայրապետին աջակէս ջնջեցաւ՝ որ եւ ոչ եղծամն զբոյն երեւեցաւ եւ ամենեւեան վառս ետան Աստուծոյ :

Եւ աշտարակի սուրբինի վարդաբ հանգեաւ սա Քրիստոս : Եւ հրամայեաց զինք զմարմին խոր յեկեղեցւոջ որոյց վկային Եւաքրատի, ի ստապանին յորում եղեալ էին ալ երկու եպիսկոպոսանք : Եւ եղև ձեռն արանչելիք յորում լացին դառապանն, եւ ⁵ կամէին զինք զերանելին. որպէս կենդանիք երկու ձեռեալ եպիսկոպոսանքն,՝ որոջեցան ի ծիմեանց, եւ ի ծիջի խրեանց արարին անդի նմա պատուով, որ եւ եղին զՅովհաննէս արքմածն զՎսեկանդկու հայրապետն, նայեմբերի ԺԷ, յաւար տանի արքայն Սիմասայ վկային, ի կղզոյն Կիպրատի, յորում ձեռեալ էր եւ սնեալ :

Տրե, Դ եւ նայեմբերի ԺԷ : Տան արքայն Մեկ եպիսկոպոսի եւ երկու աշակերտացն Եւբորեայ բաժանայի եւ Շնոյի սարկաւապի :

10

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Մեկ պարսիկ էր, եւ նախ զորական էր ի Պարսկիս

4-7 Եւ եղև ձեռն . . . նմա պատուով *om.* B || 8-9 յաւար տանի . . . սնեալ *om.* B. || 10 Տան] Վկայութիւն B — աշակերտացն] աշակերտաց խրոյց B || 12 էր ի Պարսկիս *om.* B.

effacée de manière qu'il n'y apparaissait même pas de traces de l'écriture. Et tous rendirent gloire à Dieu.

C'est après une telle vie remplie de vertus que Jean reposa dans le Christ. Il avait ordonné de déposer son corps dans l'église du saint martyr Eutychius, dans un tombeau où avaient été déjà déposés deux autres évêques. Or il y eut un grand miracle lorsqu'on ouvrit le tombeau et qu'on voulut y déposer le bienheureux : les deux évêques décédés, comme s'ils étaient vivants, s'écartèrent l'un de l'autre, et lui firent place avec honneur au milieu d'eux; c'est là qu'on déposa Jean le charitable, patriarche d'Alexandrie, le 11 novembre, jour de fête du saint martyr Ménas, dans l'île de Chypre, où il était né et avait été élevé.

4 TRÉ, 12 Novembre.

Fête de saint Milès, évêque, et de ses deux disciples Eubore¹, le prêtre, et SENOÏ², diacre.

Le saint martyr du Christ Milès (*Méli*) était persan; il fut d'abord soldat en

1. Forme des synaxaires grecs. La forme originelle persane est *Ābarsām*, habituellement transcrite en arménien *Աբարսմ*. — 2. Plusieurs synaxaires grecs ont corrompu ce nom en *Σεβοί*, d'où le latin *Seboas*. Le nom perse est *Senoï*.

բրիտանեաց հաւատով. զնաց ի Տեղէպօլիս ուր ծարգարէն Դանիէլ զտեսիլն ետես. եւ անց ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիթրազական ըստարքին ի Բիթրապատաց եպիսկոպոսականէն :

5 Եւ երկնալ տնոց ոչ ընկարան զնա ըստարացիքն, բանոյն արեւականապաշար էին, ալլ ծանաւանց հալածեցին զնա, եւ նա անէծ զըստարն եւ զնաց չերուստղէմ :

Եւ յետ սովաւ աւուրց լարկացուցին ըստարացիքն զիմպուսորն Պարսից, եւ աւաքեաց զօրս երեք հարիւր փոքր եւ սրաշարեաց եւ կործանեաց զըստարն, եւ ապեաց եւ ըստապատակ արարեալ ցանեաց ի ներքս ծանանիս :

10 Իսկ երանելի * եպիսկոպոսն Միլն չորաւ չԱղեկսանդրիս, եպիս անց զմեծն Անտո- * A fol. 89
նիսս զանապատաւորն, եւ ալլ ոչ ինչ բարձեալ էր՝ բաց ծիացն աւետարան ի ծախալ V° a.
լուր, եւ հրամանաւ Անտոնի գարձաւ ի Պարսիկս : Ի ծանապարհին սրտաշեցաւ յանապատ անգղոջ իջեւանել չալքի միւսմ յորում էր ամապատաւոր կրօնաւոր մի եւ

4 արեգականապաշար էին] արեգական երկիր սպարանէին B || 5 ծանաւանց *om.* B || 9 չորաւ] չերուստղէմ *add.* B || 10 զանապատաւորն] զանապատականն B || 11-12 Ի ծանապարհին ... անգղոջն յայնժանէ *om.* B.

Perse, (étant) de foi chrétienne; il se rendit ensuite à Télypolis¹ où le prophète Daniel avait eu sa vision, et y fut sacré évêque de la ville de Bethraziq (Bithrazakan)² par le métropolitain de Bethlapat³.

Il s'y rendit, mais les habitants ne l'acceptèrent point, car ils étaient adorateurs du soleil; bien plus, ils le chassèrent; alors il maudit la ville et se rendit à Jérusalem.

Quelques jours après, les habitants de la ville ayant contrarié le roi de Perse, celui-ci envoya des troupes et trois cents éléphants, qui assiégèrent la ville, la ruinèrent, la brûlèrent, la rasèrent jusqu'au sol, et semèrent du sénevé à l'intérieur.

Le bienheureux * évêque Milès, s'étant rendu à Alexandrie, y rencontra le * A fol. 89
grand Antoine, l'anachorète; il n'avait rien emporté avec lui, qu'un évan- V° a.
gile qu'il tenait dans son sac. Il retourna en Perse sur l'ordre d'Antoine, et chemin faisant, il lui arriva de s'arrêter en un lieu désert, dans une grotte, où se trouvait un religieux solitaire. Dans cette grotte se trouvait aussi un dra-

1. Il s'agit, d'après les actes syriaques, de la ville de Suse, où le prophète Daniel eut une vision (Dan., viii, 2). *Syn. Cp.* porte Τελέπολις, comme l'arménien. — 2. La Razicène, *Beit Rāziq* ou *Beit Rāziqoyē* des auteurs syriens, dont la capitale était Ragès, Ray en néo-persan. Dans les actes syriaques de S. Milès, celui-ci, originaire de la Razicène, est sacré évêque de Suse. — 3. Bethlapat ou Gondisapor, en néo-persan *Djunday-Sapur*, dont les ruines se trouvent au village de *Sahābād*, à mi-chemin entre Dizfoul et Chouster.

վիշապ մի ահաւոր մեծութեամբ էր յայրի տնդ : Եւ սասանայ Մեղի վիշապին եւ սասանայն հերձաւ : Եւ սակ տնաւարտաւորն . Բարսամ տնկամ օկապոցեցաւ տա իւ յայրս յայտ : Ըստ, երանելի Մեղի . Թշնամութիւն եւ Աստուած ընդ մարդ եւ ընդ օձ . չէ սրբաւ տնակից լինել ընդ թշնամայ ըս . եւ վախեայ գիտ ի տեղ ոջլն յայնմանն ,

Եւ ինքն գնաց ի Մճրին տա երանելի եպիսկոպոսն Յակոբ, եւ մարգարէացաւ նմա Յակոբ թէ . Մարտիրոսութեամբ վախճանիս :

Եւ տնաւ գնաց ի Սելեւկիա եւ ի Տիգրան . եւ գտանէ տնդ բարսամ եպիսկոպոստնա ժողովարս զն վիճէին ընդ մեարտապոլսան խրեանց : Եւ գիտաց Մեղի որ տնիրատութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ վիճէր մեարտապոլսան ընդ եպիսկոպոստնա խր . եւ

* A fol. 89^v b. յանդիմանէր գիտ տարին Մեղի բանիւր զրաց : Ըստ * մեարտապոլսան զՄեղի . Սկ վմար, 10
 զո սասոյանեա զոր գիտեմա : Եւ երանելին հանեալ գտեստարանն ի մախաղն, եւ տակ . Սա սասոյանէ ընդ եւ ոչ եւ : Եւ եղեալ մեարտապոլսան զճեան ի վերայ տեստարանին եւ տակ . Ըստ մեղ սկ տեստարան՝ զոր ինչ տակոյն եւ, տան : Եւ երանելին Մեղի համբարեայ գտեստարանն՝ Էարկ ի մախաղն եւ տակ զմեարտապոլսան . Ռբոխեան տնդոնեցիբ զրան Տեստն, գտաւ արտացէ ընդ Աստուած : Եւ եղեւ կոչմանն եւ տնկաւ 15
 ի վերայ նորա, եհար գիտ եւ չարացաւ կէս մարմնոցն :

5 գնացեալ զնայ B — Տիգրան] Քայախրան B || 15 բեղ ընդ բեղ B.

gon d'une taille énorme : Milès chassa le dragon, qui éclata aussitôt. Le solitaire lui dit : « Le dragon a bien des fois logé près de moi dans cette grotte. » Le bienheureux Milès lui répondit : « Dieu a mis une inimitié entre l'homme et le serpent ¹, il ne t'est pas permis de cohabiter avec ton ennemi. » Et il lui fit quitter cet endroit.

Milès se rendit encore à Nisibe, auprès du bienheureux évêque Jacques ; et Jacques lui prédit : « Tu mourras en martyr. »

De là il se rendit à Séleucie et à Ctésiphon (*Tishon*) ; il y rencontra nombre d'évêques assemblés, qui discutaient avec leur métropolitain Saint Milès, s'apercevant que le métropolitain disantait injustement et dédaigneusement avec ses évêques, le blâma par des paroles de l'Écriture. Le

* A fol. 89^v b. métropolitain * dit à Milès : « O fou, tu m'enseignes ce que je sais déjà ! »

Le bienheureux sortit l'évangile de son sac et lui dit : « C'est ceci qui te l'enseigne, et non pas moi. » Alors le métropolitain, mettant sa main sur l'évangile, dit : « Dis-nous, ô évangile, ce que tu as à nous dire ; dis-le-nous. » Le bienheureux Milès baisa l'évangile, le remit dans son sac et dit au métropolitain : « Puisque tu as dédaigné la parole du Seigneur, Dieu te jugera. » Il se produisit un coup de foudre, qui tomba sur lui, le foudroya et paralysa la moitié de son corps.

1. Cf. Gen., iii, 15.

Եւ անցանելով Երանելոյն ընդ մէջ քաղաքին բազում հիւանդս աղօթիւք բժշկեաց : Բազումք յանհաւատիցն եղևն ըրիստոնեայք : Եւ ոմն երգուեալ ստույթեամբ եւ սուրբն լորտեցոյց զնա : Եւ ելեալ ի գետ մի որոյ գետն անհուն էր, եւ արարեալ զնան խաչին անց հողաթափով որպէս ընդ ցամաք : Եւ զնայ ի քաղաքն Մելիքերդ եւ արգելոյր զծարպիկ քաղաքին չերկրպագութենէ արեգականն : Եւ թագաւոր քաղաքին աշնմիկ Միստոփարէս լուաւ վասն նորա, եւ արկ զնա ի բանդ երկու աշակերտօրն : Եւ յայժ ամենքէր զնա եւ ստիպէր երկիրպագանել արեգականն * եւ բազում արտարա- * A fol. 90
r^o a.
նօք նեղէր զերանկէն սունել զկամս իւր : Իսկ երանելին կշտամբէր զթագաւորն, եւ խրատ տալք պաշտել զարարիչն արեգականն : Եւ սրտմեալ արքային՝ յարեաւ յաթիւ-
սոյն եւ ինքնին սուսերան եհար ի կուրծսն Մելայ : Նոյնպէս եւ ներսաս՝ եղբայր
թագաւորին, եհար զսուսերն ի սիրտ եպիսկոպոսին : Եւ նա ասաց ցնտաւ. Դուք
վաղին զմիմեանս արով սպանցէր : Պրպէս եւ եղև իսկ :

Եւ աշխատէս աւանդեաց սուրբ Մելն եպիսկոպոս զհազին իւր առ Աստուած Նոյնմ-
բերի ժԲ :

Եւ զերկու աշակերտսն իւր զԲարեա բահանայ եւ զնինոյ սարկաւազն բարկոծնցին :

2 բազումք] յարմ. B || 2-4 եւ ոմն երգուեալ ... ընդ ցամաք om. B || 6 արկ զնա] Էարկ զՄելի B || 7 եւ յայժ ամենքէր զնա] եւ յարժամ ամենքէր զերանելին B || 8 զերանելին om. B || 9 պաշտել] զԱստուած add. B — արքային] բռնաւորին թագաւորին B || 10 ներսաս] Նխարան B || 12 սպանցէր] սպանանիցէր B || 13 եպիսկոպոս om. B — Նոյնմբերի ժԲ] եւ ճրէի Կ add. B || 15 զԲարեա] Բարա B.

Le bienheureux en traversant la ville guérit par la prière beaucoup de malades. Beaucoup d'infidèles devinrent chrétiens. Quelqu'un ayant juré faussement, le saint le rendit lépreux. Il se rendit à un village dont le cours d'eau n'avait pas de gué; il fit le signe de la croix, et le traversa en pantoufles comme s'il était à sec. Il se rendit ensuite à la ville de Meligherd, où il détourna les habitants de la ville de l'adoration du soleil. Le roi de cette ville, Mistopharès, ayant entendu parler de lui, le fit jeter en prison avec ses deux disciples. Il le tortura beaucoup et le pressa d'adorer le soleil, * et, avec beaucoup de fausses promesses, il engagea le bienheureux à accomplir sa volonté. Mais le bienheureux fit des reproches au roi et lui conseilla d'adorer le créateur du soleil. Le prince, irrité, se leva de son trône et frappa de son épée la poitrine de Milès. Nersès (Nersas), le frère du roi, enfonça également son épée dans le cœur de l'évêque. Milès leur dit : « Demain, vous vous tuerez l'un l'autre par l'épée. » Ce qui arriva en effet.

C'est ainsi que le saint évêque Milès rendit son âme à Dieu, le 12 novembre.

On lapida ses deux disciples, le prêtre Eubore et le diacre SENOÏ (SINOÏ).

Եւ նորա բարի խոստովանութեամբ կատարեցան, եւ եղին զնշխարս նորա սմանք հաւատացեալք ի բազարին Մեկրանայ, յորտ՝ լինին նշանք բազար, զի եւ ոչ լինածիք տապաւնակն ի զատուս բազարին ոչնձիկ :

Եւ այսմ առաք ծարսիրատացաւ սուրբն Էփեմարով, Գեփնայ եպիսկոպոսական՝ որ զՄեկն ձեռնադրեալ :

[Եւ սմին առաք չիշատակ ներսանայ վերայ՝ եղբար Մեկայ, եւ սուրբ եւ ձեռն հորն ձերայ նեղութի, եւ աշակերտաց նորա :]

Տրեկի Բ եւ նոյնքերկ ռԳ : Տան Է. Բովհաննու Բակերեանի, տառնդնաւորաց պատրիարքի

* A fol. 90
1° b.

* Սուրբն Բովհաննու Բակերեանն՝ Էր չԼնախը բազարին, բարեպաշտ ճաղաց զատակ, տնուն հորն Սեկանդրոս եւ տնուն ծոյն Լնիմաս : Եւ ձինչդեւ պատանկն Էր՝ ուսուցին նմա զիր, եւ եղեւ ուսումնաւոր յոյժ, եւ զնոյց չԼիմնա եւ ուսում զամեն-

1 եպիսկոպոսական] եպիսկոպոսն Բ:

S Տան Է.] Պատմութիւն եւ վարք աշխարհակեցոյց վարդապետին ձերայ Տեառն Բ || 10 Սեկանդրոս] սարսաղատ ստորոյ add. B.

Ils moururent en bonne confession de foi. Quelques fidèles déposèrent leurs restes dans la ville de Melkan, où s'accomplissent tant de miracles, que les ennemis mêmes n'osent plus faire incursion dans les environs de cette ville.

En ce jour fut martyrisé saint <Gadyahb>¹, le métropolitain de <Beth-lapat>, qui avait sacré Milès.

[B En ce même jour, commémoration du martyr Nersès (*Nirsan*), frère de Milès, et de notre grand et saint père Nil (*Nilos*) et de ses disciples.]

5 TRÉ, 13 Novembre.

Fête de Jean Chrysostome, patriarche de Constantinople.

* A fol. 90
1° b.

* Saint Jean Chrysostome était de la ville d'Antioche, fils de parents pieux. Le nom de son père était Secundus; celui de sa mère Anthusa. Lorsqu'il était jeune, on lui fit apprendre les lettres; il fut très studieux et se

1. L'arménien porte : « ... saint Bethlapat, le métropolitain de Geth... » continuant l'erreur des synaxaires grecs. La vraie leçon est donnée par les actes syriaques; c^r. Étienne Evode ASSEMANI, *Acta Martyrum orientalium et occidentalium*, Rome, 1748, t. p. 69, et BEDJAN, *Acta Martyrum et Sanctorum*, Paris et Leipzig, 1891, p. 264. Le nom de la ville étant devenu un nom d'homme, celui du métropolitain est devenu un nom de lieu, Γεδδιόπολις *Syn. Cp.*, Γεδδιούπολις *Syn. sel.* Sozomène avait sauvégaridé le nom de l'évêque sous la forme Γαδιάδης (*Hist. eccl.*, II, 13).

նայն իմաստասիրական եւ գիտաորական զարտարին հանձարս. նոյնպէս եւ աստուածաշունչ զրոյց՝ հին եւ նոր կառկարանայ եղեւ հմուտ յայժ : Եւ սիրէր ի ծանկութենէ գծիւնակեցութիւն. եւ երեւալ ի ծածուկ տեղի բարարին, անդ ձգնէր ընդ Բասիլիոսի պահօք եւ ագօթիւք :

5 Եւ պատրիարքն Անտիոքաց սուրբն Մելիտոս՝ կոչեալ զերկոտեանն առ ինքն, եւ զԲասիլիոս ձեռնադրեաց սարկաւազ, եւ հրամայեաց նմա եւ զրեաց ճառս շատական Սողոմոնի : Ձեռնադրեաց եւ գիտահանէս ընթերցող, եւ հրամայեաց նմա զրել վասն բահանայի եւ յանհատանելի զիրս եւ յօտարօտիս եւ ընդդէմ Հրէից : Գրեաց եւ զանդրկանկաց զիրս, ճառս քսան եւ մի, յառաքս բառամորդեաց պահօց : Եւ ապա 10 ձեռնադրեցաւ կիսասարկաւազ, յետոյ եղեւ բահանայ եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիր :

Եւ յորժամ հանգեաւ Ներսեսուհոս, պատրիարքն Կոստանդինուպոլսոյ, Թէոփիլոս Աղեկասնորու՝ հայրապետն վկայէր ընեւ պատրիարք յԻսիդորոս զՊէլուսային : * A fol. 90 v° a.

1 զարտարին] զրոյց *add.* B || 3 ի ծածուկ տեղի] յառանձին տեղոջ B || 9 բառամորդեաց] բառամորդաց B || 11 երկիր :] Եւ առաւ շնորհս բժշկութեան նմա յԿոստոնդոյ, որ եւ ագօթիւք բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս : *add.* B.

rendit à Athènes où il acquit toute la science de la philosophie et de la rhétorique profane; en même temps il devint très érudit dans les écritures inspirées de l'Ancien et du Nouveau Testament. Il aima dès l'enfance la vie solitaire et il se retira dans un endroit caché de la ville pour y mener la vie ascétique avec Basile, dans les jeûnes et les prières.

Saint Mélèce, patriarche d'Antioche, les appela tous les deux auprès de lui, ordonna diacre Basile et lui commanda d'écrire des homélies sur les Proverbes de Salomon. Il ordonna également Jean lecteur et lui commanda d'écrire le traité du sacerdoce, sur les livres incompréhensibles et étrangers et contre les Juifs¹. Il écrivit aussi les vingt et une homélies au sujet des statues, pendant le carême des quarante jours. Il fut ensuite ordonné sous-diacre, puis prêtre; et son nom se répandit par toute la terre.

A la mort de Nectaire, patriarche de Constantinople, Théophile, le * patriarche d'Alexandrie, témoigna en faveur d'Isidore de Péluse² pour le + A fol. 90 v° a.

1. Les traités sur le sacerdoce et contre les Juifs sont bien connus. Il doit être fait allusion par ailleurs aux dix premières homélies contre les Anoméens, prononcées à Antioche en 386-7 et connues sous le titre *Contra Anomaeos de incomprehensibili*. — 2. Confusion entre Isidore de Péluse (mort en 450), qui fut un défenseur de saint Jean Chrysostome, et Isidore, moine de Nitrie, qui, après avoir été l'homme de confiance du patriarche Théophile et son candidat pour le siège de Constantinople, mourut en disgrâce l'an 403.

Բայց թագաւորն Արեւիկէն, որպի մեծին Քէդայտի, եւ ամենայն մեծապապարն, եւ եպիսկոպոսանքն, եւ ամենայն մարտիրոսք յաղարկին ընտրելն եւ վերջէին թերել զեմով-
հաննէս չկենսիրաց՝ եւ ձեռնադրել պատրիարք, որպէս եւ եղև իսկ :

Եւ նոստ յովոս հայրապետաթեանն, եւ յորտմամ վարդապետէր եւ ոսո-
յանէր մարտիրոսան զբանս վրկաթեան : Եւ սպա սկսաւ զրել զիրա վասն աղաշ-
խարսթեան եւ վասն կենդանոյս անցման, եւ վասն վրկաթեան սպայ եւ անանց կենայ.
զրեայ եւ ներբարական ճառս ի սանս տէրանականս եւ ի սարբս, մեկնեայ եւ զամենայն
զիրա հին եւ նոր կրտսերանայ, եւ այլ ճառ բարոյս եւ օրոտկարս անչափս :

Եւ յինէր երաշխաւոր մեկտարայ յաղաշխարսթիսն, եւ սաւր, եւ զրէր. Որչափ
անկանիս՝ զորձեայ կանգնեայ, եւ որչափ մեկտեչես՝ զորձիւր եւ թողցին թեղ մեկրն,
եւ եթի, բարոյս անկամ յանցանիցես՝ բարոյս անկամ զգճայիր : Եւ զանցաւորսն
ամենեւին երարձ ի մարդկանէ, զի սոստանայ զմեկտարս յոսոհատաթեանէր կո-
րտսանէ, եւ չտայ ինչ զանայ եւ աղաշխարսէ : Եւ ամենեւին՝ բոստարայ կամ
բերական ոչ զրեայ, վասն սպէս եւ խոտնիճայանձ մարտիրոսան, այլ զամենայն
սպայ եւ յոսակ խոտէր՝ վասն իմանայոց ամենայն մարդկան :

Եւ էր ինքն սրահեղայ չալժ, եւ միայն զպրեջուր չափով եւ սակաւ հաց ճաշակէր .

7 ներբարական] ներբարեան Բ.

patriareat. Mais l'empereur Arcadius, fils de Théodose le Grand, tous les métropolitains, tous les évêques et tout le peuple de la ville élurent Jean et donnèrent leurs suffrages pour le faire venir d'Antioche et le sacrer patriarche. Ce qui eut lieu en effet.

Il occupa le siège patriarcal, prêcha et enseigna incessamment au peuple la parole du salut. Il se mit ensuite à écrire des livres sur la pénitence, sur la vie passagère, sur le salut des âmes et sur la vie éternelle. Il écrivit encore des panégyriques sur les fêtes du Seigneur et sur les saints, il commenta toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, et (fit) d'autres homélies en grand nombre, éminemment utiles.

Il se portait garant des pécheurs pour la pénitence. Il écrivait et disait : « Autant de fois que tu seras tombé, relève-toi ; autant de fois que tu auras péché, repens-toi et tes péchés te seront pardonnés ; si tu commets souvent des péchés, repens-toi souvent. » Il fit complètement disparaître le désespoir des hommes, car le démon prend les pécheurs par le désespoir et ne leur permet point de se repentir et de faire pénitence. Il n'écrivit jamais de
* A fol. 90
v° b.

Il jeûnait beaucoup, ne prenait que de l'eau d'orge en petite quantité

և յսոն կարով զամենայն զիշերն արթթէր, և պարան կապեալ ի սենեկի խրում, և յարժամ արնէր և աշխատէր՝ անկեալ լանջօքն ի վերայ պարանին և սովաւ ծի ննջէր :

Յանդիմանէր և զյափշտակոյս և զպահս և զկողոպալչս և զարձաթասէրս :
 5 Որ և զթագուհին Եւդոքիս՝ զկին Արկայլոսի կշտամբեաց, որ յափշտակեալ էր զաչլի կնոջ ծիւց աչքոյ, և նա ոչ լսէր և ոչ զարձուցանէր. և զէժ յանդիման տապ նմա Եւդաբէլ և Հերովիպաա : և բարկացեալ Եւդոքիսայ եհան զնա արտաքոյ սպարանկոյն :

Եւ յաւուր ծեծի Զատիկին զնայ թագուհին յեկեղեցին, և բանիւք կապեաց զնա
 10 սուրբ հաչրապետն, և ոչ ետ նմա թոյլ մտանել յեկեղեցին, և ամօթալից զարձալ լետս : Եւ յայնմ հետէ եղև թշնամի արդարապատ քահանայապետին Քրիստոսի, և հնարք լծանայր թէ որով պատճառանօք ընկեացէ զնա յաթիոյ : * Եւ զտանէ խրում
 չարութեանն օգնական զԹէոփիլոս զԱղեկասանկրու պատրիարքն, և խոստացաւ նմա
 որ եթէ զՅովհաննէս ընկեացէ յաթիոյն, նաուցանէ զնա փոխանակ նորա յաթիոն :
 15 Եւ նորա ժողովեալ զամենայն մետրապօլիտս իւր եպիսկոպոսօքն հանդերձ, զնայ ի Կոստանդնուպօլիս և հանդիպեցաւ թագուհւոյն. և խորհուրդ արարեալ ի միասին, զնայ Թէոփիլոս արտաքոյ քաղաքին, ի զեօն Ռուփիանէս, և արար սինհոդոս

2 սովաւ] սովաւիկ ծի Ե.

A fol. 91
rº a.

et ne se nourrissait que d'un peu de pain. Il passait toute la nuit sur pied en priant; il avait fait tendre une corde dans sa chambre et lorsque, après avoir veillé, il se sentait fatigué, il appuyait sa poitrine contre la corde et dormait un peu.

Il blâma les usurpateurs, les avares, les exploiters et les cupides. C'est lui qui reprocha à l'impératrice Eudoxie, femme d'Arcadius, de s'être approprié la vigne d'une veuve; or elle ne l'écouta pas, ni ne restitua la vigne; il l'appela alors en face Jézabel et Hérodiade. Eudoxie, irritée, le fit sortir du palais.

Le grand jour de Pâques, l'impératrice s'étant rendue à l'église, le saint patriarche l'interdit, ne lui permettant pas de pénétrer dans l'église. Elle s'en retourna humiliée. A partir de ce jour, elle se déclara l'ennemie de l'équitable pontife du Christ, et chercha des prétextes pour le destituer de son siège. * Elle trouva un complice de sa méchanceté en la personne de Théo-
 3 phile, le patriarche d'Alexandrie, et lui promit de le faire succéder sur le
 4 siège s'il parvenait à destituer Jean.

* A fol. 91
rº a.

Théophile convoqua tous ses métropolitains et ses évêques et se rendit à Constantinople; il fit visite à l'impératrice et, après s'être concerté avec elle, il se retira hors de la ville, à la villa Rufinienne (*Roufianès*), et y tint un

ձեպապոստոսն խրովք եւ եպիսկոպոստն, ժամն չարաթեանն Ռաֆհաննա : Եւ զբեայ
սա Ռաֆհաննէս զի երթալցէ ի ժողովն, եւ նա ոչ զեայ, այլ զբեայ սա նոսա : Եթմ, ոչ
եկեայնն հալոսպետն Հառմայ, եւ Մնախարայ եւ Էրաստոսեթի, ի բեկ ծխոյն ոչ եկից,
զի թշնամի երեսեցար ինձ :

Եւ նորա խրեանց չարաթեանն ըստ չար կործեանցն գոտապոստեցին զՄակերե- 5
րանն : Եւ Էթմ պատճառք չարախոտաթեանն նոցա այս : Առաջինն՝ եթմ, զգլխա Ռոպի-
նեսի ընդունեցաւ, զոր բազում անգամ ի գլխա խր խոտան եւ անընդունելի հաճարեցաւ
եւ զբեայ : Երկրորդ՝ եթմ, զբազում անգամ եկեղեցւոյն անցաւ տարաւ, եւ նա զորա ոչ
Էթմ պետք եկեղեցւոյն տալր՝ ապրտապոստն զբեկեալս եւ զհինա : Երրորդ՝ եթմ, յետ հա-
յոստաթեանն, ի բեմին՝ ձեպրով բարաճալոյս եկեր, որ եւ ոչ ի ջարն զոր ըմպեր՝ Էտրկ 10
երկէք ձեպր : Զորրորդ՝ եթմ, յետ ճաշոյ ծանկանա ձկրանայ : Այս Էթմ տալինն տրտա-
նայն չարախոտաթիւնք :

Եւ նայնժամայն Էպիսկոպոս իջոյց չաթեանն եւ արտերայ զՌաֆհաննէս ի զեայն
Պոնենտան՝ չապոստն Նիկիոմիդացւոյն : Եւ եղև խառնութիւն չարբանի ապարանն,
եւ արամաթիւն եւ աղմակ ի ժողովարն բազարին ժամն զբեանայ ի բաղլըրուսայց 15

1 Եւ զբեայ om. B 15 աղմակ] յայտ add. B.

synode avec ses métropolités et ses évêques, par méchancelé, contre Jean. Il écrivit aussi à Jean de se rendre au concile; celui-ci non seulement ne s'y rendit pas, mais il lui écrivit ainsi qu'à ceux qui étaient avec lui : « Si les patriarches de Rome, d'Antioche et de Jérusalem¹ ne viennent pas, je ne viendrai pas seul auprès de toi, car tu t'es révélé mon ennemi. »

Alors, méchamment et par des suppositions malignes, ils condamnèrent Chrysostome. Leurs imputations calomnieuses étaient les suivantes : Premièrement, qu'il avait admis les écrits d'Origène, lui qui souvent dans ses écrits les avait déclarés rejetables et inadmissibles. Deuxièmement, qu'il avait fait disparaître de nombreux vases de l'église; tandis qu'il avait fait
• A fol. 91
r° b. donner aux² pauvres les vases anciens et brisés hors d'usage dans l'église. Troisièmement, qu'après la communion et sur l'autel il avait mangé des kolibas² au miel, lui qui n'avait même jamais mêlé du miel à l'eau qu'il buvait. Quatrièmement, qu'il avait baptisé des enfants après dîner. Voilà les calomnies pour son premier exil.

Endoxie destitua aussitôt du siège Jean et l'exila au village de Fraenetos (*Preneton*), dans la campagne de Nicomédie. Il y eut un trouble au palais impérial, de la tristesse et du mécontentement parmi la population

1. Anachronisme : le siège de Jérusalem n'est devenu patriarcal qu'à partir de 451, concile de Chalcédoine. — 2. Mot grec désignant une sorte de gâteau.

վարդապետէն իւրեանց : Եւ ազազակ արարեալ ի դռն պալատին՝ խնդրէին զհաշտպեան իւրեանց . եւ տաքեաց թագուհին եւ դարձաց զՍահերերտանն ի բաղարն :

Եւ չառբ տարր Ձատկին ոչ ետ թոյլ պատրիարքին իջանել չեկեղեցին եւ ճատուցանել պատարաց, եւ պիտացին ամենայն ժողովուրդն, եւ թողին զպատրիարքարանն եւ զնացին չեկեղեցին որ կոչի Կոստանդիանէս . եւ աւագ եկեղեցին Գնաց ունայն . եւ անդ լուսաւորեցան ի խորհուրդ սրբոց պատարաւին :

Եւ ընդ այն առաւել մոլեալ թագուհւոյն, եւ գինի Ձատկին ժողովեաց բազմութիւն եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, երբ եւ գերանելին եպիսկոպոսապետան Կիլիկոսի . եւ նա ոչ հաւանեցաւ խօսից եւդոքսիաց : Եւ ստէ թագուհին ցեպիսկան . * A fol. 91 v° a.
10 Եթէ ոչ արարեացի Յովհաննէս, բանամ զառձարս կոսոյն եւ կանգնեմ բազինս : Եւ եպիսկանու թոթափեալ զհանդերձս իւր եւ ստէ . Անպարտ եմ չաչոմ զստատուանայ : Եւ ել արտարս :

Եւ լուսւ Յովհաննէս զլանս թագուհւոյն եւ ետ գանձն յաքսորս, եւ էջ չաթուոյն :

7 առաւել] եւս *add.* B || 9 թագուհին *om.* B || 12 գանձն] իւր *add.* B.

de la ville, qui se voyait privée de son maître à l'enseignement si doux. Des cris s'élevèrent à la porte du palais, réclamant le patriarche. L'impératrice dut envoyer des gens pour ramener Chrysostome à la ville.

Mais le saint jour de Pâques, elle ne permit pas au patriarche de descendre à l'église et d'y offrir le sacrifice; ce qu'ayant appris, la population tout entière quitta le patriareat et se rendit à l'église dite de Constantin (*Kostandianès*)¹, laissant la cathédrale déserte, et c'est là qu'ils furent consolés par le mystère du saint sacrifice.

L'impératrice n'en fut que plus irritée. Elle convoqua, après Pâques, un grand nombre d'évêques et de prêtres. Elle fit venir également le bienheureux Épiphanes, archevêque * de Chypre², qui ne consentit pas aux * A fol. 91 v° a.
propos d'Endoxie. Alors l'impératrice dit à Épiphanes : « Si Jean n'est pas exilé, j'ouvrirai des temples et j'érigerai des autels d'idoles. » Épiphanes secoua ses vêtements et dit : « Je suis innocent de tels jugements. » Et il sortit.

Jean, ayant appris les propos de l'impératrice, s'exila de lui-même et

1. Les Constantinopolitains fidèles à Jean, chassés de leur cathédrale, se réunirent pour la vigile de Pâques 404 dans les thermes de Constantin, que l'auteur transforme gratuitement en église constantinienne. — 2. S. Épiphanes était mort l'année précédente; venu à Constantinople à l'instigation de Théophile et pour faire condamner S. Jean Chrysostome comme origéniste, il était reparti dès avant le concile de la villa Rufinienne (concile du Chêne).

Եւ ասացին ժամն Եղիփանու զՄովհաննէս, եկէ՛լ, զրեաց յարարանաց տաճարն : Եւ չոյժ տրանկցաւ, եւ զրեաց աս նա. Սի՛լ արանչելից Եղիփան որ յառեցար ընդ արարաւ իմ, մի հապեա չափան ըս : Պրեաց եւ Եղիփան աս նա. Սի՛լ ճգնաւոր Մովհաննէս չաղիկեցի եւ չաղիկա, զի արդէս ոչ հապեմ եւ չափան իմ, եւ ոչ զա հապեա յարարանան ըս : Եւ Եղեւ ի նաակն Եղիփանո՛ւ հանգեալ ի նաակն :

Եւ հրամայեաց թաղաւհին զերանելին Մովհաննէս արարել ի Կովկան Հաչաց : Եւ անկաւ կարկառ աստովի ի Կոստանդինուպօլիս, եւ հար Էջ յերկնից եւ աչրեաց զամենայն պատրիարքարանն : Եւ չեա ասկա ասուրց մեաա Եւզարթիս չարաչար ծախաւոր, եւ ամենեւեան որդ յառեցան յարարանան Մովհաննա՛ ծեան եւ կրեան : Եւ թէւփիրա՛ պատրիարքն չոյեւարան խրաժ աղաղակէր եկէ՛լ. Տեաննեմ զակրն իմ Մովհաննէս որ արեկա զեր հարաց իմաց, կարով ասացի Քրիստոսի : Եւ խոստովանեցաւ զանորէնաթիւնն զոր արար աս Մովհաննէս եւ ասկա ասանկեաց զհաղին խր :

Եւ ասպանն Եւզարթիսոյ սխաւ երեւել զամա երեսան եւ երեք, մինչեւ բերին զմարմինն Մովհաննա ի Կոստանդինուպօլիս :

Եւ յրեւոմ հաղին ի Կոմանա որդ արարեցին զտարբ հաչրապեան, զկաաց զոր

4 հապեմ] հաղից B || 8 չարաչար ծախաւոր om. B || 9 ծեան եւ կրեան] չարաչար ծախաւոր կրեան B || 10-15 Եւ թէւփիրա . . . ի Կոստանդինուպօլիս : om. B || 16 արարեցին] արարելին B.

quitta le siège. Or, on dit à Jean, à propos d'Épiphane, qu'il avait, lui aussi, signé la requête d'exil. Il en fut très affecté et lui écrivit : « O admirable Épiphane, toi qui as consenti à mon exil, tu ne parviendras pas à ton siège. » Épiphane lui répondit : « O Jean l'ascète, tu as vaincu et tu te laisses vaincre; de même que je ne parviendrai pas à mon siège, de même aussi tu ne parviendras pas à ton exil. » Il arriva que, tandis qu'il naviguait, Épiphane mourut sur le bateau.

L'impératrice ordonna d'exiler le bienheureux Jean à Cuense d'Arménie. Une forte grêle se mit à tomber à Constantinople et le feu descendit du ciel, incendiant complètement le patriarcat. Eudoxie mourut peu de jours après d'une mort violente, et tous ceux qui avaient consenti à l'exil de Jean moururent dans la perdition. Le patriarche * Théophile à l'agonie s'écria : « J'aperçois mon seigneur Jean se tenant devant le Christ et empêchant la sortie de mon âme. » Il avoua l'iniquité qu'il avait commise envers Jean, puis rendit l'âme.

Le tombeau d'Eudoxie se mit à trembler pendant trente-trois ans ¹, jusqu'à ce qu'on eût rapporté le corps de Jean à Constantinople.

Quand ceux qui emmenaient en exil le saint patriarche furent arrivés

1. *Syn. Cp.* : ἐπὶ χρόνους δέο καὶ τριάντα.

* A fol. 91
v. b.

բարի հանգստեան իւրոյ : Եւ զգեցաւ զհաչրապետական պատարապին զգեստն, զսհաչաւ զԿառուծոյ եւ ծառոյց պատուածապին խորհուրդն, եւ հապորդեցաւ ի պատուական եւ ի սուրբ ծաղմոյ եւ յարեւէ Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ ոչ եհաւ յորտար ըստ բանին սրբոյն Եպիփանու : Եւ թաղեցին զնա յեկեղեցւոջ սրբոյ վկային Բաթիլիստի :

5 Եւ ետես ի տեսեան եպիսկոպոսն Կոմանայ տաճար լուսաւոր յոյժ, եւ ամենայն սուրբ հաչրապետքն ի նմա հանդուցեալս յաթուս պատուականս, եւ զՍակերերանն ոչ ետես : Եւ հարցանէր. Ուր իցէ հաչրապետն Զմախանէս : Եւ ասն զնա. Զնր Զմախանէս խնդրեա, զՄկրտիչն եկիէ զաւտարանիչն : Եւ նա ասէ. զՍակերերանն զԿոստանդինուպոլսոյ հաչրապետն : Ասէ զնա աչք ծի լուսաւոր. * Զմախանէս ասես *
10 զապաշխարութեան վարդապետն, զնա ոչ կարես տեսանել զի ընդ սերտէան եւ ընդ բերորէան առաջի աթուոյն Աստուծոյ կանգնեալ կայ :
* A fol. 92
r^m a.

Հանգեաւ սուրբն Զմախանէս Սակերերանն Սեպտեմբերի ԺԳ. ալ վասն խաչի տանին՝ վոխեցաւ Տրէի Է եւ Նոյեմբերի ԺԳ, բանցի յոչսմ աւուր տքտրեցաւ :

[12 Հանգեալ] երկես երանեալ հաչրն ձեր եւ տիեզերաբոյս վարդապետն *add.* B — Սակերերանն] եւ տիեզերական հաչրապետն Կոստանդինուպոլսի *add.* B || 12-13 Ել վասն ... տքտրեցաւ :] Ել վասն ձեծի տանի աւուրն սրբոյ խաչին՝ վոխեցին ի Նոյեմբերի ԺԳ, բանցի յոչսմ աւուր յառաջին տքտրանոյն զարձաւ յաթուս իւր, որ եւ զօրն զայն տօն ձեծ կատարեցին : B.

à Comana, celui-ci connu que c'était le jour de son bon repos. Il se revêtit des ornements patriarcaux de la messe, rendit grâces à Dieu, offrit le divin mystère et communia au corps précieux et saint et au sang du Fils de Dieu. Il ne parvint pas à l'exil, selon la parole de saint Épiptane, et on l'inhuma dans l'église du saint martyr Basilisque (*Basiliskos*)¹.

L'évêque de Comana vit en une vision un temple tout illuminé, dans lequel se tenaient sur leurs précieux sièges tous les saints patriarches, mais il n'y aperçut pas Chrysostome. Il demanda : « Où donc est le patriarche Jean ? » On lui répondit : « Quel Jean cherches-tu, le baptiste ou l'évangéliste ? » Il dit : « Chrysostome, le patriarche de Constantinople. » Un homme resplendissant de lumière lui répondit : « Tu parles de * Jean, le docteur *
* A fol. 92
r^m a.

Saint Jean Chrysostome reposa le 13 septembre, mais à cause de la fête de la Croix, sa fête fut transportée le 5 Tré, le 13 novembre, jour où il fut exilé.

1. Le récit laisse entendre que Jean mourut dans le transport de Constantinople à Cucuse; en fait, ce fut au cours d'un changement de résidence, de Cucuse à Pityonte, le 14 septembre 407.

[B' Մայրսմ տար տան է, տարբ և պրանչելի տան Բառսմայ Կինդլանտի պրանչերս-
գործ եպիսկոպոսին Սեկեկիոյ : Մա՛ ծի էր յերերհարիւր և տասն և աթ տարբ
հայրապետացի նիկիոյ :]

Տրէի 2, և նայեմբերի 4-Է : Տօն է, Փիլիպոսի տաղերոյն յերկատասանից :

Սաւուրս սմբարիշտ տրդային Տրոյանտի՝ Փիլիպոս տաղերոյն զնայ ի Էկկիոյ 5
ՅԲախացոյ բաղարն և ի գաստն և տառցանէր զաւետարանն Քրիստոսի : Եւ
երթնալ ի բաղարն Յերասպելիս և զտեալ զամն հաւատացեալ՝ սրամ սնուն էր
Ստարխոս, և էին ի ձիաւն Սարխամ բոլորն Փիլիպոսի և Բարթեղիմէոս ծի յե-
թանասնիցն և այլ յաշակեաւոցն իւրոյ : Եւ տառցանէին զմարտիրոս բաղարին սրբ. 10
սրաշակին՝ զօձս և զխմս, և բազումս զարձացին ի Քրիստոս :

Եւ կին բղեշխին նիկանովրս, ի ժամանակաց տնկեալ հիւանդաթեամբ՝ յանձնէն 15
և յաչացն, որ ոչ կարէր աճենեւին կանգնել կամ նստել : Եւ չարմամ բուռ զՓիլիպ-
ոսէ՝ բարձեալ ի ծառայից իւրոյ արծաթի մահճար, զնայ առ Փիլիպոս հաւատաց
ի Քրիստոս և ողջացաւ : Եւ բուռ բղեաշխին այլ իւր, ընթացաւ երկաթաւն, բառն
և հար զնիկանովրս կին իւր և զանեայ զնա ուժգին, և ասէր. Որ կախարդ խարեայ 15

[B' En ce jour, fête du saint et admirable homme de Dieu, Quintilien (*Quintianos*) le thaumaturge, évêque de Séleucie. Il fut l'un des trois cent dix-huit saints pontifes (du concile) de Nicée.]

6 TRÉ, 14 Novembre.

Fête de l'apôtre Philippe, l'un des douze.

Aux jours de Trajan, l'empereur impie, l'apôtre Philippe se rendit à Lycie, ville d'Asie, et dans la contrée, et y enseigna l'évangile du Christ. Il alla également dans la ville de Hiérapolis et rencontra un fidèle, dont le nom était Enstache (*Stakhios*); et il y avait avec celui-ci Marie, sœur de Philippe, et Barthélemy, l'un les soixante-dix, et d'autres de ses disciples. Ils prêchè-
rent aux habitants de la ville qui adoraient des serpents et des vipères et en convertirent beaucoup au Christ.

Nicanora, la femme du gouverneur, était depuis longtemps atteinte d'une infirmité du corps et des yeux; elle ne pouvait aucunement se dresser ni s'asseoir. Lorsqu'elle entendit parler de Philippe, elle se rendit, portée par ses domestiques sur un lit en argent, auprès de Philippe, crut au Christ et guérit. L'ayant appris, le gouverneur, son mari, accourut à cheval, saisit violemment Nicanora, sa femme, et la frappa brutalement en disant :

զբեզ և ողջացոց տղօթիւք և կամի պոռնկէլ ընդ բեզ : Նախ զբեզ սպանից և ապա զխախտից :

5 Եւ հրամայեաց զօրականացն և հանին արտաքս զՓիլիպպոս և զԲարդղղիմէոս և զՄարիամ, և այնչափ հարին զնոսա, որ ասէին բազումք եթէ մեռան : Եւ կա-
 10 պեցին զոսա նոցա և բարշեցին ընդ մէջ քաղաքին, և մինչեւ ի զուռն տաճարի կողք իւրեանց՝ և արպելին զնոսա ի տաճարն ընդ բուրմոն : Եւ չաղթեւ նոցա շարժեցաւ տաճարն և բազկնք օձից և իժից խախտեցան : Եւ ելեալ բրձացն պատմեցին, և նորա հրաման տուեալ հանին զնոսա ի տաճարէն, և մերկացուցին զերեքեանն և Մարիամ ծածկեցաւ ամպով * և մկով, և մարմինն ոչ երեւէր մարդկան : Եւ զՓի- * A fol. 92
 15 լիպպոս կախեցին ծառոյ մի ընդդէմ տաճարին և զԲարդղղիմէոս բեւեռեցին : Եւ տեսեալ զմիմեանս Փիլիպպոս և Բարդղղիմէոս ժպտեցան, զի ոչ էին որպէս ի չարչարանս : Կամեցան և զՄարիամն կախել, և տեսին զնա բոց վառեալ, թողն և վախեան :

Ասէ Փիլիպպոս զԲարդղղիմէոս. Աղաչեցուք զԱստուծ և առաքեցէ հոր
 15 լերկնից և աչքեցէ զնոսա : Ասն Բարդղղիմէոս և Մարիամ. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս պատուիրեաց օրհնել զվնիմաժիս և ոչ անիժանել, և ոչ հատուցանել չար

« Quel sorcier t'a trompée, et t'a guérie par des prières pour forniquer avec toi? Je te tuerai d'abord et le sorcier ensuite. »

Il donna des ordres à des soldats de faire sortir Philippe, Barthélemy et Marie, et ils les frappèrent tellement que beaucoup crurent qu'ils étaient morts. Ils leur attachèrent les pieds et les traînèrent à travers la ville, jusqu'à la porte du temple de leurs idoles, et les enfermèrent dans le temple avec les prêtres des idoles. Ils se mirent à prier; le temple s'ébranla et les autels des serpents et des vipères se fendirent. Les prêtres accoururent rendre compte (au gouverneur), qui ordonna de les faire sortir du temple, de les mettre à nu tous les trois; mais Marie fut enveloppée d'un nuage et * d'une brume et son corps n'apparut pas aux hommes. On
 15 pendit Philippe à un arbre, face au temple, et on cloua Barthélemy. Se regardant l'un l'autre, Philippe et Barthélemy sourirent, comme s'ils n'étaient pas dans les tortures. On voulut également pendre Marie, mais les hommes, l'apercevant ardente comme une flamme, l'abandonnèrent et prirent la fuite.

Philippe dit à Barthélemy : « Prions Dieu pour qu'Il envoie le feu du ciel et les brûle. » Barthélemy et Marie répondirent : « Notre-Seigneur Jésus-Christ nous a ordonné de bénir nos ennemis et de pas les maudire, ni leur rendre le mal pour le mal, car Il a aussi souffert, a été frappé,

լնդ չարի. զի եւ ինքն չարչարեցաւ եւ գանկեցաւ եւ ապառեցաւ, եւ խաչեցաւ եւ ոչ հառաչց չար. այլ աղօթէր առ հայրն. Թող գացաւ զի ոչ վրանն զինչ գործեն :

Ըստ, Փիլիպպոս. Թող սար ինձ զի ոչ ժամեմ գացաւ ի գլխավար կախազանիւ. եւ սկսաւ անիծանել ժողովրդեանն երբայցեղբէն եւ ասէ. Բացցէ անգոնողը զերեսն խր եւ կցի, գանդէն ժողովարդս գացա : Եւ յասել Փիլիպպոսի զբանն՝ բացան անգոնողը 5 եւ ընկզմեաց զտաճարն յարամ էին բարձրն, եւ զբողիման եւ զբղաշխն եւ այլ բա-
 * A fol 92 V° b. զամ անձինս ետին հայար. եւ անգին յարամ էին սաարեաղբն եւ Սաարէսս * եւ Նիկանովրս եւ այլ հաւատացեաղբն անշարժ մնացին :

Եւ յառաւ ձաջն ողբոց յանկերոց սր ասէին. Ագործեմն ձեզ խաչեաղը Բառաւոմ Փիլիպպոսի Յիսաս Բրիտաս, երեսեղիր ձեզ եւ օրնեա եւ փրկեա զձեզ ի կենդանի 10 ստատկմանէս եւ հաւատածը յանուն քս :

Եւ երեսեցա Տէր Փիլիպպոսի եւ ասէ. Ի՞նչ փրկեաղէ, ոչ յասար ի սրտաւրեղն իմոմ իմ. Մի հառաչումեք չար փախանով չարի. եւ աշխարհ ողիս կորսանը անխնայարար : Ըստ, Փիլիպպոս. Ընդէր բարկանաս ինձ Տէր, զի ի թշնամեաց իմոց անիծեցիր, վասն զի ոչ ընկալան զբանս իմ եւ ոչ հաւատացին յանուն քս : Ըստ, Տէր, 15 Վասն զի ոչ պահեցիր զպատուիրանս իմ եւ անիծեցիր ի թշնամեաց քոց, որպ չեա

souffleté et crucifié, et n'a pas rendu le mal, mais Il pria son Père : *Pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font* ¹. »

Philippe dit : « Laisse-moi, je ne peux plus les supporter dans cette pendaison la tête en bas. » Et il se mit à maudire la multitude en hébreu : « Que l'abîme ouvre sa bouche et engloutisse ce peuple inique ! » Lorsque Philippe eut prononcé ces mots, un abîme s'ouvrit et engloutit le temple où étaient les prêtres, les autels, le gouverneur et beaucoup d'autres personnes au nombre de sept mille; mais l'endroit où se trouvaient les apôtres,

* A fol 92 V° b. Eustache * et Nicanora et les autres fidèles resta indemne.

On entendit des voix de gémissements du fond de l'abîme qui disaient : « Aie pitié de nous, Dieu crucifié de Philippe, Jésus-Christ; apparais-nous, aide-nous et sauve-nous de cette mort vivante et nous croirons en ton nom. »

Le Seigneur apparut à Philippe et dit : « O Philippe, tu n'as pas entendu lorsque j'ai commandé : *Ne rendez pas le mal pour le mal* ²; voilà que tu perds ainsi des âmes sans pitié. » Philippe répondit : « Pourquoi te fâches-tu contre moi, Seigneur, parce que j'ai maudit mes ennemis, car ils n'ont pas acueilli mes paroles et n'ont pas cru en ton nom ? » Le Seigneur dit : « Puisque tu n'as pas observé mes commandements et as maudit tes ennemis, tu seras gardé après ta mort, hors du paradis, pendant qua-

կոտորման քո արեւելիս արտաքոյ գրախոին բաւատուն օր հրկիւղեալ ի հրեղէն գոտւոյն . եւ ապա բացցի բեղ եւ մոյցես ի գրախոն կենաց : եւ Բարդաղիմէոս երթիցէ ի Լիկատնոս, եւ անդ խաչեցի : Իսկ մարմին Մարիամի թաղեցի ի Յորդանան զետ : եւ արար Տէր ձեռքը լուրովը զնշան խաչին ի վերայ երկրի, եւ բացան անդունդք եւ ձայնեաց . երէք ամենեւեան զկնի լուսաւոր խաչիւ որ էջ յերկնից առ ձեզ, քանզի տաւարեալն * Փիլիպպոս զթացաւ ի ձեզ :

* A fol. 93
r^o a.

Եւ ելին ամենայն բազմութիւնքն չանդնոց . եւ անոց միայն ի զմոխս բղետչին եւ բողիւնքն : եւ յորժամ ելին ի լոյս՝ տեսին զՓիլիպպոս կախեալ զլիւխաք եւ զԲարդաղիմէոս բեւեռեալ, եւ զնոցին զի իջուցեն զՓիլիպպոս՝ եւ ոչ ետ թոյլ նոցա, զի անդ կոտորեցի : եւ Մարիամ եւ Մատթէոս եւ ամենայն հաւատացեալքն շուրջ զՓիլիպպոսաւ . եւ կոծեցին ժողովն կոծ մեծ, աղաղակէին մեծաւայն . Մեծ է Աստուածն բրիտանեւից զոր բարոյնն արքս աշտրիկ . ճշմարտութեամբ մի է Աստուած որ աւարեաց զգոտս վտան մերոյ վրկաթեան, զլջամբք ընդ մեծ մորբութիւնն, աչմմ հաւատամբ զոր տեսար մեծ սքանչելիս՝ որ եհան զմեզ չանդնոց :

Եւ անկան ամենեւեան եւ երկիր պաղին Փիլիպպոսի . եւ երկնչէին զի մի երբէք ալ ինչ չար արասցէ նոցա : եւ ասէ Փիլիպպոս ի կախադանին . եւս զբաւատուն օր վտան ձեր արտաքոյ գրախոին արեւելայ, եւ արար ողորմութիւն առ ձեզ Քրիստոս եւ

rante jours et tu seras brûlé par les chœurs (des anges) flamboyants; et c'est ensuite seulement que le paradis de la vie te sera ouvert et que tu pourras y entrer. Barthélemy se rendra en Lycaonie et y sera crucifié. Quant au corps de Marie, il sera inhumé dans le fleuve du Jourdain. » Et le Seigneur fit de ses mains le signe de la croix sur le sol, l'abîme s'ouvrit et Il cria : « Sortez tous à la suite de la croix resplendissante qui est descendue du ciel pour vous, car l'apôtre * Philippe a en pitié de vous. »

* A fol. 93
r^o a.

Toute la multitude sortit de l'abîme; il ne resta aux enfers que le gouverneur seul, et les autels. Lorsque les gens revinrent à la lumière et qu'ils aperçurent Philippe pendu la tête en bas et Barthélemy cloué, ils allèrent pour descendre Philippe, mais il ne les laissa pas faire, car il voulut y mourir. Marie, Eustache et tous les fidèles entourèrent Philippe; et tous répandirent en chœur de profonds gémissements, criant à haute voix : « Grand est le Dieu des Chrétiens que prêchent ces hommes; en vérité il n'y a qu'un Dieu qui les a envoyés pour notre salut; nous regrettons notre grande erreur, et nous croyons maintenant au grand miracle que nous avons vu, et qui nous a délivrés de l'abîme. »

Tous se prosternèrent et adorèrent Philippe, de crainte qu'il ne leur fit encore du mal. Philippe leur dit de la potence : « A cause de vous le paradis m'a été interdit pendant quarante jours, mais le Christ vous a

եհան ի խաարէ, ի լոյս. եւ այ բարոճ վարդապետաթեանք խառնցաւ զբանն կենաց եւ հառառակաց ի հառառն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց եւ բաժին զԲարդղղեմէս ի կապանացն եւ ի բեւեռացն : Եւ առ Փիլիպպոս. Եղբայր * Բարդղղեմէս թողնո՛ւ զես ի տեղւոյն յայտնիկ, եւ ձի կտաւք՝ ալ զրեալ զգտածաթիւնս իմ ի բարախի եւ այնու պատեն զես, եւ պնկաւ պատառ զմարմին իմ. եւ շինեալ ի տեղւոյն յայտ եկեղեցի, եւ պատարկեալ ժողովրդեանս զի ծառայեցեն Նիկանաթրայ ձինչեւ ցմա՛հ խր : Եւ զՄատթէոս ձեռնադրեալ եպիսկոպոս : Բառատուն օր վասն իմ աթօխս արարելք, ձինչեւ բացցի ինձ զսոն արքայաթեան :

Եւ աթօթեաց ի բարոճ ժամս : Եւ ի կատարել խօսն աւարն ի կախարանն զխիփայր աւանդեաց զչալին խր առ Աստուած Նայեմբերի ժի : Եւ Բարդղղեմէս եւ Մարիամ իջացին զառարեալն Փիլիպպոս եւ թաղեցին ի նոյն տեղւոյն արդէս հրամայեաց : Եւ բառաւ բարձնակ եւ երբ արտալ : Եւ զբառատուն օր ախա կատարեցին ի վերայ զերկմանին ըստ հրամանի առարեալն : Եւ ձայն եղև յերկնից եկիւ. Փիլիպպոս առարեալն պատկեցաւ անթառամ պատկօր :

Եւ հառառաց ամենայն բարարն Յերապոլս ի Քրիստոս : Եւ հրամայեաց Բարդղղեմէս Եւստաթեայ եպիսկոպոսին եւ ձկրեաց զամենեւեան : Եւ յես կատարեալ զբառատուն աւարն, երեւցաւ Տէր Բարդղղեմէսի եւ Մարիամի եւ առէ. Բացաւ

témoigné sa pitié, il vous a sortis des ténèbres à la lumière. » Il leur prêcha avec beaucoup de doctrine la parole de vie et les raffermi dans la foi du Christ:

Philippe leur ordonna ensuite de délivrer Barthélemy des liens et des clous et il lui dit : « Frère * Barthélemy, enterre-moi à cette place, mais pas dans de la toile; écris mon histoire sur du papier et enveloppe-m'en, entoure mon corps de roseaux; construis une église à cette place et ordonne à ce peuple de servir Nicanora jusqu'à sa mort. Sacre Eustache évêque. Prie pour moi pendant quarante jours, jusqu'à ce que les portes du royaume me soient ouvertes. »

(Philippe) pria de longues heures. Lorsque les sept jours de sa pendaison la tête en bas furent accomplis, il rendit son âme à Dieu, le 14 novembre. Barthélemy et Marie descendirent l'apôtre Philippe et l'inhumèrent à la même place, comme il l'avait ordonné. Une branche de vigne poussa à l'endroit et donna des fruits. Pendant quarante jours ils accomplirent le vœu sur le tombeau, selon l'ordre de l'apôtre. Une voix du ciel se fit entendre qui dit : « L'apôtre Philippe a été couronné d'une couronne immortelle. »

Toute la ville de Hiérapolis eut au Christ. Barthélemy ordonna à l'évêque Eustache (*Erstakheay*) de les baptiser tous. Les quarante jours accomplis, le Seigneur apparut à Barthélemy et à Marie et leur dit : « La porte du paradis a

* A fol. 93
r° b.

դուռն արքայութեան եւ եմուտ Փիլիպպոս. երթիջիք՝ եւ դուք ի հանգիստն ձեր : * A fol. 93 v° a.

Եւ թողին ի քաղաքն զԵրիկանովրա եւ զՍաաբէոս յեկեղեցւոջն, եւ ելեալ անտի զնային Բարդղէմէոս ի Լիկոնայ եւ Մարիամ ի Յորդանան ըստ հրամանի Տեառն :

[B * Տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն եւ աշակերտին * B p. 235 b.]

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս մի յերկոտառանիցն՝ էր ծնեղեամբ ի Բեթսայիկայ Գալիլեացոյ՝ քաղաքակից Անդրէի եւ Պետրոսի սոսրերոյ :

Սա՛ առաջակայ էր Յիսուսի, վասն որոյ զնախանայել ձգէր առ վարդապետն իւր ասելով . Ե՛կ եւ տես : Խօսէր ընդ Յիսուսի վասն նկանակաց հային որ ի պէտս 10 յողովրդեանն յանապատի : Ազդ առնէր ընդ Անդրէի առ Տէր վասն հեթանոսաց եկեղեց յերուսուղէմ, որք փախազանօք խնդրէին տեսանել զՅիսուս : Եւ ի խորհրդական ընթրիմն աղաչանօք խնդրէր ի Տեառնէ թէ . Յոյց մեզ զհաչր :

Սա՛ յետ սքանչելի եւ աստուածադոր համբարձմանն Քրիստոսի՝ լցեալ շնորհօք Հոգւոյն Աստուծոյ ընդ ալլ առաքեալսն՝ ընթացաւ ընդ Թիւզերս քարոյն վաւետա- 15 րանն արքայութեանն : Եւ զնայ մինչեւ ի Սկիւքս Ասիացոյ, արար զնշանս եւ զարու- ետոս, բժշկեաց զախտամէտս եւ զլիւսհարս, եւ զարձոյց զբազումս ի հաւատս Քրիստոսի : * B p. 235 a.

été ouverte et Philippe y est entré. Allez * maintenant, vous aussi, à votre * A fol. 93 v° a. repos. »

Barthélemy et Marie laissèrent Nicanora dans la ville et Eustache dans l'église, et ils partirent de là, Barthélemy pour la Lycaonie et Marie pour le Jourdain, selon l'ordre du Seigneur.

[B * Fête et martyr du saint et glorieux apôtre et disciple du Christ, Philippe, l'un des douze. * B p. 235 a.]

Le saint apôtre Philippe, l'un des douze, était natif de Bethsaïda de Galilée, et concitoyen des apôtres André et Pierre.

Il fut toujours avec Jésus, et c'est lui qui attira Nathanaël vers son maître en lui disant : « *Viens et vois* ¹. » C'est lui qui parla avec Jésus au sujet des pains nécessaires à la foule dans le désert ². C'est lui qui avec André annonça au Seigneur la visite des gentils venus à Jérusalem, qui demandaient avec empressement à voir Jésus ³. C'est lui qui à la cène mystique pria instamment le Seigneur : « *Montre-nous le Père* ⁴. »

C'est lui qui après la magnifique et puissamment divine Ascension du Christ, rempli des grâces de l'Esprit de Dieu en même temps que les autres apôtres, parcourut l'univers pour y prêcher l'évangile du royaume. Il alla jusque chez les Scythes de l'Asie, fit des signes et des prodiges, guérit les infirmes et * les possédés et convertit nombre de gens à la foi du Christ. * B p. 235 b.

1. Jean, i, 46. — 2. Jean, vi, 5-14. — 3. Jean, xii, 20-22. — 4. Jean, xiv, 8 sq.

Եւ յառաջ թաղապարթեանն Տրաքանոսի եկին ի Լիւզիա, եւ տնտի ի Յերապոլիս Փոխպապայ, եւ տնոյ բարպետայ զՔրիստոս, եւ եղաց զմեծամեծ սրանչեկա : Եւ զորձակաթեամբ Բարթեղոմէոսի առարկաց որ Էր չեօթնամասկեց տնտի, եւ բնա խորոյ Մարիամի կոչեցեաց՝ զորձաց զբաղածս յանհատաւոյ ի ճշմարիտ աստուած- զկառնիսն եւ ի հնազանդութիւն աւետարանին :

Լուեալ Նիկանորայ բզեշխին Յերապոլոս զՓիլիպպոսէ, եկիւ աստուածբեցոյցանէ զմարդիկ աշխարհին ի հաշիւնի աստուածոցն՝ աստուած զոմն բարպետ զՅիսուս, բարկացա չոյժ : Եւ հրամայեաց զօրականացն եւ կարան զՓիլիպպոս, ընդ նմին եւ զԲարթեղոմէոս եւ զՄարիամն, եւ աշխատի հարին զնոսս՝ որ տսէին բազումք եկի, մեռան : Եւ կարեալ զաստ նոցա բարշէին ընդ մէջ բարպրին, եւ հանին զնոսս արտաքս : 10

Եւ յետ ազգի ազգի զմեղակ տանջանայ կախեցին զՓիլիպպոս զկիւխայր զփայտէ խաչէ : Եւ կոցեալ զառաքա եօթն ի կախողանին՝ աղթեալ ասանկայ զհոգին խոր տա Լաստուած՝ նոցեմբերի ԺԿ, եւ թաղեցաւ տնոյ ի Յերապոլիս :

Եւ նշխարք սուրբ առարկոյն կաշին ի նմին բաղաբի մինչեւ յառաքա Ստեփաննին, եւ զորձին զբաղում սրանչեկա. եւ ապա բերեալ եղեն ի Կոստանդինուպոլիս : Յորմէ 15 սփանցան մասունք ինչ նորա ընդ զանապան կողմանա, մանաւանդ ի ժամանակս Բաղդամիոսի կոմսին Փլանկրիոյ, չորմամ ձեռնառութեամբ Լատինացոյ թաղաւո- րեայ ի Կոստանդինուպոլիս :

Sous le règne de Trajan il vint en Lydie et de là se rendit à Hiérapolis de Phrygie, y prêcha le Christ et accomplit de très grands miracles. Avec la coopération de l'apôtre Barthélemy, qui était l'un des soixante-dix, et de sa sœur nommée Marie, il convertit beaucoup d'infidèles à la vraie science de Dieu et à l'obéissance de l'évangile.

Nicanor, le gouverneur de Hiérapolis, ayant entendu que Philippe soulevait les hommes du pays contre les dieux paternels, en proclamant Dieu un certain Jésus, en fut fort irrité. Il ordonna à ses soldats de saisir Philippe en même temps que Barthélemy et Marie; les soldats les frappèrent à tel point que beaucoup les tinrent pour morts. Ils les saisirent ensuite par les pieds, les traînèrent à travers la ville et les emmenèrent au dehors.

Après diverses cruelles tortures, ils pendirent Philippe la tête en bas à une croix de bois. Il resta sept jours sur le gibet en priant, rendit son âme à Dieu, le 14 novembre, et fut inhumé à Hiérapolis.

Les restes du saint apôtre demeurèrent dans cette même ville jusqu'aux jours de Chrysostome et accomplirent de nombreux miracles; ils furent ensuite transportés à Constantinople. De là des parcelles de ces restes furent dispersées de différents côtés, surtout aux jours du comte Bandonin (*Baldovinos*) de Flandre, lorsque avec l'aide des Latins il régna à Constantinople.

Յայտն առաւ յիշատակ սուրբ հօրն մերոյ Իպատիոսի խոստովանող վկային Գանգուայ, որ էր մի յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ սուրբ հարցն Նիկիոյ : Սա արար լազուժ սքանչելիս, եւ քարկոծանօք կատարեցաւ ի հերեաիկոսացն վասն անուանն Քրիստոսի :

5 Տրէի է եւ նոյեմբերի ժն : Վկայութիւն սուրբ Գուրիասայ, Սամոնասայ եւ Արիբայ :

Այս երեք սուրբ վկայքս ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային էին, յնդեսիա քաղաքին որ կոչի Ոււհայ. եւ էին պաշտօնեայք Աստուծոյ, Գուրիաս եւ Սամոնաս՝ յառաւ Կոյնատեայ սրբասնեալ եպիսկոպոսի :

10 Եւ որպէս քրիստոնեայս տարան առաջի Անտոնինու զբսին. եւ հրաժայեաց նոցա կնկրուկս խնկել կոոցն՝ եւ երկիր պագանել պատկերի կաշտերն եւ ուրանալ զՔրիստոս : Եւ նոքա եւ ոչ լսել իսկ կամեցան, ալ խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Եւ արկին զնոսա ի բանդ ընդ ալլ քահանայս եւ սարկաւազունս. եւ յետ սակաւ առաւրց կացուցին տուաջի՝ եւ ստիպէին զնոսա զոհել, եւ ոչ կարացին զարձուցանել

5 սուրբ] եւ սքանչեալօրծ խոստովանողացն Քրիստոսի *add.* B — Արիբայ] սարկաւազին *add.* B || 7 Աստուծոյ] Քրիստոսի B.

En ce jour, commémoration de notre père saint Hypatius, le confesseur martyr de Gangres, qui fut l'un des trois cent dix-huit pères saints de Nicée. Il accomplit de nombreux miracles et mourut lapidé par les hérétiques pour le nom du Christ.]

7 TRÉ, 15 Novembre.

Martyre des saints Gouria, Samona et Habib.

Ces trois saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, dans la ville d'Édesse, qui s'appelle Ourha; Gouria (*Gourias*) et Samona (*Samonas*) étaient ministres de Dieu aux jours du saint évêque Konas (*Kodnateay*).

Ils furent conduits comme chrétiens devant le duc Antonin, qui leur ordonna d'offrir de l'encens aux idoles, de se prosterner devant l'image de l'empereur et de renier le Christ. Ils ne voulurent même pas l'écouter, mais confessèrent le nom du Christ notre Dieu.

On les jeta en prison avec d'autres prêtres et diacres, et après quelques jours on les fit comparaître; on les pressa de sacrifier, mais sans réussir

Եւ ծանուցին վասն նորա Լիկիանոսի անօրէն արքային. եւ հրամայեաց հրով
 * աչրել զսուրբն Աբիբաս : Եւ խնդրէին զնա զօրականքն եւ ոչ զտանէին : Կալան * A fol. 94
 1° a.
 զմայր իւր եւ զաղգականս իւր, եւ արկին զնոսս ի բանդ : Եւ լուեալ Աբիբաս զնայ
 զաղտնի առ Թէոտիկնոս զօրապետ զնդին : Եւ նա խրատ ետ նմա եկիւ. Մի ումեր
 5 երեւեցիս : Եւ ոչ ընկալաւ նա զխրատն, ալ լ մանաւանդ տրտմէր որ մինչ լուգէինն
 ոչ զտաւ : Եւ նորա կապեալ զնա տարաւ առ զատաւորն, եւ նա բազում սպառնսպեօք
 զարհուրեցուցանէր զերանելին, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա ուրանալ զՔրիս-
 տոս :

Եւ կախեցին զնա ի բաղկացն եւ յոյժ տանջեցին եւ ապա հատին ի վերայ նորա
 10 վճիռ զի հրով աչրեցի : Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին ուր զհուրն բորբոքէին, զնա-
 ցին զկնի նորա մայր իւր եւ ամենայն աղգականքն սպիտակ զգեստիւր : Եւ աղօթելով
 սրբոյն վաղեաց ի մէջ հրոյն, եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին :
 Եւ հանեալ զնա ի հրոյն տարեալ թաղեցին ի տապանին ընդ սրբոյն Գուրիասաց եւ
 15 Սամոնասայ : Եւ մի ոմն Թէոփիլոս անուն քրիստոնեայ զրեաց զսպամոծութիւնս սրբոցն :
 Կատարեցան խոստովանող վկայքն Քրիստոսի, Գուրիաս եւ Սամոնաս եւ Աբիբաս
 սարկաւագ, Նոյեմբերի ժեշ :

1 անօրէն om. B || 10 ուր] յորում B || 11 ամենայն om. B || 15 կատարեցան] սուրբ
 add. B.

On parla de saint Habib à Licinius, l'empereur impie, qui ordonna de le
 jeter dans le fen. * Les soldats le recherchèrent mais ne le trouvèrent pas. * A fol. 94
 1° a.
 Ils saisirent sa mère et ses parents et les jetèrent en prison. Habib, l'ayant
 appris, alla trouver en secret Théotecnos, le chef des soldats. Celui-ci lui
 conseilla : « Ne te montre à personne. » Mais Habib n'admit pas son conseil ;
 au contraire, il fut attristé de ce qu'il n'avait pas été trouvé lorsqu'on le
 cherchait. Théotecnos le fit lier et le conduisit auprès du juge, qui intimida
 le bienheureux par de nombreuses menaces, sans pouvoir le persuader à
 renier le Christ.

On le pendit par les bras et on le tortura beaucoup, ensuite on prononça
 la sentence qu'il serait brûlé dans les flammes. Lorsqu'on le conduisit à
 l'endroit où on avait allumé le feu, sa mère et tous ses parents, habillés de
 blanc, le suivirent. Le saint s'élança en priant dans le feu et c'est ainsi
 qu'il rendit son âme en bonne confession. On le retira du feu et on l'em-
 porta pour l'inhumer dans le même tombeau que les saints Gouria et Samona.
 Un chrétien du nom de Théophile écrivit l'histoire de ces saints.

Les martyrs confesseurs du Christ Gouria, Samona et le diacre Habib
 moururent le 15 novembre.

* A fol. 96
1re b

* Մըտէկարգարծաթիւնը որ եղին ի ձեռն խտտաթանոցայն 'Բրիտտաթ' Գարխապ,
Սաճանապոյ եւ Բրիւայ, յաւարս բարեպաշտութեանս ձերայ :

Երբմամ առարկեցան ցորը յերկրէն Հաովճայ՝ ի սրահարմաթիւն բարդրին Եղեմիայ, և Էր անդ կին տաղի և աղի, որոչ անուն էր Սաթիա : Եւ Էր նորա զաւար ծի կոչս և Գեղեցիկ յայժ որոչ անուն էր Եւփիմեա : Եւ աչք ծի յեկերոց ցորայն որոչ անուն էր Գուրգոս, տեսեալ զաղջիկն ցանկոյցաւ նմա, և խնդրեալ տանուլ ի կեռաթիւն գնա, և ծալն ոչ հաւանել, լիտն օտար և հեռաբնակ տանն : Իսկ Գուրգոս բազում սիրելիս ծիջնարգս և բարեխոս չաւարկէր առ ծալն երդնամբ մեծաւ եկիւ ոչ տնի կին յերկրին խրոմ, և ոչ ինչ չար արտայէ աղջկանն : Եւ կինն հաւանեցաւ և արարին զհարստանիւն, և Գուրգոս սկսով և վարակով զարդարեալ զԵւփիմեա, և Էին ի միասին 10
աւարս բազումս :

Եւ եղև զալ ալլ զարականայ ի բարդրն և փոխել զաւաջին զարականն, և պատրաստեալ Գուրգոս երթալարս զի տարցէ զկինն յերկրին խր : Եւ տեսալ ծալն զզաւար խր տարաւ ի տաղան սրբոցն, և Գուրգոս տեսեալ զաւար վկայն երաշ-

2 յաւարս բարեպաշտութեանս ձերայ *om.* B || 3 Հաովճայ] հեռաւտանի, B || 6 խնդրեալ] խնդրէր B || 14 զաւար] խտտաթանոց *add.* B.

* A fol. 96
1re b.

* Miracles qui s'accomplirent par l'entremise des confesseurs du Christ
Gouria, Samona et Habib aux jours de notre piété.

Lorsque les troupes envoyées du pays de Rome pour la défense de la ville d'Édesse y furent arrivées, il s'y trouvait une femme syrienne, veuve, dont le nom était Sophie. Elle avait une fille, vierge et fort belle, dont le nom était Euphémie. Un soldat de la troupe qui venait d'arriver et dont le nom était Gottos ¹, à la vue de la jeune fille, conçut des désirs pour elle et la demanda en mariage. La mère n'y consentit pas, parce que l'homme était étranger et habitait un pays lointain. Gottos envoya plusieurs amis comme intermédiaires et intercesseurs auprès de la mère, jurant hautement qu'il n'avait point de femme dans son pays et qu'il ne ferait aucun mal à la jeune fille. La femme consentit, on célébra les noces, et Gottos para Euphémie d'or et d'étoffes précieuses et ils vécurent ensemble longtemps.

Il arriva que d'autres troupes furent envoyées dans la ville en remplacement des premières, et Gottos prépara des chevaux pour conduire sa femme dans son pays. La mère prit sa fille et l'emmena au tombeau des saints;

1. Il s'agit d'un soldat goth anonyme.

խաւորս՝ եղեալ * զձեռս իւր ի վերայ տապանին եւ առեալ զողջիկն, ել ի ձանս- * A fol. 94
սլարհ : v° a.

5 Եւ յորժամ մերձեցաւ ի տունն իւր՝ ասաց ընդ օղջիկն. Գիտացիր Եւփիմեա զի
կին ունիմ եւ որդիս, եւ պատրաստեալ զբեղ զի ասացես եթէ աղախին եմ. ապա
թէ ոչ չարաչար մեռցիս ի կնոջէն իմէ : Եւ էր Եւփիմեա յղի : Եւ եհան զհանդերձան
զոր զգեցուցեալն էր, եւ զգեցոյց չուխաց հինս եւ պատառատունս եւ կանեփիս խո-
շորս, եւ զլիւրաց եւ բոկոտն տարաւ ի տուն իւր : Եւ ասէ ցիկնն իւր. Բերի բեղ
ասորի աղախին մի :

10 Եւ տեսեալ կնոջն զգեցեցեալիւն երեսաց եւ անձինն Եւփիմեայի, եւ զխոսաց որ
եւ յղի էր՝ նախանձեցաւ յոյժ, եւ զամենայն ծանր բան նմա հրամայէր, եւ յամենայն
ժամ հարկանէր եւ չարչարէր սովով եւ մերկութեամբ եւ խիստ ճառագութեամբ : Եւ
տառապեալ օղջիկն յոգաց հոմէր արտասուօր, եւ լիշէր զխոտախանութիւն Գիւս-
տոսի : Եւ եղև նմա ծնանել արու մանուկ՝ նմանեալ ամենեւին Գողգոսի, եւ որպէս
սլաք եմուտ ի սիրտ կնոջն եւ կամէր սպանանել զմայրն եւ զօղայն : Լրարեալ զի
15 մահացու՝ եւ առաքեաց զԵւփիմեա ի ճառագութիւն եւ զմահապելն արբոյց աղալին
եւ առժամայն մեռաւ : * Եւ յորժամ զարձաւ Եւփիմեա եղիտ զմանուկն մեռեալ, եւ * A fol. 94
v° b.

1 առեալ] էառ B || 5 մեռցիս] մեռանիս B || 7 բոկոտն] բոկ B || 11 օղջիկն]
եւփիմեայ add. B || 14 արարեալ] արար B.

Gottos donna comme garants les saints martyrs en touchant * de sa main * A fol. 94
leur tombeau; il prit la jeune fille et se mit en route. v° a.

Lorsqu'il fut près d'arriver chez lui, il dit à la jeune fille : « Sache, Euphémie, que j'ai une femme et des enfants; prépare-toi donc à dire que tu es ma servante, sinon tu seras cruellement tuée par ma femme. » Euphémie était enceinte. Gottos lui ôta les vêtements dont elle était parée, lui passa des étoffes usées et déchirées, de chanvre grossier, et l'introduisit chez lui la tête découverte et les pieds nus. Il dit à sa femme : « Je t'ai amené une servante syrienne. »

La femme, ayant vu la beauté du visage et de la personne d'Euphémie et la sachant ençeinte, en devint exœessivement jalouse; elle la chargea des besognes les plus lourdes, la frappa continuellement, la tortura par la faim, la nudité et par un travail très dur. La jeune fille, éplorée, soupirait avec des larmes et se rappelait les confesseurs du Christ. Elle mit au monde un garçon ressemblant parfaitement à Gottos; ce fut comme un coup de stylet au cœur de la femme, qui résolut de faire mourir la mère et l'enfant. Elle prépara un poison mortel, éloigna Euphémie sous prétexte d'un service quelconque et fit boire le poison à l'enfant, qui mourut sur-le-champ. * A * A fol. 94
son retour, Euphémie trouva l'enfant mort; le poison lui sortait des lèvres v° b.

զեպն իրբն զվրժաբ երանէր ի շրթանցն : Եւ ստեալ ըստից սրբեաց զվրժարն եւ
պահեաց զպառ սասանձինն : Եւ երթեալ թաղեաց լալով զպապն :

Եւ ստ, ի ծխա խոր. Փորձեցից եթէ ավելնա խմ ետպան զպապն, եւ ստեալ զշա-
գախեալ ըստից սրբեաց ի բաժակ զինոց, եւ ետ արկնաջն եւ ստեալ սրբ եւ սա-
ժաժաջն անկեալ ձեռա : Եւ եղև խառնաթիւն եւ ամբոխ չազգականաց կնոջն, եւ
գտատարարանցին զԵւփիմեա զե կենդանի թաղեցեն եւ զեւ ընդ ավելնաջն խրաժ.
Կոր եւ արարին խի, եւ փակեցին ի ծխաժ սաարանի :

Եւ յեւ երկուց տարից սկսաւ մեռեալ մարմինն հասել, եւ ձայն արկեալ Եւ-
փիմեաց առ Աստուած եւ առ խառնաթնոյսն ստ, եթէ. Դա բ երաշխաւորեցէր եւ
ետար զեւ յանաստուածն Դադրա. եւ արդ եկաջր տեսէր իմ, զինոյ կամ եւ ուր
չադարկեցէր զեւ, եւ ուց բազում պրա պրաց : Եւ սաժաժաջն երեսեցան երեք տարբն
ճառապալեալ լալով եւ տան զպաշինն. Դաջարեաց կին զո զե եկար չաղա-
կանաթիւն բն : Եւ բարեաց անաշահաստ թիւն կնոջն եւ ննջեաց : Եւ աներեսլիտար
արարին տարբն մեծ * սրանելիւ, զի ստեալ սարան զպաշինն եւ կաջուցին սաաջի
սապանին խրեանց յեկեղեցին, յԵւեախ բազարին ի նմին զիշերի. եւ տան զԵւփիմեա.

* A fol. 95
1° a.

5 անկեալ om. B — ամբոխ] ամբոխուն B || 9 խառնաթնոյսն] սարան B || 13-14
եւ բարեաց ... զպաշինն] եւ ստեալ անախ զպաշինն սաաջնորպեցին նմա ընդ հեռա-
րաթիւն անձանիս եւ վտանգասար ճանապարհին եւ տարեալ B || 15 ի նմին զիշերի om. B.

comme une écume. Elle prit de la laine, essuya l'écume et la garda soigneusement cachée. Elle alla enterrer son enfant en pleurant.

Elle se dit en elle-même : « Je vais essayer de voir si c'est ma maîtresse qui a tué l'enfant, » et elle saisit la laine imbibée, la pressa dans un verre de vin, qu'elle présenta à sa maîtresse; celle-ci le prit, le but et tomba morte aussitôt. Les parents de la femme s'agitèrent, firent un grand bruit et condamnèrent Euphémie à être enterrée vivante avec sa maîtresse; effectivement, ils exécutèrent leur projet et enfermèrent Euphémie dans le même cercueil.

Deux jours après, le corps de la morte commença à dégager une mauvaise odeur; Euphémie poussa un cri à Dieu et aux confesseurs, disant : « C'est vous qui vous êtes portés garants et m'avez livrée à l'impie Gotos; venez voir maintenant dans quel état je me trouve, où je suis et où vous m'avez envoyée. » Et elle poussa d'autres gémissements encore. Aussitôt les trois saints apparurent, rayonnants de lumière, et dirent à la jeune fille : « O femme! prends courage, car nous sommes venus à ton aide. » La femme sentit une odeur suave et s'endormit. Les saints firent invisiblement un grand * miracle, car ils saisirent la jeune fille, la transportèrent et la posèrent la même nuit devant leur tombeau, dans l'église de la ville d'Édesse, et ils dirent à

* A fol. 95
1° a.

Ահա կատարեցար զերաշխատութիւնս մեր, եւ բերար զքեզ ուստի աւար : Եւ զայս ասացեալ սրբոցն անչաչաւ ելեն :

Եւ երթեալ մայրն եւ քաղաքացիքն տեսին զաղջիկն, եւ լուան զեղեալ զործն եւ փառս ետուն Աստուծոյ եւ զոհացան զխոստովանող վկայիցն Քրիստոսի :

5 Եւ լետ ժամանակաց զնաց զարձեալ Պողոս յեկեախ քաղաքն, եւ խնդութեամբ եմուտ առ զորանչն, ողջոցն մատուցանէր նմա ի զստերէն եւ ի թոռնէն : Եւ Սովիա կոչեաց զսրատուականս քաղաքին եւ հանեալ զգուտրն ասաջի Պողոսի եւ պատմէ զամենայն ստուգապէս զոր ինչ արար Պողոս քնդ ինքեան : Եւ լուեալ սորատեւատ քաղաքին եհատ զգլուխն Պողոսի . կամէր եւ ալրել զմարմինն, եւ եպիսկոպոսն քաղա-
 10 ցին ոչ ևա թոյլ ալրել : Եւ մեծապէս փառաւորեցան Քրիստոսի խոստովանող վկայքն Պուրիսս, Սամոնաս եւ Արիւսս :

* Յայսմ աւուր նաւակատիս է հոռմայ մեծի եկեղեցոյն ի փառս Քրիստոսի :

* A fol. 95
r^o b.

[B Յայսմ աւուր կատարեցան չարչարանօք վասն հաւատոցն Քրիստոսի, մեծ իշխանն Ելպիդիոս, Եւստոքէոս եւ Մարկելոս, ի Ֆուլխնտսէ թագաւորէ :]

7 զգուտրն] ի սենեկէ *add.* B || 8-9 Եւ լուեալ ... ալրել] Եւ լուեալ սորատեւատ քաղաքին եւ եպիսկոպոսն հրամայեցին զե կենդանի թաղեցեն զՊողոս, եւ աչնպէս արարին : B

Euphémie : « Voici que nous avons accompli notre garantie en te reconduisant là, d'où nous t'avons prise. » Ce disant, les saints disparurent.

La mère et les habitants de la ville s'y rendirent et y trouvèrent la jeune fille; ayant appris ce qui lui était arrivé, ils rendirent gloire à Dieu et grâces aux confesseurs martyrs du Christ.

Après un certain temps, Gottos, s'étant rendu de nouveau à la ville d'Édesse, alla trouver joyeusement sa belle-mère et lui présenta les salutations de sa fille et de son petit-fils. Sophie fit venir les notables de la ville et leur présenta sa fille en la présence de Gottos, pour qu'elle rendit compte exactement de tout ce que Gottos lui avait fait subir. Ayant entendu, le stratélate de la ville fit trancher la tête à Gottos; il voulait même faire brûler son corps, mais l'évêque de la ville ne le laissa pas brûler. Les confesseurs martyrs du Christ Gouria, Samona et Habib furent grandement glorifiés.

* En ce jour, veille de fête de la consécration de la grande église de Rome, *
 en l'honneur du Christ ¹.

* A fol. 95
r^o b.

[B En ce jour moururent dans les tortures pour la foi du Christ, le grand prince Elpidius, Eustochius et Marcel, par ordre de l'empereur Julien.]

1. Il s'agit, semble-t-il, de la dédicace du Latran, au 9 novembre : *In dedicatione archibasilicæ SSmi Salvatoris.*

Տրեի Բ. եւ նայեմքեքի ԹՁ : Տոն Է, Մատթեոսի առկարանչին :

Մինչդեռ առաքեալն Մատթէոս առկարանիչն ի լերինն էր բազմ եւ ծխով պատմածանով, երեւեցաւ նմա Յիսուս ի նմանութիւն պատանեակի, եւ տաւ. Խաղաղութիւնքն քեզ քեզ Մատթէոս : Եւ նայեցեալ ի նա առաքեալն տաւ. Ողջոյն եւ քեզ եւ խաղաղութիւն ո՞վ բերկրեալ պատանի : Ետէ ցնա Յիսուս. Զօրացիր Մատթէոս եւ քաջաբերեաց, բնկալ պատարանս ցալս եւ Էջ ի լեռանէս եւ կրիկցես ի Զմխովն քաղաք մարտիրոսաց, եւ տնկես պատարանդ ի ցուան եկեղեցոյն ցոր շինեցէր ցու եւ Ընդդէսս, եւ լինի ծառ ձեճ եւ պաղարժը, եւ կրիկցեն ցարանարարոյ մարդիկքն, եւ փոխեսցին յանգրացաթիւնն, եւ լինիցին պատա լիբեւ ցալ մարդիկք, եւ պկցցին հաներձս, եւ ալ ոչ եւս կրիկցեն զմարմին մարդկան, եւ կամ ցալ ինչ կերակուր սղիզ, եւ ծանկցեն զեւ եւ զհալք իմ որ չերկինս է, եւ ցու հրով կատարեսցիս եւ բնկալցիս պատկս բառուարս : Եւ ցալս տալցեալ Յիսուսի եւս պատարանն ի Մատթէոս եւ վերացաւ չերկինս :

* A fol. 95
v° a.

Եւ իջեալ Մատթէոս ի լեռանէն ձեպէր երթալ ի քաղաքն, եւ չորմամ մերձեցաւ.

8 TRÉ, 16 Novembre.

Fête de l'évangéliste Matthieu.

Pendant que l'apôtre Matthieu l'évangéliste vivait dans la montagne pieds nus et vêtu d'une seule tunique, Jésus lui apparut sous la forme d'un jeune homme et lui dit : « La paix soit avec toi, Matthieu. » L'apôtre le regarda et lui répondit : « Salut aussi à toi et paix, joyeux jeune homme. » Jésus lui dit : « Prends courage, Matthieu, et sois fort; prends ce bâton et descends de cette montagne; va à Myrnè (*Smyrin*)¹, la ville des anthropophages, et plante ce bâton à la porte de l'église que vous avez construite, toi et André : il deviendra un grand arbre et donnera des fruits, les gens aux mœurs sauvages en mangeront et seront transformés de leur dureté et deviendront sages comme les autres hommes; ils se couvriront d'habits, ne mangeront plus la chair des hommes ou d'autres aliments impurs et me reconnaîtront, Moi et mon Père qui est aux cieux. Tu y mourras par le feu et tu recevras les couronnes de lumière. » Ce disant, Jésus donna le bâton à Matthieu et s'éleva au ciel.

* A fol. 95
v° a.

Matthieu descendit de la montagne et s'empessa de se rendre à la ville; *

1. Myrnè : Myrmekion (Μυρμηκίων) sur le Pont-Euxin; cf. LIRSIVS, *Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*, I, Braunschweig, 1883, p. 604. La forme arménienne vient d'un texte εἴσελθε εἰς Μύρνην τὴν πόλιν...

հանդիպեցան նմա աչտահարեալք ի չար զիւաց. Փուլպանա կին թագաւորին եւ որդի իւր Փուլմանոս, եւ կին որդւոյն Երբեա. եւ աղաղակէին մեծաձայն. Ով էա՞ծ զբեղ միւսանգամ ի բաղաքս այս ո՞վ Մատթէոս. կամ ո՞վ ետ զգաւականդ վասն զմեզ կորուսանելոյ. տեսանեմք առ բեղ մերձ զՅիսուս՝ իրբեւ պատանի, աչ որովհետեւ եկիր

5 հալածել զմեզ ի բաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթագաւոր բաղաքիս ի վերայ քո՛յ՝ որ հրով աչրեացէ զբեղ :

Եւ Մատթէոս եղեալ ձեռս հալածեաց զզեւան եւ զնոսա բժշկեաց : Եւ զնացին զկնի նորա. եւ մտեալ ի բաղաքն չոգան յեկեղեցին. եւ եպիսկոպոսն Պլատոն ամենայն ուխտիւն՝ անկան առ ոտս առաքելոցն եւ օրհնեցան ի նմանէ :

10 Եւ ժողովեցան առ նա ժողովուրդք բաղաքին եւ ամենայն հաւատացեալքն. եւ ելեալ Մատթէոս ի բարձր տեղւոջ, ի վերայ վիմի բարոյեաց նոցա զրանն կենաց, զի թողցեն զաստուրոսն զաստուածն իւրեանց, եւ հաւատացեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ ասէ. Նայեցարուք ի գաւապանս յայս եւ տեսանէք մեծ սքանչելիս, զի արմատացի եւ բերցէ պտուղ զեղեցիկ եւ ցանկալի : Եւ զայս ասացեալ

15 արթնեաց առ Աստուած եւ ցցեաց զգաւականն յերկիր, եւ առժամայն բուսաւ եւ * ամենայ, եւ եղև ծառ մեծ, եւ երբ պտուղ յոյժ եւ բոխեաց յարմատոցն աղբիւր :

* A fol. 95
v° b.

lorsqu'il fut proche, des gens possédés des méchants démons, Fulviana la femme du roi, son fils Fulmanos et la femme de son fils, Erbéa¹, se portèrent au-devant de lui en criant à haute voix : « Qui t'a conduit de nouveau en cette ville, ô Matthieu ! qui t'a donné ce bâton pour nous perdre ? Nous voyons près de toi Jésus sous la forme d'un jeune homme ; mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons susciter contre toi le roi de cette ville qui va te brûler par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, entrèrent dans la ville et se rendirent à l'église ; l'évêque Platon avec tout le clergé tombèrent aux pieds de l'apôtre et furent bénis par lui.

Les habitants de la ville et tous les fidèles se rassemblèrent auprès de Matthieu, qui monta sur un endroit élevé, sur un rocher, et leur prêcha la parole de vie, pour qu'ils abandonnassent Satyre (*Satouron*) leur dieu² et crussent à un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ. Il leur dit : « Regardez ce bâton et vous verrez un grand miracle, car il va prendre racine et donnera des fruits beaux et savoureux. » Ayant ainsi parlé, il * pria Dieu

* A fol. 95
v° b.

et planta le bâton en terre ; celui-ci poussa aussitôt, devint un grand arbre et donna beaucoup de fruits ; et une source surgit de la racine.

1. Les noms du *Martyrium Matthaei*, 5 sq., sont Φουλβανός, Φουλβανή, Ἐρβέα. — 2. Le texte *զաստուրոսն զաստուածն* devrait être corrigé en *զաստուրոն զաստուածն*, qui représente une leçon grecque Σάτυρον θεόν.

Եւ ժողովարդ բազարին գնացին չեկեղեցին, եւ տեսին գանձինս խրեանց մեղիս, եւ փոխեալ ի գաղեր կերպարանս. եւ անկան յաստ Մատթէոսի եւ փառաւորեցին զԱստուած : Եւ տեսեալ զմերկութիւնս անդամացն ամառէին ի միմեանց եւ ընկապեալ ի չարիս խրեանց եւ ճաճեկեցին գանձինս խրեանց :

Եւ հրամայեալ ասորեալն Պրատանայ եպիսկոպոսին, եւ մկրտեալ չաղբարն 5
ճառացն զկին թաղարիւն եւ զորդին եւ զկին որդւոցն, եւ զամենայն ժողովարդն. եւ մանալ չեկեղեցին հազարեցեան զհանապով զԱստուծոյ մեծ աբախաթեամբ :

Եւ տեսեալ թաղարիւն Փարպանտի զոր արար Մատթէոս ի կին խր եւ չաղբին եւ ի հարսն խնայց ընդ բժշկութիւնն, բայց զի ոչ մեկնէին չաղբերոցն՝ բազկադա չոյլ. եւ խորհէր հրով աչքել զասորեալն : Ի զիշերին չաջնձիկ տեսանէ Մատթէոս 10
զմիտս չանորջս որ ասէր. Ընդ ընդ եմ, զորացիր եւ բաջ լեր. եւ եմ որ կեցուցանեմ զբեկ : Եւ զորացեալ գնաց աս եպիսկոպոսն՝ չեկեղեցին եւ ասէ. Եմանայ ինձ Աստուած զխորհուրդս թաղարիւն՝ որ հանդերձեալ է ասորել զորս ի վերայ իմ, բայց ոչ երկեցուր. Տէր ընդ մեզ է :

Եւ տեսեալ թաղարիւն զբազմութիւն բաղարացեալն որ զարձան ի բարդութիւնն 15
Մատթէոսի, ի տարակուսի լեալ, թէ ճրպէս ըմբռնուցէ զնա եւ զմտաւ ածեալ ի րէւր : Եւ զեւրն որ եկեալ էին ի կնաջէն եւ չորդւոցն եւ ի հարսէն կերպարանեցան

Les gens de la ville se rendirent à l'église et aperçurent leur corps nu et transformé en un aspect hideux; ils tombèrent aux pieds de Matthieu et glorifièrent Dieu. Devant la nudité de leurs membres ils eurent honte les uns des autres et s'empressèrent de rentrer chez eux et de se couvrir.

L'apôtre ordonna à l'évêque Platon de baptiser à la source qui avait jailli au pied de l'arbre, la femme du roi, son fils et la femme de son fils, et toute la population, qui rentrèrent ensuite dans l'église, communiquèrent et rendirent grâces à Dieu avec grande joie.

Le roi Fulvanos se montra heureux de la guérison que Matthieu avait opérée sur sa femme, son fils et sa belle-fille, mais comme ceux-ci ne s'éloignaient point de l'apôtre, il en fut fort irrité et songea à brûler l'apôtre par les flammes. Dans la même nuit, Matthieu aperçut dans un songe Jésus qui lui dit : « Je suis avec toi, sois fort et courageux; c'est moi qui te fais vivre. » L'apôtre fortifié se rendit auprès de l'évêque à * l'église, et dit : « Dieu m'a fait connaître les desseins du roi, qui doit envoyer des soldats contre moi, mais nous ne craignons pas, car le Seigneur est avec nous. »

Le roi, à la vue de la multitude des citoyens qui s'étaient convertis à la prédication de Matthieu, se trouva embarrassé sur la manière dont il le ferait saisir, et méditait à ce sujet. Les démons qui avaient été chassés de sa femme, de son fils et de sa belle-fille prirent l'apparence d'un soldat qui se

* A fol. 96
r^o a.

* A fol. 96
r^o a.

իրբեւ զմին զօրական եւ եկաց առաջի թագաւորին եւ ասէ. Ընդէր այնչափ երկեար յօտար ազանդաւորէն. զա մաքսաւոր էր եւ եղեւ աշակերտ խաչելոյն ի Տրէից, եւ այժմ երանելոյ է ընդ եպիսկոպոսին Պղատոնայ, ընդ զուսն քաղաքին որ կոչի Բարեան : Փութասջիւր եւ գոցեալն անդ եւ ըմբռնեացեալ զիւրաւ որպէս եւ կամենայիս :

5 Եւ լուեալ թագաւորին առաքեաց ի զուսն քաղաքին չորս զօրականս եւ ասէ. Եթէ ոչ բերիցէք զՄատթէոս զձեզ սպանանիցեմ : Եւ նորա զնացին զինուք ի զուսն եւ զձայնն լսէին բայց զնա ոչ տեսանէին : Եւ երթեալ պատմեցին թագաւորին, եւ առաքեաց զկնի նոցա ալ տասն զօրականս զինուք * եւ յորժամ մերձեցան՝ երեւցաւ * A fol. 96
r^o b.

10 զպատանի ունելով զամբարս վառեալս եւ այրեաց զերեսս եւ գաչս նոցա : Եւ նորա յաշի լեալ ընկեցին զգէնս խրեանց եւ զնացին վախստական առ թագաւորն, համբաղեալք որ ոչ կարէին խօսել :

Եւ դարձեալ զեւքն լեալ իրբեւ զօրականս եւ ասեն յթագաւոր. Ասացից քեզ զճշմարիտն, քանզի Տրէշտակ չերկնից վարչութեցոյց զիս ասել որ եթէ զու ինքնին զօրօք բազմօք երթիցես՝ ոչ կարես չար ինչ ասնել Մատթէոսի առաքելոյն, քանզի 15 աշակերտ Յիսուսի է եւ նորա հրամանաւ եկեալ է աստ. եւ եթէ բռնութեամբ ինչ արասցես՝ խաւարեցին աչք բո եւ ի խեղացի ելցես, եւ զու ինքնին զանձն քո կերիցես :

présenta au roi et lui dit : « Pourquoi crains-tu tellement ce sectaire étranger ? C'était un publicain qui est devenu le disciple de celui qui a été crucifié par les Juifs ; il va sortir maintenant avec l'évêque Platon par la porte de la ville appelée Barean¹. Hâte-toi, tu l'y rencontreras et tu le saisis facilement comme tu voudras. »

Le roi, après avoir écouté, envoya à la porte de la ville quatre soldats en leur disant : « Si vous n'amenez pas Matthieu, je vous tuerai. » Ils se rendirent armés à la porte, entendirent bien sa voix, mais ne le virent point. Alors ils allèrent auprès du roi et le lui racontèrent ; celui-ci expédia avec eux dix autres soldats armés, * qui lorsqu'ils arrivèrent tout près de lui se 10
* A fol. 96
r^o b.

trouvèrent en face d'un jeune homme muni de lampes allumées qui leur brûla la figure et les yeux. Saisis de frayeur, ils jetèrent leurs armes et s'enfuirent auprès du roi, devenus muets et ne pouvant plus parler.

Les démons prirent de nouveau l'apparence d'un soldat qui dit au roi : « Je te dirai la vérité : un ange du ciel m'a effrayé en disant que si tu t'y rendais toi-même avec de nombreux soldats, tu ne pourrais faire aucun mal à l'apôtre Matthieu, car il est disciple de Jésus et c'est sur son ordre qu'il est venu ici ; et que, si tu as recours à la violence, tes yeux s'obscurciraient, tu perdras la raison et tu te mettras toi-même à te dévorer. »

1. Cf. *Martyrium Matthaei*, n. 12 : ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν λεγομένην βαριακὴν. La traduction latine a pris aussi βαριακὴν pour un nom propre : « ... quae dicitur bariacu. »

Եւ առէ թագաւորն. Դա ո՞վ իցես որ դացրդլախոյ խափա : Եւ նա առէ : Եւ այն
 զիւն եմ որ ի կլինն քո եւ յարկն եւ ի հարսն քո ծանալ ելի եւ նշանաւ խաչին Յիսուսի
 հարածեցայ ի նոցանն : Եւ այժմ նորա են յեկեղեցին եւ ապամտեն ընդ առարկայն ի
 մխտախն. եւ եթի, լախցես ինձ եւ հաւատաս որպէս եւ նորա ապրեացի : Եւ զայս
 ասացեալ որպէս ծախ աներեսցիկ եղի :

5

Եւ զայս լուեալ թագաւորն յահի եղեալ՝ ոչ եկեր եւ ոչ արբ եւ ոչ ննջեաց յերկի-
 * A fol. 96
 v^o a. ղէն : Եւ ընդ արշալուսն առաւօտան առեալ երկու իշխոսն՝ զնոց յեկեղեցին
 ննկաթիեամբ զի սպանցէ, զՄատթէոս : Եւ յորժամ եմուտ յեկեղեցին խաւարեցաւ
 աչքն, եւ զձայն խափոյ առարկայն լսէր եւ զնա ոչ տեսանէր : Եւ առէ. Յոչց ինձ զքեզ
 առարեալ Քրիստոսի եւ հաւատամ, զի այժմ ծանեաց զի նա ինքն է, Աստուած ճշմա- 10
 ըխս զոր քարոյեա : Եւ զայս ասացեալ բացան աչքն : Բայց ի ննկաթիեմն ոչ զա-
 րարեաց : Ասէ, զնա առարեալն. Ո՞վ արիւնաբլաւ բաժաւոր, մինչեւ չերթ թագաւորանեա
 զքեցեաց, եւ ոչ յաշտենա եւ կատարես զկամս հօրն քո աստանայի :

10

Եւ երթեալ թագաւորին յազարանս խբ՝ խորհէր եթէ որով հարկսք սպանցէ
 զառարեալն : Եւ հրամայեաց զարականացն եւ կարսն զՄատթէոս, եւ ապուն ի տեղին 15
 ար զչարապարծան ասնջէին մերձ ի ծովն : Եւ տարածեցին զնա յերկիր, եւ կապեցին

15

Le roi répondit : « Qui es-tu pour me parler ainsi? » Il lui dit : « Je suis le démon qui était entré dans ta femme, ton fils et ta belle-fille, et qui en fut chassé par le signe de la croix de Jésus. Ceux-ci se trouvent maintenant à l'église et psalmodient ensemble avec l'apôtre; si tu veux m'écouter et si tu veux croire comme eux, tu seras sauvé. » Ce disant, le démon disparut comme de la fumée.

Le roi, après avoir entendu cela, fut saisi de frayeur; il ne mangea plus,
 * A fol. 96
 v^o a. ne but, ni ne dormit, de crainte. * Le matin à l'aube, il prit avec lui deux prin-
 ces, se rendit à l'église traîtreusement pour y tuer Matthieu. Lorsqu'il eut pénétré dans l'église, ses yeux s'obscurcirent; il entendit la voix de l'apôtre, mais ne le vit pas. Il s'écria : « Montre-toi à moi, apôtre du Christ, et je croirai, car maintenant j'ai reconnu que le Dieu que tu prêches, lui seul, est le vrai Dieu. » Lorsqu'il eut ainsi parlé, ses yeux s'ouvrirent. Toutefois, il ne renonça pas à sa perfidie. L'apôtre lui dit : « O tyran sanguinaire! jusques à quand cacheras-tu ton poison? Ne manifestes-tu pas et n'accomplis-tu pas la volonté de ton père Satan? »

Le roi, étant rentré à son palais, réfléchit aux moyens par lesquels il pourrait tuer l'apôtre. Il donna des ordres à ses soldats, qui saisirent Matthieu et le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lièrent à quatre poteaux ses mains et

ի չորս ցիցս գձնու եւ զոտան, եւ կուտեցին ի վերայ նորա փայտ չոր եւ վառեցին . եւ ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ եւ ձիւթ եւ ձարս : Եւ պատուիրեաց զօրականացն . եթէ որ ընդդիմանայ ձեզ՝ նոյնպէս եւ զնա աչբեօջիբ հրով :

Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն * ի վերայ դաշձացն եւ բռնութեամբ * A fol. 96
v° b.
5 կամէին յափշտակել զառաքեալն : Եւ նա սատեաց նոցա եւ լռեցին : Եւ բորբոքեցաւ հօւրն ի վերայ Մատթէոսի : Եւ համբարձեալ զաչս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն վրկութեան թաղաւորին եւ քաղաքին զի դարձցին եւ ոչ կորիցեն : Եւ ասաց . Խաղաղութիւն ընդ ձեզ : Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Տրէի Ը եւ նոյեմբերի ԺԶ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ :

10 Եւ ետես Պղատոն եպիսկոպոսն զառաքեալն յօղս վերացեալ եւ սկսաւ սաղմոսել : Եւ երկու արբ սրանչերատեսք իջին ի հօւրն բորբոքեալ, առեալ զմարմինն եւ տա-
րեալ եղին ուր ժողովքն էրն ըրխատնէից . եւ նոքա տեսեալ յոյժ ուրախացան : Եւ ժողովեալ զամենայն ժողովուրդս քաղաքին՝ աղաղակէին եթէ . Ոչ որչապէս Աստուած
բայց միայն զոր Մատթէոս բարոյեաց :

15 Եւ լռեալ թաղաւորին զաղաղակն զարհուրեցաւ եւ փութանովի գնաց առ եպիս-
կոպոսն, եւ անկաւ յոտս նորա եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց թողութիւն եւ մկրտու-
թիւն : Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեւանդն զղջումն թաղաւորին, օրհնեաց զնա
եւ մկրտեաց : Եւ երեսեցաւ Մատթէոս ի վերայ առաքանին եւ ասէ . * Փուլպիւնոս * A fol. 97
r° a.

ses pieds ; ils entassèrent sur lui du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait donné ordre aux soldats : « Si quelqu'un s'oppose à vous, vous le brûlerez également au feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre * les bourreaux, voulant délivrer l'apôtre * A fol. 96
v° b.
de force. Mais il les réprimanda, et ils se turent. Le feu s'étendit au-dessus de Matthieu. Il éleva ses yeux au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville afin qu'ils se convertissent et ne fussent pas livrés à la perdition. Puis il dit : « Paix avec vous. » Aussitôt après, il rendit son âme à Dieu, le 8 Tré, qui est le 16 novembre, à la sixième heure de la journée.

L'évêque Platon aperçut l'apôtre élevé dans les airs et se mit à psalmodier. Deux hommes d'aspect magnifique descendirent dans les hautes flammes, s'emparèrent du corps et le déposèrent à l'endroit où étaient rassemblés les chrétiens, et ceux-ci, à cette vue, ressentirent une grande joie. Tout le peuple de la ville s'étant réuni se mit à crier : « Il n'y a pas d'autre Dieu que le (Dieu) unique prêché par Matthieu. »

Le roi, ayant entendu ces cris, fut saisi de frayeur et se rendit en hâte auprès de l'évêque ; il se jeta à ses pieds et demanda avec de grands sanglots le pardon et le baptême. L'évêque, vu la fervente contrition du roi, le bénit et le baptisa. Saint Matthieu apparut au-dessus des fonts baptismaux

անուամբս խնով անուանեացի Մատթէոս, եւ կին իւր անուանեացի Մովսէս, եւ հարսն իւր անուանեացի Սիւնեօն :

Եւ ելեալք յապարանէն լուսաւորեալ հարով սրբով հազարեցան ի պատասկան ծարմնոց եւ յարկնէ, Արդոյն Աստուծոյ : Եւ երկնալ յապարանս իւր զամենայն կուսան կործանեաց, եւ առաքեաց յամենայն գաւառս իւր հրաման եւ խորատկեցին զամենայն բազինան. եւ զամենայն կուսալոշտան լուսաւորեաց :

Եւ առաքեալն Մատթէոս ձեռնադրեաց ի տեղեան զթագաւորն քահանայ, եւ զարկն իւր սարկաւաղ եւ սով. մեռ երկց ամաց հանդիցէ, Պղատան առ Աստուծո, եւ զաւնայիս յաթաւ նորս եպիսկոպոս քաղաքից, եւ զինի բո որդի բո :

Եւ յետ երկց ամաց եպիսկոպոսն Պղատան փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ թագաւորն Մատթէոս կամաւորաթիւամբ եւս զթագաւորաթիւանն իւր այլ առն բրիտանէի, եւ ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս եւ ձեռնադրեաց զորդի իւր քահանայ : Եւ առաւ նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ ազտիւր ծխոյն եւ ձեռն զնեղով բժշկէր զհիւանդս եւ զախտաւտս եւ զզեւ ի ծարպիւմնէ, հալածէր : Եւ լալի վարար կալով փոխեցաւ առ Քրիստոս :

* B
p. 238 h.

[B * Մեծահանգէս տօն եւ վկայութիւն սարբ առաքելոյն եւ աւետարանչին Մատթէոսի :

Երանելի առաքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի սարբն Մատթէոս՝ էր որդի

15

* A fol. 97 et dit : « * Fulvianus s'appellera de mon nom Matthieu, sa femme s'appellera Sophie, et sa belle-fille, Synésis. »

Sortis des fonts baptismaux et illuminés de l'Esprit-Saint, ils communiquèrent aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; puis (le roi) s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles, envoya dans toutes ses provinces l'ordre de briser tous les autels d'idoles, et il illumina tous les idolâtres.

L'apôtre Matthieu dans une vision consacra prêtre le roi, et diacre son fils, et dit : « Dans trois ans, Platon reposera en Dieu et tu occuperas son siège comme évêque de ta ville, et après toi ce sera ton fils. »

Trois ans après, l'évêque Platon trépassa dans le Christ et le roi Matthieu, de son propre gré remit son règne entre les mains d'un autre chrétien; il fut sacré évêque et ordonna prêtre son fils. Il lui fut accordé des grâces par Dieu, et par ses seules prières et par l'imposition des mains il guérit les malades et les infirmes, et chassa les démons des hommes. Ayant mené une vie pieuse, il trépassa dans le Christ.

* B
p. 238 h.

[B * Fête solennelle et martyre du saint apôtre et évangéliste Matthieu.

Le bienheureux apôtre et évangéliste du Christ, saint Matthieu, était

Ալփեայ, եւ առաջին անուն նորա Դեւի, յազգէն Իսաքարայ կամ Դեւեայ, եղբայր
 Թակորու Ալփեան :

Եւ զի յառաջն մարտաւոր էր, համարեցան սմանք եթէ սա էր որ կոծելով զկուրծս
 իւր աղօթէր ի տաճարին ընդ փարիսեցւոյն, եւ հառաչանօք գոչէր. Աստուծ քուեն
 5 զիս զմեղաւորս :

Եւ մինչդեռ նստեալ կայր ի մաքրաստան Կափառնայում քաղաքի՝ յեզր արբերա-
 կան ծովուն Գալիլեացոյց, զէպ եղև անցանել ընդ այն Յիսուսի. եւ * տեսեալ
 զՄատթէոս ասէ ցնա. Եկ զկնի իմ : Եւ նա առժամայն թողեալ զգործս իւր եւ
 զինչս եւ զմեծութիւն, զնաց զհետ Յիսուսի, եւ եղև մի յերկոտասանից առաքելոց
 10 նորա :

Եւ ապա կամելով ի սպառ հրաժարիլ յամենայնէ՝ արար կոչունս Յիսուսի եւ
 աշակերտաց նորա եւ ամենայն զրացեաց եւ ծանօթից ի տան իւրում, որով եցոյց զու-
 րախտութիւն սրտի իւրոյ զոր ունէր վասն ազատելոյ ի ծառայութենէ Մամոնայի եւ
 կենցաղական հոգոց, եւ լինելոյ ճշմարիտ ծառայ Աստուծոյ եւ աշակերտ երկնաւոր
 15 վարդապետին :

Սա՝ առաջակայ գտաւ ամենայն բարոյութեան եւ վրկաւէտ տնօրէնութեան Փրբի-
 չին մինչեւ ի համբաւեալ նորա յերկինս առ Հայր : Եւ ընկալաւ զՀոգին սուրբ ի վեր-

* B
 p. 239 a.

fil d'Alphée; son premier nom était Lévi; il était de la tribu d'Issachar ou de Lévi, frère de Jacques (fils) d'Alphée.

Comme il était auparavant publicain ¹, certains ont cru que ce fut lui qui, en se frappant la poitrine, pria dans le temple avec le pharisien et s'écria avec des soupirs : « Dieu, ayez pitié de moi, qui suis un pécheur ². »

Pendant que Matthieu se trouvait au bureau du péage, dans la ville de Capharnaüm, au bord du lac de Tibériade de Galilée, Jésus, étant venu à passer par là, * le vit et lui dit : « Suis-moi. » Et lui, quittant aussitôt son emploi, ses biens et sa richesse, suivit Jésus et devint l'un de ses douze apôtres ³.

* B
 p. 239 a.

Ensuite, voulant se dépouiller de tout, il donna un grand festin dans sa maison à Jésus, à ses disciples, à tous ses voisins et connaissances, pour témoigner la joie de son cœur qu'il ressentait d'être délivré de l'esclavage de Mammon et des soucis de la vie, pour devenir le vrai serviteur de Dieu et le disciple du maître céleste ⁴.

Il fut présent à toute la prédication et aux actes salutaires du Sauveur, jusqu'à son ascension au ciel auprès du Père. Il reçut le Saint-Esprit dans

1. Luc, v, 27. — 2. Luc, xviii, 13. — 3. Luc, v, 27-28. — 4. Luc, v, 29.

նառանն ընդ այլ ստորեալսն : Եւ բարոյեաց ժամանակս ինչ ի Հրէաստան եւ ի սահմանս նորա :

Եւ ձինչ կամեր ի հետաւր աշխարհս երթալ ի բարոյել գրանն կենաց, աղաչեցին զնա հաւատացեալքն որ չերստացեմ՝ զսոյլ տանելլ ինքեանց դաւաւարանն զոր տւեաւարաներ բանին : Եւ նա աղգմամբ սուրբ Հագոսն զրեաց դաւաւարանն իւր չերստացեմ բարոյքի՝ երթացական աշխարհիկ լեզուս՝ սրովսի սովորովսն էր յաջնձ ժամանակի խանլ նոցա :

Եւ ապա սուրբն Մատթէոս շրջեալ ընդ բազում դուռսս հեկմանոց բարոյէր նոցա գրբխատա : Եւ եկն Եհոս յաշխարհն ծաղկակերաց՝ որք կարծին լինել Սինաթ-ցիք՝ ընտկեալք սա ծովեղերն Պոնտսի, որք ի ժամանակին յաջնձիկ էին իրբն զգա- 10 զանս վայրենիս ոչ զխանով զԲատուած :

Եւ զնացեալ ի Զմիւսմին բարոյք նոցա՝ բարոյեաց դաւաւարանն եւ արար զբազում արանչելիս : Եւ բազումք ի զապանաբարց ծաղկանէ, զրանացան զարձան ի Տէր եւ մկրտեցան : Եւ ձեւնաղբեաց զՊղատն ի տեսչութիւն հաւատացեաց : Բայց անհա- 15 տարն զբոսեալ ի բրմաց կալան զսուրբ ստորեալն եւ եղին ի բոմտի սա. * ի սպանանել . բայց խնամօրն Աստուծոյ աղատեալ անտի՝ զնացեալ շրջէր ի լերինս եւ բարոյէր :

* B
p. 239 b.

le cénacle avec les autres apôtres¹, et prêcha quelque temps dans la Judée et ses confins.

Lorsqu'il voulut se rendre dans des pays lointains pour y prêcher la parole de vie, les fidèles de Jérusalem le prièrent de leur léguer par écrit l'évangile qu'il enseignait oralement. Et lui, par l'inspiration du Saint-Esprit, écrivit son évangile dans la ville de Jérusalem, en langue hébraïque courante, telle que ces gens-là avaient l'habitude de parler à cette époque.

Dès lors, saint Matthieu parcourut beaucoup de contrées d'infidèles et leur prêcha le Christ. Il arriva jusqu'au pays des anthropophages, qu'on croit être les habitants de Sinope, habitant les rives de la mer du Pont (-Euxin), et qui étaient à cette époque semblables à des bêtes sauvages ne connaissant pas Dieu.

Or, s'étant rendu à leur ville de Myrnè (*Smyrmin*), il leur prêcha l'évangile et y opéra de nombreux miracles. Et beaucoup de ces êtres brutaux s'assagirent, se convertirent au Seigneur et se firent baptiser. Il sacra Platon évêque des fidèles. Cependant les infidèles, excités par les prêtres des idoles, saisirent le saint apôtre et le jetèrent en prison * pour le tuer; toutefois, en ayant été délivré par les soins de Dieu, il se mit à parcourir les montagnes et prêcha.

* B
p. 239 b.

1. Jean, xx, 19-23.

Յաւուրսն յայնոսիկ Անդրէաս առաքեալ յազգմանէ սուրբ Հոգւոյն ելեալ ի Թե-
սալոնիկոյ եկն ի Չմիւռմին, եւ քարոզութեամբ աւետարանին զարձոյց զբազումս յա-
տուածգիտութիւն : Շինեաց եկեղեցիս եւ հաստատեաց զհաւատացեալս, եւ զարձա-
ւանդէն ի տեղի իւր :

5 Իսկ սուրբն Մատթէոս մինչպէս շրջէր ի լերինս միով պատմուճանով եւ բոկ,
յայտնութիւն առեալ ի Քրիստոսէ էջ ի լեւնէն, եւ ձեպէր երթալ ի քաղաքն Չմիւռ-
մինաց : Եւ յորժամ մերձեցաւ հանդիպեցան նմա աշտահարեալք ի չար զիւաց՝ կին թագա-
ւորին, եւ որդի իւր Փուլպիանոս, եւ կին որդւոյն Երբէա, աղաղակէին մեծաձայն . Ո՞վ
էա՞ծ զքեզ ի քաղաքս յայս միւսանգամ ո՞վ Մատթէոս վասն զմեզ կորուսանելոյ : Այլ
10 որովհետեւ եկիր հալածել զմեզ ի քաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթաղսւոր քաղաքիս
ի վերայ քո, եւ հրով ալքրեցէ զքեզ :

Եւ Մատթէոս եկեալ զձեռս ի վերայ՝ հալածեաց զզեւսն եւ զնոսս լժշկեաց : Եւ
զնացին զկնի նորս . եւ մտեալ ի քաղաքն չոգան յեկեղեցին : Եւ եպիսկոպոսն Պլատոն՝
ամենայն ուխտիւն անկաւ յոտս առաքելոյն, եւ օրհնեցան ի նմանէ :

15 Եւ ժողովեցան առ նա ամենայն ժողովուրդք քաղաքին հաւատացեալք եւ ան-
հաւատք . եւ նա ելեալ ի բարձր տեղւոջ ի վերայ վիմին քարոզէր նոցա, զի թողցեն
զՍատորոյն զսնոտի աստուածն իւրեանց, եւ հաւատացեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր
մեր Յիսուս Քրիստոս :

A cette époque, l'apôtre André, par l'inspiration du Saint-Esprit, partit de Thessalonique, arriva à Myrnè et, par la prédication de l'évangile, y convertit beaucoup de gens à la science de Dieu. Il y construisit des églises, raffermi les fidèles et retourna de nouveau à sa ville.

Cependant saint Matthieu, en parcourant les montagnes, vêtu d'une seule tunique et les pieds nus, reçut une révélation du Christ, descendit de la montagne et s'empessa de se rendre à la ville de Myrnè. Lorsqu'il en fut proche, trois possédés des méchants démons vinrent à sa rencontre, la femme du roi, son fils Fulvianus et la femme du fils, Erbéa, criant à haute voix : « Qui donc t'a amené en cette ville, ô Matthieu, pour nous y perdre ? Mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons exciter le roi de cette ville contre toi, et il te brûlera par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, rentrèrent en ville et se rendirent à l'église. L'évêque Platon avec tout le clergé tomba aux pieds de l'apôtre et ils furent bénis par lui.

Tout le peuple de la ville, les fidèles et les infidèles, s'assemblèrent auprès de Matthieu qui monta sur une place élevée, sur un rocher, et leur prêcha d'abandonner leur vain dieu, Satyre (*Satoron*), et de croire en un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ.

* B
p. 240 a

Եւ որպէս զբաւթինս մեծամեծս եւ նշանս եւ արտեսոս յանանապարտս եւ ի վաքենամիտ ազգի անդ, եւ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս եւ ընթացան յեկեղեցին : Եւ հրամանաւ տաւրելոյն մկրտեաց զնոս Պատան եպիսկոպոս, զկին թագաւորին զոր կոչեաց Սաիիա, եւ զորդին զոր կոչեաց Մատթէոս, եւ զկին որպէս զոր կոչեաց Պլանեաիա, եւ զնորահաւատ ժողովուրդն ամենայն եւ հազարեկոյն ծաւմնոց եւ արեան : Եւ որպէս Լատուծոյ՝ զսօնաբով մեծաւ տրախտթեամբ :

Եւ տեսեալ թագաւորին Փալպանտի զոր որպէս Մատթէոս ի կինն իւր եւ յորդին եւ ի հարսն, խնդաց ընդ բռնկաթիւնն : Բայց բանդլ զորհանապազ շրջէին զհետ տաւրելոյն լսել զբարեպաթին տեստարանին, եւ անարգէին զպաշտօն Սատուցն ատուծոյն իւրոյ՝ բարկանալոյ յոյժ. եւ զրգեսեալ ի զիւրոց եւ ի զխապի պաշտօնէլոյ 10 նորա ի ըրմաց՝ խորհեցաւ հրով աչրել զատարեալին :

Եւ հրամայեաց զորականաց եւ կարսն զՄատթէոս, եւ տարան ի տեղին ուր զչարսպարձան տանջէին մերձ ի ծովն : Եւ տարածեցին զնա յերկիր եւ կապեցին ի չարս ցիցս զձեռսն եւ զտան, եւ կապեցին ի վերայ նորա վաշտ չոր եւ վառեցին, եւ ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ եւ ձխթ եւ ձարպ : Եւ պատուիրեաց զորականացն. Էթէ որ ընդ- 15 զլժ զարձցի, նոյնպէս եւ զնա հրով աչրեսցիք :

Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն ի վերայ զսօնացն, եւ բռնաթեամբ

* B
p. 240 a.

Il fit de grands prodiges, des signes et des miracles à ce peuple aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage, et beaucoup crurent au Christ et coururent à l'église. Sur l'ordre de l'apôtre, l'évêque Platon les baptisa ainsi que la femme du roi à qui il donna le nom de Sophie, son fils qu'il nomma Matthieu et la femme de son fils qu'il appela Synésis (*Bynexas*); il baptisa tous les nouveaux convertis, qui communiquèrent au corps et au sang du Fils de Dieu, rendant grâces avec grande joie.

Le roi Fulvianos (*Phoulbianos*), voyant ce que Matthieu avait accompli sur sa femme, son fils et sa belle-fille, se réjouit de leur guérison. Cependant comme ils suivaient quotidiennement l'apôtre pour entendre la prédication de l'évangile et méprisaient le culte de son dieu, Satyre (*Sato*), il s'irrita, et, violemment excité par les démons et par ses ministres de la race des démons, les prêtres des idoles, il songea à livrer l'apôtre aux flammes.

Il ordonna à ses soldats de saisir Matthieu, et ils le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lui attachèrent à quatre poteaux les mains et les pieds, lui entassèrent sur le corps du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait ordonné aux soldats : « Quiconque s'y opposera, vous le brûlerez également par le feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre les bourreaux dans l'intention de délivrer

կամէին յափշտակել զսուրբեայն, եւ նա աստեայ նոցա եւ բւեցին : Եւ բորբոքեցաւ հօրն ի վերայ Մատթէոսի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն փրկութեան թագաւորին եւ քաղաքին զի վարձցին եւ ոչ կորկցին, եւ ասաց. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ : Եւ առժամայն աւանկեաց զհոգին իւր առ Աստուած, 15 Նոյեմբերի ժ.Ձ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ : Եւ ժողովուրդք բրիտաննէից առին զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղւոջ անդ :

Եւ ապա արդիւնաւոր աղօթիւք սուրբ առաքելոյն ի զգջումն եկեալ թագաւորին, ընթացաւ փութապէս առ եպիսկոպոսն եւ անկաւ յոտս նորա, եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց զթողութիւն եւ զմկրտութիւն : Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեռանդ 10 զգջումն թագաւորին օրհնեաց զնա եւ մկրտեաց, * եւ փոխեալ զանունն անուանեաց Մատթէոս, որով անուամբ կոչեալ էր յառաջագոյն եւ զորդի նորա :

* B.
p. 240 b.

Մկրտեցան ընդ թագաւորին եւ ամենայն մերձաւորք եւ ազգականք իւր, եւ բազմութիւնք արանց եւ կանանց չիշխանաւորաց եւ ի սոսկականաց : Եւ ելեալք յաւազանէն լուսաւորեալք Հոգւով սրբով հաղորդեցան ի պատուական մարմնոյ եւ 15 յարեմէ Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ թագաւորն երթեալ յապարանս իւր՝ զամենայն զիւռւս իւր խորտակեաց, եւ առաքեաց հրաման յամենայն զաւառս իւր եւ կործանեցին զամենայն բազինան, եւ զամենայն կապալաշտան լուսաւորեաց :

Եւ յետ երկից ամաց երանելի եպիսկոպոսն Պլատոն փոխեցաւ առ Աստուած :

l'apôtre par la force; mais il les blâma, et ils se tinrent tranquilles. Le feu pétilla au-dessus de Matthieu qui, les bras élevés au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville, afin qu'ils se convertissent et ne se perdissent pas, et il leur dit : « La paix soit avec vous. » Aussitôt il rendit son âme à Dieu, le 16 novembre, à la sixième heure de la journée. La population chrétienne enleva le corps et l'inhuma à la même place.

Le roi, venu ensuite à la contrition par les prières méritoires du saint apôtre, s'empressa d'accourir auprès de l'évêque, se jeta à ses pieds et implora avec de gros soupirs le pardon et le baptême. L'évêque, ayant vu la contrition pieuse du roi, le bénit, le baptisa * et changea son nom en celui de Matthieu, nom qu'il avait précédemment donné aussi à son fils.

* B.
p. 240 b.

Avec le roi, furent baptisés tous ses proches et ses parents ainsi qu'une multitude d'hommes et de femmes d'entre les notables et les particuliers. Étant sortis des fonts baptismaux, illuminés par l'Esprit-Saint, ils communiaient aux corps et sang précieux du Fils de Dieu. Le roi, s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles et envoya des ordres dans toutes les provinces pour y briser tous les autels des idoles, et il éclaira tous les idolâtres.

Trois ans après, le bienheureux évêque Platon trépassa à Dieu. Le roi

Եւ թագաւորն եկեղ կամաւ զթագաւորաթիւն իւր ալ տան ըրխտանէի ազգականի խրոմ : Եւ ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս բաղարի խրոյ, եւ ձեռնադրեաց զարզին իւր բաճանայ :

Եւ տուաւ նմա շնորհք յՄատաձոյ, եւ ազգիմար ծիացն ձեռն զնեկալ բռնկէր զՏիւանդր եւ զախտաւետ, եւ զլեւս ի մարդկանն, հարածէր : Եւ բարեհաճոյ վարար 5 կացեալ՝ հանդեաւ խաղապոթեամբ ի Քրիստոս : Եւ եկեղ զարզին իւր փախանակ յաթու եպիսկոպոսաթեանն, որ եւ նա բարի վարար կացեալ փախեցաւ առ Քրիստոս :

Յայսմ աւար յիշատակ է ընդ սրբոյն Մատթեոսի եւ ամենայն սրբոյ հաշտապետացն աթառակաղաց Անախը Ասորաց :

Եւ ամին վկայաթիւն սրբոյն Փառաշամաւ բաճանայի Անախըացոյ :

10

Յայսմ աւար հանդեաւ ի Քրիստոս ի ձեռաց անդինաց աւագ սրբանն Հայոց՝ լարեակաշուն եւ ըրխտոտաւէրն սրբան Հեթում՝ որդի երկրորդ Աւան թագաւորին :

Տրէի Թ եւ Նոյեմբերի ժե : Վարք երանելոյն Գրիգորի սրանչեկադործին Նեպ-
կեաւրից եպիսկոպոսին, զոր զրեաց զպատմաթիւնն աւար Գրիգոր Նիսաացին :

Աւարն Գրիգոր սրանչեկադործն, էր ի բաղարէն Նեպկեաւրաւ, եւ ձեռքն էին 15

13 Նեպկեաւրից] Նեպկեաւրացոյ B || 14 եպիսկոպոսին om. B || 15 զոր զրեաց... Նիսաացին] զրեալ զպատմաթիւնն սրաւ սրբոյն Գրիգորի Նիսաացոյ B || 15 Գրիգոր] Գրիգորիւս B.

céda de bon gré son règne à un autre chrétien, son parent; et il fut sacré évêque de sa ville; il ordonna prêtre son fils.

Il reçut les grâces de Dieu; par ses prières, rien qu'en imposant les mains, il guérit les malades, les infirmes et chassa les démons des hommes. Il vécut d'une vie agréable (à Dieu) et reposa en paix dans le Christ. Il laissa son fils à sa place, sur son siège épiscopal, lequel, après une vie excellente, trépassa également au Christ.

En ce jour, avec la commémoration de saint Matthieu, celle de tous les saints patriarches qui occupèrent le siège d'Antioche de Syrie.

En ce même jour, martyr de saint Barlaam, le prêtre d'Antioche.

En ce jour reposa dans le Christ, par les mains des impies, le grand Baron de l'Arménie, le pieux Baron Héthoum l'ami du Christ, fils du roi Léon II.]

9 TRÉ, 17 Novembre.

Vie du bienheureux Grégoire le Thaumaturge, évêque de Néocésarée, dont saint Grégoire de Nysse écrivit la vie.

Saint Grégoire le Thaumaturge était de la ville de Néocésarée; ses

հեթանոսք՝ ի ժամանակս Արեւիանոսի կապաշտ արքայի : Երթեալ չեղիւտոս ուսաւ զամենայն հանձարս արտաքին իմաստութեան, էր բնինչ եւ հետադադար աստուածային պատուիրանացն, եւ եղև հմուտ յոյժ հին եւ նոր կտակարանացն, եւ ձկրեցաւ :

Եւ նախանձեալ ընդ նմա հելլենացոց իմաստասէրքն՝ կամեցան բիծ եւ արատ
 5 զնել չեբանելին Գրիգորիոս : Ի վարձու կարան կին մի պոռնիկ զի զիցէ նախատինա նմա. եւ երթեալ աղաղակէր. Տուր ինձ զխոստումն պոռնիկութեանն : Եւ լուեալ Գրիգորիոս հրամայեաց պաշտօնէին իւրոյ տալ զոր ինչ եւ խնդրիցէ կինն : Եւ առեալ կնոջն աչսահարեցաւ * եւ խոստովանեցաւ զհնարս զրոգարտութեանն, եւ ապա * A fol. 97
 v^o a.

10 Եւ երթեալ Գրիգորի առ Փիլիպիանոս եպիսկոպոսն Կեսարիոյ, ուսաւ զամենայն կարգ եւ վարդապետութիւն եկեղեցական սահմանադրութեան. եւ զարձաւ ի քաղաքն իւր Եփեսոսարիա : Եւ Փեղեմոս Ամասիոյ մետրապօլիտն կամեցաւ զԳրիգորիոս ձեռնադրել եպիսկոպոս Եփեսոսարու քաղաքին, եւ նորա լուեալ փախեալ զերիս աւուրս ի հեռուստ տեղիս : Եւ Փեղեմոս աստուածային ազգամայր տարածեաց զձեռսն
 15 ի տեղւոյն յորում էր եւ զաղօթն ձեռնադրութեանն կատարէր, որպէս ի վերայ զլիւծն

2 ուսաւ] եւ ուսեալ B || 9 սրբոյն om. B || 10 Կեսարիոյ] Կեսարու B || 11 եկեղեցական] եկեղեցականաց B || 14 հեռուստ] հեռաւոր B — Եւ Փեղեմոս աստուածային ազգամայր տարածեաց] եւ տեսնէր ձեռն Գրիգորիոս ի տեսեան՝ զի Փեղեմոս ըստ օրինի բահանալաւ ի տարածեալ B || 15 կատարէր] ծառայեցաւ B.

parents étaient païens; il vivait à l'époque d'Aurélien, l'empereur idolâtre. S'étant rendu en Égypte, il y apprit toutes les branches de la philosophie profane; il étudia et approfondit également les commandements divins, devint très versé dans l'Ancien et le Nouveau Testament et se fit baptiser.

Jaloux de lui, les philosophes hellènes cherchèrent à entacher et souiller la réputation du bienheureux Grégoire. Ils soudoyèrent une femme prostituée pour qu'elle le calomniât; celle-ci se rendit auprès de lui en criant : « Donne-moi le prix de ma prostitution. » Grégoire, après l'avoir écoutée, ordonna à son serviteur de donner à la femme ce qu'elle demandait. La femme, après avoir reçu la somme, devint possédée du démon et * avoua les
 * A fol. 97
 v^o a.

Grégoire, s'étant rendu auprès de Firmilien, évêque de Césarée, y apprit tout le système et la doctrine des statuts ecclésiastiques et retourna à sa ville de Néocésarée. Phédimos, métropolitain d'Amasée, voulut sacrer Grégoire évêque de la ville de Néocésarée, mais ce dernier, l'ayant appris, s'enfuit pendant trois jours dans un endroit éloigné. Phédimos, par l'inspiration divine, étendit ses mains vers l'endroit où il était, et accomplit les prières

եղեալ զձեռս, եւ Գրիգորիտ ի սեպօջն որ էրն կանգնեցաւ, եւ ձայն եղև առ նա. Կայցիք Գրիգորի ի սեպօջ, զի ձեռնադրեաց է զբեց Փեղեմա : Եւ սպա դարձաւ առ նա, եւ կատարեցաւ ի վերայ նորա ամենայն կարգ ախախն :

Եւ յայնձհետ, ինպրէր ատուգաթեմամբ հմտա լինել ազգափառ հաւատաց, որպէս զի եւ նա ասացել, ժողովրդանն : Եւ երեւցաւ նմա ի միւս՝ զիշերի Թովհաննէս 5 ասեռարանիչն հանրերձ ամենաորբա հի Բառաւածաձման, որ եւ հրամայեաց ասորբերցն, եւ ասաց նմա զազգափառ հաւատաց խոտախնովիսնն : Եւ ասեալ ի միտա զամենայն * բանս վարդապետութեան՝ զրեաց ի բարսխա եւ ասաց ժողովրդանն :

* A fol. 97
v^o b.

Եւ յերկուց ձեծին Գրիգորի ի Նեոկեսարիա՝ եղև ի ճանապարհին անձրեւ յոյժ 10 յերկիորեաց, եւ գտեալ տաճար կոսց նմա առնց, եւ զիշերն ամենայն ձեռնաատարած ուղթեաց, եւ հաղածեցան բնակեալ զեւրն ի բաղինան, եւ ընդ աստուտն ելեալ զնայր զձանապարհ իւր : Եւ երթեալ ազատաւոր տաճարին զի խնկեացէ ըստ սովորութեանն՝ զիտաց եթէ ի ծառնէրն Գրիգորի ի տաճարն փախեան զեւրն, ընթացեալ փութապէս 15 եհտա սրբոյն Գրիգորի եւ բարկութեամբ ազատաւոր զի դարձաւցէ զբեւն ի բաղինան : Եւ նորա ասեալ ճաղագրով զրեաց հրաման տալով Գրիգորիտ աստուանցի. Մուտ ի

2 ձեռնադրեաց է,] ձեռնադրեացէ B | 4 յայնձհետէ] յայնձ որ, B | 6 ամենաորբա հի] ամենաորբ B | 14 ընթացեալ] ընթացաւ B || 15 նորա] երանելոյն Գրիգորի B.

du sacre, comme s'il lui imposait les mains sur la tête; Grégoire se dressa à l'endroit où il était, car une voix lui disait : « Dresse-toi, Grégoire, en ce lieu, car Phédimos va te sacrer. » Il revint ensuite auprès du métropolitain, qui accomplit sur lui tout le rite du sacre.

Dès lors (Grégoire) chercha à devenir savant dans l'exactitude de la foi orthodoxe pour pouvoir être à même de l'enseigner au peuple. Une nuit, l'évangéliste Jean lui apparut avec la très sainte Mère de Dieu, et celle-ci ordonna à l'apôtre de lui enseigner la confession de la foi orthodoxe.

* A fol. 97
v^o b. (Grégoire) retint dans son esprit tous les termes de la doctrine, les écrivit sur du papier et les enseigna au peuple.

Le grand Grégoire en se rendant à Néocésarée fut surpris en route par une grande pluie vers le soir, et ayant aperçu un temple d'idoles, il y pénétra et y pria toute la nuit, les bras étendus; les démons qui l'habitaient en furent chassés, et le lendemain matin il reprit son chemin. Le desservant du temple, en y pénétrant pour brûler de l'encens selon l'usage, sut qu'à cause de l'entrée de Grégoire dans le temple les démons en avaient pris la fuite; il courut en toute hâte, rejoignit saint Grégoire et le menaça, plein de colère, pour qu'il fit revenir au temple les démons. Grégoire saisit un parchemin et y écrivit, donnant ordre au diable : « Entre dans ton

տաճարդ քո : Եւ սուեալ սպասաւորին զղիւրն տարաւ ի տաճարն, եւ ի բաղինսն եւ ծախն զեւրն ի նոսա :

Եւ զահի հարեալ սպասաւորն եհաս մեծին Գրիգորի՝ եւ պատմեաց նմա թէ՛ սրպէս տաճարացն ծախն զեւրն վարձեալ ի բաղինսն : Եւ նա ուսոյց նմա զամենայն հաւատոս
 5 Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ խնդրեաց սպասաւորն նշան ի մեծէն Գրիգորէ եւ ապա հաւատաց ի Քրիստոս : Էր ի տեղւոջն վե՛ծ մի մեծ յոյժ, եւ սսէ եթէ . Լուանց մարդոյ փոխեացի՝ ի միւս ալլ տեղն : Եւ սուրբն Գրիգորիտս բանիւ միայն հրամայեաց * A fol. 98
 1° a.
 եւ փոխեցաւ վե՛մն ի տեղին ուր սպասաւորն կամեցաւ, եւ նորա զայն տեսեալ՝ եթոյ զտուն իւր եւ զկին եւ զազգակիցս, եւ զնոց զկին մեծի հայրապետին Գրիգորի :

10 Եւ մտեալ սրբոյն ի քաղաքն, եղիտ հաւատացեալ բրիստոնեացս տասն եւ եօթն միայն, եւ նոյնժամայն շինեաց եկեղեցի եւ մկրտեաց զնոսս եւ ձեռնադրեաց սարկաւոզ եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն վրանն կենաց եւ հոգայք զգործս քաղաքին :

Էր լի՛ծ մի երկուց եղբարց՝ յորում էին ձկուներ. եւ նորա մարտնչէին յամենայն ժամ սրով ընդ միմեանս, եւ ոչ կամեցան լսել խրատու սրբոյն՝ եւ սիրով տունել զորս
 15 ձկանցն : Եւ ի միում զիշերի զնոց սքանչեւագործն յեղր լծին՝ եւ աղօթիւք յամարեցոյց զլի՛ծն, եւ հաշտեցան ընդ միմեանս եղբարքն :

3 ծախն զեւրն վարձեալ] զարձան զեւրն ի տաճարն եւ ծախն B || 5-8 եւ խնդրեաց ... զայն տեսեալ om. B || 9 հայրապետին om. B || 11 միայն om. B || 12 եկեղեցի] Լատուծոյ add. B || 13 նորա om. B. || 14 սրբոյն] Գրիգորի add. B || 15 ձկանցն] ձկանն B || 16 զլի՛ծն] եւ ընդ առաւօտն երկու եղբարքն տեսին յամարեալ զլի՛ծն add. B — եղբարքն om. B.

temple. » Le desservant prit l'écrit, l'emporta dans le temple, le posa sur les autels, et les démons y rentrèrent.

Le desservant, saisi de crainte, rejoignit de nouveau le grand Grégoire et lui rendit compte de la manière avec laquelle les démons étaient aussitôt revenus aux autels. (Grégoire) lui enseigna toute la foi en Notre-Seigneur Jésus-Christ. Le desservant exigea d'abord un signe du grand Grégoire, et crut ensuite au Christ. Il y avait à cet endroit un rocher énorme; (Grégoire) lui dit : « Sans personne, ce rocher se transportera à un autre endroit. » * A fol. 98
 1° a.
 Saint Grégoire d'un seul mot commanda et le rocher se transporta à l'endroit que le desservant avait désigné. Ce que voyant, ce dernier quitta sa maison, sa femme et sa parenté et suivit le grand patriarche Grégoire.

Le saint, arrivé à la ville, n'y trouva que dix-sept croyants chrétiens seulement; il construisit aussitôt une église, les baptisa, ordonna un diacre, enseigna au peuple la parole de vie et s'occupa des intérêts de la ville.

Deux frères possédaient un lac poissonneux; ils étaient constamment en querelle, l'épée en main, et ne voulaient pas écouter les conseils du saint, et se livrer en paix à la pêche du poisson. Une nuit, le thaumaturge se rendit au bord du lac, par sa prière il dessécha le lac et les frères se réconcilièrent.

Գալլ զեան երանէր բաւ սաճման խր, եւ զաւելան զայն հեղեղան տաւանմէր, եւ երթեալ ընակիչին առ մեծն Գրիգորիս եւ խնդրէին պնականաթխն : Եւ նորա ստեալ զբաւազանն խր զնայ զինի նոցա եւ յցեալ զբաւազանն չեղր զեառն, եւ ալ ոչ եւս էանց ընդ սաճման խր, եւ զաւազանն արմատացաւ եւ եղև ծառ :

* A fol. 98
1re b. Գնայ Գրիգորիս ի բաղար մի որ կոչի Կոմանա, ուսաց ընակչայն զբանն կենայ 5
եւ խնդրեցին ի նմանէ; Եպիսկոպոս : Եւ երեւցաւ Գրիգորի ազգեցաթխամբն Աստուծոյ
այր մի պղնձադարձ, որոյ անուն էր Ապետանորոս. զնա բերեալ ի մէջ սեւաղեալ
եւ ազանեալ ի պղնձադարձաթխնն, եւ տեսեալ զնա ընակիչին տեղոյն ծաղր եւ
անարեան համարեցան : Իսկ Գրիգորիս արձակեալ զնա ի բաղանիս, եւ զպեղոյց նմա
ի հանդերձից խրոց, եւ ձեռնադրեալ զնա Եպիսկոպոս : Եւ եղև այր ընտրեալ Աստու- 10
ծոյ, եւ սուտ նմա շնորհք զխոսթխան, եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն փրկու-
թխան սաւառէլ բան զաւազան, եւ զարմատայն ամենեւեան որբ լսէին : Եւ չեալ
ի կոտորաշտիցն մարտիրոսացաւ եւ հրով կատարեցաւ ի Բրիտան :

Ամանք ի հրէից երկուս կամեցան աջոյն տանելով խարկէլ զարանչեղադրմն : Եղեալ 15
մինն սուտ մեռեալ եւ անկեալ ի մէջ պոստային ընդ որ անցանելոց էր մեծն Գրիգորի-
սիս, եւ միւսն լոյր զսուտ մեռեալն եւ խնդրեալ ի նմանէ; հանդերձ պատանեալ, եւ նա

4 էանց] զեան *add.* B — եւ զաւազանն ... եղև ծառ *om.* B || 5 Գնայ] մեծն *add.* B
— բաղար] զեղարաղար B || 11 երկուս *om.* B.

Le fleuve Lyens (*Gail*) débordait et ses eaux ravageaient la localité; les habitants se rendirent auprès du grand Grégoire et lui demandèrent aide et secours. Il saisit son bâton, les suivit, planta le bâton au bord du fleuve, et désormais celui-ci ne dépassa plus ses limites. Le bâton prit racine et devint un arbre.

* A fol. 98
1re b. Grégoire se rendit à une ville nommée Comana, y prêcha la parole de vie aux habitants, et ceux-ci lui demandèrent un évêque. Or il apparut à Grégoire, par l'inspiration de Dieu, un homme, chaudronnier de son état, dont le nom était Alexandre. (Grégoire) le présenta, noirci et sali par son métier de chaudronnier; en le voyant, les habitants de la localité se moquèrent de lui et le considérèrent comme indigne. Grégoire l'envoya prendre un bain, le revêtit de ses propres vêtements et le sacra évêque. Il devint un homme élu de Dieu, les grâces de la science lui furent accordées, et il enseigna au peuple la parole du salut mieux qu'aucune personne instruite; tous ceux qui l'écoutaient étaient émerveillés. Plus tard il fut martyrisé par les idolâtres et mourut par les flammes pour le Christ.

Deux personnes parmi les Juifs voulurent par esprit de moquerie tromper le thaumaturge. L'un simula le mort en tombant sur la voie par laquelle devait passer le grand Grégoire, l'autre se mit à pleurer sur le défunt et

ևհան զհանդերձ իւր ընկէց ի վերայ նորա : Եւ յորժամ հեռացաւ սուրբն Գրիգորիոս, տսէ կենդանի հրէայն ընդ սուտ մեռեալն . Արի, տես թէ ճրպէս խաբեցի զպիւտր բրիտաննեայն եւ առի զհանդերձն : * Եւ սուտ մեռեալն եղև ճշմարիտ մեռեալ, եւ * A fol. 98 v° a.

5 Եւ յառուրն յայնոսիկ եղև հալածումն բրիտանէից, եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել : Եւ ինքն եւ ի լեառն հանդերձ սպասաւորաւն զոր ձեռնադրեաց սարկաւաղ : Եւ մի ոմն տեսեալ զնոսա ի լերինն պատմեաց հալածչայն, եւ զհետ ընթացեալ տեսին զերկոտեանն զնոսա ի հեռատանէ . եւ նորա զձեռս տարածեալ ալօթէին առ Աստուած : Եւ յորժամ հասին հալածիչքն տեսին զնոսա երկուս ծառս, եւ զարձան պատմեցին մատնողին : Եւ նորա ելեալ ի լեառն եղիտ զնոսա չափօթս, եւ անկեալ յոտս սրբոցն Գրիգորի եղև բրիտանեայ :

10 Եւ յառուր միւռմ ինչորեաց սարկաւաղն երթալ ի քաղաքն զի լուսայի ի բաղանիսն, զի աշխատեալ էր ի ճանապարհին : Եւ արդելոյր զնա բաղանեպանն, եւ չափք թոյլ մտանեւ, ասէր . եթէ ընդ երեկս զեւր մտանեն ի բաղանիսն եւ չափշտակեն զորս

1 սուրբն] մեծն B || 5 եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել] հայեցեալ մեծին Գրիգորի ի մարդկային տկարութիւյ թէ ոչ բաւեն բազումք համբերել մինչեւ ցմահ, խորհուրդ եւ հաւատացելոցն առ ժամանակ մի փախչել B || 9-10 Եւ յորժամ հասին . . . մատնողին] եւ յորժամ մերձ եղեն՝ անկաւ ի վերայ արանցն անտեսութիւն, եւ սր յառաջն տեսին զնոսա՝ այլ ոչ եւս տեսանէին . եւ յուրեալ զամենայն վարսն իրբեւ ոչ կարացին գտանել, սրանչացեալք յետս զարձան եւ եկեալ պատմեցին մատնողին B || 11 Գրիգորի om. B || 12 երթալ] զի երթիցէ B — զի] եւ B.

pria (Grégoire) de lui donner un manteau pour l'ensevelir; il ôta son manteau et en couvrit le mort. Lorsque saint Grégoire se fut éloigné, le Juif vivant dit au faux mort : « Lève-toi, regarde comme j'ai trompé le vieux chrétien et lui ai pris le manteau. » * Mais le faux mort était devenu un vrai mort; le * A fol. 98 v° a.

A cette époque il y eut une persécution des chrétiens, et (Grégoire) ordonna à tous les fidèles de fuir. Lui-même se rendit à la montagne avec son domestique qu'il avait ordonné diacre. Quelqu'un, les ayant aperçus dans la montagne, en informa les persécuteurs, qui coururent après eux et les aperçurent tous les deux de loin. Ceux-ci ayant levé leurs mains priaient Dieu. Lorsque les persécuteurs les rejoignirent, ils ne trouvèrent que deux arbres, et s'en retournèrent le raconter à celui qui les avait dénoncés. Celui-ci monta à la montagne et les trouva en prières; il tomba aux pieds de saint Grégoire et se fit chrétien.

Un jour, le diacre demanda à se rendre à la ville pour aller aux bains, car il était fatigué du chemin; le préposé aux bains l'en empêcha et ne voulut pas le laisser entrer, en disant : « Vers le soir les démons pénètrent dans les

գտանեն անկ : Եւ նորա արարեալ զնշան խաչին եւ կոչեաց զաղօթն սրբոյն Կրկարի յայնականութիւն, եւ եմուս ընդ գտան բազանեացն : Եւ լուս բարբառս ծեծածացն եւ ճաշկիւնս եւ թնայիւնս եւ շնչիւնս եւ ողբս, եւ նորա արարեալ՝ ծխամեղամ զնշան խաչին՝ եմուս ի ներքնագոյն գտան, եւ եղև շարժումն եւ հար երանէր ի ջրոյն : Եւ նորա ամբողջեալ Կրկատով հաստամբ, կայր անաշ եւ աներկիւզ, եւ լուսնայր զգրոյն 5 եւ գանձն : Ասեն զերն. Եթ, ոչ էր վասն Կրկարի որ յանձն արար զբեղ Աստուծոյ, կենդանի ի բազանեացս ոչ երանէիր : Ասէ, սարկատայն. Կրկարիս որ եմոյծ թղթով գատտանայ ի բազինան սրաց եւ սպաստարէի, զոր յատաշնումն աղօթիւքն եհան, նորին աղօթիւքն հաղածեալք ի տեղաշէս յայտնանէ : Եւ նայնամանն սրպէս ծախ եւ վաշէ անցաւ եղևն : Եւ երեալ ի բազանեացն զնայ ի լեւոն եւ պատմեաց երա- 10 նկայն Կրկարի, զհաղածումն զխաչն ի բազանեացն :

Եւ յորժամ զաղարեաց հաղածումն քրիստոսեկցն էջ ի լեւանէ, անտի եւ զնայ ի բազարն, եւ հրամայեաց տան կատարել ամենայն սրբաց որք վկայեցին եւ ուրախա- նալ հոգեւորապէս եւ ծարմնական ուրախութեամբ վասն վոխեղոյ զկուսպաշտան ի

1 եւ նորա արարեալ զնշան խաչին *om.* B || 3 ծխամեղամ *om.* B — զնշան] սրբոյ *add.* B || 4 եւ եղև շարժումն *om.* B || 8 զոր յատաշնումն աղօթիւքն եհան *om.* B || 9 նորին աղօթիւքն հաղածեալք] նորին աղօթիւքն հաղածեացէ, եւ զձեզ B || 10 անցաւ եղևն] զերն եւ զաղարեացն արհաւիրքն *add.* B.

bains et emportent ceux qui s'y trouvent. » Le diacre fit le signe de la croix, invoqua à son secours la prière de saint Grégoire, et franchit la porte des bains. Il entendit aussitôt de hauts cris, des coups retentissants, des rumeurs et des gémissements; il renouvela le signe de la croix, et franchit l'autre porte plus à l'intérieur; il se fit un tremblement de terre et des flammes jaillirent des eaux. Fortifié par la foi du Christ, il se montra sans peur et sans crainte et se mit à laver sa tête et son corps. Les démons lui dirent : « Si ce n'était à cause de Grégoire qui t'a recommandé à Dieu, tu ne serais pas sorti vivant de ces bains. » Le diacre leur répondit : « Grégoire qui, par son écrit, permit de rentrer dans le temple, que je desservais alors, au démon qu'auparavant il en avait chassé par ses prières, lui-même par ses prières vous chasse maintenant de ce lieu. » Ils disparurent aussitôt comme de la fumée et de la poussière. Après avoir quitté les bains, le (diacre) se rendit à la montagne et raconta au bienheureux Grégoire l'expulsion des démons hors des bains.

Lorsque la persécution des chrétiens prit fin, (Grégoire) descendit de la montagne et se rendit à la ville; il ordonna de célébrer une fête pour tous les saints qui avaient été martyrisés, et de se réjouir d'une joie spirituelle et corporelle pour la conversion obtenue des idolâtres à la piété; que tous

բարեպաշտութիւն. եւ զորս ի զոհսն խրախճանային՝ աշուհետեւ խրախճանալ ի տօնս աստուածայինս, ըստ օրինի ուտելով եւ ըմպելով :

Եւ եղև երբեմն տօն կուսպաշտիցն Ձեւսաց, եւ ժողովեցան * անթիւ լազմութիւնք, * A fol. 99
r^o a.
եւ վասն նեղութեան տեղոյն տազնապէին յոյժ եւ սղաղակէին միարան. Ո՛վ Ձեւս,
5 տունը մեզ տեղի : Եւ զայն լուեալ սքանչեւագործն Գրիգորիոս յլէ առ նոսա. Եւս
տապ ձեզ տեղի անգորր, որ այնպիսի ոչ երբէք է եղեալ : Եւ նոյնժամայն անկաւ ի
վերայ նոցա անբժշկելի ցաւք. եւ որպէս հուր մաշէր զանձինս նոցա. եւ եղև ի
նոսա սատակումն յոյժ : Եւ երթեալ ապաւինեցան ի ծառայն Աստուծոյ Գրիգորիոս,
եւ երթեալ զինի նոցա՝ իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց մտանէր եւ մերժէր զսաստիկ
10 ակտոն : Եւ խրատեալ աշուհ հարուածովքն զարձան ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ յորժամ հանդերձեալ էր կատարել, ևսես զամենայն քաղաքն հաւատացեալ ի
Քրիստոս եւ ուրախ եղև յոյժ, բայց միայն եօթն եւ տասն ոգիս՝ ըստ այնմ չափոյ զոր
յիսկըբանն եզիս հաւատացեալս, եւ տրտմէր վասն նոցա որք զրկեցան ի հաւատոցն :

Եւ հրամայեաց զի զգերեզմանն իւր յատար տեղի առնիցեն, որ ամենեւին յիշատակ

2 ըմպելով եւ օրհնելով զԱստուած *add.* B || 6 եղեալ] յայտ արարեալ զի զարձցին
ի կուսպաշտութենէ եւ տացի նոցա յԱստուծոյ տեղի անբոյժ ի կոչանս երկնից, ապա թէ ոչ՝
Ձեւսն ոչ կարէ առնել առ նոսա բարիս՝ այլ չարիս, որպէս եւ արար իսկ ի սուգ փոխելով
յտան ուրախութեան նոցա *add.* B || 9 երթեալ] զնաց B — մերժէր] աղօթիւք *add.* B || 13
տրամէր] տրտմեցաւ B — զրկեցան] զրկեալ զտան B — ի հաւատոցն] անկանէր առաջի
Աստուծոյ եւ խնդրէր ի նմանէ զգարձ ծղորբոյն *add.* B.

ceux qui auparavant faisaient des réjouissances pour les sacrifices, en fissent autant pour les fêtes divines, en mangeant et buvant convenablement.

Les idolâtres célébrèrent un jour la fête de Zeus. Des multitudes innombrables s'étaient rassemblées * et, se trouvant fort mal à leur aise par l'exi- * A fol. 99
r^o a.
guïté de l'endroit, ils crièrent tous ensemble : « O Zeus, donne-nous de la place ! » Ce qu'ayant entendu, le thaumaturge Grégoire leur envoya dire : « Je vous donnerai un emplacement aisé, tel qu'il n'en a jamais existé. » Aussitôt ils furent pris de douleurs ineurables, qui épuisèrent leur corps comme par un feu, et une grande mortalité se fit parmi eux. Ils allèrent chercher refuge auprès du serviteur de Dieu, Grégoire, qui les suivit, pénétra dans la maison de chacun d'eux et en éloigna la terrible infirmité. Assagis par ces fléaux, ils se convertirent au Christ et se firent baptiser.

Lorsque (Grégoire) fut près de mourir, il constata que toute la ville était devenue fidèle au Christ, ce dont il se réjouit infiniment, à l'exception de dix-sept personnes, juste le nombre des croyants qu'il y avait trouvés au début, et il s'attrista sur ceux qui se trouvaient privés de la foi.

Il ordonna qu'on fit son tombeau dans un endroit étranger, afin qu'il

սմուան խրոյց ոչ երեւեացի, այլ տառայի թմ. Դրիգորիոսի ի կենդանութեան խրոսձ
սեպի ոչ գտաւ եւ ի մահոտանն խրոսձ յատար զերեզմանի եղև պանդուխտ :

* A fol. 99
r^o b.

Եւ այլ բապտիսմ * պանդելիս տարար սուրբն Դրիգոր պանդելապոլիսն զորս ոչ զրեցին,
վասն ոչ իմերսիտատ լինելոյ տկարացանիցն : Այլ զոչս փոյլ ի շատ, Դրիգորիոս
Նիսապոլաց եպիսկոպոսն զբնաց վասն յիշատակելոյ զնա Նոյեմբերի մի: յորում փոխե- 5
լաւ ի Բրիտանո :

Տրեւ ժ եւ Նոյեմբեր մի: Դիւս նշխարաց սրբոյն Դրիգորի Հայոց Լուսաւորչին եւ վրացիցն
Պլատոնի եւ Դեմիտրի :

Մարախոսն Բրիտանի սուրբն Պլատոն եւ ի բաղարին Անկարիա Կադատացոյ,
եղբայր սրբոյ վրացին Անտիոքաց, ջաւուրս դատաւարին Ալլիսկանտի, որոյ կոչեալ 10
առաջի մեծաւ համարձակութեամբ խոտաւանեցաւ զԲրիտանոս ճշմարիտ Աստուած :
Եւ հրամայեաց հարկանել զնա ուժկին երկոտաւան տան : Եւ զարձեալ հարցանելին
եկեալ առաջի բապտիսմ տանջանարանս, եւ ողորանար խոտաւանայ պարզեւս եւ բարո-

ն Նոյեմբերի մի:] Նոյեմբերի ոմոս մի: եւ Տրեւի Թ B — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ B.
9 սուրբն օմ. B (11 տան] այլ B.

n'apparût plus aucun souvenir de son nom et que, par contre, on pût dire :
« Il ne se trouva aucune place pour Grégoire de son vivant, et à sa mort
il se trouva exilé dans un tombeau étranger. »

* A fol. 99
r^o b.

Saint Grégoire le thaumaturge accomplit beaucoup d'autres * miracles
qui ne furent point écrits, pour que la foi des gens faibles d'esprit ne s'en
trouvât pas affaiblie; le peu qui en a été écrit par l'évêque Grégoire de
Nysse, l'a été pour sa commémoration, le 17 novembre, jour où il trépassa
au Christ.

10 TRÉ, 18 Novembre.

Découverte des restes de saint Grégoire, l'illuminateur de l'Arménie,
et (fête) des martyrs Platon et Démétrius.

Le martyr du Christ, saint Platon, frère du saint martyr Antioche, vivait
dans la ville d'Ancyre de Galatie, aux jours du juge Agrippianus, en présence
duquel il confessa avec grande hardiesse le Christ, vrai Dieu. Le juge
ordonna à douze hommes de le frapper vigoureusement. Ensuite il l'inter-
rogea de nouveau, le menaçant de nombreuses tortures et lui promettant,
par de douces paroles, des présents et des biens, et de lui donner en mariage

թիւնս, եւ զեղբոր խրոջ զուտար տալ նմա ի կնութիւն : Իսկ սուրբն Պղատոն զամենայնն անարգ եւ ոչ ինչ համարեցաւ :

Եւ ապա արարեցին զնա ի վերայ պղնձի հրացեալ մահճաց եւ զալար բրովք ձալկեցին : Եւ յորժամ իջուցին ի մահճացն՝ փալկեաց մարմինն որպէս զլոյս, եւ անուշահատութիւն՝ բուրեաց :

* A fol. 99
v° a.

Եւ զարձեալ քաղցրութեամբ խրատ տալը, եւ ոչ կարէր զարձուցանել զսուրբն ի պատրանս իւր : Եւ բարկացեալ յոյժ՝ հրամայեաց եւ հրացեալ շանթիւք ալբեցին զանթան եւ զկողան, եւ ծուխ ելանէր ի յանգացն եւ յականջացն : Եւ յալթիւն սրբոյն շարժեցաւ տեղին : Եւ հանին ի թիկանցն փոկ, եւ յափշտակեալ զայն սուրբն Պղատոն՝ ձգեաց յերեսս զատաւորին, եւ յանգիմանէր զտմարդութիւն եւ զանողորմութիւն նորա : Եւ զմնացեալ մարմինն եւ զծնօտսն քերեցին մինչեւ յոսկերան, մինչ զի ոչ երեւէր նման մարդոյ պատկերի :

Եւ ասէ զատաւորն. Ես համարէի զի լինէիր իբրեւ զայն Պղատոնն որ գտողն էր իմաստասիրական հանճարոյ, եւ զսահմանս հրամանաց աստուածոյ մերոց շարապրեաց : Ասէ սուրբն Պղատոն. Այո, անուանակից եմ նորա, բայց միայն անուամբս եւ ոչ մտօք եւ ոչ խորհրդով նման եմ այնմ Պղատոնին. եւ անուանակցութիւնս այս՝ ոչ

1 կնութիւն] կնութեան B || 4 որպէս] իբրեւ B — եւ անուշահատութիւն բուրեաց om. B || 6 կարէր] կարաց B || 9 եւ յալթիւն ... տեղին om. B || 9-10 եւ յափշտակեալ ... զանողորմութիւն նոցա om. B || 13 համարէի] կամէի B || 14 զսահմանս ... շարապրեաց] զհրամանս աստուածոց սահմանադրեաց B || 15 նորա] նմա B || 16 եմ om. B.

la fille de son frère. Mais saint Platon considéra tout cela comme vil et de nulle valeur.

Alors on l'étendit sur un lit de bronze enflammé et on le fustigea avec des branches vertes. Lorsqu'on l'eut descendu du lit, son corps brillait comme de la lumière et répandait * une odeur suave.

* A fol. 99
v° a.

(Le juge) conseilla de nouveau avec douceur, mais il ne parvint pas à persuader le saint par ses duperies. Alors, fortement irrité, il ordonna de lui brûler, avec des broches rougies, les aisselles et les côtes; de la fumée lui sortait des narines et des oreilles. Le saint se mit à prier et l'endroit trembla. On lui enleva la peau du dos, et, la saisissant, saint Platon la jeta à la figure du juge, en blâmant ses sentiments inhumains et sa cruauté. On déchiqueta le restant du corps et les mâchoires jusqu'aux os, à tel point qu'il ne lui restait aucune ressemblance d'homme.

Le juge lui dit : « Je croyais que tu aurais été comme ce Platon qui fut l'inventeur de la science philosophique et qui écrivit les statuts des ordres de nos dieux. » Saint Platon lui répondit : « Oui, je suis son homonyme, mais de nom seulement; je ne suis semblable à ce Platon, ni par l'esprit, ni par les

միասե ինձ, որովհետեւ Քրիստոսի իմաստութեամբն վեհագոյն եմ բան զնորա իմաստութեան իրենն :

Եւ արկին զնա ի բանոյ գաւառս ութ ամսուայ, բերկին ամանք ի նոցանէ կերակուր եւ ոչ աւանդք : Եւ ամէ ցնտաւ. Զձեզ կերակրէ՝ հաց՝ եւ զիս բանն Աստուծոյ, որ է ճշմարտութիւն. զձեզ յաղեցուցանէ ձիս՝ եւ զիս աղօթիք. զձեզ արախ տանէ զինի՝ եւ զիս հաւատա ստորա զոր ունիմ : Եւ հաւոյն զլլախ նորա յնա աղօթեցն, նոցեմբերի ԺԷ, եւ զնոց պարծանօք սառջի Քրիստոսի եւ է բարեխառ վասն անձանց մերոց :

Յայսմ աւար կատարեցաւ որով սորբ վկայն Քրիստոսի Գեմետրիոս Ապուլոնային ի Պուպլիոս դատաւորէ, յամս Մարտիմանոսի եւ Մարտիմոս արքայից :

* B
p. 243 b.

[B * Առաջին զիս նշխարայ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոց :

Սորբն Գրիգոր՝ չարմամ եւ ի վերապէն եւ լուսաւորեաց ի Հայս զլիտութիւնն Աստուծոյ, ոչ ունէր զպատիւ բաժանացութեան : Իսկ թաղաւորն Տրդատ ամենայն նախարարօրն արաւէր զերանկէլն ասնուլ զբաժանացութիւն եւ առլ նոցա զքրիստոսական կնիքն : Եւ նա ոչ աւանդք յանձն մինչեւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ Աստուծոյ եւ ստատեաց հաւանել ի պատիւն :

1 իմաստութեան իրենն] իմաստութիւնն B || 4 Աստուծոյ] ճշմարտութեանն B — որ է ճշմարտութիւնն *om.* B || 6 հաւատա ստորա զոր ունիմ] ճշմարտութիւն B — աղօթեցն] աղօթիցն B || 7 նոցեմբերի ԺԷ] եւ Տրէի Ժ *add.* B || 9 Յայսմ] Ի ամին B — Ապուլոնային] Ապուլեանցին B.

idées. Cette coïncidence de nom ne me nuit d'aucune façon, car je suis supérieur à sa philosophie par la sagesse du Christ. »

On le jeta en prison pendant huit jours, sans le nourrir. D'aucuns lui apportèrent à manger, mais il ne l'accepta point. Il leur dit : « Ce qui vous nourrit, c'est le pain, et moi, c'est la parole de Dieu, qui est la vérité; la viande vous rassasie, et moi, la prière; le vin vous égaye, et moi, la foi sainte que je possède. » On lui trancha la tête après qu'il eut prié, le 18 novembre, et il s'en alla glorieusement devant le Christ, où il intercède pour nos personnes.

* A fol. 99
v° b.

En ce jour mourut par le glaive le saint martyr du Christ Démétrius d'Apougou, par ordre du juge Publius (*Pouplios*), aux jours des empereurs Maximien et Maxime.

* B
p. 243 b.

[B * Première invention des restes de saint Grégoire, notre Illuminateur.

Lorsque saint Grégoire sortit du puits et illumina l'Arménie de la science de Dieu, il n'avait pas encore les honneurs sacerdotaux. Or, le roi Tiridate avec tous les satrapes pria le bienheureux d'accepter la prêtrise pour leur donner le sceau du christianisme; mais il n'acquiesça point, jusqu'à ce que l'ange de Dieu lui eût apparu et lui eût imposé de consentir à cet honneur.

Աւարեաց ապա զնա թագաւորն կառօք եւ բազում զօրօք ի Կեսարիա, եւ նուիրօք պատարագաց եւ թղթով առ արքեպիսկոպոսն Կեսարու Ղեւոնդիոս : Եւ ժամանեալ խաղաղութեամբ ուրախ՝ եկեալ արքեպիսկոպոսն ամենայն ժառանգաւորօքն ի տեսանել զսուրբն Գրիգոր եւ ի լսել զարանչելի զործս նորա :

* B
p. 244 a.

Եւ ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց զսուրբն Գրիգոր քահանայ, եւ ապա եպիսկոպոսապետ Հաչոյ : Եւ զարձաւ ուրախութեամբ ի Հայս՝ ի շնորհեալ իւր վիճակն յԱստուծոյ :

Եւ եկն թագաւորն ամենայն զօրօքն ի վերայ զեռոյն Եփրատաց, եւ առեալ զնոսա սուրբ Հաչրապետն իջոյց ի ջուրն, եւ կատարեաց զկարգ մկրտութեանն ի վերայ ամենեցուն : Եւ անկէն հրամանաւն Աստուծոյ ջուրն զետեղեալ զարձաւ ընդ կռուին, եւ լոյս յերկնից սիւն էջ ի վերայ ջրոյն, եւ ի լոյսն նմանութիւն տէրւոնական խաչին . եւ այնչափ սաստիկ էր լոյսն՝ մինչեւ արդել զձառագայթս արեգականն :

Իսկ սուրբն Գրիգոր Հաչրապետական զգետով զարգարեալ՝ կայր աւրնթեր եւ հեղոյք զսուրբ միւսունն ի զեան, որ շրջան առեալ զԵփրատանչիւր մարդկամբ՝ տալին զօրհնութիւն Աստուծոյ : Եւ մկրտեցան յառաւ յայնմիկ երկուտասան բիւր, եւ եկալք ի ջրոյն ապխտակաղկացր եկին ի տէրւոնական տունն եւ հաղորդեցան ի հաչրապետէն ի մարմնոյն եւ յարենէն Քրիստոսի :

C'est alors que le roi l'envoya avec des chars et de nombreuses troupes à Césarée, porteur des offrandes de sacrifices et d'une lettre à l'archevêque de Césarée, Léonce. Il y arriva en paix, et * l'archevêque avec tous ses clercs, en voyant saint Grégoire et en écoutant ses œuvres miraculeuses, fut grandement réjoui.

* B
p. 244 a.

Léonce, ayant convoqué ses évêques, ordonna prêtre saint Grégoire, puis il le sacra archevêque de l'Arménie. (Grégoire) revint joyeusement en Arménie, dans le diocèse que Dieu lui avait accordé.

Le roi, avec toutes ses troupes, vint au-devant de lui, au fleuve Euphrate; le saint patriarche les fit descendre dans l'eau et accomplit sur eux tous l'ordre du baptême. C'est alors que par ordre de Dieu l'eau s'étant arrêtée, reflua en arrière, et qu'une lumière du ciel, comme une colonne, descendit sur l'eau, et dans cette lumière la forme de la croix du Seigneur; la lumière était si resplendissante qu'elle obscurcit les rayons du soleil.

Saint Grégoire, paré des vêtements patriarchaux, présidait et versait dans le fleuve l'huile sainte qui allait entourer chacun de ces hommes, en lui conférant la bénédiction de Dieu. Ce jour-là, cent vingt mille hommes furent baptisés. Étant sortis de l'eau vêtus de blanc, ils se rendirent à la maison du Seigneur et communiquèrent des mains du patriarche au corps et au sang du Christ.

Նստառ յաթիւս արդոյ տառքելոյն Քաղեոսի՝ նախահայրն մեր Դրվագորիս՝ եւ ըստ
աւետարանին ձեռք, յեթին եւ ի տասներորդ ամի թագաւորութեանն Տրդատոյ : Եւ
չրջէր ընդ ամենայն գաւառն թագաւորան հանդերձ, եւ խորտակէր զպատկերս կռոյն,
եւ շինէր եկեղեցիս յամենայն տեղիս :

Եւսո լուսն զհաւատարն մեծին Մատանդիանոսի Հռոմայեցոյ թագաւորին, փոս- 5
թեցան թագաւորն եւ սուրբն Դրվագորիս եւ եկին առ նա ի Հռոմ. եւ մեծաւ պա-
տաւով ընկալեալ զնստա սուրբն Մատանդիանոս, զարձան վերստին ի Հայք :

Իսկ սուրբն Դրվագոր յեռ երեսուն ամի տառջնորդութեանն՝ յանապատս եւ ի
լերինս լեալ ապահովանայր, եւ յառանձնական կեանս կեայր :

Իսկ թագաւորն՝ Տրդատ լուեալ փոսն արդոյ նորա Արխատակիսի եւ Վրդանիսի 10
որք եին ի Սեսարիա, առաքեալ եւ երեւ եւ եռ ձեռնադրել արդոյն Դրվագորի զԱրխ-
ատակս փոխանակ խոր յաթիւս հալատեալութեանն :

Ընդ այն ժամանակս եղև ժողովն Նիկիոյ ընդդէմ Արիոսի հերձաւածոյն, եւ ոչ
կամեցաւ սուրբն Դրվագոր զնալ ի ժողովն զի մի պատուեացի ի նոյանէ՝ այլ Արխատ-
ակէս զնոյ, եւ զարձաւ բերեալ ընդ խոր զսահման հաւատոյն, զոր տեսեալ արդոյն 15
Դրվագորի ընկալաւ :

Եւ այնուհետեւ ոչ երեսեցաւ մարդկան, այլ շրջէր մեծաւ ձգնութեամբ ի լերինս
անտես յամենեցունց, եւ ի Դարանապեայ լերինն կացեալ ամս լազուծս ի փարուած

Notre premier père Grégoire, qui nous mit au monde selon l'évangile, occupa le siège du saint apôtre Thaddée, la dix-septième année du règne de Tiridate. Il parcourut tout le pays, accompagné du roi, brisa les statues des idoles et édifia partout des églises.

Le roi et saint Grégoire apprirent ensuite la conversion du grand Constantin, empereur des Romains, et ils s'empressèrent d'aller lui rendre visite à Rome. Saint Constantin les accueillit avec de grands honneurs; ils retournèrent ensuite en Arménie.

Cependant, saint Grégoire, après trente années de gouvernement, se retira dans les solitudes et les montagnes et y vécut d'une vie solitaire.

Le roi * Tiridate, ayant appris que les deux fils de Grégoire, Aristacès et Verdanès, se trouvaient à Césarée, les envoya chercher, et fit sacrer par saint Grégoire, pour le remplacer sur le siège patriarcal, son fils Aristacès.

A cette époque eut lieu le concile de Nicée contre Arius, l'hérétique. Saint Grégoire ne voulut pas se rendre au concile, pour ne pas y être l'objet de trop d'honneurs. Aristacès s'y rendit, et rapporta avec lui les statuts de la foi, que Grégoire, après étude, accepta.

Dès lors Grégoire n'apparut plus au monde, mais il parcourut les mon-
tagnes en grand ascétisme, ignoré de tous. Il se fixa pendant de longues
années dans la montagne de la province de Daranali, vivant dans le creux

* B
p. 244 b.

գիոյ ծիոյ, նոյնպէս եւ ի Մաննայ յայրն ի նմին լիւրինն, ուր եղև վերափոխումն նորա. յաշխարհէս սու Քրիստոս անգիտելի ի մարդկանէ :

Այլ յետ ժամանակի հովուաց սմանց զտեալ զմարմինն թաղեցին ի նմին տեղւոջ՝ ոչ գիտելով թէ ով իցէ : Եւ եկաց անգիտելի մարմինն նորա ըստ թաղելոյ հովուացն
5 մինչեւ ի ժամանակս Զենոնի կայսեր Յունաց :

Իսկ յաւուրան յաշնոսիկ յայտնեցաւ ճգնաւորի միոջ ի տեսեալնն որում անուն էր Դառնիկ, որ բնակեալ էր ի Բասեան գաւառի՝ ի վերայ գեղջին Կլմնայ եւ տապ էթի : Եկեալ հանցես զիս եւ տարեալ թաղեցես ի Թորթան : Եւ նա եկեալ Եհան եւ երբ
10 ի Թորթան, եւ եղին յեկեղեցին մեծաւ սրտաւով : Զոր լուեալ կայսերն Յունաց առաքեաց եւ տարաւ գնշխարսն ի Կոստանդնուպօլիս՝ մասն ինչ թողեալ ի տեղւոջն, եւ պատուով եղ ընդ այլ բազմութեան սրբոցն որ յողովեալ են անդ :

Իսկ զգլխաւ նշխարացն որ եղև, եւ զմահ սրբոցն Գրիգորի տօնէ եկեղեցի՝ Նոյնմբերի ժԲ. եւ Տրէի ժ ի վառս Քրիստոսի :

Սա՛ որպէս ամենեցուն յայտնի է՝ աշխարհաւ Պարթև, գաւառաւ Պալհաւ, յալգէ
15 թագաւորեալ, զատուցեալ՝ Արշակունի, ի ցեղէ Սուրենական, ի հօրէ Անակ կոչեցելոյ :

Յարեւելից կողմանց աշխարհիս մերոյ՝ արեւելք մեզ ծագեաց եւ իմանալի արեգա-

* B
p. 245 a.

d'un tronc de genièvre, et plus tard dans la grotte de Manès, dans cette même montagne où eut lieu son assumption de cette terre vers le Christ, ignorée des humains.

Plus tard des bergers, ayant découvert son corps, l'enterrèrent à la même place, ne sachant qui il était. Son corps resta, pour avoir été enterré par des bergers, ignoré jusqu'aux jours de Zénon, empereur des Grecs.

A cette époque, Grégoire se révéla, dans un rêve, à un ascète du nom de Garnik, qui avait fixé sa demeure dans la province de Bassian, au haut du village de Ketni, et lui dit : « Tu viendras me déterrer et tu m'emporteras pour m'enterrer à Thortan. » Le solitaire, s'y étant rendu, le déterra et l'emporta à Thortan; on le déposa, avec de grands honneurs, dans l'église. L'empereur des Grecs, l'ayant appris, envoya des gens qui transportèrent à Constantinople les restes de saint Grégoire, n'en laissant qu'une partie à l'endroit. L'empereur fit déposer ces restes avec honneur au milieu de ceux d'une multitude de saints qui y étaient réunis.

L'invention des restes telle qu'elle a eu lieu, ainsi que la mort de saint Grégoire, est fêtée par l'Eglise le 18 novembre, le 10 Tré, pour la gloire du Christ.

Saint Grégoire, ainsi que tout le monde le sait, était du pays des Parthies, de la province de Pallhav, d'une branche régnante, distinguée * sous le nom d'Archakouni, de la famille des Sourènes, d'un père nommé Anak.

* B
p. 245 a.

Il fut comme le soleil naissant des contrées orientales de notre pays,

Կան հոգեւոր ճառարացիք, ի խորին չարաթնեւ, կռապաշտութեանն՝ ճշմարիտ բարի եւ ոչաւհարած, երանութեան եւ շինութեան հոգեւոր տալիք, աստուածային արդարեւ արձանենի անկեալ ի տան Տեառն եւ ի գալիքս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեալ : Եւ ոչալխեւոր եւ ոչսրանեւոր ժողովրդալք բազմոցեալ՝ ի ձերութիւն պարարտութեան հոգեւորի ժողովեաց զմեզ ի վառս եւ ի գովեալս Աստուծոյ :

5

Հրեշտակ երկրաւոր սուրբ հոգի մեր եւ լուսաւորիչ, զձեռալքս յերկանց բոց զարկա եկեղեցոյ Հայաստանեայց որք պատուեմք զվշատակս բո, յիշեմ ասածի Քրիստոսի զե կեցոսցե, զմեզ :]

Տրէի ժԷ եւ նոյեմբերի ԻԺ : Տօն է, սրբոյն ներսէս հայրապետին եւ Բաղա եպիսկոպոսին :

10

Արանչելի եւ մեծ հայրապետն ներսէս, Էր յազգէն սրբոյն Քրիստոսի՝ չորրորդ ի նժանէ, եւ աւետեւոր հրեշտակի ասացեալ յառաջագոյն : Եւ Էր ի ժամանակս Արշակայ Հայոց թագաւորի :

Եւ յորեմ ձեռնադրեցաւ նա կաթողիկոս, նորոյեաց զամենայն կարգս եկեղեցոյ,

comme le rayon spirituel d'un soleil intellectuel qui nous a illuminés du profond mal de l'idolâtrie; vraiment bon et persécuteur des démons, il a été pour nous la raison spirituelle de notre félicité et de notre édification; vrai palmier divin planté dans la maison du Seigneur et qui a fleuri dans le vestibule de Dieu. En augmentant de telle manière et en si grand nombre les peuples, il nous a rassemblés dans sa généreuse vieillesse spirituelle pour la gloire et l'éloge de Dieu.

Ange terrestre, notre père saint et notre illuminateur, souviens-toi de nous, qui sommes nés de tes entrailles, nous les enfants de l'église arménienne qui honorons ta mémoire, souviens-toi de nous devant le Christ afin qu'il nous accorde le salut.]

11 TRÉ, 19 Novembre.

Fête du patriarche saint Nersès, et de l'évêque Khad.

Le magnifique et grand patriarche Nersès était de la famille de saint Grégoire, son quatrième successeur, ce qui lui avait été prédit par l'annonciation d'un ange. Il vivait aux jours du roi d'Arménie Archak.

Lorsqu'il fut sacré catholicos, il réorganisa tous les ordres de l'Eglise,

շինեաց նա ի քաղաքս եւ ի գեօղս եւ յանապատ տեղիս օտարանոցս եւ հիւանդանոցս, եւ կարգեաց նոցա ուժիկս եւ զամենեցուն պիտոցս, եւ անդ ժողովեաց վկայս եւ վկայրս եւ զբոլորս եւ զհաշնալս անդամօք, եւ կաղոյց հոգաբարձս նոցա գտարկաւտոյն * իւր * A fol. 106f
1° a.

5 Եղիազիւն եւ Ելիսէիւն :

Երարձ մեծն Ներսէս զծօտաւոր խնամութիւն ի նախարարացն Հայոց զոր առնէին տօխրաբար. եւ հաստատեաց կանոնօք, զի մինչ ի վեց տղան ոչ խառնեցին ընդ միմեանս խնամութեամբ :

10 Յանդիմանեաց եւ անէծ նա զԱրշակ վասն տարապարտուց սպանմանն Գնեկոյ եղբորորդոց նորա, զի սպան զնա եւ առ զկին նորա զՓառսանձեմ :

Դնաց նա առ Վաղէս կաջարն Յանայ վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան, եւ նա արտօրեաց զնա ի կղզի մի անդնակ, յորում ոչ զոյր ջուր եւ ոչ կերակուր, եւ հրամանատն Աստուծոյ ծովն ընկենայր նոցա ձուկն, եւ աչնու կերակրեալ լինէին զամիսս ինն :

15 Եւ յորժամ հրակէլ Եղեւ ամբարիշտն Վաղէս, մեծն Թէոդոս թագաւորեաց, եւ հանեալ զսուրբն ի կղզոյ անտի՝ առ իւր սրահէր մեծաւ պատուով : Եւ յորժամ եղեւ ժողովն Կոստանդինուպօլսի հարիւր եւ չիտուն եպիսկոպոսաց վասն հոգեմարտիցն, եղ զաթոռն մեծին Ներսիսի ի վերոյ քան զամենեցուն :

construisit dans les villes, les villages et les déserts des asiles et des hôpitaux, leur assurant des revenus et tout ce dont ils avaient besoin; il y réunit les boiteux, les aveugles, les lépreux, les estropiés, et leur établit comme administrateur * son diacre, Khad; lorsque la nourriture venait à man- * A fol. 100
1° a.

Le grand Nersès abolit la coutume généralement en usage chez les satrapes de l'Arménie, du mariage entre proches parents, il établit des règles interdisant le mariage jusqu'au sixième degré de parenté.

Il blâma et maudit Archak pour avoir fait mourir injustement son neveu Gnel aux fins de prendre sa femme Pharantzem.

Nersès s'étant rendu auprès de l'empereur des Grecs, Valens (*Valès*), pour traiter de la paix, ce dernier l'exila dans une île déserte, où il n'y avait ni eau, ni nourriture, mais par ordre de Dieu la mer rejeta des poissons qui servirent de nourriture à lui et aux gens qui étaient avec lui pendant neuf mois.

Lorsque l'impie Valens fut brûlé, le grand Théodose régna, et, faisant revenir le saint de l'île, le garda auprès de lui avec de grands honneurs. Et lorsque eut lieu le concile de Constantinople de cent cinquante évêques contre les pneumatomaques, l'empereur fit placer le siège du grand Nersès au-dessus de tous les autres évêques.

* A fol. 100
c b

Եւ յորեմ զորձաւ սուրբն Ներսէս ի Հոյս, Արշակ լեազաւորն շինեալ էր զԱրշակունին՝ տեղի չարադրծայն, զի սնոյ ժողովին ամենայն փառաւորք : Եւ նա խրատէր զլեազաւորն բառնոյ զայն, եւ ոչ կամեցաւ : Մնայնամ անէ՛ծ սուրբն զբազարն եւ կատարեցան բնակիչքն եւ եղև տեւրակ :

Արշակ կատարեալ զապին Կամսարականայ, եւ մեծն Ներսէս ոչ էր սնոյ : Եւ զԽոյ 5 ձեռնադրեալ էր եղևկարոյս Բապրեստեայ եւ ի նա հաւատացեալ էր զգործ զերակացութեան աշխարհին. եւ նա յանդիմանեալ զԱրշակ վասն անկրօս զործոյն. եւ Արշակ հրամայեալ ջախտիւր բարշէլ զնա եւ մեծել ճինչև մեայի. եւ լռխտանցն Մովսէս սրախաղիս զապանագին արարեալ, եւ հանեալ զԽոյ ի ձեռնայ նոյս զնային յաշխարհն խրեանց : Եւ կայեալ Խոյ առաքինի վարար վախճանեցաւ : 10

Եւ ճապոհ արբաշն Պարսից կարաւ զԱրշակ եւ եղ ի բանոյ, եւ մեռաւ. սպանեալ զկնքնին :

Եւ սուրբն Ներսէս ապաշեալ զմեծն Թէոփոս, եւ լեազաւորեցայց զՊապ ողբի Արշակայ, եւ եւս նմա զօրս յովնականութիւն : Եւ եկեալ որստերաղմեցան ընդ զօրս Պարսից : Եւ ել սուրբն Ներսէս ի լերինն Նոյստայ եւ ամբարձ զձեռս իւր յաղթմ 15 որպէս մեծն Մովսէս, ճինչև սրառեցաւ երկրորդն Ամայէկ :

* A fol. 100
v° a.

Եւ Պապ լեազաւորն քանդել արսամոյ էր, եւ յանդիմանէր զնա սուրբն Ներսէս,

* A fol. 100
r° b.

Au retour de saint Nersès en Arménie, * le roi Archak ayant édifié Archakavan comme ville de refuge pour les malfaiteurs, où se réunissaient tous les gens nuisibles, il conseilla au roi de la faire disparaître, mais celui-ci ne l'écouta pas. C'est alors que le saint maudit la ville; les habitants furent anéantis et la ville détruite.

Archak fit massacrer la famille des Kamsarakans en l'absence de Nersès, qui avait sacré Khad, évêque de Bagrévand, en lui confiant la direction du pays. Khad blâma Archak pour cette action inique, et Archak ordonna de le trainer et de le frapper à coups de gros bâtons jusqu'à ce qu'il en mourût; mais les princes de Moks, ayant tué les massacreurs, délivrèrent Khad de leurs mains et se retirèrent dans leur pays. Khad mourut après une vie pleine de vertus.

Le roi des Perses Chapouh fit saisir Archak et le mit en prison; il y mourut en se suicidant.

Saint Nersès pria le grand Théodose de mettre sur le trône Pap, le fils d'Archak; il lui donna même des troupes pour l'aider. Ces troupes livrèrent bataille aux troupes des Perses. Saint Nersès, monté sur la montagne de Nepat, éleva ses mains en prières, comme le grand Moïse, jusqu'à ce que le second Amalec fût vaincu.

* A fol. 100
v° a.

* Le roi Pap, devenu sodomite, fut blâmé par saint Nersès; il lui fit boire

արբոյց նմա մահապել, եւ երջծ զնա ի կենացս. եւ տեսին զհոգի նորա զի գասուք հրեշտակաց վերանայր յերկինս լուսաւոր կերպարանօք : Ար եկաց յաթու հաջրապետութեան ամս երեսուն, եւ վախճանեցաւ Տրէի ժԱ եւ 'նոյեմբերի ժԻԹ :

Յայսմ աւուր Արդիտ ծարգարէին :

5 Արդիտ էր չերկրէն Սիւբեմայ, յագարակէն Բեթբարիմայ : Սա էր աշակերտ Եղիայի, եւ բաղում վիշտս կրեաց վասն նորա զի ապրեցուցէ զնա : Սա է երրորդ չիմնապետն չոր խնայեաց Եղիա, որ եւ էջ առ Արողիա, եւ յետոյ եթող զսպասաւորութիւն արքային՝ ծարգարէանայր : Սեւաւ եւ թաղեցաւ առ հարսն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ռամանով :

10 Ի ժամանակս Մարգարէի իրապաշտ արքային՝ կամեցաւ անօրէն եպարքոսն Անտիոքայ Ասկեպիդա մտանել յեկեղեցին Աստուծոյ որ յԱնտիօք : Եւ սուրբն Ռո-

4 աւուր] տօն է սրբոյն *add.* B || 5 Արդիտ] Սուրբ ծարգարէն Քրիստոսի Արդիտ *add.* B || 7 Արողիա] Արայր B || 8 ծարգարէանայր :] Սա արհեստ զծարգարէան Աստուծոյ ի կոտորէն Եղարէի անձինս հարկս եւ յիսուն, եւ կերակրեաց ի յերիս ամս տոմոյն : *add.* B || 8 թաղեցաւ] եւ յաւելաւ *add.* B — հարսն] հարս իւր B || 9 սրբոյն] սրբոյ վկային B || 11 Ասկեպիդա] Ասկեպիդէս B.

un poison mortel et le priva de la vie. On aperçut l'âme de Nersès montant au ciel entourée de légions d'anges aux apparences resplendissantes. Il avait occupé le siège patriarcal trente années et mourut le 11 Tré, le 19 novembre.

En ce jour [fête] du prophète Abdias.

Abdias était du pays de Siehem, de la propriété de Bethkarim. Il fut le disciple d'Élie et subit beaucoup de peines à cause de lui pour le délivrer. Il était le troisième chef de cinquante qu'Élie épargna¹, qui descendit auprès d'Ochozias, et qui abandonna plus tard le service du roi et se mit à prophétiser. Il mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyre de saint Romanos.

Aux jours de l'empereur idolâtre Maximien, l'impie éparche d'Antioche, Asclépiade, voulut pénétrer dans l'église de Dieu à Antioche. Saint Romanos,

1. II Rois, I, 13 sq.

ձանս միայնակեացն ընդդէմ եկաց եւ ոչ եւս թեց ձառնել, առէր. Սր զկենդանի
 * A fol. 100
 v^o b. Լատուածն պաշտեն՝ նոցա՝ է պարս ձառնել, եւ ոչ սր մեռերաւի եւ տնչոնչ
 կուս պաշտեն : Եւ սրամտաւ եպարքոսին ինքնին եհար զերան սրացն, եւ հրամայեաց
 կախել եւ բերել զձնատան : Ըսէ, ապրիս Ռոմանոս. Ըձէր պատանի մի եւ հարցեր
 թէ զո՞ր Լատուած պարս է պաշտել : Եւ ամին պատանի փոքրիկ եւ հարցանէր եպար- 5
 քոսն թէ. Զո՞ր ատուած պարս եւ արժան է պաշտել : Եւ աս, պատանին. Զերկնից
 Լատուածն պարս եւ արժան է պաշտել :

Եւ սկսան հարկանել զպատանին եւ ասեն. Մ՞ով եւս բեց զխրատս զոչց ասել : Եւ
 նա ասէ. Մայրն իմ չամենացն ժամ ասէ. Մի է Լատուած եւ Քրիստոսն խր : Եւ ամին
 զմայրն եւ առաջի նորա ամենքն զձանաղին : Եւ ասէ յմայրն. Մարախ եմ : Ըսէ 10
 ցնա մայրն. Մի արդեա ջուր, սրկեակ, ոչլ երկիջեր ի կենդանի ջուրն : Եւ առժա-
 մայն հատին զգլուխ մանկանն : Բնիկացեալ մօրն մեծաւ խնդովեամբ առ զմարմինն
 եւ զգլուխն եւ ցնաց առ հաւատացեալսն, աւետիս առցր ելիւ. Եղէ մայր մարախրաւի :

Հատին եւ զսրացն Ռոմանոսի զեղուն, եւ նա սկսաւ խօսել եւ զահմտաւ զԼատուածոց,
 եւ ասեալ բարաշտ զբեց արեամբն. Երանի սր սուրբ են սրախբ, երանի սր ունին 15
 * A fol. 101
 r^o a. սէր տնկեգձաւոր, երանի՝ որը զԼատուած պաշտեն անցերկուամայլ, երանի որը.

3 զերան սրացն] զսուրբն ի բերանն B || 5 պատանի] պատանեակ մի *add.* B || 6 եւ
 արժան *om.* B || 12 ընիկացեալ մօրն] ընիկացաւ մայրն B || 14 սկսաւ . . . զԼատուածոց *om.* B
 || 15 երանի] երանելի B.

le solitaire, s'y opposa et ne lui permit pas d'entrer, en disant : « Seuls doivent
 * A fol. 100
 v^o b. entrer ceux * qui adorent le Dieu vivant, et non pas ceux qui adorent les
 idoles mortes et inanimées. » L'éparque irrité frappa lui-même la bouche du
 saint et ordonna de le suspendre et de lui déchiquer les joues. Saint Roma-
 nos dit : « Faites venir un enfant et demandez-lui quel Dieu il faut adorer? »
 On fit venir un jeune enfant et l'éparque lui demanda : « Quel Dieu est-il
 nécessaire et convenable d'adorer? » Le jeune enfant répondit : « Il faut
 adorer le Dieu des cieux. »

Les gens frappèrent l'enfant et lui dirent : « Qui t'a conseillé de dire cela. »
 Il répondit : « Ma mère me dit toujours : Il n'y a qu'un Dieu et son Christ. »
 On fit venir la mère et devant elle on tortura l'enfant. Il dit à sa mère :
 « J'ai soif. » Sa mère lui répondit : « Tu ne boiras pas d'eau, mon enfant, mais
 tu iras à l'eau vivante. » Aussitôt on trancha la tête à l'enfant. Sa mère
 s'empessa, avec grande joie, d'enlever le corps et la tête et se rendit auprès
 des fidèles en leur annonçant : « Je suis devenue mère d'un martyr. »

On coupa également la langue à saint Romanos, qui se mit à parler et
 rendre grâces à Dieu, et, saisissant du papier, il écrivit avec du sang :
 * A fol. 101
 r^o a. « *Heureux ceux qui sont saints de cœur* » ; * heureux ceux qui possèdent l'amour
 sincère; heureux * ceux qui adorent Dieu sans hésitation; heureux ceux qui

հրաժարեն յաշխարհէս վասն Աստուծոյ, զի վարձս բազումս առցեն, երանի որք ոչ ուրանան զԱստուած զի զնոսա խոստովանեցի առաջի հօր իւրոյ : Եւ յորժամ զրեայ՝ ետ ի նոսա որ առաջի կային իւր :

Եւ բորբոքեցին հօր զի աչրեսցեն անդ զսուրբն Ռոմանոս . եւ եղև ամենքս 5 տասովի եւ շնջոց զհօրն : Արկին զնա ի բանդ, եւ ի զիշերին ստաբեաց եպարբոսն եւ խնդրեցին զնահատակն Քրիստոսի զսուրբն Ռոմանոս, նոյեմբերի ժիժ : Եւ երթեալ արք երկիւզածք առին զնշխարան եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

[B* Ի ամին աւուր վարք սուրբ հօրն մերոյ Ներսէսի մեծի առաջնոց հայրապետին 10 Հայոց, եւ Խաղաչ սարկաւոյի . սորա տօն եւ սրատմութիւնն ի Փետրուարի տասն եւ ինն օրն կայ :

Յաջած աւուր լիշատակ սրբոյ վկային Ագապիոսի Պաղեստինացոյ, եւ սրբոյ վկայիցն Անթիմոսի, Դաւղէոսի, Քրիստափորի եւ Էւփիմեայ եւ որդւոց իւրոյ :]

Տրէի ժԲ եւ նոյեմբերի Ե : Վկայարանութիւն սրբոյն Աղլոսի ճարտիրոսին :

Ուրբն Աղլոս զօրական էր Դիոկլետիանոսի կռապաշտ արքայի, եւ վասն չար

2 ուրանն] զՔրիստոս *add.* B || 4 աչրեսցեն] արկցեն B || 5 զհօրն] եւ ամենոցն ամբոխն զրուէր *add.* B.

13 Վկայարանութիւն . . . ճարտիրոսին] նախաստեանի Աստուածածնին յորժամ տարան երեքամեայ ի տաճարն : եւ վկայութիւն Աղլոսի ճարտիրոսի B.

renoncent au monde pour Dieu, car ils seront bien récompensés; heureux ceux qui ne renient pas Dieu, car Il les reconnaitra devant son Père. » Après qu'il eut écrit cela, il le remit à ceux qui se trouvaient présents.

On alluma un feu pour y jeter saint Romanos; une forte pluie tomba et éteignit le feu. On le jeta en prison, et la nuit, l'éparque envoya des bourreaux pour étrangler le champion du Christ, saint Romanos, le 19 novembre. Des hommes pieux allèrent enlever les restes et les inhumèrent dans un lieu distingué.

[B* En ce jour, vie de notre saint père Nersès le grand, patriarche d'Arménie, et de Khad le diacre. Sa fête et la description de sa vie se 15 trouvent au 19 février.

En ce jour, commémoration du saint martyr Agapios le Palestinien, et des saints martyrs Anthime, Thalelaeus (*Dalel*), Christophe, Euphémie et ses fils.]

12 TRÉ, 20 Novembre.

Martyre du saint martyr Azios.

Saint Azios était soldat de l'empereur idolâtre Dioclétien, mais à cause

ժամանակին աչնիկ որ հալածէին զբրիտանեացն՝ եփող զճառագոթիսն զարակա-
նաթեանն, երթեալ ընակեր ի լերինս եւ յանապատս պահօր եւ սղօթիւր, եւ խնդրէր
յԼատուծոյ զգաղարամն հալածանայ ի բրիտանեից : Եւ բազում ոչասհարբ եւ
հիւանդք երթացին առ նա, եւ բժշկէր զնոսս սղօթիւր :

* A fol. 101
r° b.

Եւ կին մի բարտս բժշկեցաւ, * եւ տարաւ նմա տալս արջտաւս եւ մեծաւ երգծամբ 5
հաղիւ Էսա զաջն : Եւ յատար միում ելին սրտալք թագաւորին ի լեւան սրտալ վաչրի
երէս եւ զարանս, եւ յաջնմ տալս ոչ կարացին ինչ սրտալ, եւ սրտամաթեամբ զսոնա-
լին. եւ երանելին պարգեւեաց նոցա զարջտան, եւ երթեալ սրտմեղին վասն նորս
արքային Քիսկեւանանոսի :

Եւ տաարեաց հարիւր եւ յիսուն զօրականս եւ յափշտակեցին զԷղլոս եւ տանէին 10
առ թագաւորն : Եւ ի ճանապարհին ծարսեւին եւ սաչարէին լիզուր նոցա եւ ջուր
ոչ գտանէին եւ աղօթեալ երանելին շարմեցաւ երկիրն, եւ բլլեաց ջուր. արբին եւ
յապեցան եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

* Եւ տարան տաղջի արքային ստէ, սուրբն. Զօրական էի ի գաւառէն Բաաբիւոյ 15
եւ վասն Քրիստոսի հաւատացն թողի զօրականս թիւն, եւ ընակեցաւ առանձին միայն՝

S երանելին] Բլլիս *vid.* B || 11 ծարսեւին եւ սաչարէին լիզուր նոցա] սաչարէին ի ծա-
րսոյ B || 14 տարան] կացեալ B — սուրբն *om.* B.

du malheur de ces temps où l'on persécutait les chrétiens, il quitta le ser-
vice militaire, et alla habiter les montagnes et les déserts dans les
jeûnes et les prières, demandant à Dieu la fin de la persécution des chré-
tiens. Beaucoup de possédés du démon et de malades allaient le trouver
et il les guérissait par ses prières.

* A fol. 101
r° b.

Une femme lépreuse, * guérie par lui, lui apporta en offrande du bétail,
qu'il accepta à grand'peine pour le serment (de la femme). Un jour, les
chasseurs du roi s'étant rendus à la montagne pour y chasser du gibier et
des bêtes sauvages, et n'ayant réussi à rien prendre, en revenaient tristes;
le bienheureux leur offrit le bétail; ils allèrent parler de lui à l'empereur
Dioclétien.

Ce dernier envoya cent cinquante soldats, qui enlevèrent Azios et le
conduisirent à l'empereur. Chemin faisant, ces soldats avaient soif, leur
langue brûlait, mais ils ne trouvaient point d'eau, le bienheureux se mit
en prière, la terre trembla et une source surgit; ils burent à satiété, crurent
au Christ et se firent baptiser.

Conduit en présence de l'empereur, le saint lui dit : « J'étais soldat de la
province d'Isaurie, mais pour la foi du Christ j'ai quitté la milice et suis
allé vivre seul pour prier Dieu. » Les cent cinquante soldats dirent égale-

աղօթելով առ Աստուած : Ասեն հարիւր եւ չիսուն զօրականքն . Մեր ծառայ եղաք խաչերոյն որպէս եւ վարդապետս մեր Ազիոս :

Եւ հրաժայեաց թաղաւորն եպարքոսին Ակիլինայ առնուլ զհարիւր եւ չիսուն զօրականսն եւ զԱզիոս եւ ալ երկոտասան վկայս եւ տանել ի Պոնտոս . եւ յամենայն

5 տահմանս Պոնտոսի եւ ի բազարս չարչարել զնոսա :

Եւ երթեալ ի տեղին՝ նստաւ յատենի եւ * սկսաւ նախ տանջել զԱզիոս : Եւ * A fol. 101
v^o a.

կախեցին զհերոց զլիտջն եւ երկաթի ձանկօք՝ քերեցին զմարմինն նորա, եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա : Եւ արկին զնա ի բանա եւ էջ Տէր առ նա եւ խոստացաւ տալ նմա զանթառամ պսակն :

10 Եւ ապա տարան զերանելին եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր եւ յորժամ ետես երկեալ եւ համբարձեալ զաջս իւր չերկինս անկաւ ի մէջ հրոյն եւ առժամայն հուրն շեջաւ : Եւ կեալ անտի անվնաս փառաւորելով զոհանայր զԱստուծոյ եւ զօրանայր ի Տէր : Արկին զնա ի բանա, եւ ի զիշերին յաջնմիկ եկին առ նա կինն եւ զուտորն եպարքոսին Ակիլինայ եւ ուսան ի նմանէ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :

2 [խաչերոյն] Քրիստոսի *add.* B || 3 Ակիլինայ] Ակիլինայ || 4 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 5 տահմանս Պոնտոսի եւ ի *om.* B — բազարս] Պոնտոսի *add.* B || 6 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 7 եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա *om.* B || 8 եւ էջ Տէր առ նա] եւ յանուրջս երեւեցաւ նմա Տէր եւ քաջաբերեաց զնա B || 10 բորբոքեալ *om.* B || 10-13 եւ յորժամ ետես . . . տէր] եւ խնամօքն Աստուծոյ ել անտի անվնաս B.

ment : « Nous sommes devenus les serviteurs du crucifié comme notre maître Azios. »

L'empereur ordonna à l'éparque Aquilinus (*Akiulin*) d'emmenner les cent cinquante soldats avec Azios et douze autres martyrs et de les conduire dans le Pont, et de les torturer dans toute la contrée du Pont et dans les villes.

Arrivé à destination, (l'éparque) siégea sur son tribunal * et se mit à tor- * A fol. 101
v^o a.

On emmena ensuite le bienheureux pour le jeter dans le feu; à cette vue, il eut peur, mais ayant élevé ses yeux au ciel, il se jeta dans le feu, et le feu s'éteignit aussitôt. Il en sortit indemne en rendant grâces et gloire à Dieu, et se sentit fortifié par le Seigneur. On le jeta en prison; la même nuit, la femme et la fille de l'éparque Aquilinus vinrent le trouver et elles apprirent de lui la vraie foi au Christ.

Եւ Տրամաշեաց Կարգբան զՏարխը և լիտան զգտականացն Տառին զգլխան :
Եւ իջեալ Տրեշտակն եկալ ի մէջ նոցա և տաւ . Քաջալերեցաւ զի Կատարեաց
Լատաւած զմեղրաւածս ձեր, տաքեցալ տա ձեզ զի տաջնարգեցից ձեզ և տա-
րեալ գտեցից ընդ ալ մարտիրոսն Քրիստոսի : Եւ յարամ Տառին զգլխա նոցա
երկեալ բլխտամէիցն ամփոփեցին զմարմնս նոցա :

Եւ զտարին Լեւոս զան Տարին և Եղին ի բանդ և ամենեւեան սրբ Տրամեղբ Էին՝
մտանէին տա նա, և նորա Եղեալ ձեան բռնէր զնոսա տրփիւր : Եւ Եկեալ ի
զիշերի կինն և զտարն Կարգբանն մկրտեցան և անտանեալ զմայրն՝ Պիլապիա, և
զդատարն՝ Թէոփախ : Եւ բաւալ Կարգբանն ջանալ բազում Տարիս զարձա-
ցանկ զնոսա ի Տառապն Քրիստոսի և ոչ կարալ, ապա Եհատ զգլխա նոցա :

Եսկ զտարին զԼեւոս տարան ի բաղարն Բաբեան և Տառին ի վերայ նորա զվճիւ
մահա : Եւ Եղեալ ծառի տրփեալ տա Լատաւած : Եւ Եղև ձաջն տա նա և տաւ .
Լեւե, ծառալ իմ, պատարտեցաւ բեղ անդի ընդ տրդարն յերկինս, և տաւ բեղ
Հնարհա զի լինիլիս բմիշկ Տրամեղայ, զիւնայ Տաւածիւ և օգնական անիրա զտեղայ ի
գտառտանի :

2-4 իջեալ . . . զգլխա նոցա om. B || 5 Տարին և Եղին] Տարեալ տրփին B || 7
Պիլապիա] Պելեպիա B || 11 բաղարն] զԵղարապարն B || 12-15 Եւ Եղև ձաջն . . . ի գտառ-
տանի om. B.

L'éparque ordonna de trancher la tête aux cent cinquante soldats. Un ange descendit au milieu d'eux et leur dit : « Prenez courage, car Dieu a exaucé vos vœux; je suis envoyé auprès de vous pour vous montrer le chemin et vous conduire pour être classés au nombre des autres martyrs du Christ. » Lorsqu'on leur eut tranché la tête, des chrétiens allèrent inhumier leurs corps.

Quant à saint Azios, on le frappa et on le jeta en prison; tous ceux qui étaient malades pénétraient auprès de lui, il leur imposait les mains et les guérissait par ses prières. La femme et la fille de l'éparque vinrent se faire baptiser pendant la nuit: il donna à la mère le nom de Pélagie, et à la fille celui de Théodosia. L'éparque, l'ayant appris, employa beaucoup de moyens pour les détourner de la foi du Christ, mais n'y parvint pas, et leur fit trancher la tête.

On emmena saint Azios à la ville de Babean, où l'on rendit une sentence de mort contre lui. Il se mit à genoux et pria Dieu. Et il y eut une voix qui lui dit : « Azios, mon serviteur, il t'a été préparé une place parmi les justes au ciel et des grâces t'ont été accordées, pour que tu deviennes le médecin des malades, le persécuteur des démons et le soutien de ceux qui subissent des jugements injustes au tribunal. »

Եւ յորժամ հառին զզուլս նորա, եղեն շարժմունք եւ անձրեւք եւ կայծակունք յամենայն տեղիս յայնոսիկ : Եւ երթեալ եպիսկոսոսն Թադէոս Սինոպ քաղաքին՝ քահանայիւք եւ կրօնաւորօք, ջահիւք եւ խնկօք եղին զնշխարան ի տապանի սալ-մոսիւք եւ օրհնութեամբ :

5 Եւ բազում նշանք եղեն ի տեղին յայնմիկ, զոր տեսեալ զօրականացն որք հառին զզուլսն սրբոյն զարնէլեւնն որ եղեն հաւատացին ի Քրիստոս. եւ լուեալ եպարքոսին՝ եհառ եւ նոցա զզուլսն նոյեմբերի Ի :

Կատարեցաւ Ազիոս ընկերովք իւրովք ի Քրիստոս օրում փառք յաւիտեանս :

10 [B * Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Բարզամ ձերունին հրով կատարեցաւ լԱնաիոք Ասորոյ :

* B
p. 247 b.

Տարան զնա բանութեամբ ի տաճար կւոցն, եւ արկին ի ձեռսն հուր եւ կնդրուկ զի խնկեացէ զլցն : Եւ նա զաչան եւ զձեռսն յերկինս ունելով՝ Աստուծոյ ծառայողներ զխնկարկուծիւնն մինչեւ աչրեցաւ ձեռն եւ կնդրուկն, եւ շիջան կայծակունքն : Եւ անուշահոտութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ ուր ժողովարանն է ար-
15 զարոյց :]

1 յորժամ] || յայնժամ B — եղեն շարժմունք ... տեղիս յայնոսիկ om. B || 5 ի տեղին յայնմիկ] ի տեղոջն B — տեսեալ] երկտասան add. B || 7 եպարքոսի] հրամայեաց եւ add. B || 8 եհառ] հառին B — նոցա] երկտասանիցն B || 7-8 նոյեմբերի Ի ... փառք յաւիտեանս] կատարի տան սրբոյն Ազիոսի եւ որք ընդ նմա կատարեցան հարիւր եւ յիսուն զօրականքն եւ ալ երկտասանքն որ զլստեցին զսուրբն Ազիոս եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ Պերագիա եւ Թէսղոսիա՝ նոյեմբերի Ի եւ Տրէի ԺԲ ի փառս Քրիստոսի : B.

Lorsqu'on lui eut tranché la tête, il se produisit un tremblement de terre, des pluies et des coups de foudre dans tous ces endroits-là. L'évêque de la ville de Sinope, Thaddée, accompagné des prêtres, des religieux, munis de torches et d'encens, déposèrent les restes dans un tombeau avec psalmodie et bénédiction.

De nombreux miracles eurent lieu en cet endroit; les soldats qui avaient tranché la tête au saint, témoins des prodiges qui s'opérèrent, crurent au Christ; ce qu'ayant appris, l'éparque leur fit aussi trancher la tête, le 20 novembre.

Azios et ses compagnons moururent dans le Christ, à qui gloire éternellement.

[B * En ce jour le saint martyr du Christ, le vieillard Barlaam, mourut par les flammes à Antioche de Syrie.

* B
p. 247 b.

On l'emmena de force au temple des idoles et on lui mit dans les mains du feu et de l'encens pour l'offrir aux dieux. Mais, ayant levé les yeux et les mains vers le ciel, il offrit l'encens à Dieu jusqu'à ce que ses mains et l'encens eussent brûlé et que les charbons se fussent éteints. Il rendit, enveloppé d'une odeur suave, son âme à Dieu, auprès duquel se trouve l'assemblée des justes.]

* A fol. 102^r * Տբէլի մէջ եւ նոյնօրէրէ ԵՐ : Տան ամենապրտհոյ Բառսամածին՝ յարժամ երկոյ ամայ
էր եւ տարան զնա ձեպքն ի տաճարն Տեառն, եւ եկայ անդ ամա մեռստան : եւ է այս ան
սրբաթիւն սրբաթիւանց :

Անտ սրանչեքի մեկեանն ամենաշնեալ տղային Մարիամայ ի ձեպոյն Յովակիմայ
եւ յԱննայէ, յաւերին աւուրք ամման սուրբ մանկանն Մարիամայ եւ եղև երկուց 5
ամայ : Ատ. Յովակիմ յԱննա կին իւր. Տարցուք զտղայս ի տաճար Բառսամայ եւ
կատարեցաք զախան մեր զոր ախտեցաք. մի՛ զուցէ, մերմեայէ զմեզ Տէր իրբեւ
զախտադանցս եւ անընդունելի լիցին սրտստրայ մեր : Ատէ Աննա յՅովակիմ ալին
իւր. Անտայուք մինչև լիցին երեք ամբ, զուցէ յիշեայէ տղայս զհայր կամ զմայր :

Եւ յարժամ եղև երկոյ ամայ, ստէ Յովակիմ. Կաշեցաք եթմ կուտան աղջկունս 10
անարատս ի զտերայ Երրայեցոյ եւ զամբարտք տարցուք զՄարիամ ի տաճարն
ըստ ախան մերոյ : Եւ աշեայէս վտածամբ յապտերայ եւ կուտամբ յուարկեցին
զամենաշնեալն Մարիամ ի տաճարն, եւ ընկալեալ զնա քահանայապետն Ասաու-

2 ձեպքն իւր *add.* B — Տեառն] Բառսամայ B — եւ եկայ ... սրբաթիւանց] եւ յանձն
սրբաթին սրբայ Զարարիա քահանայապետին եւ ձարգալէի : եւ անուանի տանս այս Սրբաթիւն
սրբաթիւանց, բանդի բնակեցաւ ամենապրտհոյ կայսն Մարիամ ի սրբաթիւն սրբաթիւանց : B ||
4 ամենաշնեալ տղային Մարիամայ ի ձեպոյն *om.* B || 5 սուրբ մանկանն] տղային B || 7
ախտեցաք] խտտացաք Տեառն Բառսամայ B || 11 իրբեւ] սրպէս B || 12 լիցին] լինիցին B ||
18 յապտերայ] լապտերոք — եւ կուտամբ *om.* B.

* A fol. 102
r^a.

* 13 TRÉ, 21 Novembre.

Fête de la très sainte Mère de Dieu, lorsque à l'âge de trois ans elle fut conduite
par ses parents au temple du Seigneur et y resta onze années. Cette fête est
celle du saint des saints.

Après que Marie, l'enfant toute bénie, fût née miraculeusement de ses
parents Joachim et Anne, les jours de sa croissance se succédèrent, et la
sainte enfant Marie atteignit l'âge de deux ans. Joachim dit alors à Anne,
sa femme : « Conduisons cette enfant au temple de Dieu et accomplissons
le vœu que nous avons fait, afin que le Seigneur ne nous réproche pas
comme parjures; peut être nos sacrifices ne seraient plus agréés par Lui. »
Anne répondit à Joachim, son mari : « Attendons qu'elle ait trois ans
accomplis; l'enfant pourrait encore se souvenir de son père et de sa mère. »

Lorsqu'elle eut trois ans, Joachim dit : « Nous allons faire venir sept
jeunes filles vierges, immaeuées, d'entre les filles des Hébreux, et nous
conduirons Marie, à la lueur des torches, au temple du Seigneur, selon
notre vœu. » Et c'est ainsi que, munis de torches allumées et accompagnés

ծոյ Զարարիա ի գիրկս իւր եւ ասէ . Մեծ արասցէ Տէր Աստուած զանուն քո եւ բարձրացուցէ զքեզ յամենայն ազգս * մինչեւ յայտնեսցի փրկութիւն Տեառն : Եւ * A fol. 102
նստոյց զՄարիամ յատիճանս խորանի տաճարին : Եւ զարձան ծնողքն ի տանէ r° b.
Տեառն մեծաւ ուրախութեամբ :

5 . Եւ տուաւ Մարիամայ շնորհս ի Տեառնէ Աստուծոյ եւ ոչ խնդրեաց զհայր կամ զմայր եւ սիրեաց զնա ամենայն զաւակն Իսրայելի :

Եւ էր Մարիամ ի խորան ի տաճարին իրբեւ զաղաւնի ամբիժ յերամոյ, եւ կերակրէր զնա հրեշտակ Տեառն յերկնից եւ ոչ ել ի տաճարէն Տեառն մինչեւ եղեւ երկուսասանամեայ : Եւ ապա մարդարէն Զարարիա քահանայապետն Աստուծոյ յանձն
10 արար զնա Յովսեփայ ծերունւոյն առ ի պահպանութիւն նմա մինչեւ այց արասցէ Տէր Աստուած :

1 Մեծ արասցէ] Մեծացուցէ B || 7 եւ կերակրէր ... յերկնից om. B || 8 Տեառն om. B || 10 նմա] նորա B || 11 Աստուած :] Իսկ խոհեմագոյն կոյսն յոյժ պատիարակեալ էր ամենայն օրինօքն եւ իմաստութեամբ սուրբ զրոյց վարժեալ, որով եւ իմաստուն էր . զոր ցուցանէ աւետարանիչն ասելով . Մարիամ զամենայն բանս զայստօրիկ պահէր եւ խելամուտ լինէր ի սրտի իւրում : Նա՛ եւ կիրթ եւ խոհեմ իմաստութիւն նորա երեւէր յիմաստնագոյն պատասխանիսն զոր հրեշտակին Պաբրիէլի տալր ի յնդոտներն ի նմանէ զաւետիսն : Զի ոչ ի լսեն զաւետիսն ուրախական՝ վազվազակի հեշտանայր, եւ բացեալ տարածէր զունկն եւ զանձն որպէս եւ արար եւայ եւ այլ շուտափոյթ կանայք : Այլ նախ խառլէր զգատութեամբ եւ անընդէլ պարկեշտութեամբ յինքն ամփոփելով զանձն, զի ծի վրժեսցի յԱստուծոյ որպէս նախ եւայ սճիւն : Իսկ յորժամ զԱստուծոյ շնորհն առ նա ցուցանէր հրեշտակն՝ թէ ոչ հեւացուցանէ զնա յԱստուծոյ, այլ ծառանայ մերձ ամէ, հարցանէր . Զխաղ լինիցի ինձ զոր ասես ծնանէլ զի զայր ոչ զխանձ : Զոր թէ հարցեալ էր եւայ առ սճն՝ թերեւ չէր սրտրեալ : Իսկ յորժամ ասաց թէ ի սուրբ Հոգւոյն լինի այց՝ ըստ խոստմանն առ Պաւլթ, վազվազակի հաւատաց, եւ խոնարհութեամբ աղախին զինքն կռէր : Յայտ է թէ ոչ միայն զի լի էր աստուածային շնորհիւն, եւ առատ եւ ուզիլ զմիտսն ունէր, այլ եւ կիրթ էր իմաստից ի գիտութենէ օրինացն, եւ ի հմտութենէ զրոյց

des vierges, les parents conduisirent au temple Marie, toute bénie. Le grand prêtre de Dieu, Zacharie, la reçut dans ses bras et dit : « Le Seigneur Dieu glorifiera ton nom et te rendra grande dans toutes les générations, jusqu'à ce que le * salut du Seigneur soit révélé. » Il fit asseoir Marie sur les * A fol. 102
marches de l'autel du temple. Les parents revinrent de la maison du r° b.
Seigneur avec une grande joie.

Les grâces du Seigneur Dieu furent accordées à Marie; elle ne réclama ni son père, ni sa mère, et tous les enfants d'Israël l'aimèrent.

Marie vivait près de l'autel du temple comme une tourterelle immaeuée dans un essaim de (tourterelles), et l'ange du Seigneur la nourrissait du ciel. Elle ne quitta pas le temple du Seigneur jusqu'à ce qu'elle eût douze ans. Ensuite le prophète Zacharie, le grand prêtre de Dieu, la confia au vieillard Joseph pour la protéger jusqu'à ce que le Seigneur lui rendît visite.

Տրէի ԺԿ եւ Նալեմբերի ԻՔ : Վկայաբանութիւն Արքիպպոս եւ Փիլիմոնի աշակերտացն
սուրբ ստարերոյն Պապաի, որք Էին տեարք Մնեալմեայ ծառային :

Սուրբքս աշտարիկ՝ Էին ի բաղարէն Կոյտապոսոյ, աշակերտք լեալ սուրբ սու-
րերոյն Պապաի : Եւ յաւարս ամալարիշտ արքային Ներսնի, երթեալ Բալհանմու տա-
* A fol. 102
v^o a. բերոյն չեղեալստ հաղածեալ զԵւսն Արաւմիտաի եւ զբաղինան կործանեալ : Յաջնմամ 5
երթեալին կառաւարին ի Կոյտապոսոյ բաղարին ի տաճարն, եւ զոհէին ի բաղինան
Արաւմիտաի եւ Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ ալլ բրիտոսեալք կալին չեկեղեցին, եւ
զախան Աստուծոյ կառարէին : Եւ յանկարծակի ժողովարդն որ եկեալ Էին զոհել
կոսոյն, ծափն չեկեղեցին եւ կորան զԱրքիպպոս եւ ալլքն ամենեքեան փախեան :

որոք . որպէս ի սկզբանէ, կենացն եւ ի ապշտիկնէ, փորձեալ զորով ի տաճարն Աստուծոյ,
յորում բնակեցաւ ի նախիկն յերասաղծ գոյնբան ժամանակն ամենայն, յերկոյ ամացն հեա-
լամս ճեռտաւն :

Եւ անդ եղև ամենայն երկիւ զածութեամբ խրատեալ եւ զատախարակեալ երկիւզին Աստու-
ծոյ : Էլլ եւ սուր Էր յամենայն հաճարձակութենէ, եւ յրեկութենէ, ծարգկան, ծինչ զն եւ
որպէս ասոցար՝ ի լսել զաւետիս հրեշտակին սուկոյր խառնութեամբ որպէս զարհուրեալ, եւ
առ ի լինին ամփոփելով զանձն ծառայութեամբ՝ երկնէր եւ խորհէր խառնեալ երկէ որպիսի
լին իցէ ուշայնա այս, զն չէր սովոր կամ ընդել տեսեան կամ ձայնի եւ զուշտապութեան
տճեր ըստ ալլոյ արտաքս շրջալոյս կանանց : Ամենայնի այժմիկ պատճառ՝ ի ապշտիկնէ սմախին
Էր ի տաճարին Աստուծոյ, որով եւ ի բաճանայապետէն Աստուծոյ Զարարիւոյ յանձնեալ եղև
ճերոյն եւ արգարոյն Բովսեփոյ՝ առ ի պահպանութիւն նմա ծինչեւ ալլ արտայէ նմա ճէր
Աստուած : *add.* B.

1 Վկայաբանութիւն . . . ծառային] Վերստին տօն տիրուհոյ Աստուածածինին, եւ եօթն օր
կատարի : Եւ վկայութիւն աշակերտացն Պապաի՝ Փիլիմոնի եւ Արքիպպոս սարկաւապի՝ որք Էին
տեարք Մնեալմեայ ծառայի B || 4-8 եւ յաւարս ամալարիշտ . . . կառարէին *om.* B || 8
ժողովարդն] հեթանոսաց *add.* B — Էին] անդ *add.* B — զոհել կոսոյն] կառարել զտօն
Արաւմեայ զիցն B || 9 եւ կալան զԱրքիպպոս . . . փախեան] եւ բրիտոսնեալք որք փառա-
բանէին զԱստուած փախեան ամենեքեան եւ մնացին ճիւղն Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ Տորփիսս
կին Փիլիմոնի, եւ կալան զնոսա : B.

14 TRÉ, 22 Novembre.

Martyre d'Archippas et de Philémon, les disciples du saint apôtre Paul,
qui étaient les maîtres de l'esclave Onésime.

Ces saints étaient de la ville de Colosses, et devinrent les disciples du
saint apôtre Paul. Aux jours de Néron, l'empereur impie, l'apôtre Jean,
s'étant rendu à Éphèse, avait chassé les démons d'Artémis (*Artemidos*) et
renversé les autels. * A cette époque, les idolâtres se rendaient au temple de
la ville de Colosses et sacrifiaient sur les autels d'Artémis; Archippas et
Philémon et d'autres chrétiens se trouvaient dans l'église, accomplissant
l'office divin. La foule venue pour sacrifier aux idoles pénétra tout à coup
dans l'église et Archippas fut saisi; tous les autres s'enfuirent.

* A fol. 102
v^o a.

Եւ տարան զնա առաջի Անդրկղիտեայ դատաւորին : Եւ յառաջ քան զհարցանելն՝ սկսաւ անդոմնել զամբարիշտ զաւանուծիւնս նոցա : Եւ զատաւորն բռնադատէր եւ ստիպէր զԱրքիպպաս զօհնել կռոյցն, նա եւս առաւել անաղդէր զկռապաշտութիւնն : Եւ կապեցին զսուրբն երկաթի կապանօր, եւ քարշեցին ծինչեւ ի բաղինան որ կոչուր

Արնառ, եւ անդ նեղէին զնա զօհնել . եւ սուրբն ոչ զտղարէր ի կշտամբելոյ զդատաւորն : Եւ նորա հրաման տուեալ հանին զնա արտաքս ի Կալոսապեայ քաղաքէն մզոնաւ մի հնաւ ի զիւզն որ կոչի Արքիպանան . եւ անդ փորեցին զուր, եւ արկին զերանելին Արքիպպաս ի զուրն ծինչեւ ցորովայն եւ տարան ծանկունս ի զարոյց եւ երկաթի զրշօք ծակոտեցին զբաղաթին, եւ սպա քարկոծեցին ծինչեւ աւանդեայ զհօդին իւր

առ Աստուած :

Եւ անտի երթեալ սպանին զսուրբն Փիլեմոն՝ նոյնճերի իՔ : * Եւ թաղեայ զնոսա * A fol. 102 v° b.

հաւատացեալ կինն Սովիա :

Յաջոմ աւուր վասն Քրիստոսի սրով կատարեցան ի Պարսիկս ի Սաբուրիոսէ արքայէ՝ ներսոն եպիսկոպոսն եւ ալլ շորս եպիսկոպոսք եւ երկու քահանայք եւ կրօնաւորք եւ աշխարհականք :

1 զնա առաջի] զԱրքիպպաս առ B — Անդրկղիտեայ դատաւորին] Անդրկղէսա զլիսաւորն եպիսկոպ B || 2 անդոմնել] յանդիմանել B — եւ զատաւորն . . . զկռապաշտութիւնն] եւ խոստովանէր զՔրիստոս. եւ ճաղկեցին զնա յոյժ B || 4 երկաթի կապանօր] երկաթիւր B || 5 նեղէին] յոյժ նեղեցին B — եւ սուրբն . . . հրաման տուեալ] եւ իբրեւ ոչ մա յանձն B || 6 Կալոսապեայ օտ. B || 7 զիւզն] իւր add. B || 8 ի զուրն ծինչեւ ցորովայն] ծինչեւ ցլանջսն ի ներքս B || 11 Փիլեմոն] եւ զՏարսիս add. B || 12 Սովիա] պատուով add. B.

On le conduisit en présence du juge Andoclide¹. Avant même d'être interrogé, il se mit à blâmer leur doctrine impie. Le juge violenta Archippas et le pressa de sacrifier aux idoles; mais lui, il méprisa encore plus l'idolâtrie. On lia le saint avec des chaînes de fer et on l'entraîna jusqu'au temple d'idoles appelé Minas, où on le pressa de sacrifier; mais le saint ne cessa pas d'invectiver le juge.

Celui-ci alors ordonna de l'emmenner hors de la ville de Colosses, à une lieue de distance, au village appelé Archipiana; là on creusa un fossé et on y descendit le bienheureux Archippas jusqu'au ventre; on fit venir des enfants d'une école pour lui trouver le crâne avec des pointes de fer, et ensuite on le lapida jusqu'à ce qu'il eût rendu son âme à Dieu.

De là, on alla tuer saint Philémon, le 22 novembre. * Une femme fidèle, * A fol. 102 v° b.

En ce jour moururent par le glaive en Perse, pour le Christ, sur l'ordre du roi Sapor (*Sapourios*), l'évêque Nersès (*Nersan*) et quatre autres évêques, deux prêtres, des moines et des laïques.

1. *Syn. Cp.* : Androclès.

* B
p. 249 b.

[B* Եւ այսօր վկայութիւնս արեցն Ներսէս եպիսկոպոսի եւ Մովսէսիայ քահանայի աշակերտի նորա, եւ այլոց որք ընդ նմա կատարեցան ի Պարսկիս :

Ասլա էին ի Պարսկի աշխարհէն, եւ էին բրիտանեայք հաւատով եւ ճեժ ճգնութեամբ ձերայան : Աւետան տմայ էր սուրբն Ներսէս եպիսկոպոսն, եւ սուրբն Մովսէս քահանայ աշակերտ նորա՝ աւետան եւ հինգ տմայ էր : Եւ ուսուցանէին զմարմարդն եւ զարձուցանէին զպաղածս ի կոտորաշտկոյն ի Քրիստոս :

Վասն որոյ ինպատուին ժառանգելն զնոսա, եւ հրամայեաց ըմբռնել զերանելան : Ընդ նոսա ըմբռնեցին եւ այլ բազում եպիսկոպոսս եւ քահանայս եւ կրօնաւորս՝ որ հրեշտակաց արանչելն էին, եւ այլ աշխարհականս եւ կոտան կանայս ճգնաւորս կապեցին սրտակորէն ծինչեւ ճարձատել սակերաց նոցա, եւ հարին սոստիկ զանապոյն յոյժ :

Եւս եւ յայլ զանապան տանջանս վարձեալ զնոսա բազմապատիկ, եւ պինդ դաին ի հաւատան Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ սլով հատին պղտխս նոցա : Եւ ուրախութեամբ ընկալան սուրբն զմահն վկայական : Եւ էր ի ժամանակս թագաւորութեանն Հուստոյ Սարգիսիանոսի արքայի :

Եւ զկնի սոցին արեցս չարչարեցան ի նոցն ի Պարսկի արքայէն Սարուսիտէ ի բազմն Բիթսալոխ սուրբ մարտիրոսն եւ եպիսկոպոսն Մովհանէս, Իսահակիս,

* B
p. 249 b.

[B* En ce jour, martyr du saint évêque Nersès (Nirsa) et du prêtre Joseph, son disciple, et d'autres personnes encore qui moururent avec lui en Perse.

Ils étaient du pays de la Perse, de foi chrétienne, ayant vieilli dans un grand ascétisme. Le saint évêque Nersès était âgé de quatre-vingts ans et le saint prêtre Joseph, son disciple, de quatre-vingt-cinq ans. Ils enseignaient le peuple et avaient converti au Christ beaucoup d'idolâtres.

C'est pourquoi on les dénonça au roi, qui ordonna d'arrêter les bienheureux. Avec eux furent arrêtés beaucoup d'autres évêques et de prêtres et de religieux, sujets d'admiration pour les anges, avec d'autres laïques et des femmes vierges ascètes; on les lia à la manière persane, jusqu'à disloquer leurs os, et on les frappa d'une manière fort cruelle.

On les soumit ensuite à plusieurs tortures différentes, mais on les trouva fermes dans la foi du Christ. C'est alors que le roi ordonna de leur trancher la tête. Les saints acceptèrent avec joie la mort du martyr. C'était à l'époque du règne de Maximien, l'empereur des Romains.

Après ces saints, et par le même roi des Perses Sapor, furent soumis aux tortures, dans la ville de Bethslokh (Bethsalouh), les saints martyrs et

միւս Բաճակիտ, Պատապիտ, եւ այլ քաճանայք ընդ նոսա բազումք : ընդ որս էր եւ սուրբն Յունան ճգնաւորն :

Զորս յետ յերկար ընտելման յորժամ ոչ ողորանօր կակղացան, կամ ոչ ի սպառնալեացն երկեան ուրանալ ՎՔրիստոս, պատառեալ սրօք եւ բերչօք զմարմինս նոցա, եւ ճորմօքեցուցեալ տատիկ վիրօք, պահչեցին ի բանդ տալալուկս եւ ձերկս : Յետոյ հանեալ հատին մասն ինչ յանդամոց նոցա, եւ տարեալ արտարոյ քաղաքին ժողովեցին բազում ժարդիկ՝ եւ ամենեւեան բարաձիգ եղեալ ի սուրբան, բարկոճեցին զնոսա մինչեւ ծածկեցան ի կռտէ բարանցն, եւ աջնդէս կատարեցան ի Քրիստոս :

Տրէ ժե եւ նոյեճբերի ԻԿ : Տօն է Դասիուսի ծառախրոսի :

Սուրբ ծառախրոսն Դասիոս էր ըրիստոնեայ, ի քաղաքէն Ռոդոստօլայ, ի ժամանակս ամպարիշտ արքային Մարսիմիանոսի : Եւ տալորութիւն էր քաղաքին աչնձիկ, զի ի տօնին Կոստասի պիղծ աստուածոյն իւրեանց զմի ի քաղաքացեայ արանցն

9 Տօն] Վկայութիւն երանելւոյն B.

évêques : Jean, Isaac, un autre Isaac, Patapios¹, et beaucoup d'autres prêtres avec eux, parmi lesquels se trouvait également le saint ascète Jonas.

Ces saints, après de longs interrogatoires, ne s'étant pas laissé attendrir par les douces paroles, ni apeurer par les menaces, pour renier le Christ, eurent leur corps déchiqueté par des glaives et des ongles de fer, et couvert de plaies cuisantes; ils furent gardés en prison affamés et nus. On les en fit sortir ensuite et, leur ayant coupé une partie des membres, on les emmena hors de la ville, où l'on rassembla une multitude de gens, qui lancèrent tous des pierres sur les saints, les lapidant jusqu'à ce qu'ils fussent couverts par un amoncellement de pierres, et c'est ainsi qu'ils moururent dans le Christ.]

15 TRÉ, 23 Novembre.

Fête du martyr Dasius.

Le saint martyr Dasius était chrétien de la ville de Dorostorum (*Rodostola*)², aux jours de l'empereur impie Maximien. C'était la coutume dans cette ville de sacrifier un des citoyens à leur dieu abominable Chronos, le jour de sa

1. Soit Ἰσάκιος, soit Παπίος. — 2. Un ms. du *Syn. Cp.* a la variante Ροδοστόλιον.

գոհ ծառայեցանէին նմա : Եւ չառաջագոյն զայն որ ի կարգ զոհին ծառայեցանէին՝
 զօրգորելին արբունական զգեստիւր եւ սակեկազմ երկվարօր եւ բազմ զօրականօր,
 եւ երգօր նուագարանօր շրջեցուցանէին ընդ հրաշխարակս եւ ընդ փառքս բազարին :
 Ընաշ եւ ճեծածախ կերակրօր զատարս երեսոն զարմանէին : Եւ չառաջ ողբ
 տանին Կոնստին՝ սոր եղեալ չաչն չաչն ամենայն զօրականայն, եւ ոչ չաչ զմարմինն
 կոտորելին, եւ իրբն զրնդանելի՝ զոհս ճաշակելին : Որ եւ աչն աչն տալս զանձն ի
 չարաչօր մահն խնդովեամբ փան Կոնստին սիրոյն :

Եւ չարմամ եհաս կարգն յերանելին Դաւիթս, մարմեցան առ նա բազմութիւնք
 զօրականայն տեսախ ծառայեցանէին, եւ ձեպէին կոտորել զկարգ եւ զօրէն Կոնստ
 տանին : Եւ ստ, զնաս Դաւիթս . Էստ է ինձ մեռանել փան անուանն Քրիստոսի եւ
 ոչ փան կոսյ :

Եւ զայս բուեալ զօրականայն երթեալ պատմեցին թագաւորին : Եւ չարմամ տարան
 զնա առաջի խոտորանեցաւ զանունն Քրիստոսի համարձակութեամբ : Եւ հրամայեաց
 հատանել զլորս նորա . եւ տարան զնա առաջի կոսյն եւ արկին ի ձեռս նորա հար
 եւ կնդրուի, զի եւ ոչ կամեալ չաչել ձեռայն՝ ձգեաց : առաջի Կոնստ զկնդրուին : 15

1 ծառայեցանէին] ծառայեանել B 2 զգեստիւր] զգեստօր B || 3 նուագարանօր]
 նուագարանայ B 5 Կոնստին] Կոնստայ B || 7 Կոնստին] Կոնստ B || 11-12 եւ զայս
 բուեալ . . . զնա առաջի] եւ զօրականին տարան զնա առաջի թագաւորին B.

fête. Et d'abord l'homme qu'on avait destiné à être sacrifié, était paré des
 vêtements impériaux et on le promenait sur des chevaux aux harnais d'or,
 entouré de nombreux soldats, au son des chants et des instruments, à
 travers les places publiques et les rues de la ville. On le nourrissait pendant
 trente jours de mets délicats et coûteux. Le jour abominable de la fête de
 Chronos, tous les soldats frappaient cet homme de leur épée, mettaient en
 lambeaux son corps et le mangeaient comme un sacrifice agréé (par leur
 dieu). Et l'homme se livrait avec joie à cette mort cruelle par amour de
 Chronos.

Lorsque fut arrivé le tour du bienheureux Dasius, un grand nombre de
 soldats s'assemblèrent auprès de lui pour lui annoncer la bonne nouvelle,
 l'encourageant à accomplir l'ordre et les usages de la fête de Chronos. Dasius
 leur dit : « Je préfère mourir pour le nom du Christ plutôt que pour l'idole. »

Ce qu'ayant entendu, les soldats allèrent en rendre compte à l'empereur,
 et lorsqu'ils le firent comparaître, Dasius confessa hardiment le nom du
 Christ. (L'empereur) ordonna de lui trancher la tête; on l'emmena devant
 l'idole, on lui mit dans les mains du feu et de l'encens, pour que, ne voulant
 pas avoir ses mains brûlées, il jetât l'encens devant Chronos. Il les garda
 cependant dans la paume de la main jusqu'à l'endroit où on lui trancha

Եւ նորա կալեալ չափն ծինչեւ ի տեղին ուր հառին գլուխ նորա, եւ աջնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ նոյեմբերի ԻԳ :

Յայտմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Գրիգորի Ակրականդացոյ եպիսկոպոսին :

Երանելին Գրիգորիոս էր ի քաղաքէն Ակրականդացոյ որ է յարեւմուտս, ի Սիկիլիա կղզւոյն, որդի լեալ բրիտանեաց եւ սարկեշտ ծնողաց, որոյ անուն * հօրն Փար- * A fol. 103
1° B.

Եւ յորժամ եղեւ ութ եւ տասն ամաց, փախեալ զաղտ ի ծնողացն եւ գնաց յերուսաղէմ, բանդի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ զամենայն զիրս հին եւ նոր կտակարանացն ուսաւ. նոյնպէս եւ զարտաքին իմաստասիրական հանձնարս :

10 Եւ երթեալ շրջեցաւ ընդ ամենայն տեղին եւ յանապատառուր հարս եւ անպա գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ զնոր երեւեալ հերձուածն՝ իմաստասիրական վարդապետութեամբն իւրով սուրբ զբովբ յամօթ եւ արժատախիլ արար : Եւ յոյժ զովելի եղեւ ի

1 նորա] իւր B — այնպէս] հանդարձեալ սիրովն Քրիստոսի *add.* B || 2 բարի խոստովանութեամբ *om.* B — նոյեմբերի ԻԳ] եւ Տրէի ժե *add.* B || 3 յիշատակ է երանելոյն] վարք եւ ճշմութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ հօրն ծերոյ B || 6 Փարխոսն] եւ ծօրն Թէոփոսի *add.* B || 6 արքային Յուստիանոսի] ինպատարի Յուստիանոսի քիստին B || 7 եւ գնաց *om.* B || 8 քանդի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ *om.* B || 10 եւ երթեալ... հարս *om.* B || 13 զովելի եղեւ] զապեցաւ B.

la tête, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, en bonne confession, le 23 novembre.

En ce jour, commémoration du bienheureux Grégoire, évêque de la ville d'Agrigente.

Le bienheureux Grégoire était de la ville d'Agrigente (*Akrakand*), qui se trouve en Occident, dans l'île de Sicile; il était fils de parents chrétiens et honnêtes, le nom * du père était Chariton; il vivait aux jours de l'empereur * A fol. 103
1° B.

Lorsqu'il eut atteint l'âge de dix-huit ans, il quitta secrètement ses parents et se rendit à Jérusalem, car il craignait Dieu dès son enfance et avait appris toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, en même temps que la science de la philosophie profane.

Il parcourut toutes les contrées, visita les pères du désert, se rendit ensuite à Constantinople et confondit par sa doctrine philosophique et par

ժողովեալ անդ եպիսկոպոսացն եւ փառաւորեցաւ անդ ի թաղաւորէն եւ ի պատրիարքէն :

Եւ դարձեալ փոխեաւ անտի եւ ծառայ ի նաւ զնաց ի Հոսի եւ ի փանս սրբոյն Սարգիս զպարեապ, եւ ոչ ոմեր յայտնեաց փանս խր : Եւ խոտակրան պահօթ՝ եւ անհանգիստ արքունիեամբ, եւ անպարար աղօթիւք զհրեշտակական կարգս խր կատարէր :

Եւ եղև ընդ առաքան ընդ աշխարհի մեռանել եպիսկոպոսին Ակրականդացոյ բաղարքին, եւ բաղարքոյացն չերկուս խառնեալ հակառակութեամբ, ճի կողմն ընտրեցին զոմն բաժանաց սրտմ անան էր Սարգիս, եւ ճիւս ալ կողմն զԿրիսկինոսն տարկաւան.

* A fol. 103^v a. իսկ ամենայն ախա եպիսկոպոսապոսին եւ իշխանք բաղարքին տեղին թէ. Զոր 10

Աստուած յայտնէ՝ նա ըլլի մեկ առաջնորդ եւ հովի :

Եւ յարացեալ առ հասարակ ամենեքին հաւեցին ի Հոսի, եւ ծառայեանէն առ հալապեան Հոսիայ՝ ճի կողմն զՍարգիսն եւ ճիւս կողմն զԿրիսկինոսն : Եւ հալապեան Հոսիայ հրամայեաց նոցա սիրով ձխաւորիլ եւ զճին ի նոցանէ ընտրել ի ձեռնադրութիւն. եւ նորա ոչ կամեցան զխաղաղութիւն : Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց հանել զնաւս արտաքոյ երեսաց խրոց, եւ տեղ զիշխանսն եւ զբաժանացն եւ զնա-

1 ի ժողովեալ . . . պատրիարքէն] ի թաղաւորէն եւ ի պատրիարքէն B || 3 դարձեալ om. B — ծառայ ի նաւ om. B || 8 բաղարքին om. B || 9 սրտմ] սրոց B || 11 յայտնէ] յայտնեաց B || 14 եւ զճին . . . ձեռնադրութիւն om. B || 16 արտաքոյ om. B.

les saintes Écritures la nouvelle hérésie et la déracina. Il fut grandement loué par les évêques rassemblés et fut glorifié par l'empereur et le patriarche.

De là il repartit secrètement, s'embarqua et se rendit à Rome, où il demeura au couvent de saint Sabbas, ne se dévoilant à personne. Il y vécut d'une manière angélique, dans des jeûnes austères, des veillées sans repos et des prières incessantes.

A cette époque, l'évêque de la ville d'Agrigente étant venu à mourir, les habitants de la ville se partagèrent en deux partis adverses : l'un d'eux élut un prêtre dont le nom était Sabinus, l'autre parti élut le diacre Crescent (Kriskinton),* tandis que tous les membres de la curie épiscopale et les principaux notables de la ville disaient : « Celui que Dieu nous aura révélé, sera notre guide et notre pasteur. »

Tous les partis partirent ensemble et s'embarquèrent pour Rome, présentant au patriarche de Rome, l'un des partis Sabinus, et l'autre parti Crescent (Kriskinton). Le patriarche de Rome leur ordonna de s'accorder pacifiquement et de choisir l'un des deux pour le sacre. Ils ne voulurent pas (faire) la paix. Le patriarche, ennuyé, ordonna de les faire sortir de sa présence, et dit aux notables, aux prêtres et aux archidiaques : « Qui est le plus méritant des

* A fol. 103^v a.

խառարկաւապն. Ով իցէ չերկոյունցն արժանի : Եւ նորա ասն. Ոչ գիտեմք, ալլ զու
ինքնին խնդրեա յԱստուծոյ, եւ զոր յայտնէ բեզ՝ զնա ձեռնադրեա մեկ եպիսկոպոս :

Եւ ի գիշերին յայնմիկ տեսնէ հայրապետն ի տեսլեան զՊետրոս եւ զՊօլոս
զառաքեալսն Քրիստոսի, եւ ասն. Սի ինչ արածիր վասն եպիսկոպոսին Ակրական-

5 զացոց աթոռոյն. գիտաջիր որ եւ երկորեանն զոր ընտրեցին անարժանք են :

Բայց է ի բաղաբիւ յայտնիկ այր օտար, յոյժ երկիւզած յԱստուծոյ՝ որոյ տնուն է
Գրիգորիոս, եւ է արգելեալ ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ լուա զպարուստ ժո-

ղովրդեանն երկեաւ զի մի գացեն զնա, վախեաւ գալտ ի վանացն * եւ գնաց յալլ տեղի : * A fol. 103
v^o b.

10 սուրբ : Եւ ցուցին նմա զերանելին Գրիգորիոս, եւ ապա անցաչտ եղեն առաքեալքն :

Եւ զարթուցեալ ահիւ մեծաւ հայրապետին զարհուրմամբ, եւ ընդ առաւօտն կո-

չեաց զառագերէցն իւր եւ ալ երկու եպիսկոպոսունս՝ զոր առաքեալ էր ի Կոստան-
զինուպոլիս առ Թապաւորն վասն նոր հերձուածոյն, եւ զարձան անդէն ի Հռոմ :

Առաքեաց զնոսա ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ գնացին զԳրիգորիոս ոչ գաին :

1 իցէ] է B || 6 յայնմիկ] ի Թաքսաի *add.* B || 7 եւ յորժամ լուա ... գնաց յալլ տեղի
om. B || 9 ձեռնադրեա] եպիսկոպոս *add.* B || 11 զարհուրմամբ] զարհուրեալ B — եւ ընդ
առաւօտն *om.* B || 14 եւ յորժամ գնացին ... եւ նորա երթեալ] եւ եկեալ ոչ գաին զի
երկու առաքելք յառաջ վախուցեալ էր ի վանս սրբոյն երազմոսի : Եւ անդ գնացեալ B.

deux? » Ils lui répondirent : « Nous ne le savons pas; demande-le toi-même à Dieu, et celui qu'il aura révélé, tu nous le sacreras évêque. »

Le patriarche vit cette nuit même, en un rêve, les apôtres du Christ Pierre et Paul, qui lui dirent : « Ne t'attriste point au sujet du siège de l'évêque d'Agrigente; sache que les deux qu'on a élus en sont indignes; mais il y a dans cette ville un homme étranger, craignant beaucoup Dieu, dont le nom est Grégoire et qui s'est cloîtré au couvent de saint Sabbas; ayant appris l'arrivée de ces hommes, il a pris peur qu'ils ne le trouvassent, il s'est enfui secrètement du couvent * et s'est rendu à un autre endroit. Fais-le venir auprès * A fol. 103
v^o b.

de toi, sacre-le et donne-le-leur (comme évêque), car le Saint-Esprit repose en lui. » Les apôtres lui montrèrent le bienheureux Grégoire, puis disparurent.

Le patriarche, s'étant réveillé plein de crainte et de frayeur, fit venir, le matin, son archiprêtre et deux autres évêques qu'il avait précédemment envoyés à Constantinople auprès de l'empereur à cause de la nouvelle hérésie, et qui en étaient revenus à Rome. Il les envoya au couvent de saint Sabbas, et lorsqu'ils y furent arrivés, ils n'y trouvèrent plus Grégoire. Ils demandèrent au prieur du couvent : « Où est-il? » Il leur répondit : « Il y a deux

Հարցին զհայր փանայն թիւ. Ոհր իցէ : Եւ նա ասէ. Երկու սուրբք չառաջ ել ի փանայս, եւ սրբէս կարծեմ թաղացեալ է ի փանս սրբոյն Երազմաթ : Եւ նորա երթեալ զաին զերանկէն Դրիպորիտ ի սրբաւիցին թաղացեալ ի ձեջ բանջարոցն :

Եւ յարմամ տեսին եպիսկոպոսանքն ծանեան զնա, եւ երկիր սրալին նմա եւ զիրկս արկեալ Համբարեցին, զի տեսեալ էին զսրտաթի նորա ի թաղատըէն եւ ի սրատրեար- 5 զէն եւ յալ ժողովեալ եպիսկոպոսացն ի Կոստանդնուպոլիս : Նոյնպէս եւ նա երկիր սրազանէր նոյնս եւ ասէր. Թորոթիսն սրտաթիւ ծառայիս ձեր, զի ոչք՝ ձեզուսը եմ եւ եւ անարման : Եւ տարան զնա սոս Հայրապետն, եւ անկեալ ի ծանկս խր երկիր եպոյ իմա : Եւ յարմամ ետես Չնա ծանեալ ի կերպարանայն սրալէս զոցին նմա սուրբ սուրբեալցին ի տեսեանն, եւ ասէ. Բարի եկիր, սրբեակ իմ Դրիպորիտ : սրալէս 10 բարձր՝ սոյնպէս եւ տեսար : Եւ Համբարեալ զնա եւ նառաջ մերձ ինքեան, եւ սրտմեայ նմա զերեսումն սրբայ սուրբեցոյն եւ ասէ. Ընտրեալ զքեզ Կոստանդ եւ Հրամայեալ ձեռնադրել եպիսկոպոս Եկրականոյցոյ աթոռոցն : Եւ նա ասէ. Ոչ եմ արմանի եւ ոչ եմ կարող աչլմ տալիմանի :

Եւ ասէ Հայրապետն. Մի հովիտաւիկր սրբեակ, զի բազմք փանս անկրաթեան 15 կրեան : Եւս Դրիպորիտ. Կնան ինձ տակաւ սուրբս, թերեւս կարողից Հաւանեցու-

3 զերանկէն *om.* B — ի ձեջ բանջարոցն] ի ձեջ ծառայ եւ բանջարոցն B || 4-8 եւ զիրկս արկեալ ... եւ անարման *om.* B || 9 նմա] Հայրապետին B || 10 ասէ] Հայրապետն *add.* B.

jours qu'il est sorti du couvent, et à ce que je crois il s'est caché au couvent de Saint Érasme. » Ils s'y rendirent et trouvèrent le bienheureux Grégoire dans le jardin, caché au milieu des légumes.

Les évêques, lorsqu'ils l'aperçurent, le reconnurent, se prosternèrent devant lui, le prirent dans leurs bras et lui donnèrent le baiser; car ils avaient vu les honneurs qu'il avait reçus de l'empereur et du patriarche et des autres évêques réunis à Constantinople. Lui aussi pareillement se prosterna devant 1 eux et leur dit : Pardonnez à votre serviteur, car je suis un * pécheur et un homme indigne. » Ils le conduisirent chez le patriarche; il tomba à genoux et se prosterna devant lui. Le patriarche, à sa vue, le reconnut d'après les traits que les saints apôtres lui avaient révélés dans son rêve, et lui dit : « Sois le bienvenu, mon fils Grégoire; nous t'avons vu tel que nous avons entendu parler de toi. » Il lui donna le baiser, le fit asseoir près de lui, lui narra l'apparition des saints apôtres et lui dit : « Dieu t'a choisi et m'a ordonné de te sacrer évêque sur le siège de la ville d'Agrigente. » Il lui répon- 2 dit : « Je ne suis pas digne, ni capable de cet honneur. »

Le patriarche lui dit : « Ne t'oppose pas, mon fils, car beaucoup se sont perdus pour ne pas avoir écouté. » Grégoire répondit : « Donne-moi quelques jours pour que je puisse persuader mon esprit. » Ce disant, il avait l'intention

յանեւ զմիտս իմ : Զայս ասացեալ կամեցաւ փոխել ի Սպանիա : Եւ զիտացեալ հալոյսեալն ասարեայ պահապանս եւ էին աս նմա զալս եւ զգիշեր :

Եւ յաւուր կիրակէի՝ կոչեաց զամենայն բահանացս եւ զժողովուրդս Ակրական-
 5 զացոց բաղարին, եւ ասէ ցնտաւ. եկեաջիք ամենեքեան ընդ իս խաչիւ եւ աւետա-
 րանաւ, եւ երթիցուք * ասլմոսերգութեամբ յեկեղեցի սրբոյ առաքելոյն Պետրոսի, եւ * A fol. 104
 1° b.

զոր ցուցանէ մեզ Աստուած զայն տաց ձեզ հովիւ եւ առաջնորդ :
 Եւ յորժամ զնացին յեկեղեցին՝ հրամայեաց հալոսեալն Գրիգորի եւ եւ յամբիսնն
 կարդաց զաւետարանն : Եւ յորժամ կատարեաց՝ թուաւ ազունի սպիտակ ի խորանէն,
 եւ երթեալ նստաւ ի վերայ զլիւսն Գրիգորի : Եւ յոյժ պարհուրեցան ընդ սրանչելի
 10 տեսիլն :

Եւ ի միւս կիրակէն՝ կոչեաց բազում եպիսկոպոսունս եւ զժողովուրդս բաղարին,
 եւ ձեռնադրեաց Գրիգորիտս եպիսկոպոս Ակրականդացոց բաղարին : Եւ յոյժ
 սիրեցին զնա ամենայն բահանայքն եւ ժողովուրդքն եկեալքն յԱկրականդացոց
 բաղարէն :

Եւ յետ տասն աւուր ողջունեցին զհալոսեալն եւ նուեցին ի Սիկիլիա, եւ
 15 զնացին ի բաղարն իւրեանց : Եւ նստուցին զԳրիգոր չաթուս եպիսկոպոսութեան :

4 եւ ասէ ցնտաւ. եկեաջիք ամենեքեան ընդ իս om. B || 5 երթիցուք] զնացին B || 6-7
 եւ զոր ցուցանէ ... յեկեղեցին om. B || 8-10 եւ յորժամ կատարեաց ... սրանչելի տեսիլն
 om. B || 119 միւս կիրակէն] միւսուժ կիրակէի B — զժողովուրդս բաղարին om. B || 12
 բաղարին] եկեղեցոյն B.

de se réfugier en Espagne. Mais le patriarche, qui s'en aperçut, envoya des gardiens pour rester jour et nuit auprès de lui.

Le jour du dimanche, le patriarche fit venir tous les prêtres et les hommes de la ville d'Agrigente et leur dit : « Venez tous avec moi, avec la croix et l'évangile; nous nous rendrons * en psalmodiant à l'église du saint apôtre * A fol. 104
 Pierre et celui que Dieu nous désignera, je vous le donnerai pour pasteur et
 1° b.
 chef. »

Lorsqu'ils furent rendus à l'église, le patriarche ordonna à Grégoire de monter à l'ambon et de lire l'évangile. Lorsqu'il le fit, une colombe blanche s'élança de l'autel et vint se poser sur la tête de Grégoire. Tous furent épou-
 vantés par cette apparition merveilleuse.

Le dimanche suivant, le patriarche fit venir beaucoup d'évêques et les habitants de la ville, et sacra Grégoire évêque de la ville d'Agrigente. Tous les prêtres et les gens venus de la ville d'Agrigente l'aimèrent beaucoup.

Dix jours après, ils présentèrent leur hommage au patriarche et s'embar-
 quèrent pour la Sicile, se rendant à leur ville. Ils intronisèrent Grégoire sur le
 siège épiscopal.

Իսկ հայրն Գրիգորի Քարիտան՝ ոչ ծանեա ելի, որդին խր խցէ, գնաց առ նա
առանձինն, անկա յառա նորա լալով եւ առ, . Աղօթեալ վասն իմ տարբ Տէր, բանցի
յոյժ ցատաղեալ է անձն իմ, եւ եմ ի սրտամտեան վասն գրական իմոց զոր յանկար-
ձակի կորուսի եւ ոչ գիտացի ելի, ի ծախս խեղցեցա, ելի, զազանք կերան գնա, եւ
* A fol. 104
v. a. Լատուած * ոչ յայտնեաց ինձ :

Եւ երանելին Գրիգորիտա ծանեա զհայրն խր, եւ հաղցանէր իմ, կենդանի է ծալն
խր : Առ, Քարիտան, Կենդանի է եւ է կարացեալ ի բազում վշտացն եւ ի լալոյն :
Առ, Գրիգորիտա, Քանի՞ ամբ խցեն յորձ, հետէ կորեա որդին ձեր : Առ, Քա-
՛րիտան, Այս երեքտասան ամ է, եւ յորձամ կորեա էր ութ եւ տասն ամաց : Եւ սկսա Գրիգո-
րիտա մխիթարել գնա, եւ յարուցեալ անկա յառա հորն լալով, եւ ողբալով առ, Թա-
զախիւն արա ինձ հայր մեղանշտեան որդուց բո, բանցի եւ եմ Գրիգորիտա որդին բո :
Եւ յարուցեալ կախեցա զգրգամեղան եւ ի մխտին լալին զբազում ժամս : Եւ լու-
կելե այս ի բաղարն եւ ամենեքեան վառաւորէին զԼատուած :

Եւ այլ մի կրօնաւոր բարա յոյժ՝ անկա յառա նորա, եւ ձեռն եղ ի վերայ նորա
եւ աղօթեաց առ Լատուած, եւ առժամայն սրբեցա, եւ եղեւ ծարձինն վախճակ որդէս
ուղայի, եւ ամենեքեան զարձանալին որբ տեւին եւ լուան :

1-12 Իսկ հայրն Գրիգորի . . . զբազում ժամս :] եւ խրեա ծանեան գնա ծնողքն նորա՝
յոյժ լալին ի մխտին զբազում ժամս զի երեքտասան ամբ էին յորձ, հետ, վախճակեալ էր : B
15-16 եւ աղօթեաց . . . տեւին եւ լուան] բժշկեաց գնա B.

Le père de Grégoire, Chariton, ne sachant pas que c'était son fils, alla le
trouver en particulier, tomba à ses pieds et lui dit : « Prie pour moi, saint sei-
gneur, car mon âme est en grande peine; je suis triste au sujet de mon fils que
j'ai perdu subitement, ne sachant pas s'il s'est perdu en mer ou si les bêtes
sauvages l'ont dévoré, Dieu * ne me l'a pas encore révélé. »

Le bienheureux Grégoire reconnut son père et lui demanda si sa mère était
encore en vie. Chariton lui répondit : « Elle est encore en vie, mais elle a perdu
la vue par les nombreux chagrins et les larmes. » Grégoire lui demanda :
« Depuis combien d'années votre fils s'est-il perdu? » Chariton répondit :
« Il y a déjà treize ans qu'il s'est perdu, il avait dix-huit ans. » Alors
Grégoire se mit à le consoler, et se levant il tomba aux pieds de son père en
pleurant et lui dit avec soupirs : « Pardonne, père, à ton fils pécheur, car
c'est moi ton fils Grégoire. » Il se leva, se jeta à son cou, et ils pleurèrent
ensemble pendant de longues heures. Cette nouvelle se répandit dans la ville
et tous glorifièrent Dieu.

Un religieux, atteint d'une forte lèpre, vint se jeter à ses pieds. Grégoire
lui imposa les mains, pria Dieu, et le religieux fut guéri aussitôt; son corps
devint aussi tendre que celui d'un enfant et tous ceux qui le virent et l'enten-
dirent en furent émerveillés.

Եւ ալ Կրօնաւոր խուլ եւ համբ անկաւ յոտս նորա եւ կալեալ զլեզուէն խաչ եհան . նոյնպէս եւ յերկուսին ականջսն, եւ առժամայն խօսեցաւ եւ լուաւ, եւ ասէ ձեծաւ ձայնիւ. Մեծ են զործք քո Տէր որ ի ձեռն արգարոյս աշտորիկ * կատարին : Եհարց * A fol. 104 v° b.

Երանելին. Քանի ամբ իցեն որ հանդիպեցաւ քեզ աչդ : Եւ նա ասէ. Ոչ չիշեմ ամենեւին թէ խօսեցայ կամ լուայ երբէք : Եւ մինչեւ ի մահ ծառայէր երանելոյն Գրիգորի :

Եւ ապա զնայ առ ծայրն իւր եւ խոնարհութեամբ երկիր եղազ եւ համբուրեաց զոտս նորա, եւ ասէ. Զիարդ կաս ծայր իմ : Եւ նա ասէ. բարիոք, որդեակ, որովհետեւ տեսի զքեզ :

Եւ չաւուր տօնի սրբոյ խաչին՝ բերին առ նա բազում հիւանդս եւ ախտածէտս եւ զիւհաբարս, եւ նորա ձեռն զնեղով զամենեւեան բժշկեաց աղօթիւք եւ զղեւսն հալմեաց : Եւ յայնմհետէ անուանեցին զնա երկրորդ սքանչելագործ Գրիգորիոս :

Եւ ձեռնադրեաց արժանաւոր քահանայս եւ սարկաւազունս եւ ուսուցանէր նոցա եւ պատուիրէր զի կաղըատս եւ զորբս եւ զաչրիս եւ զօտարս եւ զհիւանդս եւ զարգելալս ի բանդի ոչ անտես առնիցեն : Եւ յորժամ ելանէր ի մէջ քաղաքին՝ տանէին ընդ

1 խաչ եհան] խաչակնքեաց B || 2 յերկուսին] յերկուս B || 2-5 եւ ասէ ձեծաւ ... լուայ երբէք om. B — երանելոյն] սրբոյն B || 7-9 եւ ապա զնայ ... տեսի զքեզ om. B || 11 եւ զղեւսն հալածեաց om. B || 13-15 եւ ձեռնադրեաց ... առժամայն բժշկեաց om. B.

Un autre religieux, sourd et muet, vint se jeter à ses pieds. Grégoire lui saisit la langue et fit le signe de la croix; il saisit également les deux oreilles, et le religieux aussitôt parla et entendit, et dit à haute voix : « Seigneur, tes œuvres, qui s'accomplissent par cet homme juste, * sont éminentes. » Le bienheureux demanda : « Combien d'années y a-t-il que tu as cette infirmité? » Il lui répondit : « Je ne me souviens pas d'avoir jamais parlé ou entendu. » Dès lors, il servit Grégoire jusqu'à sa mort.

* A fol. 104 v° b.

(Grégoire) se rendit ensuite chez sa mère et se prosterna humblement devant elle, lui baisa les pieds et lui dit : « Comment vas-tu, ma mère? » Elle lui dit : « Très bien, mon fils, maintenant que je t'ai vu. »

Le jour de la fête de la sainte Croix, on lui présenta beaucoup de malades, d'infirmités et de possédés du démon; il leur imposa ses mains à tous, les guérit par la prière et chassa les démons. Dès lors on l'appela Grégoire le second thaumaturge.

Il ordonna des prêtres et diacres dignes, les instruisit et leur ordonna de ne pas délaisser les orphelins, les veuves, les étrangers, les malades et les détenus dans la prison. Lorsqu'il sortait dans la ville, on apportait

առաջ նորա հիւանդս եւ անատմեալս, եւ նա ձեռն զնկալ յաջոյցոյցանէր : Եւ զՍարկիսոս բաճանային զանդամարցն զտապն առ ժամացն բռնկեաց :

* A fol. 103
1° a

Եւ տեսեալ առտանայի զարանկեկան զոր տանէր սուրբն, չարացյ ի վերայ * նորա պատերազմ զի ընկեացէ, զնա յաթառսն, եւ շարմեաց ի նախանձ զերկաս արան՝ զորս բողարացիքն չեղիտս բաժանեալ՝ խեղրեցին ի ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսոսթեան, զՍարկիսոս եւ զԿրիսակենդան, եւ այլք համախորհչք ընդ նախն արք երեսուն, զորս զարձուցին ի խորհարդս խրեանց : Եւ նիսիցցին հնարս շարաթեան վասն արդարացն, բանդի կաշտացցին զեղեցկատեալք ելին ձի պտանիկ, եւ ի զիշերին ձինչգեա երանելին ննջէր, ետան զանձ զանապանին եւ արկին զկկնն զապս ի սենեակն, եւ նորա երթեալ թաղեալ ընդ մահճոյն :

10

Եւ յորժամ զգիշերացին ժամն հնչեցին, Սարկիսոս բաճանացն եւ Կրիսակենդան սուրկաւորն առին ընդ ինքեանա ալ եւ տասն ալք, ելին ընդ առախճանան եւ բախցցին զգտնն սենեկին : Եւ մօլն ամենեքեան կարան զկկնն եւ սղաղակէին մեծաւ բարբառով. Եկանք ժողովարդք, տեսէք զեպիսկոպոսիս մերոյ զպղծութեան զորձ, զոր կարծեար սուրբ եւ արժանաւոր՝ այժմ երեսեցաւ պիղծ եւ անարժան : Եւ ահ մեծ ամկաւ ի վերայ ժողովրդեանն եւ եղևն անմուռնչ ամենեքեան.

15

3-6 եւ տեսեալ առտանայի ... արք երեսուն] եւ ի զրդսթեան; առտանայի շարմեցան ի նախանձ երկու արք Սարկիսոս եւ Կրիսակենդան եւ այլ համախորհչք ընդ նախն արք երեսուն B || 13 կախան] զերանելին եւ *add.* B.

devant lui des malades et des infirmes; il leur imposait les mains et les guérissait. Il guérit également la fille paralytique du prêtre Sabinus.

* A fol. 103
1° a.

Le démon, témoin des miracles qu'opérait le saint, souleva contre * lui une guerre pour le faire destituer du siège; il excita la jalousie des deux hommes, que les habitants, divisés en deux camps, avaient demandés pour être sacrés évêques, Sabinus et Crescent (*Kriskenton*), et avec eux de trente autres partisans qu'ils avaient attirés à leur opinion. Ils inventèrent des moyens de méchanceté contre l'homme juste, et soudoyèrent une prostituée fort belle, et, une nuit, pendant que le bienheureux dormait, ils donnèrent une somme au portier et introduisirent la femme en cachette dans la chambre; celle-ci se blottit sous le lit.

Lorsqu'on sonna l'office de la nuit, le prêtre Sabinus et le diacre Crescent (*Kriskenton*), accompagnés de dix autres personnes, montèrent l'escalier et frappèrent à la porte de la chambre. Tous pénétrèrent, saisirent la femme et crièrent à forte voix : « O gens, venez voir l'acte abominable de notre évêque, que nous croyions saint et digne. Il s'est montré maintenant abominable et indigne. » La frayeur saisit les gens, qui restèrent en silence.

Եւ կարեալ իջուցին զնա ի գաւիթս եկեղեցւոյն եւ * ժողովուրդն լային զերանելին, * A fol. 105
 զի յոյժ սիրէին վասն սքանչեւացն զոր առնէր : Եւ ժողովեցան քահանայքն եւ
 իշխանքն եւ հարցանէին զկինն եթէ. Ասա ձեզ զճշմարտն, ննջեալ ընդ քեզ եպիս-
 5 կոպոսն : Նա որպէս պատուիրեցին նմա չարախօրհքն ասաց. Ի զիշերիս յայտնիկ
 յետ խաղաղական աղօթիցն ննջեաց ընդ իս : Իսկ աւաղերէցն եւ նախասարկաւապն
 երդնուին ձեծաւ բարբառով եթէ. Մեր տա նմա էար՝ ձինչեւ ննջեաց յանկողնի
 իւրում եւ զկին անդ ոչ տեսար, եւ սուտ է չարախօսութիւնդ :

Կալան զնա անօրէնքն եւ տարեալ արպելին ի բանդ եւ զոտան պնդեցին ի կոծեղ :
 Եւ ի զիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն էջ ի բանդն, եւ արձակեաց զոտան ի վաշտէն
 10 եւ երաց զբանդն : Եւ երկեան չարախօսքն ի ժողովրդենէն զի ձի տեսցեն զսքանչեւիւն
 եւ սպանցեն զնոսա, վազմարակի հանին զնա ի բանդէն եւ արկին ի նաւ, մտին եւ

27. Եւ ժողովեցան ... ընդ իս om. B || 7 զկին անդ] զկինդ զայդ B — չարախօսութիւնդ :]
 եւ եղեւ խռովութիւն ձեծ ի բաղարին, զի ամենեքեան զխռիւն թէ թշնամիք սրբոյն առ նախանձու
 նիւթեցին նմա զայն հօտար չարութեան, եւ կամէին պաշտպանել նմա բռնութեամբ : Բայց
 երանելին արգել զաճրթն եւ աղաչեաց ինչլ տալ զի ինքնին տէր յայտ նեցէ զանձեղութիւն
 իւր : add. B || 9-10 եւ ի զիշերին ... երաց զբանդն om. B — եւ երկեան չարախօսքն]
 Բայց երկուցեալ ի ժողովրդենէն B || 10-11 զի ձի տեսցեն ... արկին ի նաւ] զի ձի աճրթն
 բռնութեամբ հանցեն ի բանդէն, հանին անտի եւ եղին ի տան միում ի զիպահոյ : Եւ կոչեցեալ
 զՏիբերիոս ասրկաւապ որ էր գործակալ հայրապետին Հռոմայ եւ կայր ի Սիկիլիա՝ զնա
 սրտացան ինքեանա, եւ ետուն պարտաւոր առնել զԻրիպոր : Եւ առեալ զիր ամբաստանութե-
 ան ձեռագրով նորա եւ սլլ եւս տան արանց ի համախոյից իւրեանց, մուծին զնա ի նաւն
 add. B.

Ils saisirent le bienheureux et le firent descendre au vestibule de l'église ;
 * la population le pleurait, car elle l'aimait beaucoup à cause de ses miracles. * A fol. 105
 Les prêtres et les notables se réunirent et demandèrent à la femme : « Dis-
 nous la vérité, l'évêque a-t-il couché avec toi ? » Elle répondit dans le sens
 1° b.
 que les calomniateurs lui avaient ordonné : « Il a couché avec moi cette nuit
 après les prières de la paix '. » Mais l'archiprêtre et l'archidiaque jurèrent
 à grands cris : « Nous étions auprès de lui lorsqu'il s'est couché dans son lit
 et nous n'avons pas vu cette femme ; c'est une fausse accusation. »

Les impies saisirent l'évêque, le conduisirent à la prison et l'y enfermèrent,
 les pieds fortement liés à un billot. Dans la même nuit, l'ange du Seigneur
 descendit dans la prison, détacha ses pieds du bois et ouvrit (la porte) de la
 prison. Les calomniateurs, craignant que la population ne s'aperçût de ce
 miracle et ne les tuât, le firent sortir aussitôt de la prison, l'embarquèrent

1. Nom de l'ollice de Complies dans le rite arménien.

ինքեանք, տարան եւ զկենն զկնի եւ ալքր ի չարախառացն, եւ նաւեցին ի Հոսոմ սո. հալլապեան :

Եւ ընդ առաւանն բազմաթիւն ժողովրդեանն զնայլին ի բանդն խորտակել զգուռն եւ հանել զսուրբն Գրիգոր, եւ ոչ զափն : Եւ անգեկացոյն եթի, չարախառն 5 զսուռն Սարկնայի եւ զԵրվանդայի :

Եւ չարմամ տարան զնա ի Հոսոմ եւ ընթերցեալ հալլապեան զչարախառաց հրա- 10 վարտակն, յոյժ բարկացաւ, եւ ոչ ետես զԳրիգորիտս եւ ոչ եհարց բան ինչ ընդ նմա, ալ Հրամայեաց եւ առ ժամացն երկաթի կապանօր արկին զնա ի բանդ, եւ զսուռն անգե- 15 ցին ի փաշտի : Եւ ի հասարակ զիշերին ձինչդեա. սաղմոսէր երանելին, լոյս ձեռ ծաղկաց ի բանդին, եւ երեսեցան երկու ահաւոր արք. պաշտաւ անպեամբ ի կերպարանա սուտերացն եւ ասեն. Ողջոյն բեղ ծառաց Բրիտտոսի եւ սիրելի մեր Գրիգորիտս :

Բրիտտոս սուտերաց զմեղ զի լոճյալք զբեղ ի կապանացի զոր անկրաւ դատա- պարտեաց զբեղ հալլապեան : Եւ մեր սրափի եմբ ընդ համբերութիւնդ քո եւ Բառուած բեւ բալում եշանս սունկաց է ի բաղարիս յոյժմիկ : Եւ կարեալ զշղթալիցն կորցեցին 15

2 հալլապեան] Հոսոմայ *add.* B || 3 խորտակել զգուռն ... Գրիգոր *om.* B || 5 սո. հալլապեան *om.* B || 5 ալքրեցին] հրալ *add.* B || 8 եւ ոչ ետես զԳրիգորիտս *om.* B || 10-15 ձինչդեա. սաղմոսէր ... անգաջա եղին :] սուրբ սուտերայիցն Պետրոս եւ Պաղտ երեսե- ցան նմա եւ ձիւթկարեցին զնա B.

sur un navire, y prirent eux-mêmes passage, accompagnés de la femme et d'autres calomnieux, et firent voile vers Rome, vers le patriarche.

Au matin, une foule de gens, s'étant rendus à la prison pour enfoncer la porte et en délivrer saint Grégoire, ne l'y trouvèrent point. Ils apprirent 2 que les calomnieux * l'avaient emmené, lui et la femme, au patriarche de Rome. Ils se précipitèrent, furieux, et brûlèrent les maisons de Sabinus et de Crescent.

Lorsque les calomnieux eurent conduit saint Grégoire à Rome et que le patriarche eut lu leur accusation, il en eut une grande colère; il ne vit pas Grégoire, ne l'interrogea même pas, et ordonna de le jeter immédiatement en prison, chargé de fers, et de lui attacher les pieds à un bloc de bois. A minuit, pendant que le bienheureux psalmodiait, une grande clarté se fit dans la prison et deux hommes terribles, au visage éclatant, apparurent sous la forme des apôtres et lui dirent : « Salut à toi, serviteur du Christ, Grégoire, notre bien-aimé. Le Christ nous a envoyés pour te délier de tes liens, auxquels le patriarche t'a condamné injustement. Nous sommes heu- 3 reux de ta résignation et Dieu accomplira par ton entremise bien des mira- cles dans cette ville. » Ils saisirent les chaînes, les arrachèrent du cou et

* A fol. 105
V° B.

ի պարանոցէն եւ յտիցն, եւ հանին զոտսն ի փայտէն : Եւ յարուցեալ Գրիգորինս ծուր կրկնեաց եւ արտասուօք համբուրեաց զոտս նոցա, եւ նոյնժամայն անշատ եղեն :

Իսկ բանդապետն ունէր որդի աշտահար, եւ կապեաց * կրկին շլթալիք եւ պնկեաց * A fol. 105
v° b.
զնա ընդ սեան տանն իւրոյ : Եւ ի գիշերին յաշնմիկ վերացոյց զնա զեւն շլթալիքն
5 յօլս եւ տարաւ ի բանդն ընկէջ առաջի սրբոյն Գրիգորի, եւ սկսաւ թաւալել եւ փր-
փրալ : Եւ սրբոյն զաչս յերկինս համբարձեալ աղաչեաց զԱստուած վասն նորա : Եւ
զարձաւ յերիտասարդն, եւ ասէ յնա . Անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
եւ այս պիղծ ի ստեղծուածոց Մատուծոյ : Եւ առժամայն եւ զեւն, եւ ալրն անկաւ
իբրեւ զմեռեալ. եւ կալեալ զաջոյն ձեռանէն յարոյց եւ ասէ . Արի, որպեակ, տուր
10 փառս Աստուծոյ :

Եւ յարուցեալ հաչն իւր խնդրէր զորդին եւ ոչ գտանէր եւ ողբալ . Վաչ ինձ,
որդեակ, զեւն ուր ուրեմն խեղկեաց զբեղ եւ ընկէջ ի ծով : Եւ ընթացաւ ի բանդն
եղիտ զլուրսն ի բաց . եւ լոյս մեծ ծագեալ ի բանդին : Եւ երկեաւ վասն սրբոյն
Գրիգորի եթէ փախուցեալ է : Եւմուտ ի ներքս եւ տեսանէ զնա ընդ արձակս, եւ
15 զորդին իւր մերձ ողջացեալ . անկեալ յոտս նորա ողբալով եւ ասէր . Ողորմեա ինձ

3-5 Իսկ բանդապետն ... սրբոյն Գրիգորի] եւ ի նմին գիշերի եկն առ նա եւ որդի բանդապե-
տին յորում էր այս պիղծ որ անպէն սկսաւ B || 6 սրբոյն] նորա B || 7 ցնա] ցղեւ B ||
11-15 Եւ յարուցեալ ... մերձ ողջացեալ] Զոր իբրեւ ետես բանդապետն՝ անկեալ յոտս
նորա B.

des pieds, et lui délivrèrent les pieds du bois. Grégoire se leva, fléchit les genoux et leur baisa les pieds, les larmes aux yeux; ils disparurent aussitôt.

Le chef de la prison avait un fils possédé du démon, il l'avait attaché * à * A fol. 105
v° b.
doubles chaines à la colonne de sa maison. Cette nuit-là, le démon le souleva dans l'air avec les chaines, l'emmena à la prison et le jeta devant saint Grégoire; l'enfant se mit à se rouler par terre et à écumer. Le saint leva les yeux au ciel, et pria Dieu pour lui. Il se tourna ensuite vers le jeune homme et lui dit : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, sors, démon impur, de cette créature de Dieu. » Le démon sortit aussitôt et l'enfant tomba comme mort; (Grégoire) le saisit de la main droite, le releva et dit : « Lève-toi, mon fils; rends gloire à Dieu. »

Or, le père, s'étant levé, chercha son fils et, ne le trouvant pas, se mit à gémir : « Malheur à moi ! mon fils, le démon t'a étouffé à la fin et t'a jeté à la mer. » Il courut vers la prison et trouva la porte ouverte; une grande clarté brillait dans la prison et il craignit que saint Grégoire ne se fût échappé. Il pénétra à l'intérieur et le vit en liberté avec son fils guéri auprès de lui; il se jeta à ses pieds en sanglotant et dit : « Aie pitié de

ծառայ Մատանայ եւ թագաթիւն արն ինձ, զի ծխեցի զձեռս իմ ի կտորն քս : Ճշմարտութեամբ ասեմ, Տէր իմ, զի ծարդ Մատանայ եւ զա : Եւ յայնմ օրէ, ծառայէր նմա ի բանալի զյայց եւ զցերեկ :

* A fol. 106
r^o a.

Լուսա կին ծի * աչի զհամբաւ սրանչեկեացն, եւ առեալ զկտորացեալ զատորն իւր տարաւ ի բանին եւ ընկէջ յատն նորա : Եւ նորա ձեռս եղեալ ըստ յառաջին եւ սոմամայն կանդնեցաւ, եւ առեալ ծալն իւր՝ երթալ ի ձեջ բաղարին, արամէր ժարովրդանն զսրանչեկի զործան Գրիգորի : Եւ այլ բաղած նշանս արար որ զրեալ է ի կատարեալ պատմութեան իւրոս :

Եւ յետ տարուց ձեայ յիշեաց Հասմայ հայրապետն զերանելին Գրիգորիս, եւ զրեաց վտան նորա առ թագաւորն եւ պատրիարքն Կառանդեաւորսի, զի տաքեացեն զատուորս եւ բնեացեն զանցանն Գրիգորի :

Եւ յորժամ լուսն թագաւորն եւ պատրիարքն արամեցան յոյժ, բայց ոչ հաւատացին զի զիսէին զբարի զործան Գրիգորի, եւ ձեղալբեցին յոյժ հայրապետին Հասմայ զի այնչափ ժամանակս եկեալ զիս ի բանելին :

Եւ առաքեաց թագաւորն յիշխանաց զսրաթիւսն Մարկիանոս, եւ պատրիարքն 15 երկա արքեպիսկոպոստոս, զԵփեսացին եւ զՆիկարիայն եւ զԿոստանդնուպոլսն եւ զԹիֆլիս-

4-8 Լուսա կին ծի ... պատմութեան իւրոս :] Եւ այլ բաղած նշանս արար ի բանելին եւ չնչեցաւ համբաւն ընդ բաղարն ածեալն : B || 13-14 զի զիսէին ... ի բանելին om. B.

moi, serviteur de Dieu, et pardonne-moi d'avoir mis la main à ton enchaînement. Je te dis en vérité, mon seigneur, que tu es un homme de Dieu. » Depuis ce jour-là, il le servit jour et nuit dans la prison.

* A fol. 106
r^o a.

Une femme veuve, * ayant appris la renommée des miracles, prit sa fille aveugle, la conduisit à la prison et la jeta aux pieds de (Grégoire). Celui-ci lui ayant imposé les mains, elle recouvra la vue et se dressa aussitôt; sa mère l'emmena, alla au milieu de la ville et raconta à tous les gens l'œuvre miraculeuse de Grégoire. Il accomplit bien d'autres prodiges encore qui sont écrits dans son histoire.

Un an après, le patriarche de Rome se souvint du bienheureux Grégoire; il écrivit à son sujet à l'empereur et au patriarche de Constantinople d'envoyer des juges pour juger les fautes de Grégoire.

L'empereur et le patriarche, entendant cela, en furent très attristés, mais n'y eurent point, car ils connaissaient les bonnes œuvres de Grégoire, et ils blâmèrent beaucoup le patriarche de Rome pour l'avoir abandonné si longtemps en prison.

L'empereur envoya d'entre les princes le spathaire Marcien, et le patriarche, trois archevêques, ceux d'Éphèse, Aueyre et Corinthe, avec son

պահն իւր եւ պատուիրեցին նոցա ստուգութեամբ զճճարխտն քննել եւ եթէ անիրաւ զրպարտեցին Վրիգորիսս՝ որք կարգաւորք են ի չարախօսացն, ըստ կանոնացն ըն- * A fol. 106
r^o b.
կեացն գնտա չատրիճանացն եւ չարսորս սուարեացն. եւ որք աշխարհականք են հրամայեաց սպաթարին, զի ըստ օրինացն խիստ դանօք ի բանկի արգելցն եւ Վրիգորիսս մեծաւ պատուով տարցեն ի Կոստանդինուպօլիս առ թագաւորն եւ առ պատրիարքն :

Եւ չուղի անկեալ դնային, եւ յորժամ մերձեցան ի Հռոմ օրթեւատան աստրաբիլաւ հիւանդացաւ սպաթարն Մարկիանոս եւ ծանրացաւ յոյժ, բարձին գնա ծառայք իւր մահճօք եւ տարան ի քաղաքն, եւ յորժամ մօտն ընդ զուռն անշնչացաւ սրպէս մեռեալ, եւ յոյժ ողբալին արհիւսկիսկոստունըն եւ ծառայքն իւր :

Եւ լուաւ զձայն ողբոյն աչի կինն որոյ կուրացեալ զուսարն բացաւ գնաց առ ծառայքն եւ ասէ. Բարձէք զտէրդ ձեր եւ տարաց զձեզ առ զատապարտեալ օտար եպիսկոպոսն եւ բժշկեցէ զհիւանդդ, եւ ոչ ջացուցէ. եւ պատմեաց նոցա զգատերէն իւրոյ եւ զայլ սքանչեւեացն զոր արար Վրիգորիսս ի բանկին : Եւ առժամայն տարան գնա ի բանդն առ սուրբն : Եւ տեսեալ գնա յոյժ տաղնապեալ ի սաստիկ ջերմութենէն որ եւ ոչ կարէր բանալ զբերանն կամ զաչան, եւայ սուրբն ուժգին եւ մեծ բարբառով

4 գոնօք] գանիւք B || 7-16 եւ յորժամ մերձեցան . . . ասէ ցնտա երանելին Վրիգորիսս] եւ հաօին ի Հռոմ, եւ հոնկիւրեցան երանելոյն Վրիգորի : Ասէ ցնտա սուրբն B.

archiviste; ils leur commandèrent de rechercher la vérité en toute justice; si * les calomnieux avaient injustement accusé Grégoire, de priver les * A fol. 106
r^o b.
ecclésiastiques de leur rang et de les envoyer en exil; quant aux laïques, l'empereur ordonna au spathaire de les soumettre, selon la loi, à de rudes bastonnades et de les enfermer en prison, et d'amener Grégoire avec de grands honneurs à Constantinople auprès de l'empereur et du patriarche.

Ils se mirent en route, et lorsqu'ils furent près de Rome, à une distance de dix-huit lieues, le spathaire Marcien tomba malade; son état devenant très grave, ses serviteurs le mirent sur une litière et le transportèrent à la ville; arrivé près de la porte, il devint sans connaissance, comme un mort; les archevêques et ses gens pleurèrent beaucoup.

La veuve dont la fille aveugle avait recouvré la vue, entendit les voix de leurs gémissements; elle s'approcha des serviteurs et leur dit : « Chargez votre seigneur et je vous conduirai auprès de l'évêque étranger, qui est emprisonné; il guérira votre malade et lui rendra la vie. » Elle leur raconta le (fait de) sa fille et les autres miracles que Grégoire avait opérés dans la prison. Ils le conduisirent aussitôt auprès du saint dans la prison. Le saint, le voyant dans une grande crise à cause de la forte fièvre qui ne lui permettait pas d'ouvrir la bouche ni les yeux, pleura amèrement et à haute

* A fol. 106^v * Ճաշեաց առ նա երկոյս անգամ եւ ամենեւին ոչ ետ պատասխանի : Եւ եղևալ զձեռն ի վերայ զլիսցն ասաց զառփրական արգիւն Տիմոթայ, եւ Նաջմամայն Ննչեաց, զի եր նա ասարս բռնն եւ Տիմոթայ որ ոչ եր Ննչեալ յորմ, հետ, Տիմոթայցան : Եւ ապաքէն արքեպիսկոպոսն զԳրիգորիտա, եւ ծառայքն անկանկին յատ նորա, եւ նա ոչ զարարէր յարգելեաց :

Եւ յորմամ յարեցաւ ընով Մարկիմոսա զարթնցեալ եւ յարեաւ ի մահճացն աղջեալ, եւ տեսեալ զերանելին Գրիգորիտա ծանեաւ, եւ երթեալ անկաւ յատ նորա եւ համբարէր, եւ զահմարալ փառասորէր զԿատարած : Եւ զարմանը կալան զարհիւպիսկոպոսնա, որ այնպէս ի միտմ ժամաւ կանգնեաց զմերձ ի մահ Տիմոթայն եւ որչափ խնդացին՝ այնչափ արամեցան, զի յայնպիսի ժահահատ եւ խաւարացին բանդն կտարանոր արգելեալ եր :

Ըսէ յնտաւ երանելին Գրիգորիտա . ճրպէս փտն անարժան եւ մեղաւոր զառաարտերոյս աշխատեցարար այնչափ ծանապարհ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք : Բաւական եր ինձ զառաարտանն հալեար տեսաւ մերոյ Հռոմայ հալապետիս, եթէ արգարացաւ ցանէր եւ եթէ, զառաարտութիւն :

* A fol. 106^v b.

Պատասխանի ետան նմա եւ ասեն . * Լիցի եւ մեղ զառաարտարութիւն ընդ բեղ

14 ընդ ծով եւ ընդ ցամաք om. B 16 Պատասխանի ետան . . . ոչ կամեցաւ, ասէ] Եւ նորա խոտանային փաթով ասալ հանել զնա ի բանդէն, եւ վրէժ տանալ ի չարախօսաց նորա : Իսկ նա ասէ . Ոչ արգէս B.

* A fol. 106^v a. * eria trois fois, sans obtenir de réponse. Il posa la main sur sa tête et récita les prières ordinaires des malades; le malade s'endormit aussitôt, car il y avait vingt-cinq jours qu'il n'avait point dormi, depuis qu'il était tombé malade. Les archevêques implorèrent Grégoire, et les serviteurs tombèrent à ses pieds, mais lui ne cessa de prier.

Lorsque Marcien se fut rassasié de sommeil, il se réveilla, se leva de la couchette, guéri, et, regardant le bienheureux Grégoire, il le reconnut; il se jeta alors à ses pieds et les baisa, tout en rendant gloire à Dieu. Les archevêques furent saisis de stupeur en voyant comment Grégoire avait relevé en une heure le malade près de la mort; mais de même qu'ils s'étaient réjouis, ils s'attristèrent de voir Grégoire dans les chaînes, enfermé dans une prison si infecte et si obscure.

Le bienheureux Grégoire leur dit : « Pourquoi vous êtes-vous donné tant de peines en faisant un si long voyage par mer et par terre pour un condamné indigne et pécheur? Le jugement de notre maître spirituel, le patriarche de Rome, m'aurait suffi, soit qu'il m'eût innocenté soit qu'il m'eût condamné. »

* A fol. 106^v b.

Ils lui répondirent et dirent : « Père saint, puissions-nous être condamnés

յաւուր պատաստանի ահեղի, հայր սուրբ : Եւ հարցանէին . Քանի ժամանակ է զի արդեւար ի զմեզսկ բանկիս : Եւ նա ասէ . Երկու ամբ են եւ ամիսք չորս : Եւ նորա յօժ մեղադրեցին հայրապետին, զի աչնչափ ժամանակս անտես արար զնա : Եւ կամէին հանել զնա ի բանդէն, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ . Նոյն քննեցէք, պամենայն եղեալ զործս վասն իմ եւ Աստուած զձեմարիտն յայտնեցէ, զի նորա մկաչն է վրէժխնայրութիւն :

Եւ նոցա ողջունեալ զնա գնացին աւ հայրապետն, եւ պատմեցին նմա զամենայն, եւ զբանչելիսն զոր արար, եւ վասն չարաչար արդեւանաց բանկին : Եւ յորժամ լուաւ հայրապետն աչքազունեցան երեսք իւր ի բազում ամօթոյն :

Եւ ի նմին աւուր հասին յԱկրականպաղոց քաղաքէն, բահանայք եւ կրօնաւորք եւ իշխանք, եւ ալ բազում ժողովուրդք վասն եպիսկոպոսին իւրեանց, եւ Քարիտոն զկնի : Ասեն արհիւսկիսկոպոստունքն յհայրապետն . Հրամայես ժողովել ամենայն եպիսկոպոսաց որք հանդիպեցան այժմ ի քաղաքիս եւ մեր ընդ նոսա, եւ առաջի բո լիցի քննութիւն : Եւ հրամայեաց եւ ժողովեցան ի միում աւուր ի գաւիթս * եկեղեցւոյն * A fol. 107
1° a.

6-8 աւ հայրապետն ... բազում ամօթոյն օռն. B || 10 Քարիտոն] հայր իւր զկնի բերէին զկինն չարախօս ընդ իւրեանս եւ զկարիտոս եւ զԿրիսկենկիտս *add.* B || 14 Պողիտոսի] Պողոսի B.

avec toi au jour du redoutable jugement! » Puis ils lui demandèrent : « Combien y a-t-il de temps que tu es enfermé dans cette épouvantable prison? » Il leur répondit : « Il y a deux ans et quatre mois. » Alors ils blâmèrent hautement le patriarche de l'avoir abandonné si longtemps. Ils voulaient même le faire sortir de la prison; mais il s'y refusa et dit : « Examinez d'abord tout ce qui concerne mon cas, et Dieu révélera la vérité, car à lui seul appartient la vengeance. »

Ils le saluèrent et se rendirent auprès du patriarche, lui parlèrent de tout, du miracle que Grégoire avait opéré et de sa cruelle détention dans la prison. A les entendre parler, les traits du patriarche devinrent livides par la grande honte.

Le même jour, arrivèrent de la ville d'Agriente des prêtres, des religieux, des notables et beaucoup d'autres habitants venus au sujet de leur évêque; et Chariton se trouvait avec eux. Les archevêques dirent au patriarche : « Ordonne à tous les évêques se trouvant dans cette ville de se réunir en même temps que nous, et que le jugement ait lieu en ta présence. » Le patriarche donna des ordres et tous se réunirent, au jour fixé, dans le vestibule de * l'église de saint Hippolyte (*Politos*). Lorsqu'ils furent * A fol. 107
1° a.

յիստն եւ երկը, եւ արքեպիսկոպոստներն եւ սարգիստն Մարկիանոս, եւ ալ անիկա
ժողովարդը ի բարբաբն : Բձին եւ զամենայն չարախօսքն որք էին հարկսր եւ տասն,
տարան եւ զերանկրն Գրկարխոս ի բանդէն եւ ամենեւեան բացին :

Բա՛հ հապրապեան . Զինչ չարախօսութիւն անիր, զեպիսկոպոստ, ձերայ : Եւ նորա
տանն . Կարպ, զգա ընդ կնոջ յանկոյնի խրամ : Բա՛հ հապրապեան . Կար, ինքնին 5
տեսեր զգա, եկի, կինն պատմեաց ձեզ : Եւ նորա տանն . Մտար, առ զա ըստ սովորա-
թեան ձերամ սող, ողջոյն եւ երկկրպոյտանէլ, եւ զտար, զգա ընդ կնոջն յանկոյնի
խրամ ի բան : Եւ կինն խտատիանեցաւ ձեզ առաջի գատաւորին եւ ամենայն ժող-
վրդեանս աշածիկ : Եւ վասն չարաչար ձեզացն ոչտահարեցաւ կինն, եւ ձինչեւ ցոյցար
ձոյլ ի զիւէն : Եւ հրամայեցին եւ զնա ածել : 10

Բանն անորէնքն . հարցցիր, եւ ընդ չարապորձ եպիսկոպոստ որ եկի, կոծի եւ եկի;
ոչ՝ տատացէ, զճշմարտան : Եւ նա հաջեցեալ ի նոսա տա՛ւ . Յարեան ի վերայ ի՞մ վիպք
չարեաց՝ եւ զոր ոչն զիւէի հարցանէին ցիս, եւ վախարէն սիրայ իմոյ ճառնէին զիս :
* A fol. 107
1re B. Բացց ով եկարար, Բատուած արտացէ գատաւտան ընդ իս եւ ընդ ձեզ : Եւ ձինչպեւ
նա զոյցա տա՛ւր, վերացաւ կինն ի զիւէ, եւ զարկաւ զկանի, եւ սկսաւ փրկիրալ եւ 15

2 տանն] յիստն B — 4 ունիր] տա՛ւր B — 13 եւ վախարէն սիրայ իմոյ ճառնէին զիս om. B
15 վերացաւ կինն ի զիւէ] շարժեալ կինն ի զիւոյն B.

archevêques, le spathaire Marcien et un nombre infini de gens de la ville. On fit venir tous les calomnieurs, au nombre de cent dix; on amena de la prison le bienheureux Grégoire, et tous se mirent à verser des larmes.

Le patriarche demanda : « Quelle accusation avez-vous contre votre évêque? » Ils lui répondirent : « Nous l'avons saisi en compagnie d'une femme dans son lit. » Le patriarche dit : « Vous l'avez vu vous-mêmes, ou bien c'est la femme qui vous l'a raconté? » Ils répondirent : « Nous sommes entrés chez lui selon notre habitude pour le saluer et nous prosterner devant lui, et nous l'avons trouvé avec la femme qui dormait dans le lit. La femme même nous l'a avoué en présence du juge et de toute cette foule. La femme fut, à cause de cet énorme péché, possédée du démon et jusqu'aujourd'hui elle est agitée violemment par le démon. » On ordonna de la faire venir également.

Les impies dirent : « Interrogez aussi l'évêque malfaitteur pour qu'il dise la vérité, qu'il le veuille ou non. » (Grégoire), les regardant, dit : « Des témoins impies ont surgi contre moi et me demandèrent ce que je ne savais pas, ils m'ont
* A fol. 107
1re B. trahi en échange de mon amour¹. Cependant, ô frères, Dieu jugera* entre vous et moi. » Pendant qu'il disait cela, la femme, soulevée par le démon, fut

Թառալել առ ռոս սրբոյն Գրիգորի: Եւ նորա զաչսն եւ զձեռսն յերկինս համբարձեալ,
եւ լարագին պապատանօք աղաչեաց Վատուած. եւ սաէ յկինն. Վասն սրբոյ առա-
քելոյն եւ վասն ժողովեալ քահանայապետիցս Աստուծոյ, չար զեւ ել ի ստեղծութեանս
Աստուծոյ, զի ամբողջ մօտք պատմեցէ վասն իմ զճշմարիտն: Եւ առժամայն լիկեաց
5 զեւն զկինն եւ ել ի նմանէ եւ անկառ որպէս մեռեալ: Եւ կալեալ զձեռանէն չարոյց
զնա:

Եւ հարցին յնա. Զինչ անուն է քո: Եւ նա սաէ. Եւոլիս կոչիմ: Ասեմ յնա
եպիսկոպոսքն. Ճանաչես զեպիսկոպոս քաղաքին քո: Եւ նա սաէ. Այո, բազում
անգամ ողորմութիւն առի ի ձեռանէ նորա յորժամ պարգեւէր տուրս աղքատաց:

10 Եւ նորա սսեմ. Ասա մեզ զճշմարիտն. ննջեաց ընդ քեզ ի մեղս: Եւ կինն մեծաւ
հառաչմամբ եւ արտասուօք աղապակեաց ի խորոյ սրտէ իւրմէ եւ սաէ. Կեանքն է
Տէր Աստուած, որ ոչ զիւսմ ոչցրպիսի գործովք զնա. այլ Սարկնոս քահանայ եւ
Կրիսկենկոս տարկաւորն խաբեցին զիս կաշաւօք, եւ ետուն ինձ ցոնձ, եւ տարեալ
արկին՝ զիս ի վիշերի զապտ ի սենեակ անկր, եւ անիրաւ զրպարտեցին զարդար զաչսս * A fol. 107
15 զաչս. զոր հատուցէ նոցա Տէր Աստուած, եւ խնայեցէ ի նոցանէ զմեզս անձին
իմոյ, քանզի երկու ամ եւ կէս տանջիմ ի վիւսաց: V° a.

10 ննջեաց ընդ քեզ ի մեղս] Ստոյգ իցէ զարմն ուր պատմի ընդ քեզ եւ ընդ եպիսկոպոսն B
|| 14 արկին] արգելին B || 16 եւ կէս] եւ վեց ամիս B.

jetée contre terre; elle se mit à écumer et à rouler aux pieds de saint Grégoire. Celui-ci, élevant les yeux et les mains au ciel, pria Dieu avec larmes et supplications, et dit à la femme: « Par les saints apôtres et par les pontifes de Dieu convoqués ici, méchant démon, sors de cette créature de Dieu, pour qu'en parfait esprit elle dise la vérité à mon sujet. » Aussitôt le démon agita avec violence la femme et la quitta; elle tomba comme morte. Grégoire la prit par la main et la releva.

On lui demanda: « Quel est ton nom? » Elle répondit: « Je m'appelle Évodia. » Les évêques lui dirent: « Reconnais-tu l'évêque de ta ville? » Elle répondit: « Oui; j'ai reçu bien des fois la charité de ses mains, lorsqu'il distribuait des aumônes aux pauvres. »

Ils lui demandèrent: « Dis-nous la vérité: a-t-il couché avec toi pour commettre des péchés? » La femme s'écria du fond de son cœur avec de grands gémissements et des larmes, et dit: « Vive le Seigneur Dieu, je ne lui reconnais point de telles actions; mais le prêtre Sabinus et le diacre Crescent m'ont trompée par des dons, ils m'ont rendis de l'argent et, m'ayant emmenée, m'introduisirent * secrètement pendant la nuit dans la chambre, * A fol. 107
puis ont injustement calomnié cet homme juste. Que le Seigneur Dieu leur rende ce qu'ils ont fait et exige d'eux les peines de ma personne, car voici
deux ans et demi que je suis torturée par les démons. » V° a.

Եւ հայեցեալ չեղիտարաւանսն Եանս զԴրիգորիոս եւ ծանեալ, եւ ընկեցեալ հասաչմամբ եւ զիրկս արկեալ զտալցն եւ առ. ։ Սկսեալ ինչ ծառայ Աստուծոյ, եւ թող ինչ զչարիան զոր արարի ընդ ընդ ի հետքն աստանայի եւ անարկեացն ։ Աչ թողից զոսս ըս եւ ոչ կանգնեցայց՝ ձինչեւ զիտայիս ի թշուառականս ։

Եւս, յիս երանելին. Այ կին զոս ոչ եթի, իմ է, թաղալ զմեզս, բայց միայն մարդա- 5 սիրին Աստուծոյ, որ զիտայն է, զտգանեաց մարդկան ։ Եւ կարս գձեւանին յարաջ զիս ։ Ահ մեծ կարս զամենայն ժողովարքն եւ առկին. Սրհնեալ է Տէր Աստուած մեր որ յայանեաց մեզ աշտար զայտալիս ոյր արդարացեալ ։

Հրամայեցին եւ զամենայն չարախարն կարան, եւ հասին ի վերայ նոցա վճիռ զի զկարգաւորան ըստ կանանայն պատմեցին, եւ զաշխարհականան ըստ օրինայն 10 զատեցին, որպէս Հրամայեաց նոցա թաղարն եւ պատարարքն ։ Եւ սկսան արգ- զակել՝ արտասուօր. Մեկուր, անարկեցար, չանցեար արդար ծառայից Աստուծոյ ։ Էին աշխարհականքն աթառն, եւ նայեցեալ ի Դրիգորիոս՝ զաշէին առ հասարակ. Սկսեալ մեզ ծառայ Աստուծոյ եւ մի հաստգաներ չար ընդ չարի ։ Եւ ոյլ ոյրմա- 15 զին պաղատանօր մայիլին ։

* A fol. 107
v° b.

1 զԴրիգորիոս] զերանելին Դրիգոր B 3 աստանայի եւ om. B || 7 մեծ] եւ երկիւզ add. B 11 հրամայեաց] պատարարեաց B 13 աթառն] եւ կարգաւորքն երեսուն add. B.

Elle regarda les évêques, vit Grégoire et le reconnut; elle accourut vers lui, et avec des sanglots elle entoura de ses bras ses pieds et dit : « Aie pitié de moi, serviteur de Dieu; pardonne-moi le mal que je t'ai fait par la ruse du démon et des impies. Je ne quitterai tes pieds et je ne me relèverai que lorsque tu auras eu pitié de moi, malheureuse. »

Le bienheureux lui dit : « O femme! ce n'est pas à moi de pardonner les péchés, mais à Dieu seul qui aime les hommes et qui connaît les secrets des hommes. » Il lui prit la main et la releva. Une grande peur saisit toutes les personnes de l'assistance, qui dirent : « Béni soit le Seigneur notre Dieu, qui nous a révélé aujourd'hui l'innocence d'un tel homme. »

Ils ordonnèrent ensuite d'arrêter tous les calomnieurs et donnèrent la sentence que les ecclésiastiques seraient punis selon les canons, et que les laïques seraient jugés d'après la loi, ainsi que l'empereur et le patriarche l'avaient ordonné. Les calomnieurs * se mirent à crier avec larmes : « Nous avons péché, nous avons commis une iniquité, un méfait envers le juste serviteur de Dieu. » Les laïques étaient quatre-vingts et, regardant Grégoire, ils s'écrièrent ensemble : « Aie pitié de nous, serviteur de Dieu, et ne nous rends point le mal pour le mal. » Ils lui adressèrent encore d'autres supplications apitoyantes.

* A fol. 107
v° b.

Եւ տեսեալ զնոսա սուրբն Գրիգորիոս չաջնալիս նեղութիւնս, բազմէր զերես իւր, եւ երթեալ արտասուօր անկանէր յոտս հալածապետին եւ արհիւակիտպասցն, եւ աղաչէր զնոսա եւ ասէր. Մի հատուցանէր զոցա չար ինչ վասն իմ մեղաւորիս, զի Տեսան Աստուծոյ միայնոյ է վրէժնորութիւն :

5 Եւ յանկարծակի շնչեաց հոգմ, եւ անկաւ ի վերայ նոցա խաւարալին մէջ, եւ ծածկեաց զնոսա ամպ աղջամղջին, եւ կարծեցին ելիւ եկուլ զնոսա երկիր, եւ ազատուիլէին. Տէր ողորմեան, զբազում ժամս : Եւ ապա վերացաւ ամպն, եւ սրտատեցաւ մէջն, եւ երեւեցան իշուառականացն երեսքն միակողմանի սևեր որպէս Եթովպացւոյ : Իսկ Սարկինոսի եւ Կրիակինոսի՝ ոչ միայն կէս երեսացն խրեանց սևեր եղեն ալ եւ 10 բերանք նոցա բացան, եւ ներքին շրթներն մինչեւ ի կրափան կախեցան որ ամենեւին խօսել ոչ կարէին :

Եւ ի լինել աստուածաստատ բարկութեանն՝ չահողին երկեղէն * ամենայն ժողո- * A fol. 108
վորդն ազատակեցին եւ ասեն. Այժմ ծանեար զի փրկեաց Տէր զօճեալ իւր, մեծ է 1° a.
Աստուած մեր եւ անբաւ է զօրութիւն նորս :

2 անկանէր] անկաւ B || 3 զնոսա եւ ասէր om. B || 5-8 եւ յանկարծակի . . . եթովպացւոյ] եւ յանկարծակի եհոս ի վերայ չարախօսացն աստուածաստատ բարկութիւն, եւ խաղկեցան ամենեքեան ահագին արհաւիրօր, եւ ստուերը մահաւ անկան զնորօր, եւ երեւեցան երեսք նոցա սեւացեալ որպէս ծուխ : B || 9 կէս երեսացն խրեանց սևեր եղեն] սեւացան երեսք B || 10 ներքին om. B — ամենեւին om. B || 12 եւ ի լինել աստուածաստատ . . . առաջի զղանեալսն om. B.

Saint Grégoire, les voyant dans un tel état de peine, frappa son visage et vint se jeter avec larmes aux pieds du patriarche et des archevêques, les pria et dit : « Ne leur rendez point le mal pour le mal à cause de moi pécheur, car la vengeance appartient au seul Seigneur Dieu. »

Tout à coup le vent souffla, un brouillard obscur descendit sur eux, un nuage sombre les enveloppa et ils crurent que la terre les avait engloutis. Ils crièrent pendant de longues heures : « Seigneur, aie pitié de nous. » Enfin, le nuage s'éleva, le brouillard se dispersa et les visages des malheureux apparurent noirs, comme celui des Éthiopiens, d'un côté seulement. Quant à Sabinus et à Crescent, non seulement la moitié de leur visage était devenue noire, mais encore leur bouche était restée bée, leurs lèvres inférieures s'étaient rabattues jusqu'au menton et ils ne pouvaient plus parler.

A cette colère effrayante de Dieu, toutes les personnes présentes, * saisies * A fol. 108
de grande frayeur, crièrent : « Nous reconnaissons maintenant que le Seigneur 1° a.
a sauvé son oint¹ ; grand est notre Dieu et sa puissance est immense. »

Եւ երբեք առ հասարակ հաջրապետան եւ եպիսկոպոստներն անկանելին յառա
պրպչն Դրկարկաւի եւ ասելին. Օրհնեան զձեզ հայր տարբ, զի յառաքա յաջմիկ զա
միայն երեսեցար ձշակ համբերութեան : Կոչեպէս եւ նա անկեալ յառ նոցա ասէ.
Թողալին շնորհեցեր ինձ մեղաւորիս, բանդի եւ արդն եմ եւ նախատինք մարդկան.
ժանաւանդ զար. աղօթեցեր վասն իմ, եւ յարացեալ համբարեցին եւ զարձեալ 5
նստան :

Եւ ամին ասալիս զգանեալան եւ ասէ ցնտա հաջրապետան. յատարա ամենաթշա
տար, ահա եկերար նմանողը հօրն ձերում աստանալիս որ բարբաբեաց զձեզ յան
րէն զործն : Այլմ հրամայեմք ձեզ լինել ծառայք յաջմհեան, զար եւ արդիք ձեր եւ
արդիք որդաց ձերաց, յազգե, մինչեւ յազգ՝ որք իցեն աչքմ նշանաւ զոր եցալց Լատաւած 10
յերեալ ձեր՝ Ակրականդացոց եպիսկոպոստարանին : Եւ ամենայն եպիսկոպոս որ ձեռ
նադրէ աչքմ նշանաւ ըստանալ կամ տարկաւալ կամ ալ ինչ կարգաւոր՝ նդովեալ
եկելի ի արաց ասարեկոցն եւ ի արաց հաջրապետացն : Եւ ասացին ամենեքեան.
Նդովեալ լեցի :

Եւ ասին ցաւրին Դրկարկաւ. հրամայեան վասն նոցա որ ինչ եւ կամք ըս իցեն : Եւ 15
նա յանձն արար ցնտա յապկերեցն իւր եւ ի նախատարկաւան, եւ զալ իշխանոն

10 որք իցեն . . . յերեալ ձեր om. B || 12 աչքմ նշանաւ] ի ասնէ աչաի B.

Le patriarche et les évêques vinrent tous ensemble se jeter aux pieds de Grégoire et dirent : « Bénis-nous, père saint, car en ces jours toi seul as paru le cultivateur de la patience. » Grégoire également se jeta à leurs pieds et dit : « Pardonnez-moi, à moi pécheur, car je suis un ver et l'opprobre des hommes¹; priez pour moi-même. » Ils se relevèrent, se donnèrent le baiser et s'assirent de nouveau.

On introduisit ceux qu'on avait fouettés, et le patriarche leur dit : « Écoutez, gens très malheureux, voici que vous êtes devenus semblables à votre père le démon, qui vous a incités à cet acte inique. Et maintenant nous vous ordonnons de devenir, vous, vos fils et les fils de vos fils de génération en génération, vous qui porterez cette marque que Dieu a imprimée sur votre visage, les serviteurs de l'évêché d'Agriente. Tout évêque qui ordonnera prêtre ou diacre ou de tout autre ordre quiconque 20
porte cette marque, sera * anathématisé par les saints apôtres et les saints patriarches. » Tous répondirent : « Qu'il soit anathématisé. »

On dit ensuite à saint Grégoire : « Ordonne pour eux ce que ta volonté désire. » Il les recommanda à son archiprêtre et à son archidiaque et

և առէ. Տարալք զլոսա ի բաղարն մեր զի կացցեն ի տունս իւրեանց մինչև մեր հրամանաւն Աստուծոյ եկեացուք :

Իսկ կինն սրունիկ ալ ոչ զարձաւ ի բաղարն, ալ եմուտ ի վանս և կրօնաւորեցաւ և քսան և երկու ամ կացեալ մեծաւ ապաշխարութեամբ հանգեաւ :

5 Եւ հրամայեցին սրբոյն Գրիգորի մատուցանել զաստուածային խորհուրդ պատարազին, և տեսին ամենեւեան զգործիւն սուրբ Հոգւոյն շուրջ զսեպանոյն և զանձամբ նորա : Եւ առեալ կայծակունս ի վիլոն իւր էարկ խունկ ընդ ամենայն եկեղեցին և ժողովրդեանն, և վիլոնն ամենեւին ոչ ալբեցաւ, ընդ որ առաւելապէս զարմացան և ետուն փառս Աստուծոյ :

10 Եւ յետ սակաւ աւուրց հրաժարեցին ի հալստակաւն՝ Գրիգորիոս և եպիսկոպոսունքն և Մարկիանոս սպաթարն, նորին թղթոյն զնային ի Կոստանդինուպօլս :

Եւ հրամայեաց թագաւորն Յուստիանոս նախ մտանել առ նա արհիեպիսկոպոսոյն և Մարկիանոսի, և մտեալ երկիրապազին, * և ետուն զթուղթ հալստակաւն, և ընթերցան. պատմեցին և նորա զամենայն եղեալ սրանչելիսն և յոյժ զարհուրեցաւ :

* A fol. 108
v° a.

15 Եւ հրամայեաց և տարան զսուրբն Գրիգորիոս առաջն : Մտեալ խոնարհութեամբ երկրպագեաց երկիցս անդամ. և թագաւորն յարուցեալ չաթուոյն՝ զիրկս

7-9 Եւ առեալ կայծակունս ... զարմացան *om.* B || 12 Յուստիանոս *om.* B || 16 երկիցս անդամ *om.* B.

à d'autres notables et dit : « Emmenez-les à notre ville et qu'ils restent chez eux jusqu'à notre arrivée par ordre de Dieu. »

Quant à la femme prostituée, elle ne retourna plus à la ville, mais se retira dans un couvent, se fit religieuse, vécut vingt-deux ans dans une grande pénitence et reposa ensuite.

On ordonna ensuite à saint Grégoire d'offrir le divin mystère du sacrifice et tous furent témoins de la puissance du Saint-Esprit tout autour de l'autel et sur sa personne. (Grégoire) prit des braises ardentes dans son manteau, encensa toute l'église et l'assistance, et le manteau ne brûla point; on fut grandement édifié de ce fait et l'on rendit gloire à Dieu.

Quelques jours après, Grégoire, les évêques et le spathaire Marcien prirent congé du patriarche et, chargés d'une lettre de sa part, se rendirent à Constantinople.

L'empereur Justinien (*Ioustianos*) ordonna d'introduire d'abord en sa présence les archevêques et Marcien. Ceux-ci, étant entrés, * se prosternèrent et lui présentèrent la lettre du patriarche, dont ils donnèrent lecture; ensuite ils lui rendirent compte de tous les miracles opérés. Il en fut fortement frappé.

* A fol. 108
v° a.

Il ordonna d'introduire ensuite saint Grégoire, qui, aussitôt entré, se prosterna humblement par trois fois. L'empereur se leva de son trône, l'entoura

արկեալ արաջն Գրիգորի, համբարեաց պերանն եւ գոչան եւ սոս, Բարի եկիր սուրբ Գրիգոր, երկրորդ արանչեբարործ, երանի է բեզ եւ երանի է չիշատակ բո : Նոյնպէս գնացին եւ առ պատրիարքն, եւ յարմամ լուսո՝ յայտ փառաւորեաց պերանեկն Գրիգորիս, եւ իրբն զմի ի հրեշտակեաց բնդաներ զնա :

Եւ արարեալ անդ սուրս ինչ՝ հրամարեաց ի թողութիւն եւ ի պատրիարքէն, 5 սուեալ նմա անաթն եկեղեցւոյն սակեկեա եւ արծաթեկեա եւ զլուսա պատարալի եւ բազում գանձս զի շինեացէ ի բազարին խրամ ալ եկեղեցի, եւ փոխեացէ զեպիսկոպոսարանն անդ :

Եւ մտեալ ի նա գնաց խաղաղութեամբ ի Սիկիլիս : Եւ եկն բնդ սուաջ մոմեկե- 10 նոր, ամենայն ժողովարբն եւ տարան զնա ի բազարն եւ արախտաթին մեծ եղև ջա- մենայն գաւառն եւ ի բազարս կզգոյն : Եւ զվարնջաց կարճանեալ տաճար կացն շինեաց եկեղեցի յանան սուրբ՝ տաբեկոյն Պետրոսի եւ Պողոսի եւ անդ փոխեաց զեպիսկոպոսարանն :

* A fol. 108
v^o b.

Իսկ նշանն որ եղև յերեսս եւ ի շրթանս չարսխտացն չազէն նոցա ոչ ջնջեցաւ, եւ են մինչև զայսօր, եւ են ծառայք եպիսկոպոսարանին : 15

Եւ երանեկն Գրիգորիս բարի ճգնութեամբ կացեալ՝ փոխեցաւ առ Պրիստոս պաշտաւ երեսօր :

14-15 Իսկ նշանն . . . եպիսկոպոսարանին om. B.

de ses bras, lui baisa la bouche et les yeux et lui dit : « Sois le bienvenu, saint Grégoire, second thaumaturge; tu es heureux et ta mémoire est heureuse. » Ils se rendirent également auprès du patriarche qui, après les avoir entendus, glorifia hautement le bienheureux Grégoire et l'accueillit comme un ange.

(Grégoire) resta encore quelques jours en cette ville, puis prit congé de l'empereur et du patriarche, qui lui remirent des vases d'or et d'argent pour l'église, des parements pour le sacrifice, et une forte somme d'argent pour qu'il construisit une autre église dans sa ville et y transférât son évêché.

(Grégoire) s'embarqua et arriva en paix en Sicile. Toute la population se porta au-devant de lui avec des cierges allumés et le conduisit à la ville; ce fut une grande joie dans toute la contrée et dans toutes les villes de l'île. Il édifia, sur l'ancien temple des idoles en ruines, une église

* A fol. 108 au nom * des apôtres Pierre et Paul et y transféra l'évêché.

v^o b.

Quant à la marque qui s'était imprimée sur le visage et les lèvres des calomnieurs, elle ne disparut plus de leurs générations; elle existe encore jusqu'aujourd'hui, et ces hommes sont encore les serviteurs de l'évêché.

Le bienheureux Grégoire, après avoir vécu de bon ascétisme, s'en alla auprès du Christ avec un visage resplendissant.

Տրէի ժԶ եւ նոյեմբերի ԵԿ : Տան է սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետին :

Սուրբ մեծ եւ սուաբինի հայրապետն Կղեմէս՝ Հռոմայցի էր ազգաւ, եւ ուսեալ յոյժ զգրութիւն հեղինակեալ տառարին հանձարոյն : Եւ ի նաւակոծութենէ վերծեալ հանդիպեցաւ Պետրոսի սուաբելոյն, եւ ի նմանէ ընկալաւ զճշմարիտ աստուածակրօնութեան բարոյութիւնն : Եւ եղև բարոյլ եւ աշակերտ աւետարանին Քրիստոսի եւ զրոյ հրամանադրութեան կանոնայ սրբոյ սուաբելոյն : Եւ ձեռնադրեցաւ ի սրբոյն Պետրոսէ փոխանակ իւր յաթոռն Հռոմայ :

Եւ բարոյէր յայտնադէս զՔրիստոս, եւ կալան զնա եւ կացուցին * առաջի * Գոմեախանոսի կռապաշտ արքայի եւ խստադատեցաւ զՔրիստոսի աստուածութիւնն : Եւ հրամայեաց եւ բերանօք տանջեցին վերանելին յոյժ, եւ արկին զնա ի նաւ եւ տարան յայնկոյս Պոնտոսի, եւ կապեցին ի պարանոցն վէժ մեծ յոյժ եւ ընկեցին ի ծով : Եւ հրամանաւ Աստուծոյ անկաւ ծարձինն ի ներքոյ վիժի մեծի որ էր իրբև կամար եւ պահեցաւ ամբողջ մինչև ի ժամանակս բրիտանիէութեան, եւ ապա երեւեցաւ Լալիսկոսոսի տեղւոյն այնմիկ : Եւ յորժամ զնային ի ծովեզրն, դարձաւ ջուրն յետս եւ

1 Տան] Վկայութիւն B — Կղեմայ] սրանչեազործ add. B || 2 Սուրբ ... ազգաւ] Սուրբ եւ մեծն Կղեմէս Հռոմայցի ազգաւ B — ուսեալ էր add. B || 5 բարոյլ] բարոյս B || 6 սրբոյ] սուրբ B || 11 ծով] եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս add. B || 12 Եւ հրամանաւ ... աւ Քրիստոս om. B.

16 TRÉ, 24 Novembre.

Fête de saint Clément, patriarche de Rome.

Le grand saint et vertueux patriarche Clément était romain d'origine et très versé dans la littérature profane hellénique. Après avoir échappé à un naufrage, il s'était rencontré avec l'apôtre Pierre et avait reçu de lui la prédication de la vraie science de Dieu. Il devint le prédicateur et le disciple de l'évangile du Christ, et l'écrivain des ordres et des canons des saints apôtres. Il fut sacré par saint Pierre pour le remplacer sur le siège de Rome.

Comme il prêchait ouvertement le Christ, on le saisit et on le mit en présence * de l'empereur idolâtre Domitien; il confessa la divinité du Christ. * L'empereur ordonna de torturer cruellement le bienheureux avec des griffes; ensuite on l'embarqua sur un navire et on le conduisit au delà du Pont(-Euxin), on lui attacha une énorme pierre au cou et on le jeta à la mer. Cependant par ordre de Dieu le corps tomba sous une grande roche qui formait comme une voûte et il y fut conservé intact jusqu'aux jours du christianisme, à laquelle époque il se révéla à l'évêque de la localité.

եղև ցածար ծինչև ցվեմն : Եւ երթեալ եղիւրպատին եղև ցածրմինն անարատ ի ներքոյ վիմին եւ ծածկեաց ի տեղւոյն յայնմիկ ըստ հրամանի սրբոյն : Եւ իրեւ ել եղիւրպատն եւ սրբ ընդ նմա մօլն, զնայր ջարն զինի նոյա ծինչև ի տեղի խոր, եւ դարձեալ ծածկեցա վեմն : Եւ յամենայն տարւոյ ոչն սրանչեկերն վնին եօինն աւարբ յառաջ բան զվշատակ Կղեմայ՝ յնա դասնայ մօլն եւ բացալ տապանն, եւ ցածարա մասնեն բարսմ ժողովարդր, եւ եօինն որ յնա տնին ոչ դասնայ :

Սրանչեկեր զոր յնայ եղև : Ի միտմ տարւոյ յարմամ ցածարեցա մօլն եւ մօլն * Ըստ ¹⁰⁹ ժողովարդր աւ տարն յոխան, եւ յնա հեղատանն աւար ելին ամենեկեան * ըստ ¹⁰⁹ տօլրաթեանն, մնաց պատանի մի յանկխն վիմին, եւ երեւալ մօլն ծածկեաց զցածարն, եւ ի մօլկերն խնդրեցին ծնօրն զպատանին, կարմէին իմ, զինի նոյա ել : Եւ յարմամ ոչ զօլն սրայլն զնա յայմ տեղով ելմ, . Ի ջարն խնդրեցա : Եւ յամենայն շարաթ աւար տայլն չեկեղեղին վանն հօրոյ նորա վշատակի՝ նշխար եւ բաժակ եւ ձեթ, եւ բաշանայն վշատակէր զնա ընդ ալլ մեռեալսն : Եւ յարմամ մերձեցաւ տնն, եւ ջարն դարձաւ անդրէն, զնայլն ժողովարդրն ըստ տօլրաթեանն խնկովր եւ մամեղնօր :

Lorsqu'on arriva au rivage, l'eau reflua en arrière et livra passage à sec jusqu'à la roche. L'évêque s'y rendit, retrouva le corps intact sous la roche, et l'inhuma à la même place, selon l'ordre du saint. A mesure que l'évêque et ceux qui l'accompagnaient se retirèrent, l'eau les suivit jusqu'à sa limite et de nouveau la roche fut recouverte. Chaque année ce même miracle a lieu sept jours avant la commémoration de Clément, la mer se retire, le tombeau se découvre et nombre de gens y pénètrent; sept jours après la fête, (la mer) ne se retire plus.

Voici les miracles qui eurent lieu dans la suite. Une année, que la mer était devenue à sec et que la foule s'était rendue en pèlerinage auprès du saint, le quinzième jour, lorsqu'ils furent partis * selon l'usage, un jeune garçon resta dans un coin de la roche, et la mer revenue recouvrit l'emplacement resté à sec; les parents cherchèrent l'enfant sur le rivage, le croyant sorti derrière eux, et, ne le retrouvant plus, ils le pleurèrent beaucoup en disant : « Il s'est noyé dans les eaux. » Chaque samedi, ils offrirent à l'église pour la mémoire de son âme des hosties, du vin et de l'huile, et le prêtre le commémorait avec les autres défunts. Lorsque la fête approcha et que l'eau se retira de nouveau, les habitants, selon leur coutume, se rendirent avec de l'encens et des cierges auprès du saint; les parents

* A fol. 109
r° b.

առ սուրբն. չոգան եւ ծնողքն մտնեանն եւ յուզէին ի ցամաքեալ տեղիսն ծովուն, թերեւս գտցեն զմեռեալ մարմին զառակին իւրեանց, եւ ոչ գտին :

Եւ յորժամ զնային ի տապանն՝ տեսին զորդին իւրեանց կենդանի նստեալ առ տապանի սրբոյն Կղեմայ, եւ զարհուրեալք զարմանային եպիսկոպոսն եւ ժողովուրդքն, 5 հարցանէին զպատանին թէ. Որպէս ապրեցար ի ծովէս : Եւ նա ստէ. Ի կամարս յորում տապանս է ջուր ոչ եմուտ, եւ էր լոյս եւ խաւար ոչ լինէր, եւ յամենայն շաբաթ տալր ինձ աչր մի նշխար եւ ձէթ եւ զինի, եւ յաղնալի եւ մինչեւ նոյն ժամ շաբաթուն ոչ բաղցնուի : Եւ մեծապէս փառս ետուն Աստուծոյ * որ առնէ սրանչեւիս ի ձեռն * A fol. 109
vº a. սրբոյ իւրոյ եւ պատանձեցոյց զբերան հերձուածողացն որ առէին եթէ. Յետ մահու 10 պատարագն չէ օգտակար մեռելոյն :

Եւ յամենայն ամի լուցանէ եպիսկոպոսն կանխեղս ի վերայ տապանին եւ ելանէ եւ ի միւս ալլ տարին յորժամ մտանեն՝ զտանեն զկանթեղն լուցեալ եւ զոհութեամբ փառս տան Աստուծոյ, եւ երկրպագեն սուրբ նշխարացն :

Կատարի տօն սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետի՝ Նոյեմբերի ԻԴ, եւ է բարեխօս կենդանեաց եւ մեռելոց առ Քրիստոս :

de l'enfant y allèrent également et scrutèrent l'endroit de la mer devenu à sec, dans l'espoir de retrouver le cadavre de leur enfant; mais ils ne le retrouvèrent point.

Lorsqu'ils furent arrivés près du tombeau, ils aperçurent leur fils vivant assis près du tombeau de saint Clément. L'évêque et les gens, émerveillés et effrayés, demandèrent à l'enfant : « Comment as-tu échappé à la mer? » Il répondit : « L'eau n'a pas pénétré dans la voûte où se trouve le tombeau; il y avait toujours de la lumière et jamais d'obscurité; un homme me donnait chaque samedi de l'hostie, de l'huile et du vin : j'étais rassasié et je n'avais plus faim jusqu'au samedi suivant à la même heure. » Ils rendirent grandement gloire à Dieu * qui accomplit des miracles par ses saints * A fol. 109
vº a. en confondant les langues des hérétiques qui disaient : « Après la mort le sacrifice n'est d'aucune utilité pour le défunt. »

L'évêque fait allumer chaque année des lampes sur le tombeau avant de le quitter, et l'année suivante, lorsqu'on y pénètre, on trouve la lampe allumée; alors on rend grâces à Dieu avec joie et on se prosterne devant les saints restes.

La fête de saint Clément, patriarche de Rome, se célèbre le 24 novembre; il est l'intercesseur auprès du Christ pour les vivants et pour les morts.

* B
p. 26 a

[B * Եպոստ առաք վկայութիւն Յակովկայ սրբոկի բարձատանջ վկայի :

Ասորք եւ ամենապալ վկայն Քրիստոսի Յակովկի էր յառաք բարեպաշտ խաղա-
բայն Սարկոսի եւ Արկադեոսի եղբոր խորջ, եւ Պարսից արքայն Յակկերտի հրա-
պաշտի : Ասորքն Յակովկի բնակէր ի սրբոկիս՝ ի բաղարին Բիթրապատ, ի գաւառին
Էլազիսիոն :

Եւ էր աչք անուանի եւ փառաւոր, եւ հաւատալ բրիտանեաց լինին եւ ծալք խր,
եւ սկզբեալ յոյժ ի Յակկերտէ արքայէ, եւ ի բաղած սիրոյն գարձալց զնա ի պղծ
հաւատան խր :

Եւ իբրեւ բռան ծալքն եւ կինն գրեցին առ նա բանս սրամաղինս, եւ ուրաքան
զնա տակալ կիթէ : Աչ աւելցիս բնդ ձեզ ժառանգութիւն, զի սրպէս թողեր զա զՏէր
Բառուած՝ թողցար եւ ձեր գրեզ : Եւ չորժամ բնթերցա գիտալին՝ տնկեալ ի զլջամն
սկսաւ լալ : Եւ տակալ գիրս ընթեանայր, չիշէր եւ զչար դարձն սր ուրաքա զՔրիստոս,
եւ թշուառացուցանէր զանձն խր, եւ գամենայն օր կալք ի սուգ :

Եւ բառ խաղաւորն կիթէ զլջոյցաւ բնդ գտանալն ի հաւատն նորս, կոչեաց զնա ի
հարցումն : Իսկ Յակովկի օրինաւոր ապր զգաւատախանին եւ տակէր. Թոտալանիմ 15

* B
p. 256 a.

[B * En ce jour, martyre de Jacobik¹, le martyr persan qui subit
de nombreuses tortures.

Le saint martyr du Christ Jacobik (*Yakowik*), loué de tous, vivait aux
jours des pieux empereurs Honorius et de son frère Arcadius, et du roi
des Perses Haskert², l'adorateur du feu. Saint Jacobik habitait la Perse,
dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzision³.

C'était un homme célèbre qui occupait un haut rang; il était de foi chré-
tienne ainsi que sa mère, très aimé du roi Haskert, lequel par la grande
affection qu'il lui portait le convertit à sa foi impure.

Ce qu'ayant appris, sa mère et sa femme lui écrivirent en des termes dou-
loureux et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations
avec nous, car comme tu as abandonné le Seigneur Dieu, nous t'abandon-
nerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit
à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de la mauvaise
action d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa
toute la journée dans le deuil.

Le roi, ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda
pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse

1. Jacques l'intereis. — 2. Yezdegerd II. — 3. Le texte grec dans *Biblioth. hagiogr. graeca*, 772, porte : ἐν Βαλῶνάτῃ τῇ πολεῖ τῶν Ἰουζουσιῶν.

զԲրխտոս զոր ուրացայն, հաւատամ չԱստուած զոր թողի, եւ դատաւարաւեմ ես ինքն զկա որ կամօք իմովք մոլորեցայ :

Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թապաւորին թէ որով մահուամբ սպանցէ զնա : Եւ առե ոմն ի պիլծ խորհրդակցաց իւրոց . Ոչ վաչկէ զմա միով մահուամբ մեռանել՝ աջլ բազում եւ խիստ չարչարանօք : Եւ հրամայեաց զՅակովիկ ընկենուլ ի վերայ երկրի մերկ, եւ սկսան մի ըստ միոջէ ի բութէ աջոյ ձեռինն կոտորել սրով մի մի մասն, եւ ապա դձախու ձեռինն, եւ ապա՝ զերկուց ոտիցն դտասն մատուռն : Կտրեցին եւ զերկու թաթա ձեռացն եւ զերկու ոտսն ի պծղունսն կտրեցին եւ զերկու բազուկսն եւ զերկուսին ուրբսն ի ձեկացն : Հատին եւ զերկու ձեռսն ի թիկանցն եւ դրարձան, եւ զամենայն յօղաւածսն ընկեցին որիշ եւ մնաց միայն փորն եւ լանջքն եւ գլուխն : Եւ սուրբն Գալովիկ յամենայն անգամոց կտրելն փառս տալր Աստուծոյ եւ յորժամ հատան ամենայն յօք մարմնոյն՝ զաչս յերկինս համբարձեալ ասաց . Ամէն :

Եւ մի ոմն ի սիրելի ընկերաց իւրոց զանախաւ եհատ զգլուխն . եւ աջնալէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց՝ նոյնմբերի Ի՛Կ :

Եւ երթեալ բրխտոմէից ժողովեցին զամենայն կոտորեալ մարմինն, եւ ի մի տեղւոյ թաղեցին փառաւորելով զԱստուած, որ տայ զօրութիւն համբերել աշնպիսի չարչարանաց եւ խիստ տանջանաց :]

* B
p. 256 b.

le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même pour m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de nombreuses et cruelles tortures. » L'empereur ordonna de jeter Jacobik à terre, nu, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, * puis les dix orteils des deux pieds. Ils lui coupèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part; il ne resta plus que le ventre, la poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

* B
p. 256 b.

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne confession entre les mains des anges, le 26 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les enterrèrent dans un lieu, glorifiant Dieu, qui donne la force de persévérer dans de telles tortures et de cruels tourments.]

Տրէի մէ : և նոցածրերի ին : Տոն թարգմանչացն Հայոց Սահակայ և Մեսրոպայ
և այլոցն :

Մէձ և ստարքինի Հայրապետն Սահակ բազում բարիս կարգեաց և ազգութեանց
պատճառ եղև Հայոց աշխարհին ստատել ևս հայերէն գրութեանս, բանցն եկեալ
սա նա վարդապետն Մեսրոպ, աղաչէր զնա վաղի ստանել ըստ հայկական բարբառոյս : 5

Եւ ծանալ երկրորդն սա թարգմարն Վառձապոս, ազգեցալիկն նմա վասն խնդրոյն :
Եւ նա ասաց . Մինչ էի ևս ի Միջագետս Բաղրաց, եկն սա իս երէց ծի ստարի,
Հաբէլ անուն և ասաց . է եպիսկոպոս ծի Դանիէլ անուն որ պարեալ է նշանապիր
Հայերէն լեզուի : Եւր ստարեայոյր * սո սլն և բերցաւ զլիկն :

* A fol. 256
v° b.

Եւ ստարեն նախարար ծի Վաճիթ անուն և բերեալ զնշանապիրն՝ տեսին զի ոչ 10
երբը ողջ զբառ և զշարկապ բանից Հայոց :

Բայս ստարեն զվարդապետն Մեսրոպ աշակերտօր ի Միջագետս, ստատեալոցն
տեղեկանալ : Եւ զնոցեալ անց ոչ ինչ տեղն ելիս բան գտաւջինն :

Եւ յառիմս կայեալ Մեսրոպայ ուսկին խնդրուածալք հացցէր չՎատուծոյ որ
անհնարինքն ծարցկան հնարաւոր է նմա : Եւ յաշտնեցաւ նմա ի տեսեան թափ ձեռին 15

17 TRÉ, 25 Novembre.

Fête des Traducteurs arméniens, Isaac et Mesrop et autres.

Le grand et vertueux patriarche Isaac institua nombre de bonnes œuvres, fut la cause de l'organisation du pays d'Arménie, tout particulièrement de la littérature arménienne, car c'est à lui que s'adressa le docteur Mesrop demandant sa sollicitude pour la langue arménienne.

Tous les deux s'étant présentés au roi Vramchapounh lui parlèrent de cette question. Il leur répondit : « Pendant que je me trouvais dans la Mésopotamie des Assyriens, un prêtre syrien, du nom de Habel, vint me trouver et dit : Il y a un évêque, du nom de Daniel, qui a composé des lettres pour la langue arménienne. Or nous allons envoyer quelqu'un * à cet homme et nous ferons venir cet écrit. »

* A fol. 256
v° b.

Ils envoyèrent un satrape nommé Vahridj qui rapporta l'écriture, mais ils s'aperçurent qu'elle ne rendait pas exactement les mots et les liaisons des termes arméniens.

C'est alors qu'ils envoyèrent le docteur Mesrop accompagné d'élèves en Mésopotamie pour se renseigner plus amplement. Il s'y rendit, mais n'eut rien de plus que le premier.

Mesrop, s'étant mis à prier, adressa d'ardentes supplications à Dieu, à qui les choses impossibles aux hommes sont possibles. Et, dans une vision, une

ծարդոյ՝ որ զրէր ի վերայ վիճի եւ զամենեցուն հանգամանն ծանուցանէր Մեսրոպայ :

Եւ յարուցեալ յաղօթիցն՝ ստեղծ զնշանադիրսն հանդերձ Հռովմանսիւ ճիւղնա-
կեցաւ Սամոստացով, որ էր արուեստաւոր գրոյն : Եւ առեալ զգիրն ուրախութեամբ
մեծաւ եկն առ սուրբն Սահակ : Եւ նորա ժողովեալ մանկունս բազումս, ուշեղս եւ
փափկաճաշնս եւ երկարողիս, եւ զպրօցս կարգեալ յամենայն աշխարհս Հայոց ուսաց
առ հասարակ :

Եւ ապա ի թարգմանութիւն պարսպեալ մեծին Սահակայ՝ անձամբ իսկ կատարէր
զգործն, զի յոյժ անկեակ էր յունական լեզուին եւ հանձարոյն : Եւ սկսեալ յառակացն * A fol. 110
1re a.

Եւ առաքեաց զՄեսրոպ ի Վիրս եւ յԱլուանս առնել եւ նոցա լեզուին զիրս :
Ուսոյց եւ զնոսա եւ զարձաւ առ սուրբն Սահակ : Եւ առաքեն յաշակերտաց իւրեանց
ի Կոստանդինուպօլիս եւ յԱթէնս, եւ յԵրուսաղէմ եւ յԱղեկսանդրիս ուսանել
լեզուս եւ հանձարս եւ իմաստութիւնս զի լեցին թարգմանիչք : Որոց էին զլիսաւորք.
Մովսէս Խորենացի եւ Կորխն եւ Եգնակ, Արձան եւ Յովսէփ, Ղևւոնդ, Եղիշէ եւ
Դաւիթ. որպէս եւ յետոյ Սահականոս եւ ապր բազումք որք էին արք հոգիւնկալք եւ
մարգարէաշնորհք :

main d'un homme lui apparut, qui écrivit sur une pierre et expliqua à Mesrop toutes les particularités.

(Mesrop) s'étant relevé de la prière, créa les lettres en compagnie de Rhophanos, moine de Samosate, qui était artiste en écriture; puis, ayant pris l'écrit, il vint avec grande joie trouver saint Isaac. Celui-ci rassembla beaucoup d'enfants intelligents, ayant douce voix et long souffle, organisa des écoles dans tout le pays d'Arménie et répandit l'instruction partout.

Le grand Isaac s'occupa ensuite de traductions, se mettant à l'œuvre lui-même, car il était très versé dans la langue et l'esprit grecs. Il traduisit en langue arménienne, à commencer par les * Proverbes de Salomon, tout l'Au- * A fol. 110
1re a.

Il envoya Mesrop au pays des Ibères et des Albaniens pour leur composer également une écriture propre. (Mesrop) les instruisit eux aussi et revint auprès de saint Isaac. Puis ils envoyèrent de leurs disciples à Constantinople, à Athènes, à Jérusalem et à Alexandrie pour y apprendre les langues, les sciences et les philosophies et devenir des traducteurs. Les principaux furent : Moïse de Khorène, Korioun, Eznak, Artzan, Joseph, Léonce, Elisée et David; plus tard ils envoyèrent également Étienne et beaucoup d'autres qui devinrent des gens éclairés par l'Esprit-Saint et doués des grâces de prophétie.

Սորա արարին զվերս շարականաց բազումս և ազգի ազգի ձևօր և կերպարանօր չափաց : Սորա թարգմանեցին զամենայն ձևեանքսնս զսոց վարդապետաց եկեղեցւոց և զգրտածաթիւնս վերայցն Մատաճոյ և ժամանակաց, և զճառս ներդարականս ակրանական տանկց և տատաւածաճաճոց արանց և կանանց և զկանմա ժպտկաց, և զկտաթիւնս տամարական արտառկց և բախանդակ խակ տակաթ՝ զամենայն զվրս 5
 * A fol. 110
 r b.

ներքնաց և արտաքնաց : Արարին և ինքեանք զվրս օգտակարս և պիտանիս, * սպօր զարգարեցաւ կաթիկէկ, եկեղեցի, պաշտօնացեալ խոտան տատեպօր, սրբէս երբեմն Բարայէլ յատարան Մախիսի, և կամ սարբ տատեպօրն յետ ընդանկայ զՀայկն :
 Զի յատաջ բան զայս՝ վարէին սազ նշանապարկը յայն և տաօրի զպրաթեանք. զի ոչ այսպէս արար ամենայն ազգաց Տէր, սրբէս Բարայէլ և Հայոց : Եւ կատարի 10
 տան սրբաց թարգմանչացն նշանքերի Իւր :

Յայտմ տաւր վկայաթիւն Պետրոսի Բեկեամպրա Հայրապետին :

Սարբ Հայրապետան Պետրոս եղև վարդապետ բարեպաշտաթիւնս և բարոյ ճշմարիտ հաւատացն Քրիստոսի : Զոր լուեալ ամբարիշտ թաղաւորն Մաքսիմիանոս, տա-

12 Վկայաթիւն] սրբոյն *add.* B [13 բարոյ] բարոյալ B.

Ceux-ci composèrent nombre de *Charakans*¹ sous diverses formes et mesures poétiques. Ils traduisirent tous les commentaires écrits par les docteurs de l'Eglise, les histoires des martyrs de Dieu et des époques, les discours panégyriques pour les fêtes du Seigneur, pour les personnes qui furent agréables à Dieu, hommes et femmes, et les canons des conciles; les traités de la science du calendrier, et pour ainsi dire tous les ouvrages ecclésiastiques et profanes. Ils composèrent eux-mêmes des ouvrages utiles et de valeur * dont fut parée l'Eglise catholique, rehaussée par des étoiles parlantes, comme autrefois Israël aux jours de Moïse, ou bien comme les saints apôtres après qu'ils eurent reçu l'Esprit.

Car auparavant les Arméniens se servaient de peu de caractères appartenant aux langues grecque et syriaque, et le Seigneur ne fit pas pour tous les peuples ce qu'il a fait pour Israël et l'Arménie. La fête des saints traducteurs se célèbre le 25 novembre.

En ce jour, martyre de Pierre, patriarche d'Alexandrie.

Le saint patriarche Pierre fut un docteur de la piété et un prédicateur de la vraie foi au Christ. Ce qu'ayant appris, l'empereur impie Maximien

1. Hymnes de l'office divin.

արեաց հինգ զօրականս ի բաղաքն Աղեկաանդրիա զի հասցեն զգլուխն Պետրոսի : Եւ յորժամ գնացին զօրազուխքն, եղև խռովութիւն եւ ազմուի ի ժողովուրդն եւ ասէին . Լաւ է նախ մեզ միտանել եւ ապա հայրապետիս մերոյ : Եւ երկեան զօրազուխքն ձեռն արկանել ի սուրբն, ալլ արկին զնա ի բանդ :

Եւ լուեալ հերետիկոսն Արիոս, աչն զոր սուրբն Պետրոս արտրեալ էր յեկեղեցեացն՝ փոսն չար ազանդոյն իւրոյ, առարեաց ի բանդն բարեխօս Բաճանայս եւ սարկաւս-դոնս, եւ ձերս * պատուականս զի զորձեալ վերակոչեացէ զնա յորոշմանէն :

* A fol. 110
V^o B.

Իսկ սրբոյն բարեպետալ ասէ ցնոսա . Վասն Արիոսի՞ ապաչէր զիս . Արիոս յայժմ աշխարհիս եւ ի հանդերձեալն որոշեալ է ի փառաց Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ մի կար-ծէր զիս անզութ զայս ասելով, զի յայժմ զիշերի յետ ալօթիցն՝ Կէ է ի զարմացման որպէս իէ ի բուն . եւ ասի մանուկ մի ամաց երկստասանից, լուսաւոր երեսօր փաշ-լեալ որպէս զարեգակն, եւ զեկեցեալ էր պատմածան սպիտակ, եւ էր պատառեալ ի պարանոցէն մինչև ցոտան : Եւ ես ասացի . Տէր, ով պատառեաց զրեզ : Եւ նա ասէ . Արիոս, բաց զու զդոշ լին, բանդն բարեխօսս աւարէ սու բեզ . մի հաւատար եւ մի ընդունիցիս զնա ի հաղորդութիւն : Պատուիրենս եւ Արիզայի եւ Աղեկաանդրու, որ զկնի բոց ընդունելոյ են զաթուս բո, զի մի եւ նորա ընդունիցին զնա ի հաղորդութիւն :

1 զգլուխն] զգլուխ սրբոյն *add.* B || 5 աչն զոր] զի զնա B — յեկեղեցեացն] յեկեղեցւոյն B || 7 վերակոչեացէ] վերակոչեացն B || 10 զայս ասելով *om.* B || 15 ընդունիցիս] ընդու-նիք B || 16 ընդունելոյ] անելոյ B.

envoya cinq soldats à la ville d'Alexandrie pour trancher la tête à Pierre. Lorsque les soldats arrivèrent, une agitation et un tumulte gagnèrent la population, qui dit : « Il vaut mieux que nous mourions d'abord et notre patriarche ensuite. » Les soldats eurent peur de lever la main sur le saint, mais ils le jetèrent en prison.

Ce qu'ayant appris l'hérétique Arius, que saint Pierre avait expulsé des églises à cause de sa mauvaise secte, envoya à la prison des intercesseurs, prêtres, diacres et vieillards * respectables pour que Pierre le rappelât de nouveau de son exclusion.

* A fol. 110
V^o B.

Le saint, irrité, leur répondit : « Me priez-vous pour Arius? Arius est séparé de la gloire du Fils de Dieu en ce monde et dans l'autre. Ne me croyez pas cruel lorsque je dis cela, car cette nuit, après la prière, j'eus une vision comme si j'étais endormi, et je vis un enfant de douze ans, au visage lumineux, resplendissant comme le soleil, vêtu d'une tunique blanche qui était déchirée du col jusqu'aux pieds. Et je lui dis : « Seigneur, qui t'a déchiré ainsi? » Il me répondit : « Arius; seulement prends garde, car il va t'envoyer des intercesseurs, n'y crois pas et ne l'accepte point à la communion. Ordonne aussi à Achille et à Alexandre qui obtiendront ton siège après toi, de ne point l'admettre, eux aussi, à la communion. »

Եւ պատմեաց նոցա տարին Պետրոս իմ, արտի հարածեցաւ փռն ճշմարիտ հաւատաց ի Խիչապետս եւ յԱսորիս եւ ի Փիսիկիկս եւ ի Պաղեստին եւ ի Կղլա, եւ աշնակս յաղարկեաց զնստս :

Եւ տեսեալ զխառնութիւն ժողովրդանն երկեաւ, ծի գալէ խառնեացի ժողովրդաւ իսր. չլի, գալստ ի գորտպետան զի ի զիշերի երկիցեն պատարոյ ի հարստա-
 * A fol. 110
 v. b. կալմն բանկին, եւ ծակեցեն * գորմն բանկին եւ հանցեն զնա : Եւ գալն արտրեալ հանին գաղթն ի բանկն ի զիշերի գալստ ի ժողովրդենն, :

Եւ արաչեաց զգորտպետան եւ զնոց ի աստան տեսարանչին Սարկասի, եւ զգեցաւ զհանգերձս պատարապին, եւ սոբիմեաց առ Աստուած յերկար : Եւ եկաց ի վերայ ձորիմս եւ ի կատս գոր ձերսնիք սմանք աչս եւ կին տանէին ի վաճառել, 10
 եւ սոգաւ ասաց նոցա զի զհրամայեալսն կատարեցեն, եւ զորազրախքն ոչ համարձակեցան հարկանել գաղթն : Եւ եզին հինգերեանն ծին ծի հինգ զահեկան՝ զի առցէ աչն որ հասանէ զլլախ սրբոյն : Եւ ծինն ի նոցանէ տեսեալ զբոսն եւ հինգ զահեկանն, եհաւ զգատաւական զլլախ հաջտաւական Աստուծոյ նոյնձերի Ին : 15

Եւ ձորմինն կանգնեալ կաջր բազում ժամս ի վերայ սոխի խրոյց, ծինչեւ եկին սմանք եւ բարձին զձորմինն եւ տարեալ յեկեղեցին եւ նստացին չափսն իսր, բան-

1 պատմեաց] պատուիրեաց B || 4 խառնեացի] խառնի B || 12 հինգերեանն] հեկերին B || 13 զբոսն եւ հինգ] զհինգ B || 15 Եւ ձորմինն ... եկին սմանք եւ] Եւ արք երկիւկածք B || 16 տարեալ] տարան B — բանկն տեսանէր ... հանդուցեալ om. B.

Saint Pierre leur raconta ensuite comment il avait été persécuté pour la vraie foi en Mésopotamie, en Syrie, en Phénicie, en Palestine et dans les îles, et les congédia ensuite.

Lorsque Pierre apprit l'agitation de la population, il eut peur de se voir privé du martyre et il envoya secrètement dire aux soldats de se rendre la nuit
 * A fol. 110
 v. b. au côté sud de la prison, de percer * le mur de la prison et de l'en faire sortir: C'est ce qu'ils firent, et ils tirèrent le saint de la prison pendant la nuit, à l'insu de la population.

Ensuite il pria les soldats de le laisser aller au tombeau de l'évangéliste Marc, où, ayant revêtu les ornements du sacrifice, il pria longuement Dieu. Il se dressa sur des peaux et des étoffes que quelques vieillards, hommes et femmes, avaient apportés pour les vendre, et dit aux soldats d'accomplir ce dont ils avaient reçu l'ordre; mais ils n'osèrent point frapper le saint. Tous les cinq sortirent chacun cinq deniers pour les donner à celui qui trancherait la tête du saint. Un d'eux prit les vingt-cinq deniers et trancha la précieuse tête du patriarche de Dieu, le 25 novembre.

Le corps resta de longues heures debout sur ses pieds, jusqu'à ce que quelques personnes, étant arrivées, enlevèrent le corps, l'emportèrent à l'église et

զի բազում ժամանակս չէր նստեալ յաթոռն, վասն զի տեսանէր լոյս մեծ ի վերայ
աթոռոցն հանդուցեալ, ալ նստէր ի պատուանդանս միայն :

Եւ այնպէս առեալ տարան ի հանգստարանն զոր ինքն շինեալ էր, եւ թաղեցին
մեծաւ արտասուօր եւ օրհնութեամբ եւ ալօթիւք :

5 Եւ ոչ զաղարէ հայրապետն Քրիստոսի յառնելոյ նշանս՝ եւ արուեստս ի տեղուջն * A fol. 111
r^o a.

ուր պատուական մարմինն հանգուցեալ է :

Յայսմ առուր կատարեցաւ սրով սրբուհի եւ կոչս վկայն Քրիստոսի իմաստասէր
եւ փիլիսոփայն Կատարինեա զուսոր թագաւորազնի :

10 [B * Ի Հայք չիշատակ սուրբ թարգմանչացն Սահակայ եւ Մեսրոպայ եւ ամենայն
թարգմանչացն հայոց :] * B
p. 257 b.

Տրէի ժ-Բ եւ նոյեմբերի ԻԶ : Տօն փառաւորեալ վկային Քրիստոսի սուրբ Մեռեալիսի :

Սա էր յարեւելից կողմանէն, յապէն Սկիւթացոյ, որդի Գորդիանոսի բարեպաշտի,

4 եւ ալօթիւք om. B || 5-6 եւ ոչ զաղարէ ... հանգուցեալ է] եւ բազում նշանք լինէին ի
տեղուջն ուր պատուական մարմին հայրապետին Քրիստոսի հանգուցեալ էր B || 8 եւ փիլիսոփայն
om. B — թագաւորազնի], ումեմն Կոստ կրչեցելոյ : Ոորս վկայութեան տօնն Մարտի Եւ
կատարի add. B.

11 Տօն ... Մեռեալիսի] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Մեռեալիսի-
սի B || 12 Սա էր] Սուրբ եւ մեծ վկայն Քրիստոսի Մեռեալիսի էր B.

le firent asseoir sur son siège, car il y avait longtemps qu'il n'y avait siégé,
parce que, ayant aperçu une grande lumière reposant sur le siège, il ne
s'asseyait que sur le marchepied.

Ensuite ils le transportèrent au tombeau qu'il avait fait construire lui-
même et l'inhumèrent avec force larmes, bénédictions et prières.

Le patriarche du Christ ne cesse point d'opérer des miracles et des
* prodiges à l'endroit où repose son précieux corps.

* A fol. 111
r^o a.

En ce jour mourut par le glaive la sainte et virginale martyre du Christ,
la philosophe et sage Catherine, fille d'empereur.

[B * En Arménie, commémoration des traducteurs Isaac et Mesrop et de
tous les traducteurs arméniens.]

* B
p. 257 b.

18 TRÉ, 26 Novembre.

Fête du glorieux martyr du Christ saint Mercure.

Il était des contrées de l'Orient, de la nation des Seythes, fils du pieux

և Էր զօրական ի զանդս Մարտիանոյ, յառաջ ամպարիշա թաղաւորոյն Գեկասի և Վաղերթամասի :

Եւ յայնժմ ժամանակի ելեա պատերազմն ընդ Հասմա և ընդ բարբարոսս : Եւ տեսանէ Մեղեկախա ի տեսեան զհրեշտակ Տեսան պիտակ պղտոր, անկող չա- 5 ջոյ ձեռքին սուսեր, և սակ չ՝ Մեղեկախա. Մի երկնչիւր և մի վեհերիւր : Եւ ետ նմա զսուսերն և սակ. Այսա զհեա երթիցեա ի վախառա խրեանց : Եւ ըստ բանի հրեշտակին զհեա երթեալ յաղկեաց թշնամեացն : Եւ արար զեա թաղաւորն վասն բաջա- թեանն խրոյ սարատերառ : Եւ Էր ամաց ըսան և հեղից, անձամբն վաղերոջ և տեղեամբն զեղեցիկ, հերթն խաղտեալ և կարմիր երեսոյ :

* A fol. 111
1° b.

Եւ նախանձաւորք ծառնեցին զեա * առ Գեկա արբայն ելիւ. Ոչ զո՛հէ աստուածայ 10 մերոյ : Եւ հրամայեաց արկանել զեա ի բանդ : Եւ յեա առաք կայսրոցին զեա առաջի և հարցանելին ելիւ. Անեա զեամա թաղաւորին : Եւ նա ամենեւին ոչ հասանեցա : Եւ կապեցին զեա ի չորս զիկս և սրով կտաւրեցին զմարմինն, և արեցին ի ներք.՝ կաշմակուս հրոյ, և ի հեղմանէ արեանն շիջաւ հաւն :

Եւ զարձեալ արկին զեա ի բանդ : Եւ Էջ առ նա հրեշտակ Տեսան և ետ նմա 15

5 սակ չ՝ Մեղեկախա] սակ չեա. Մերկեալիւ B — մի երկնչիւր և մի վեհերիւր : Եւ ետ նմա զսուսերն և սակ. *om.* B || 6 խրեանց] բարբարոսոց B || 14 հաւն :] Եւ լուծեալ անտի զի մի վաղկաթակի ձեպի, զարձեալ արկին *add.* B 15 և Էջ առ նա] Եւ երեւեալ նմա ի տեղեան B.

Gordien; soldat du corps des Martésiens (*Martison*)¹, aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

A cette époque il y eut une guerre entre les Romains et les barbares. Mercure vit en une vision l'ange du Seigneur, vêtu de blanc, ayant une épée à la main droite, et celui-ci dit à Mercure : « Ne crains point et ne te décourage pas. » Il lui donna l'épée et dit : « C'est avec cela que tu les poursuivras dans leur fuite. » Il poursuivit en effet les ennemis, selon la parole de l'ange, et les vainquit. L'empereur le fit stratélate pour son courage. Il avait vingt-cinq ans, était bien proportionné de taille et beau de visage, il avait des cheveux blonds et des joues roses.

* A fol. 111
1° b.

Les jaloux le dénoncèrent * à l'empereur Dèce et lui dirent : « Il ne sacrifie point à nos dieux. » Celui-ci ordonna de le jeter en prison. Quelques jours après ils le firent comparaître et lui demandèrent : « Accomplis-tu la volonté de l'empereur ? » (Mercure) ne consentit d'aucune manière. Alors ils l'attachèrent à quatre poteaux et lui déchirèrent le corps avec l'épée; ils étendirent sous lui des braises ardentes, mais le feu fut éteint par l'effusion du sang.

Ils le jetèrent de nouveau en prison. L'ange du Seigneur descendit auprès

1. Corporation militaire connue par ailleurs; *Syn. Cp.* : τῇ στρατείᾳ τῶν Μαρτησίων.

ողջոյն եւ ողջացոյց զամենայն վերս նորա : Եւ հանին ի բանդէն եւ կախեցին զլիւթայր, եւ վեճ կապեցին ի պարանոցն եւ ամենեւին ոչ փնտսեցաւ : Եւ սպա Կանեցին զերանելին, եւ կապանօք յուղարկեցին ի Կեսարիա Կապադովկիացոյ եւ հասին անդ զլուս սրբոյն՝ Նոյեմբերի ԻԶ :

5 Եւ ելեւ ճարմինն նորա սպխտակ եւ լուրեաց հոտ խնկոյ : Եւ լալուծք ի կապաշտոյցն հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ թապեցին զսուրբն Մեակեոխոս ի տեղի նշանաւոր, յորում լինին բժշկութիւնք եւ նշանք ճեմածնէք :

2 Զսա ետես ի տեղեան ճեմն Բասիլիոս զի սաէր ամենաորբուհի Աստուածամկնն յերկուսերեակ լերինն. Կոչեցէք առ իա զՄեակեոխոս, զի երթեալ սպանցէ զՅուլիանոս որ ուրացաւ եւ հաշտոցաց զորպէն իմ : Եւ յորժամ զարթեաւ սուրբն Բասիլիոս զնոց ի տապանն, եւ ոչ եղիա զճարմինն՝ սրբոյն եւ ոչ զվէնն : Եւ չեա երկի ժամուկարծու * A fol. 111
v^o a.
Եւ եղիա զճարմինն եւ զվէնն ի տապանին որպէս եւ էրն յառաջագոյն : Եւ տալա լուսն զաստակումն Յուլիանոսի ի Պարսիկս : Այլ եւ Յուլիանոս ետես զսուրբն Մեակեոխոս, որ եհար զպեղարզն ի կողս իւր :

1 Եւ ողջացոյց զամենայն վերս նորա] եւ բաջարեալ զօրացոյց զնա B || 2 եւ ամենեւին ոչ փնտսեցաւ] եւ զօրութեամբն Աստուծոյ փնտց կենդանի B || 5-6 եւ ելեւ ճարմին ... Քրիստոս om. B || 8 Բասիլիոս] Կեսարու եպիսկոպոսապեան add. B || 10 եւ յորժամ զարթեաւ սուրբն] եւ զարթոցեալ ճեմն B || 10-12 զնոց ի տապանն ... յառաջագոյն] աւետիս եւ ժողովրդեանն վասն սասակմանն Յուլիանոսի՝ պատմելով նոյա զտեսիլն : B || 13 Պարսիկս] որ եղեալ էր ի նմին աւուր յորում սուրբն Բասիլիոս զտեսիլն ետես, եւ ճխարան փառս ետան Աստուծոյ. եւ սոն ճեմ կատարեցին զօրն զայն add. B — Այլ եւ Յուլիանոս ... ի կողս իւր : om. B.

de lui, le salua, et lui guérit toutes ses plaies. Ils le firent sortir de la prison et le suspendirent la tête en bas ; ils lui attachèrent une pierre au cou, mais il n'eut aucun mal. Ils frappèrent ensuite le bienheureux et l'envoyèrent chargé de fers à Césarée de Cappadoce, où ils tranchèrent la tête du saint, le 26 novembre.

Son corps devint blanc et une odeur d'encens s'en dégagea. Beaucoup d'entre les idolâtres crurent au Christ. On enterra saint Mercure dans un endroit célèbre où s'opèrent des guérisons et de grands prodiges.

Le grand Basile l'aperçut en une vision, dans laquelle la très sainte mère de Dieu, sur la montagne des Jumeaux, disait : « Appelez-moi Mercure, pour qu'il aille tuer Julien, lui qui a renié et blasphémé mon fils. » A son réveil, saint Basile se rendit au tombeau et n'y trouva plus ni le corps * * A fol. 111
v^o a.
du saint, ni l'arme. Trois heures après il revint et trouva le corps et l'arme dans le tombeau, comme ils s'y trouvaient auparavant. On apprit ensuite la mort de Julien en Perse. Julien même avait aperçu saint Mercure lorsqu'il lui enfonça sa lance dans ses côtes.

Յայսմ աւուր յիշատակ է, Երանեայն Եկեղատի սինակեցոյ :

Սա էր յաւուր բարեպաշտ արքային Հերակլի, ի բաղարին Ալլիքանուպատի Պամփիլայոց, յորում էր մերձ յամապատ սեղիս սին մի մեծ, եւ ի վերայ կանգնեալ բազին : Եւ երբեմաւ Երանեայն Եկեղատի արքային կրօնականաց եւ ինքն եկեալ ընտելցաւ ի վերայ սեանն. եւ մեծ եւ առարկին ճշնաթմեամբ, բացթողաց ի ձմեռայնի աւուր ցեալ, եւ յամապատի արեղակնակեցեալ : Եւ բայսմ արանչեկիս արարեալ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

Տրեկ ժԺ եւ նոյեմբերի Եէ : Տան է, Յակովկայ Պարսի :

Յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Սարգսիս եւ Արեղայեանի եղբար խրաց, եւ Պարսից արքային Յակեղատի որ պաշտէր զարեղակն եւ զկրակ, աւրին Յակովկաս ընտելեր ի պաղտիս ի բաղարին Եկիկատաւ, ի զատակն Եղազիտան : Եւ էր անուանի եւ փառաւոր, եւ հաւատով ըրիտառնեաց ինքն եւ մայր խր եւ կին խր, եւ սիրեցեալ յոյժ Յակեղատ, արքայէ, եւ ի բազում սիրոյն զարձոյց զնա ի պիղծ հաւատն խր :

1 Եկեղատի սինակեցոյ] Եկեղատի սինակեցի B | 2 Պամփիլայոց] Պամփիլայոց B | 3 սեանն] զամս Երեւանուան *add.* B.

• En ce jour, commémoration du bienheureux Alypios le stylite.

Il vivait aux jours du pieux empereur Héraclius, dans la ville d'Adrianople de Pamphylie, près de laquelle, dans un endroit désert, se trouvait une grande colonne sur laquelle était édifié un autel d'idoles. Le bienheureux Alypios (*Alipos*) alla briser l'autel et, montant sur la colonne, y fixa sa demeure. Il y vécut de grand ascétisme, plein de vertus, subissant le froid glacial en plein air l'hiver, et la chaleur brûlante du soleil l'été. Il opéra beaucoup de miracles et reposa en paix dans le Christ.

19^{THÉ}, 27 Novembre.

Fête de Jacobik le Persan.

Aux jours des pieux empereurs Honorius et son frère Arcadius, et du roi des Perses Hazzkert, qui adorait le soleil et le feu, vivait en Perse saint * Jacobik (*Yakoukos*), dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzion. Il était célèbre et occupait un haut rang; de foi chrétienne ainsi que sa mère et sa femme, il était très aimé du roi Hazzkert, lequel, par la grande affection qu'il lui portait, le convertit à sa foi impure.

* A fol. 111
v° b.

Եւ լուեալ ծաւրն իւր եւ կինն՝ զրեցին առ նա բանս տրտմագինս, եւ ուրացան զնա ասելով եթէ. Ոչ ունիս ընդ ձեզ ժառանգութիւն, զի որպէս թողեր զու զՏէր Աստուած քո, թողցուք եւ ձեք զբեզ : Եւ յորժամ ընթերցաւ զթուղին՝ անկեալ ի զլջումն եւ սկսաւ լալ : Եւ ասեալ զգիրսն ընթեռնոյր, չիշէր եւ զչարսչար զործն որ

5 ուրացաւ զՔրիստոս, եւ թշուառացուցանէր զանձն իւր եւ զամենայն օր կալր ի պի : Եւ լուաւ թագաւորն եթէ զլջացաւ ընդ զառնալն ի հաւատն նորա՝ կոչեաց զնա ի հարցումն : Իսկ Յակովկոս օրինաւոր տալր զպատասխանին եւ ասէր. Խոստովանիմ զՔրիստոս զոր ուրացայն եւ հաւատամ չԱստուած զոր թողի, եւ զատապարտեմ եւ ինքնին զիս, որ կամօք իմովք մոլորեցայ :

10 Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թագաւորին թէ օրով մահուամբ սպանցէ զնա : Եւ ասէ մի ոմն ի պիղծ խորհրդակցաց իւրաց. Ոչ վաշելէ զմա միով մահուամբ մեռանել, * ալ բաղում եւ խիստ չարչարանօք : Եւ հրամայեաց ընկենուլ զՅակոբ մերկ ի վերայ * A fol. 112
r^o a.
Երկրի, եւ սկսան մի բառ միջէ ի բուծոյ աջոյ ձեռինն կոտորել սրով մի մի մասն, եւ սպա զձախոյ ձեռինն եւ սպա զերկու սալինն տասն մատունն. կտրեցին եւ զերկուս
15 թաթս ձեռացն եւ զերկուս ոտսն ի պճղանն. կտրեցին եւ զերկուս բաղուկն եւ զերկուս ոլորսն ի ձեկացն, եւ հասին զերկուս ձեռսն ի թիկանցն եւ զբարձսն, եւ զամե-

Sa mère et sa femme, l'ayant appris, lui écrivirent en des termes attristés et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations avec nous, car de même que tu as abandonné ton Seigneur Dieu, nous t'abandonnerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de l'acte infâme d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa toute la journée dans le deuil.

Le roi ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même de m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi, demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de * nombreuses et cruelles tortures. » * A fol. 112
r^o a.

Le roi ordonna de jeter Jacobik nu à terre, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, puis les dix orteils des deux pieds; ils lui coupèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part, il ne resta plus que le ventre, la

նայն պարտածն ձգեցին արիշ, և մնաց մնացն վարն և լանջրն և պախն : Եւ սորբն Բակովկա յամենայն անպամայն կարեղն սաղս փառս Աստուծոյ, և չորեւմ հասան ամենայն յոգր անպամայ ծարմնոյն զաշս յերկինս համբարձեալ ստաց զամենն :

Եւ մի ամն սկզբէն յնկերակցաց խրաց զամեակաւ և հաստ պղախն, և աջնպէս անուշահասութեամբ աւանդեաց զհոգի խր ի ձեռս հրեշտակաց Խոջեմերի Իկ : 5

Եւ երբեկալ բրիտանեկցի ժողովեցին զամենայն կրտսրեալ ծարմինն, և ի մի տեղաց թաղեցին փառասորելով զԲրիտանոս որ ստաց համբերութիւն աջնպախ չարաչար և խիտտ ամեջանաց :

* A fol. 112 * Եւ այժմ սաւր վրացութիւն սրբոյն Տիրութեամբ և Վաղերիանով և սրբուհոյն Կիկիկայ : 10
1° b.

Սրբուհին Կիկիկիկա էր ի բաղարէն Հսոմաց, մեծասան և կապալաշտ ծնողաց 10
դասկ, և խոսեցան նմա ալր զՎաղերիանոս երիտասարդ և մեծասան :

Եւ ի միւմ սաւր լուաւ Կիկիկիկա զտէրանական բանն, Եկացր սա խ ամենայն աշխատեալք և բեռնասորք և ևս հանդաղից զձեզ, և սրպէս բորի երկիր բուսաց ի սրտի խրում և հաւատաց ի Քրիստոս և երբեկալ զտղտ սա սորք եղևորալսան Մերբանոս, որ յետոյ ծարախրոսացան, և մկրտեցաւ ի նմանէ :

poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations des membres du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne odeur entre les mains des anges, le 27 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les inhumèrent dans un lieu, glorifiant le Christ qui donne la persévérance à de telles tortures et à de cruels tourments.

* A fol. 112
1° b.

* En ce jour, martyre des saints Tiburce et Valérien et de sainte Cécile.

Sainte Cécile était de la ville de Rome, fille de parents riches et idolâtres, qui l'avaient fiancée à un jeune homme riche nommé Valérien. Un jour, Cécile entendit les paroles du Seigneur : *Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et accablés, et je vous donnerai du repos*¹; ces paroles poussèrent dans son cœur comme dans une bonne terre, elle crut au Christ, alla trouver secrètement le saint évêque Urbain, qui fut martyrisé plus tard, et se fit baptiser par lui.

1. Matth. xi, 28.

Եւ յորժամ եղևն հարսանիքն, եւ ծախն ի սենեակն երկոքեանն ձիայն, սաե՛ Կիկիլիա
յ՝Վաղերիանու. Ով գեղեցիկ երիտասարդ՝ կամիմ բան ինչ ի բէն վատահաւան
սաւաւ Եթէ երգնուս ինձ զի պահեցես ի բեղ եւ ոչ ունեք յայտնեցես, ասացից
վարհուրդն իմ : Եւ յորժամ վատահացոյց զնա ի կուռն երդմամբ, սաե՛ Կիկիլիա .

5 Վիտտաջիւր Վաղերիանու, զի եւ բարեկամ ունիմ հրեշտակ չերկնից, եւ յոյժ նախանձի
վասն սիրոյ իմոյ, եւ Եթէ զիտացէ Եթէ դու վասն ապականելոյ զկուսութիւն իմ
սաւեր զիս՝ շարժի ի նախանձ, եւ աւժամայն շարժէ ի վերայ բո զբարեկութիւն իւր, եւ
կորնչի՝ * պաշտաւ ծանկութիւնդ բո, բանցի երկնաւորին Աստուծոյ հրեշտակ է : Եւ
Եթէ զիսե՛ զի զկուսութիւնս իմ անարատ պահես, նոյնպէս եւ նա սիրեացէ զբեղ օրպէս
10 զիս, եւ ցուցանէ բեղ զվառս իւր :

Իսկ Վաղերիանու ընդ բանն տրտմեցաւ, եւ յաշի լեալ սաե՛. Եթէ կամիս զի
հաւատացից բանից բոց՝ ցոյց ինձ զհրեշտակն : Ասե՛ Կիկիլիա. Եթէ հաւանիս բանից
իմոյ եւ լսես ինձ, լուսցիր աւազանան վերստին ձեռնեամբն, եւ հաւատա՛ս ի ձի
Աստուծոյ յարարոյն երկնի եւ երկրի, եւ յաջնամ կարող լինիս տեսանել զհրեշտակն
15 իմ : Եւ նա հաւանեցաւ բանից նորս :

Եւ սաե՛ Կիկիլիա. Երթիջիր առ Ռարբանու եպիսկոպոսն եւ ասա Եթէ. Կիկիլիա
աւարեաց զիս, եւ պատմես նմա զամենայն զբանս իմ : Եւ յորժամ ծարրեացէ զբեղ

5 Վաղերիանու] Վաղերիոս B — եւ յոյժ նախանձի ... աւեր զիս] եւ յոյժ սիրէ զիս
վասն կուսութեան իմոյ : եւ Եթէ ձերձեցիս յիս B || 8 եւ Եթէ զիսե՛ զի] Բայց Եթէ B ||
12 հաւանիս] հաւատաս B.

Lorsque les noces eurent eu lieu et que les deux fiancés pénétrèrent seuls
dans la chambre, Cécile dit à Valérien : « O beau jeune homme, je veux te
confier quelque chose, si tu me jures de le garder pour toi et de ne le dévoiler
à personne ; je te dirai toute ma pensée. » Lorsqu'il le lui eut assuré par un
serment sur les idoles, Cécile lui dit : « Sache, Valérien, que j'ai un ami,
un ange du ciel, qui est très jaloux amoureux de moi ; s'il savait que tu
m'as prise pour déflorer ma virginité, sa jalousie se réveillerait et exciterait
immédiatement sa colère contre toi, * et ton éclatante jeunesse périrait,
car c'est l'ange du Dieu du ciel. Mais s'il savait que tu conserves intacte
ma virginité, il t'aimerait comme moi et te montrerait sa gloire. »

* A fol. 112
v^o a.

Valérien devint triste à ces paroles, mais, saisi de crainte, il lui dit :
« Si tu veux que je croie à tes paroles, montre-moi l'ange. » Cécile lui répon-
dit : « Si tu consens à mes paroles et si tu m'écoutes, lave-toi dans les fonts
d'une nouvelle naissance et crois en un seul Dieu, créateur du ciel et de la
terre, et alors tu seras capable de voir mon ange. » Il consentit à ses paroles.

Cécile lui dit : « Tu iras chez l'évêque Urbain et tu lui diras : Cécile
m'a envoyé. Et tu lui répéteras toutes mes paroles. Et lorsqu'il t'aura purifié

առբր առաքանան, եկեաջիր ի սենեակս յոյս եւ տեսցես զհրեշտակն Տեառն, եւ լուսա-
ւորեալէ՛ զբեկ հալածի եւ ծարմածի, եւ լինիս սիրելի նմա, եւ զամենայն խնդիրս քո
նա կատարեալէ :

Քաջնմամբ գեաց Վաղերխանս առ եղիակադան, եւ պատմեաց նմա զամենայնն, եւ
մկրտեցաւ ուղիւ ծառք, եւ ուսաց նմա զամենայն խորհարկս հաստաց, եւ առարեաց 5
առ Կիկիլիս :

* A fol. 112
v° b.

Եւ երթեալ Էմուս ի սենեակն, եւ ետես զԿիկիլիս յաղօթն * եւ մերձ կարով հրեշ-
տակն Տեառն՝ հրեղէն թեօք իբրեւ զբոց վառեալ, ունելով ի ձեռին խրած երկա
պատկ՝ յորոց լոյսէր անուշահոտութիւն իբրեւ զխարզի եւ զշաշանի : Եւ եղ զմինն
ի Կիկիլիայն պախն եւ զմիսն ի Վաղերխանսի. եւ ասէ. Զայդ պատկաղ պահեցէր 10
անարատ եւ անբիծ ծարմած, եւ անուշահոտութիւն ծաղկանցն մի պատեալէ. բանդի
ի գրախտէն Լատուծայ բերի առ ձեզ, եւ ոչ որ տեսցէ զգոտս բաց ճիւղն զար :
Երբ զոր լնչ կամիր խնդրեցէր չինէն :

Եւ յոյժ ուրախ ելին ընդ բանս հրեշտակին, եւ խմապհեալ երկկրպարային Լատուծայ :
Եւ ասէ Վաղերխանս. Իմ մեծ եւ առաջին խնդիրք այս էն, զի զառազ եղբայրն իմ 15

1 Տեառն *om.* B || 10 ասէ] յնոս *add.* B || 12-13 բանդի ի գրախտէն ... խնդրեցէր
յինէն *om.* B || 14 Լատուծայ *om.* B.

par les saints fonts, tu reviendras dans cette chambre et tu verras l'ange
du Seigneur, qui t'illuminera dans l'esprit et dans le corps, tu lui deviendras
cher et il exaucera tous tes vœux. »

Valérien se rendit alors chez l'évêque et lui conta tout, il se fit baptiser
en toute sincérité; l'évêque lui enseigna tous les mystères de la foi et le
renvoya auprès de Cécile.

* A fol. 112
v° b.

Il vint et pénétra dans la chambre, trouva Cécile en prières, * et près d'elle
se tenait l'ange du Seigneur, aux ailes enflammées, brûlant comme une
flamme et tenant dans sa main deux couronnes d'où émanait une odeur
suave comme celle d'une rose et d'un lys. L'ange posa une de ces couronnes
sur la tête de Cécile et l'autre sur celle de Valérien, et dit : « Conservez
ces couronnes par un corps pur et sans souillure, et le parfum des fleurs ne
tarira jamais, car je vous les ai apportées du paradis de Dieu; personne
ne les verra, excepté vous seuls. Maintenant, demandez-moi ce que vous
désirez. »

Ils furent grandement réjouis des paroles de l'ange et, s'étant prosternés,
ils adorèrent Dieu. Valérien dit : « Mon grand et premier désir c'est
que tu invites mon frère aîné Tiburce à l'appel du nom du Christ, comme

զՏիրութիոս հրաւրեացես ի կոչումն անուանն Քրիստոսի որպէս եւ զիս, որ եւ նա լուսաւորեացի եւ հաւատացէ ի մի Աստուած յարարողն երկնի եւ երկրի :

Ատէ հրեշտակն զուարթ երեսօք . Որպէս խնդրեցեր լնցի աջպէս, եւ որպէս շահեցաւ զքեզ Կիկիլիա՝ շահիս եւ զու զՏիրութիոս, եւ ի միտսին զգտակս մարտիրոսութեան
5 ընկալծիք : Եւ զայս ասացեալ հրեշտակին վերացաւ յերկինս :

Եւ ի նմին ժամու եհաս Տիրութիոս, եւ մտեալ ի սենեակն համբարեաց զզուլս եղբորն եւ հարսինն եւ ասէ . * Զարմանամ յոյժ զի յաւուրս յայսմիկ վարդի եւ շուշանի * A fol. 113
հոտ բուրեաց ի գլխոյ ձերոց : Եւ ասէ ցնա Վաղերիանոս . Ես աղաչեցի վասն քո եւ
հոտոտեցար զհոտ ծաղկանցոյ, վասն զի մեք զճշմարիտ ծաղիկն տեսաք, յոր եթէ զու
10 հաւատաս յոր մեք հաւատացային՝ տեսող լինիս եւ զու եւ ի հոտոյն վաչեկս :

Ատէ Տիրութիոս . Յերազմի խօսիս ընդ իս այժմ եթէ ի լրջեաց : Ատէ Վաղերիանոս .
Մեր մինչեւ յայժմ որպէս ընդ երազով կացար . այժմ ճշմարիտ յարութեամբ ապրեցար,
եւ ստովիւն ի մեզ ոչ զոյ . Բանգի աստուածքն զոր պաշտէար ճշմարտապէս զեւք են :

Ատէ Տիրութիոս . Եւ ուսալի զայս ծանեար : Ատէ Վաղերիանոս . Հրեշտակ Տեսան
15 յայտնեաց ինձ եւ ուսոյց զիս, որ եւ զու եթէ մարբիս ի կուոյ աղտեղութենէ կարող
լինիս եւ զու տեսանել զհրեշտակն :

2 հաւատացէ] հաւատաց B.

moi, afin qu'il soit illuminé et qu'il croie en un seul Dieu, créateur du ciel et de la terre. »

L'ange lui répondit, le visage souriant : « Qu'il soit fait selon ton désir, et comme Cécile t'a gagné, tu gagneras également Tiburce et vous recevrez ensemble les couronnes du martyr. » Ce disant, l'ange monta au ciel.

Au même instant arriva Tiburce, il pénétra dans la chambre, baisa la tête de son frère et de sa belle-sœur et dit : * « Je m'étonne beaucoup de
sentir qu'un parfum de rose et de lys se dégage de vos têtes aujourd'hui. » A fol. 113
Valérien lui répondit : « J'ai prié pour toi et tu as senti le parfum des
fleurs, mais nous, nous avons vu les véritables fleurs, et si tu crois à ce
que nous avons cru, tu verras également les fleurs et tu jouiras de leur
parfum. » 1re a.

Tiburce lui dit : « Parles-tu comme dans un rêve ou bien sérieusement? » Valérien répondit : « Jusqu'à présent nous vivions comme dans un rêve, mais maintenant nous sommes sauvés par une vraie résurrection et il n'y a pas de mensonge en nous, car les dieux que nous adorions sont de véritables démons. »

Tiburce lui dit : « Et d'où as-tu connu cela? » Valérien répondit : « L'ange du Seigneur me l'a révélé et m'a instruit, et toi, si tu te purifies de la souillure des idoles tu te rendras capable de voir l'ange. »

Ըստ Տիրուբախա . Եթէ, հնար է ինչ տեսնել_ գհրեշտակն, ընդէր յամեն եւ ոչ
փութիով ծարբեն զիս : Ըստ Վաղերիանոս . Եթէ, խոտտանա ինչ եւ յանձն առնուս զի
զամենայն զիսուսն արանաս, եւ հաստատ ի մի Աստուած որ չերկինա է, հնար է :

Ըստ Տիրուբախա . Ոչ եմ իմանալ_ ճշմարտապէս զոր ասեալ : Առջեմամ կրանելին
* A fol. 113
1re b Կիկիկիա : բացեալ_ զերան իւր պատմեաց զամենայն աստուածային խորհարպս բրիւ- 5
տան, արթնան, եւ յաջանապէս երեսեցայց զանոսի կոպն խորհուրմունն :

Ըստ Տիրուբախա ցեղապս իւր . Ասն ինչ իմէ չն երկնայց եւ ծարբեցայց : Եւ նա
ասէ . Եւ ծարպն Աստուծոյ Ուրբանոս, որ է աստուածային ալօրն պատուեալ : Ըստ
Տիրուբախա . Եթէ, զիս ասեա զոր բրիտանեացն եպիսկոպոս կոչեն, եւ իշխանն մեր
պատապարանն զիս ի մահ, եւ նա պապնի գհաւասն իւր պաշտէ : Եւ մի գայց, 10
զիտապէ, եպարքան փան նորա, եւ նախ զիս հրով ալբեցի, եւ զմեզ չարամահ առնէ :
Ըստ Կեկիկիա . Զարչարանք եւ մահ որ փան Վրիտապի կեանք եւ յախանեականք :
Երկիջիւր ընդ եպար բոց :

Եւ մեծաւ յաւարտմամբ, եւ խնդութեամբ զնային առ Ուրբանոս եպիսկոպոսն :
Եւ մկրտեցաւ եւ զպեցաւ զպեսո բուսուրութեան, եւ ոչնչափ շնորհս սուսա Տիրու- 15
բախի չԱստուծոյ, զի յամենայն աւուր գհրեշտակ Աստուծոյ տեսնէր, եւ զամենայն

1 գհրեշտակն om. B | 3 հնար է om. B | 5 աստուածային om. B | 7 յն յն B.

Tiburce répondit : « S'il m'est possible de voir l'ange, pourquoi le retardes-tu et ne me purifies-tu pas au plus tôt ? » Valérien répondit : « Cela est possible, si tu me promets et si tu acceptes de renier toutes les idoles et de croire au seul Dieu qui est au ciel. »

Tiburce dit : « Je ne comprends pas en vérité ce que tu dis. » Alors
* A fol. 113
1re b la bienheureuse Cécile * prit la parole et lui expliqua tous les divins mys-
tères du christianisme, lui démontrant avec évidence la tromperie des vaines
idoles.

Tiburce dit à son frère : « Dis-moi où je dois aller pour me purifier. »
Il lui répondit : « Chez l'homme de Dieu Urbain, qui est honoré d'une divine
vieillesse. » Tiburce répondit : « Ne parles-tu pas de celui que les chrétiens
appellent évêque, que nos notables condamnent à mort, et qui continue
secrètement le culte de sa foi ? Si jamais l'éparque venait à savoir quelque
chose de lui, il le ferait d'abord brûler dans les flammes et nous ferait périr
de mort violente. » Cécile ajouta : « Les tortures et la mort subies à cause
du Christ sont une vie éternelle. Va avec ton frère. »

Ils se rendirent avec grand empressement et joie chez l'évêque Urbain.
Tiburce fut baptisé et fut revêtu d'un vêtement lumineux. Il reçut tant de
grâces de Dieu que chaque jour il voyait l'ange de Dieu ; il connaissait tous

գաղանիս զիտէր. եւ զոր ինչ խնդրէր յԱստուծոյ տալս նմա, եւ բազում սրտնչելիս
տանէր անուամբն Աստուծոյ :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ աշնտիկ Աճմակիտս եպարքոսն Հռոմոյ չարչարէր եւ սպանա-
նէր զորս գտանէր բրիտոնեացս, եւ ոչ տալս թող թաղել՝ ալ ընկենուլ շանց եւ
5 ոգուաւուց կերակուր : * Իսկ հարազատ եպարքն Տիրուարիտս եւ Վաղերիանոս գաղտ * A fol. 113
v^o a.

թաղէին զսակերս մարտիրոսացն :
Եւ զիտացեալ եպարքոսին հրամայեաց ըմբռնել զնոսս եւ կացուցանել տաւջի
լուր : Եւ նորա խոտառականեցան համարձակութեամբ զամենատուր զերբորդութիւնն եւ
յանդիմանեցին զմարդութիւն կռոցն : Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց բրովք տանջել
10 զնոսս : Եւ սուրբքն խնայցին ընդ տանջանսն, եւ ատեն ցմերձակաց ժողովուրդն. Ով
Հռոմոյ բաղբաղիք, զգոջ լերուք ի սկիզ խաբէութենէ Աճմակիտի, զի սրբ զկուսան
սղաշտն՝ զլախանեական նեղութիւնսն ժառանկեցեն :

Եւ զահճապեան Մարցիմոս հաւատաց ի Քրիստոս, եւ ալ բազումք ընդ նմա : Եւ
բարկացեալ Աճմակիտս հրամայեաց եւ հասին զգլուխ նոցա : Նոյնպէս եւ զահճա-
15 պեան եւ զամենեցունց սրբ հաւատացին ի Քրիստոս Աստուած : Եւ սրբուհին Կիկիլիս
գաղտնի թաղեաց զնոսս ի միասին :

Յաջեմած եպարքոսն խնդիր արար ստացուածոց եւ ընչից երկուց սուրբ եպարքն,
բանդի յոյժ մեծատունք էին. եւ յորմած ոչ զաին, վասն զի սուրբքն յասաջապոյն

1 զիտէր] զուշակէր B || 14 հրամայեաց om. B || 15 իՔրիստոս om. B.

les secrets et Dieu lui accordait tout ce qu'il demandait, et il opérait beau-
coup de miracles au nom de Dieu.

A cette époque l'éparque de Rome, Almacius, torturait et tuait les
chrétiens qu'il rencontrait, et il ne permettait pas qu'on les enterrât, mais
les faisait jeter en pâture aux chiens et aux corbeaux. * Les deux véritables
frères Tiburce et Valérien enterraient secrètement les ossements des martyrs.

* A fol. 113
v^o a.

L'éparque, l'ayant appris, ordonna de les arrêter et de les faire venir
devant lui. Ils confessèrent avec hardiesse la très sainte Trinité et blâmèrent
l'erreur des idoles. L'éparque, irrité, ordonna de les torturer avec de gros
bâtons. Les saints sourirent des tortures et dirent aux assistants : « O
citoyens de Rome, méfiez-vous de l'immonde tromperie d'Almacius, car ceux
qui adorent les idoles hériteront des peines éternelles. »

Le chef des bourreaux Maxime crut au Christ et beaucoup d'autres avec
lui. Almacius irrité, ordonna de leur trancher la tête, en même temps qu'au
chef des bourreaux et à tous ceux qui crurent au Christ, Dieu. Sainte Cécile
les enterra secrètement tous ensemble.

L'éparque fit alors rechercher les propriétés et les biens des deux saints
frères, car ils étaient fort riches, mais on ne put les découvrir, car les saints

բաշխեցին սղբասաց, հրամայեաց և սարան ստացի գերանեկին Կիկիկա արպէ-
 * A fol. 113
 v. h. կին Վազենախանսի և հարան Տիրարախանի, և խնդրէր զինչսն * նոյրս : քննեաց և
 վասն հաստացն :

Եւ նորա լցեալ Հազով սղբով երաց գրեթան խր և սրտմեաց չտատաւածոցին
 զրոց զամենայն անձաւ խորհարգս սղբաց Երրարգաթեանն : Եւ ի բանից նորա հաս- 5
 տացին անձինք չարքհարխր ընդ աջ և ընդ կին և ընդ ձանկաւն, և զնոցին սո-
 եպիսկոպոսն և ձկրտեղան :

Եւ եղարքոսն հրամայեաց զԿիկիկա ի ջնուցեալ բաղանիս արպիկէ և զգրտն
 զգոշտիեամբ վաճիկ : Եւ չոյժ տաղնապեցաւ արախինն Քրիստոսի և ոչ մեռաւ :
 Եւ լետ երկց տարցին բաղին զբաղանիս և զախն զնա կենդանի չաղիկս : Եւ չորժամ 10
 բաւա եղարքոսն ստաքեաց զաշիճս զն հասցեն զգրախ նորա : Եւ բազում անգամ
 սրով սոճկին բախէր զպարտնայն և ոչ կարէր հաստանել և արխնն հեղսք չոյժ, և
 չորժամ ելին զաշիճքն սառնեաց զհալին խր սո Ռատուած՝ նոյեմբերի ԻԷ : Եւ
 եպիսկոպոսն ինոցեաց զնա ի մէջ ալլ մարտիրոսացն :

8 արպիկէ] արպիկա B || 11-13 զն հասցեն ... նոյեմբերի ԻԷ] և հասին զգրախ
 նորա : Եւ աջալէս բարի հաւատով սառնեաց զհալին խր սո Ռատուած՝ նոյեմբերի ԻԷ B ||
 14 ալլ] սուրբ B.

les avaient fait distribuer d'avance aux pauvres; alors il ordonna de faire
 comparaître Cécile, comme femme de Valérien (*Valerianos*) et belle-sœur de
 * A fol. 113
 v. h. Tiburce, et il l'interrogea à propos de leurs biens * et au sujet de sa foi.

Cécile, remplie du Saint-Esprit, prit la parole et expliqua d'après les
 écritures divines tous les mystères ineffables de la sainte Trinité. A ces
 paroles, quatre cents personnes, hommes, femmes et enfants, se convertirent,
 allèrent trouver l'évêque et se firent baptiser.

L'éparque ordonna d'enfermer Cécile dans un bain surchauffé et d'en garder
 la porte avec précaution. La servante du Christ eut beaucoup à souffrir, mais
 n'en mourut pas. Trois jours après, on ouvrit le bain et on la trouva vivante,
 en prières. Ce qu'ayant appris, l'éparque envoya des bourreaux pour lui
 trancher la tête. Le bourreau frappa plusieurs fois vigoureusement avec le
 glaive sur le cou, mais ne put le trancher, et le sang coula abondamment.
 Lorsque les bourreaux s'éloignèrent Cécile rendit son âme à Dieu, le
 27 novembre. L'évêque l'inhuma parmi d'autres martyrs.

Տրէի Ի եւ նոյեմբերի ԻԲ: Վկայութիւն սրբոյն Իրինարքոսի ¹ :

* Սուրբ Իրինարքոս էր յամս Դրոկղիտիանոսի տնօրէն արքային եւ Մաքսիմեայ գատաւորի : Իրինարքոս զահիճ էր եւ մանուկ հասակաւ : Եւ ածին առաջի թաղաւորին եօթն խոստովանող կանայս : Եւ տեսեալ զնոսա Իրինարքոս ի տանջանս վասն անուանն Բրիատոսի՝ հաւատաց եւ նա յԱստուած եւ եղև բրիատոնեաց, եւ եկաց ի մէջ առնելին եւ ասէ. Մառաց եմ եւ ես Բրիատոսի :

* B
p. 261 a.

Եւ սուրբ կանայքն խաբեցին զգատաւորն եւ ասեն. Տուր ի մեզ զաստուածսն քո եւ մեք զոհս մատուցուք նոցա : Եւ առեալ զվառսն արկին ի քուրճ եւ տարեալ ընկեցին ի խորս լճին :

Եւ կացուցին առաջի զսուրբ կանայան, եւ եղին մերձ եւ մեծազին հանդերձս եւ ի միւս կողմն անօթս տանջանալ զի զոր կամեցին ընտրեացեն, եթէ զհանդերձսն՝ կեանս եւ սրբգեւս, եթէ զտանջանարանս՝ չարչարանս եւ մահ :

Եւ մի ի սուրբ կանանցն ունէր երկուս զաւակս, յանձն արար զնոսա Իրինարքոսի, եւ առեալ զհանդերձսն ընկեցին ի հուրն : Եւ հրամայեաց գատաւորն եւ բերեցին զմարմինս սուրբ կանանցն՝ եւ արխնն իբրեւ կաթն հեղուր, եւ էին մարմինք նոցա

1. Desinit A.

20 TRÉ, 28 Novembre.

Martyre de saint Irénarchos ¹.

* Saint Irénarchos vivait aux jours de l'empereur impie Dioclétien et du juge Maxime. Irénarchos était bourreau, encore jeune en âge. On avait mis en présence de l'empereur sept femmes confesseurs. Irénarchos les voyant dans les tortures pour le nom du Christ, crut lui aussi à Dieu, devint chrétien, se présenta au tribunal et dit : « Je suis, moi aussi, le serviteur du Christ. »

* B
p. 261 a.

Les saintes femmes trompèrent le juge et lui dirent : « Livre-nous tes dieux et nous leur offrirons des sacrifices. » Elles prirent les idoles, les mirent dans un sac, les emportèrent et les jetèrent au fond du lac.

On fit comparaitre les saintes femmes, on plaça près d'elles d'un côté des vêtements de grand prix et de l'autre des instruments de tortures afin qu'elles choisissent ce qu'elles préféraient, ou les vêtements, la vie et les cadeaux, ou les tortures, les tourments et la mort.

Une des saintes femmes avait deux enfants : elle les confia à Irénarchos ; et, saisissant les vêtements, elles les jetèrent dans les flammes. Le juge ordonna alors de déchiqeter le corps des saintes femmes, le sang coula comme du

1. Desinit A.

իրբե գճին սպխած, և ապա արկին զնոսս ի հար, և հանեալ ի հրոյն հառին զգլխս նոցա :

Եւ կայացին զԻրինարքոս առաջի դատարին և բարոճ խտամամբք և սպանաւոր, ոչ կարաց զարձացանել չառջին կապաշտութիւնն, այլ խտտութմբ զինքն ծառայ Երևաստի : Եւ սարան զնա և ընկեցին ի մէջ լճին : Իսկ սարին Իրինարքոս անց անմխտ ընդ ջարն և ել ի ցամաքն, և զնոց առ Արակխոս քահանայ և մկրտեցաւ, և զարձեալ եկաց առաջի դատարին :

Եւ բարբաբեցին հար և ընկեցին անց զԻրինարքոս և զքահանայն Արակխոս, և զերկուս ծանկունն զոր չանձնեալ էր սրոյն Իրինարքոսի երանելի կինն որ մարտիրոսացաւ : Եւ երկա ծանկունքն և Արակխոս առ ծամայն մեռան : Եւ Իրինարքոս ի մէջ հրոյն սպխւր, և ի շիջանել հրոյն հառին զգլխս նոցա նոյնձրբի ԻԼ, և ընկալաւ զհոյի նոցա հրեշտակ մեռան և սարառ առաջի Աստուծոյ :

* B.
p. 261 b.

* Եւ կին մի հաստաղեալ անուն Եղիսիա՝ ինպեայ զմարմին սրոյն ի տեղի նշանաւոր :

Յնոյճ առաւ զսրոյն Փիլիմոնոսի զձեռն բեւեեցին ի գլխն, և զերկուսն ոտն բեւեեցին ընդ միմեանս և բարշէին ընդ երկիր. և յաջնալիս տանջանան աւանդեաց զհոյին իւր առ Աստուած յամս Արեղիանոսի արքայի :

lait et leur corps devint blanc comme neige; on les jeta ensuite dans le feu, puis, les ayant fait sortir des flammes, on leur trancha la tête.

On mit ensuite Irénarchos en présence du juge, qui avec force promesses et menaces ne parvint pas à le faire revenir à son ancienne idolâtrie; par contre il s'avoua serviteur du Christ. On l'emmena et on le jeta au milieu du lac. Saint Irénarchos traversa indemne l'eau et gagna les bords; il se rendit auprès du prêtre Acace, se fit baptiser et vint se présenter de nouveau au juge.

On alluma un bûcher et on y jeta Irénarchos avec le prêtre Acace et les deux enfants que la bienheureuse femme, qui fut martyrisée, avait confiés à saint Irénarchos. Les deux enfants et Acace moururent aussitôt. Irénarchos se mit à prier au milieu des flammes, et, lorsque le feu se fut éteint, on lui trancha la tête, le 28 novembre; l'ange du Seigneur accueillit son âme et la transporta devant Dieu.

* B.
p. 261 b.

* Une femme chrétienne, du nom d'Élise (*Elisia*), inhuma le corps du saint dans un lieu célèbre.

En ce jour, on cloua les mains de saint Philémon (*Philimonos*) à sa tête; on cloua également ses deux pieds l'un sur l'autre et on le traîna par terre; c'est dans de telles tortures qu'il rendit son âme à Dieu, aux jours de l'empereur Aurélien.

Ի Հայք նաւակատիր մեծի եկեղեցւոյն որ ի Վաղարշապատ. եւ լիշատակ Թէոփոսի եպիսկոպոսի Թէոփոսուպօլսոյ Հայոց :

Տրէի ԻԱ եւ նոյեմբերի ԻԹ : Յիշատակ է սրբոյն Տրդատայ թագաւորին Հայոց եւ բուեր նորին Խոսրովիկոսոյ եւ Աշխէն տիկնոջ :

5 Թագաւորն Տրդատ որդի էր Խոսրովու Հայոց արքայի : Եւ յետ սպանման հօրն սնաւ ի Կեսարիա փախտաւան տարեալ զնա ծառայիցն ի Պարսից արքայէն : Եւ զքոյր նորա զԽոսրովիկոսիս աւ նախարար մի անուն Օտայ, եւ մտեալ բնակեցաւ յամբարն Անի մինչեւ եկն Տրդատ վերադին պատկեալ ի Յունաց արքայէն թագաւոր : Եւ առ իւր կին զդուստր արքային Արանայ զԱշխէն տիկին, որ ամենայնիւ համանման էր սկաչաձեւ հասակին իւրոյ : Այլ քոյր նորա Խոսրովիկոսիս կուսութեամբ եկաց :

10 Եւ յորժամ սուրբն Հռիփսիմեա ընկերօքն իւր նահատակեցաւ, Խոսրովիկոսոյ երեւեցաւ հրեշտակն եւ ասաց առարեւ եւ ածել ի վերայէն զսուրբն Գրիգոր : Եւ յորժամ զայր սուրբն՝ ընդ առաջ ընթացաւ նմա թագաւորն ի կերպարանս խոյլ բաղձութեամբ ծարղկան :

15 * Իսկ սուրբն Գրիգոր խնդրեաց յԱստուծոյ տալ թագաւորին իմաստութիւն՝ յանասնեղէն կերպարանսն լսել եւ իմանալ զվարդապետութիւնսն : Եւ զլաթսուն օր վարդա-

* B
p. 262 a.

En Arménie avant-fête de la consécration de la grande église à Valarchapat, et commémoration de Théodose, évêque de Théodosiopolis d'Arménie.

21 TRÉ, 29 Novembre.

Commémoration de saint Tiridate, roi d'Arménie, et de sa sœur Khosrowidoukht et de la reine Achkhène.

Le roi Tiridate était le fils de Khosroès, roi d'Arménie. Après l'assassinat de son père, il fut élevé à Césarée, où il fut conduit par des serviteurs qui échappèrent au roi des Perses. Un satrape du nom d'Ota prit sa sœur Khosrowidoukht, pénétra dans la forteresse d'Ani et y habita jusqu'au retour de Tiridate, couronné roi par l'empereur des Grecs. Tiridate épousa la fille du roi des Alains, la princesse Achkhène, qui égalait sa taille de géant de toute manière. Mais sa sœur Khosrowidoukht demeura vierge.

Lorsque sainte Rhipsime fut martyrisée avec ses compagnes, un ange apparut à Khosrowidoukht et lui dit d'envoyer chercher saint Grégoire du fond du puits. Tandis que le saint revenait, le roi accourut au-devant de lui, sous la forme d'un porc, accompagné d'une multitude de gens.

* Saint Grégoire pria Dieu de rendre la sagesse au roi, pour qu'il pût sous cette apparence d'animal écouter et comprendre la doctrine. Le roi se

* B
p. 262 a.

պետութեանն ի զիշերի եւ ի սարնջեան առ սոս նորա էր թագաւորն ձեռա հասուց-
նամբ եւ արատաւոր յղբա :

Եւ զկնի վարդապետութեանն ետես սուրբն Գրիգոր զարանչելի սեպիւն շինութեան
վկայարանացի : Եւ ձեռն ի գործ արկեալ աղաչեաց թագաւորն զի բժշկեացէ ձկնաց
զձեռն եւ դոտն առ ի ստատրել զարծոյ շինութեանն : Եւ սուրբն Գրիգոր աղօթեալ 5
բժշկեաց : Իսկ նա առ զկին խր եւ զղայրն՝ եւ նորօր հանդերձ պատուասէր զղիրս
սուրբ կուսանացի, ինքն վարէր բաշտ, եւ նորա թեղանօր արատաւ կրէին զհայրն :

Եւ յորեւմ եղ ի հանդիսա զվկայան սուրբն Գրիգոր, հրաման առ թագաւորն ի
նձանէ, զնալ բերել սեամ չարկացի : Եւ զնոցեալ երկոյ սուրբոյ ճանապարհ ի բարձր
լեանն ի Մասիս՝ երարձ պամբ անտաշ քարինս աթ եւ երկր, յորոց զմինն բազում 10
արանց անկար էր շարմել, իրբեւ վախարէն հաստաքանկով արլոյն Հովիթմեայ անկարդ
առվանացի :

Ապա սուրբն Գրիգոր աղօթիս արար ի վերայ խոզացեալ արբային. եւ նա ի զորման
հարեալ՝ վաղվազովի մարին խոզենի զերծաւ ի նձանէ. եւ թագաւորն փափկամարիթ
իլբեւ զմատուղ երեւիւր. զոր տեսեալ փառս ետես Աստուծոյ : 15

Յետ այսարիկ զնոց սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիս, եւ ստեալ զբահանայական պա-

tint à ses pieds pendant les soixante jours que dura la doctrine, jour et nuit, avec de gros sanglots, des larmes et des gémissements.

Après la doctrine, saint Grégoire eut la magnifique vision de la construction des temples des martyres. Lorsqu'il se mit à l'œuvre, le roi le pria de lui guérir seulement les mains et les pieds pour qu'il pût aider à l'œuvre de construction. Saint Grégoire pria et le guérit. Le roi prit sa femme et sa sœur et en leur compagnie il prépara le tombeau des saintes vierges¹; (le roi) lui-même creusait avec une bêche et les femmes transportaient la terre au dehors dans les pans de leurs manches.

Lorsque saint Grégoire déposa les martyres dans leur tombeau, le roi reçut de lui l'ordre d'aller quérir un seuil pour l'édifice. Il se rendit à trois journées de chemin, à la haute montagne du Masis², chargea sur son dos huit grosses pierres brutes et les apporta; une seule de ces pierres ne pouvait être déplacée par plusieurs hommes, comme compensation de son amour déréglé pour sainte Rhipsime.

Saint Grégoire pria ensuite pour le roi, qui avait l'aspect d'un porc, et celui-ci fut saisi d'un tremblement; aussitôt la peau de porc se détacha de lui, et le roi parut dans une peau tendre comme celle d'un jeune enfant; les témoins en rendirent gloire à Dieu.

Saint Grégoire se rendit ensuite à Césarée, y reçut l'honneur sacerdotal,

1. Rhipsime et ses compagnes. — 2. Nom ancien de l'Ararat.

տիւն եկն եւ մկրտեաց զթագաւորն, հանդերձ ամենայն աշխարհաւն : Սակաւն առաւել էր երկկել թագաւորին ի վերայ նոցա որք գալին ի մկրտութիւն՝ քան զինքնական յօժարութիւնն : Եւ այնուհետեւ առեալ զինքն թագաւորն հարապատ բռնեւն եւ բարեպաշտ թաղուհեան յաշակերտութիւն եւ լինելոցումն աստուածաշունչ պոյց, եւ ի ժողովարութիւն պահոյց եւ աղօթից՝ ի զիշերի եւ ի տուրնջեան առանձ * ճանճրանալոյ խոկալք ի հանդերձեալ կեանսն : Եւ խրատէր այսպիսի գնախարարսն եւ պամենայն իշխանսն սիրել զԱստուած ընդ հաւատոյն եւ զսրժովք բարեաց :

* B
p. 262 b.

Այլ զի խոտամբակ էր կամք իշխանացն եւ անհամբոյր ընդդիմանալին կամաց թագաւորին, եւ հեթանոսական չար սովորութեամբքն վարէին ոչ կարաց ներել թագաւորն : Այլ ընկեցեալ զպապին արքունի՝ գնաց ի միայնարան յառանձնարանսն առ սուրբն Գրիգոր, մնալք առ նա նովին վարուցն ժողովարութեամբ պատուած ժամանակս :

Իսկ իշխանքն վերստին կոչէն գնա խոտացեալք ըստ կամաց նորա վարիլ, եւ խորշիլ յանկարգ գիշութեանցն պղծութեանց : Եկն ապա ականաց կամօք, եւ զարձեալ վարէր զթագաւորական հոգին :

Իսկ անօրէն եւ պաղանամխտ իշխանքն նենգաւորք յետ փոքր ժամանակի արքունցին նմա զիւր մահու, եւ շեջուցին վնքեանց զջահն փաղեալ ճառագալթիւք աստուածապաշտութեանն : Եւ ի չքմեկս եղեալ՝ առեալ գնա թագաւորական պատուով բերեալ հանգուցին ի Թորգան, ուր յետոյ եւ սուրբն Գրիգոր եղաւ :

retourna et baptisa le roi et tout le pays en même temps. Cependant le roi craignait beaucoup, pour ceux qui venaient se faire baptiser, leur empressement spontané. Aussi se livra-t-il dès lors, avec sa propre sœur et la pieuse reine, à l'étude et à la lecture des écritures inspirées par Dieu, avec persévérance dans les jeûnes et la prière, et se mit à songer sans * relâche jour et nuit à la vie future. Il conseilla en ce sens aux satrapes et à tous les princes d'aimer Dieu avec une foi accompagnée de bonnes œuvres.

* B
p. 262 b.

Mais, comme la volonté des princes était insubordonnée et revêche, ils s'opposèrent à la volonté du roi, et se conduisirent d'après les mauvaises habitudes païennes, ce que le roi ne put tolérer. Il abandonna la couronne royale, s'éloigna dans la solitude auprès de saint Grégoire et demeura avec lui longtemps dans la même vie avec persévérance.

Les princes le rappelèrent, en lui promettant de se conduire selon ses désirs et d'abandonner le vice déréglé de la masturbation. Le roi retourna malgré lui et reprit les soucis du royaume.

Cependant les princes impies, brutaux et déloyaux, lui firent prendre peu de temps après un poison mortel et éteignirent du milieu d'eux le flambeau resplendissant de l'éclat du service de Dieu. Ils le regrettèrent, le transportèrent avec les honneurs royaux, et le déposèrent à Tordan, où plus tard fut déposé également saint Grégoire.

Նոյնաբէս եւ բոլոր նորա եւ կենն՝ նովին ճգնագական վարարք վախեցան սա Երիտաստ :
Եւ տանեն զվիշտասակ սոյա՝ Նոյնաբերի ԻԹ եւ Տրէի ԻԱ :

Եւ թաղատարեաց սուրբն Տրդատ ամս չիտան եւ վեց՝ ի վաստ Կոստանայ :

Սալսճ աւար վարք եւ վրայաթիւն սրբոյն Ստեփաննոսի նոր վկայի :

* A fol. 114
1° a.

* Ստեփաննոս ալր կրօնաւոր ճգնապեաց վարարք եւ ոգրաթաւ հաստաով վապէր 5
չերկրի . բնակէր ի չորացին լերինն որ կոչէր Օբսիա՝ ընդ ձեջ Կոստանդինուպօլի եւ
Նիկիոմիդեաց : Կշարեալ արգելադրան նեղ եւ անձուկ խրճիթ ի կոստարս լերինն, չորսճ
ճգնեցաւ սուրբինասէր վարարք եւ հանգեաւ Օբսեկոսինա, որ այժմ Օբսեկոսի լեան
կոչէ :

Եւ այնչափ ցած արար զխոյն խր երանելին Ստեփաննոս, եւ կորճ եւ նեղ որ 10
գամենայն աւարս ի ծունկս եւ ի կոր եկաց . եւ ոչ կարէր կանգնել զգլուխն խր, եւ կամ
գտան ավաւել, եւ ոչ անձինն շարջ տալ . եւ ամիտօրեալ իրբեւ զկոճեղ՝ ալ այնպէս
եւ սովաւիկ ձի ուտէր հացն եւ ըմպէր ջուր :

Եւ էր ի ժամանակս սուտ բրիտանիէն եւ հերձուածոյ թաղատարին Կոստայ
Կաւալլինոսի . սա թշնամի եղեւ սրտակերաց եւ նշխարաց սրբոյ եւ սրեմի կրօնաւորաց : 15

7 Նիկիոմիդեաց] Նիկիոմիդացի B || 8 ճգնեցաւ] ճգնաւորեցաւ B || 12 ալ՝ այնպէս om. B ||
14 Կոստայ] Կոստանդինոսի B.

* Incipit A.

Sa sœur aussi et sa femme, après une conduite ascétique, trépassèrent dans le Christ. On fête leur commémoration le 29 novembre, le 21 Tré.

Saint Tiridate régna cinquante-six ans pour la gloire de Dieu.

En ce jour, vie et martyr de saint Étienne, le nouveau martyr.

* A fol. 114
1° a.

* Étienne, homme religieux, d'une conduite ascétique, brillait par sa foi orthodoxe dans le pays; il habitait dans une montagne aride appelée Oxia, entre Constantinople et Nicomédie. Il y avait choisi sa retraite dans une cabane étroite et toute petite au sommet de cette montagne, où Auxence s'était mortifié dans une vie pleine de vertus et était mort, montagne qui est appelée jusqu'aujourd'hui montagne d'Auxence.

Le bienheureux Étienne y construisit sa cellule mais si basse, si courte et si étroite qu'il ne pouvait y passer ses journées qu'à genoux et replié sur soi-même; il ne pouvait y dresser sa tête ni allonger ses pieds, ni se retourner; il était ramassé comme un tronc, et avec tout cela il ne mangeait qu'un peu de pain et buvait de l'eau.

Il vivait aux jours de l'empereur, faussement chrétien et hérétique, Constantin Cavallinus, qui fut l'ennemi des images, des reliques des saints et de

* Incipit A.

և ուր գտանէին պատկեր տէրունական և կամ սրբոյ՝ արեւին. և զոսկերս մարտիրոսաց փշրէին և իբրեւ զփռոշ հողմով հոսէին. և զաբեկացս մերկացուցանէին, և զաբեմն և զկնկուղն յերկիր կոխան առնէին :

5 և էր տաղնապ մեծ և նեղութիւն ուղղափառ ժողովրդեանն. և բազումք թողին գտունն և զգորականութիւնն իւրեանց * փախչէին ի քաղաքէն, և բնակէին ի լերինս * A fol. 114 1° b.
և թաքչէին յալսս՝ օտարացեալ յազգակցաց և լընդանեաց և ի զառակացն : և բազումք չլշխանաց թագաւորին փախուցեալք՝ ապաւինէին ի լեռոն սրբոյն Օրսեն-
զի, առ հռչակաւոր և հրեշտակակրօն միայնակեացն Ստեփաննոս, և լինէին կրօնաւորք :

10 Զոր լուեալ չարապաշտ թագաւորն և յոյժ տրտմեալ, նախ առաքէ առ Ստեփաննոս քաղցրութեամբ զնմանողն իւրոյ հրեշտածոյն զպատրիկոս՝ և մետրապօլիտս զհանդարտութեամբ խօսեացի ընդ նմա ի զրոյ պատուիրանաց, թերեւս ընկալցի զմոլովն՝ զոր արար ընդդէմ տէրունական պատկերացն և նշխարաց սրբոյ և սբեմի կրօնաւորաց. և ինքն զրեացէ ի տումարն զոր անընդունելի սխնհոյսին չեպիսկոպոսքն և

2 հողմով հոսէին] հողմով սփռէին B || 5 զտունն] զպատիւ B — իւրեանց] և զտունն և զընտանիս *add.* B || 6 և լընդանեաց *om.* B || 11 զպատրիկոս] զպատրիկոս B — և զմետրապօլիտս *om.* B || 12 խօսեացի] խօսեացին B || 13 տէրունական] աստուածային B.

l'habit des religieux. (Ses partisans) brûlaient l'image du Seigneur et des saints où ils les trouvaient; ils réduisaient en menus morceaux les ossements des martyrs et les jetaient au vent comme de la poussière; ils dépouillaient les moines de leur vêtement, jetaient à terre et foulaient aux pieds leur manteau et leur capuchon.

L'anxiété et la gêne étaient grandes dans la population orthodoxe; et beaucoup abandonnèrent leur maison ou l'état militaire, * s'échappèrent de * A fol. 114 1° b.
la ville, allèrent vivre dans les montagnes et se cachèrent dans les grottes, éloignés de leurs parents, de leurs familles et enfants. Plusieurs princes de l'entourage de l'empereur prirent la fuite, se réfugièrent à la montagne de saint Auxence, auprès du célèbre moine Étienne, à la vie angélique, et se firent moines.

Ce qu'ayant appris, l'empereur, qui avait le culte du mal, en fut fort attristé; il envoya auprès d'Étienne, pour lui parler en des termes doux, un patricien, son imitateur comme hérétique, et des métropolitains pour discuter avec lui paisiblement sur les Écritures et les canons, dans l'espoir qu'Étienne accepterait le concile que l'empereur avait fait convoquer contre les images du Seigneur, les restes des saints, le vêtement des moines, et qu'il signerait lui-même les actes, ainsi que l'avaient fait les faux évêques et les indignes prêtres de l'inacceptable synode, dans lequel ils avaient

անաթեման ըստանալին արարին. ար նորակցին զտարին Գերմանոս արարիարցի եւ զորս ընդ նմա կային յազգախառնութեան :

Իսկ երանելին Սահմաննոս ըստ կարգի խառնեցաւ ընդ նոսա ի Տին եւ ի նոր կառ-
կարանաց, եւ յաշանապէս երեւցայց զընդունելութիւն արրաց արատկերաց եւ նշխարաց :
Եւ համարձեալ զձեռս խր ի ներքս ի խցին եւ ստ, մեծաձաղն. Ար ոչ ընդունի եւ
երկրպագէ, պատուական արատկերի ըս Բրիտտոս Լատուած եւ նշխարաց արրաց ըցյ,
նորակալ կեցիլ * յայտմ կենցարածս եւ ի հանդերձեւումն. եւ արք զքս հաստատրիմ
զհայրապետն զտարին Գերմանոս ընկեցին յաթուոյ՝ ընկեալ եւ զս զնոսս չերեաց եւ
ի փառաց ըցյ. եւ արդէս նորս զնա տաարեցին յարարս՝ տաարեան եւ զս զնոսս ի
տարտարան եւ ի պեհն հրացն : Եւ զարձաւ ի նոսս եւ ստէ. երկուայք յտաարիչն ձեր,
եւ զոր տեւեր եւ ըսալք պատմեցէք նմա. եւ ես պատարտս եմ ի մեռանել յաղապս
Բրիտտոսի Լատուծոյ մերոյ մարդկութեան արատկերին :

Եւ նորս իջեալ ի լեռնէն՝ զարմանալին ընդ սրանչիւ ձգնութիւն երանելոյն Սահ-
մաննոսի, թէ՛ արդէս էր արդէս զտաւեր, եւ կցեալ ծառիկին ի կործան, եւ աշին
յարտաստացն զրացեալ, եւ մարմինն իբրեւ զխալս չարացեալ, եւ տեւին ցմիմեանս.
Միայ մեկ զի յաջնովսի ձգնաւորէ նորով շահեցար :

6 երկրպագէ] երկրպագած, B — պատուական om. B — Լատուած om. B || 7 երկիցի]
կիցի B || 13 երանելոյն] արրոյն B.

anathématisé le patriarche saint Germain et tous ceux qui étaient restés avec lui dans l'orthodoxie.

Le bienheureux Étienne leur parla méthodiquement d'après l'Ancien et le Nouveau Testament et leur fit voir manifestement l'acceptation des saintes images et des reliques. Il éleva ensuite ses mains à l'intérieur de sa cellule et dit à haute voix : « Que celui qui n'accepte pas et ne vénère pas ta précieuse image, ô Christ Dieu, ainsi que les restes de tes saints, soit
anathématisé * en cette vie et dans la vie future; ceux qui ont jeté à bas de son siège ton fidèle patriarche saint Germain, rejette-les toi aussi de ta présence et de ta gloire; et comme eux l'ont envoyé en exil, envoie-les toi aussi dans les ténèbres et dans la géhenné de feu. » Puis, se retournant vers eux, il leur dit : « Retournez chez celui qui vous a envoyés et rendez-lui compte de ce que vous avez vu et entendu; quant à moi, je suis prêt à mourir pour l'image de l'incarnation du Christ, notre Dieu. »

Ils descendirent de la montagne, émerveillés du magnifique ascétisme du bienheureux Étienne, qui ressemblait à une ombre, dont les genoux rejoignaient la poitrine, dont les yeux étaient affaiblis par les larmes, et le corps desséché comme un brin, et ils se dirent : « Malheur à nous, qui avons gagné les anathèmes d'un tel ascète ! »

Եւ երթեալ պատմեցին. թագաւորին զոր ինչ տեսին եւ լուան, եւ ասեն. Ով թագաւոր յոյժ չալկեաց մեղ, եւ չալկիմք յաջնալիսի մարդոյն :

Եւ հրամայեաց մեծաւ բարկութեամբ խտտալիքս արանց ելանել ի լեռան զի հանցեն զնա յարգելական խցէն եւ ի քարշ լըջուցեն ի ծովեզրն, եւ զայլս զոր պատնիցեն
5 տա նա կրօնաւորք՝ նաւով տարցեն ի քաղաքն :

Յայնժամ ելին ի լեռան՝ եւ * տեսին ալ կրօնաւորքն եւ վախեան : Եւ կալեալ * A fol. 114
v^o b.
զՄանգիաննոս բարշերով լըջուցին ի լեռնէն. եւ կալեալ զնա ի վերայ իշոյ տարան ի նաւն, եւ նաւեցին ի քաղաքն, եւ արկին ի բանդ : Եւ կալաւ անկ բազում կապեալս կրօնաւորս եւ աշխարհականս զորս արգելեալ էին վասն ուղղափառ հաւատոյն :

Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէ, զերանելին Ստեփաննոս. եւ նորա խնդրեալ
10 զահեկան մի յարգելեալ կապելոյն՝ պահեաց ի ներքոյ պատկին : Եւ բարձեալ տարան առաջի թագաւորին եւ նորա տեսեալ զնա յաջնալիսի կերպարանս ասէ. Ով աչրդ Աստուծոյ, ոչ որպէս ասես եթէ զՔրիստոս անարկեմք, քա՛ւ լըջի. բայց պատկերքդ կուռք են :

Ասէ Ստեփաննոս. Կուռք են Ապոլոնեայ, եւ Դիայ, եւ Արամայզայ, եւ Եփես-
տոսի, եւ Կոռնայ, զոր հեթանոսք աստուած պաշտեն. բայց մեք ոչ աջնալէս, ալ որպէս

4 խցէն] խրճթէն B — գտանիցեն] գացեն B || 5 կրօնաւորք] կրօնիւք B || 6 կալեալ
զՄանգիաննոս om. B || 12 կերպարանս] կերպս B || 13 բայց] ալ B.

Ils allèrent rendre compte à l'empereur de ce qu'ils avaient vu et entendu et lui dirent : « O empereur ! il nous a complètement vaincus, nous avons été vaincus par un tel homme. »

(L'empereur) ordonna avec forte colère à ses hommes au cœur dur, de monter à la montagne, de sortir (Étienne) de la cellule où il se tenait enfermé, de le trainer jusqu'au bord de la mer, et d'embarquer tous les moines qu'ils trouveraient auprès de lui pour les conduire à la ville.

Lorsque ceux-ci montèrent à la montagne, * les autres moines les aper- * A fol. 114
v^o b.
çurent et prirent la fuite. Ils s'emparèrent d'Étienne et en le trainant le firent descendre de la montagne, puis l'ayant chargé sur un âne, le conduisirent au navire, s'embarquèrent à destination de la ville, et là le jetèrent en prison. (Étienne) y rencontra de nombreux autres détenus, moines et laïcs, qui étaient emprisonnés pour la foi orthodoxe.

Au matin, lorsqu'on le sortit de la prison, le bienheureux Étienne demanda un denier aux détenus et le cacha dans son bonnet. On le conduisit en présence de l'empereur, qui, le voyant dans un tel état, lui dit : « O homme de Dieu ! ce n'est pas comme tu dis que nous méprisions le Christ, loin de là, mais les images ne sont que des idoles. »

Étienne lui répondit : « Les idoles sont celles d'Apollon, de Zeus, d'Aramazd, d'Héphaistos et de Chronos, que les païens adorent comme des dieux ;

Քրիստոսի ծաղկեպսակն կերպարան՝ հրաման տուաք ի սրբոց հարցի, պատուել
և երկիր պարանել. սրբես և գրեալ է սարբն Բապկիստ եկի. Պատիւ պատկերին
նորա է, չարոց անան տպաւորեալ է :

Եւ սարբն և մեծն Թէոփոս չարմած անարգեցին զգլինձի պատկերն խր ի բազարին
* A fol. 115
1° a. Կնախորաց իրպէս բարկաթեամբ հրամայեալոյ՝ աչբել զրոյս բազարն և կործանել : 5
եկի. ոչ փախաւ և ընթացեալ էր Փարխանոս Կնախորաց պատրիարքն, և բազմ
աղաչանք զարձայց զբարկաթին արբային : Եւ Բովհաննէս Սակերերանն մինչդեռ
բոհանայն էր, փառն աչն խորհրդոց գրեալ զանգրկանդոց զիրա բանեւմէկ ճառս՝
զորս ընթեւնան յեկեղեցիս յաւարս բառանորդոց պահացն :

Ասէ թապաւորն. Քրիստոս փառն անորգանոց պատկերի խրոց ոչ բարկանայ մեկ : 10
Եւ նորա հանեալ զբահեկանն եցայ իշխանայն և ասէ. Ոչ է պատկերս և զիրա :
Եւ նորա ասն. Թապաւորն մերոց : Ասէ Ստեփաննոս. Եկի որ ոչ ընդունիցի զբահե-
կանն՝ զինչ պատիմք են նմա : Եւ նորա ասն. Տանջանք և մահ :

Եւ նորա զձեռն և զաչն չերկինս համբարձեալ ասէ. Փառք ներդառեալոց բո
Քրիստոս՝ որ աչ մահկանայնս թապաւորս զպատկեր խր պատուէ, և զանմահ թա- 15
պաւորիւ անարգէ : Եւ ասալն նոցա ընկէց զբահեկանն չերկիր և կոխեալ :

1 հարցն] առաքելոց B.

mais nous autres, nous n'agissons pas de la même manière; nous avons
reçu l'ordre des saints pères de nous prosterner devant les images et de les
honorer, comme représentant l'incarnation du Christ; ainsi que l'a écrit saint
Basile : L'honneur de l'image appartient à celui dont elle porte l'effigie.

* A fol. 115
1° a. « Le saint et grand Théodose lorsqu'on insulta son effigie en bronze
dans la ville d'Antioche, de quelle colère n'aurait-il pas ordonné de * brûler
toute la ville et de la ruiner, si le patriarche d'Antioche, Flavien, ne
s'était empressé de détourner la colère de l'empereur par beaucoup de sup-
plications? Jean Chrysostome étant encore prêtre écrivit à cette intention
ses homélies sur les statues, vingt et une homélies, qu'on lit dans les
églises pendant le carême de quarante jours. »

L'empereur lui répondit : « Le Christ ne s'indigne pas de nous à cause de
l'insulte faite à son image. » Alors Étienne prenant le denier, le montra aux
princes et dit : « De qui est cette image et cette inscription? » Ils lui
répondirent. « De notre empereur. » Étienne dit : « Si quelqu'un n'accepte
pas cette monnaie, de quelle peine est-il passible? » Ils lui répondirent : « Des
tortures et de la mort. »

Étienne, élevant alors les mains et les yeux au ciel, dit : « Gloire à ton
indulgence, Christ, parce que cet empereur mortel honore son image et
méprise la tienne, roi immortel ! » Et il jeta le denier à terre devant eux et
le foula aux pieds.

Եւ զիմեցին իշխանքն ի վերայ սրբոցն, եւ բռամբ եւ ոտիւք եւ զաւաղանօք աչնչափ տանջեցին զնա՝ ձինչեւ կիսամահ եղեալ քարշեցին արտաքս եւ տարան ի բանդն : Եւ ասեն ցթագաւորն . եթէ յամէ ի բանդին՝ բազումք * զաւան ի բանս նորա : Եւ * A fol. 115
r^o b.

հրամայեաց սպանանել զնա :

Եւ երթեալ զահճացն քարշեցին ի բանդէն . եւ ձին ի բանդապետացն առեալ փայտ եհար ուժգին զգազաթն եւ հեղաւ ուղեղն . եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Նոյեմբերի ԻԹ : Եւ կրկնակի պատկացն արժանաւորեցաւ ի պատկողէն Քրիստոսէ, ձին՝ զձգնողական վարուցն, եւ ձին՝ զճարտիրոսութեան :

Ի սմին աւուր կատարեցան մեծ տանջանօք վասն Քրիստոսի պատկերին ի նոյն
10 հերձուածող արքայէն՝ սուրբն Պետրոս եւ Աթանասիոս ձգնաւոր կրօնաւորքն :

Տրէի ԵԲ եւ Նոյեմբերի Լ : Տօն է Անդրէի առաքելոյն՝ եղբօր Պետրոսի վնձի :

Յորժամ առին հրաման առաքեալքն ի Քրիստոսէ, քարոզել ընդ ամենայն աշխարհս եւ մկրտել զհեթանոսս յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն, եհաս վիճակ Մատթէոսի առաքելոյն՝ երթալ յերկիրն ծարգակերաց, զոր ասեն ռմանք եթէ Սինոպ քաղաքն իցէ

Les princes tombèrent sur le saint et le frappèrent à coups de poing, de pied et de bâton, à tel point qu'il tomba à terre à moitié mort, puis ils l'entraînèrent au dehors et le conduisirent en prison. Et ils dirent à l'empereur : « S'il s'attarde en prison, beaucoup * se convertiront à ses paroles. » * A fol. 115
r^o b.
Et il ordonna de le tuer.

Les bourreaux se rendirent à la prison et l'entraînèrent au dehors, puis l'un des geôliers saisissant un bâton en frappa violemment le crâne, et le cerveau en jaillit; (Étienne) rendit son âme à Dieu, le 29 novembre. Il mérita une double couronne du Christ couronneur, l'une pour sa vie ascétique et l'autre pour son martyre.

En ce même jour moururent au milieu de grandes tortures pour l'image du Christ, par le même empereur hérétique, saints Pierre et Athanase moines ascètes.

22 TRÉ, 30 Novembre.

Fête de l'apôtre André, frère de Pierre Céphas¹.

Lorsque les apôtres reçurent l'ordre du Christ de prêcher par tout l'univers et de baptiser les païens au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, le sort échut à l'apôtre Matthieu de se rendre dans le pays des anthropophages, que

1. L'arménien a traduit : frère de Pierre « rocher ».

ի ծովերն Պոնտսի : Եւ էին բնակիչք բազարին աջնիկ ծարգակերք, ուսելին զմե-
 * A fol. 115 սեպը խրեանց, եւ զոր * կամէին կեկոսնի ուսել՝ արբայանէին լիմրայեզս, եւ անկանէր
 v° b. ալն ի ծառց : Եւ հանէին գաշան եւ աշնակ,ս դարձանէին զբեկտուն օր : Եւ ապա զկեսին
 եւ ուսելին զմիսն՝ եւ գորխնն ըմպէին :

Եւ չորժամ եմուտ Մատթէոս ի բազարն՝ կարան զիս որպէս ասար ալր, եւ տարան 5
 ի բանան, եւ հանին գաշան եւ արբային զգեզն : Իսկ ասարեալն ոչ կարացաւ Լաստաւոց
 հրամանան եւ ոչ անկաւ ի խելաց : ալ ալօթէր եւ վաստաւէր զԼաստաւոց : Եւ
 եզեւ ծաղն աս նա եւ ասէ : Մի երկնչիւր Մատթէ, զի եւ ընդ քեզ եմ. համբերեաւ ասարս
 քան եւ հինգ եւ ասարեցից դատարեալն Կնդրէսս, եւ հանցէ զբեղ եւ զծորեալ
 ծարգիկ զարձուցէ զիս : 10

Եւ երեսեցաւ Տէր Կնդրէի եւ ասէ : Երթիջիւր չերկիրն ծարգակերաց եւ հան
 զՄատթէոս ի բանդէն : Եւ ծանր համարեցաւ Կնդրէսս զհրամայեալն նմա ի Տեսունէ,
 վասն հետադրութեան տեղացն, եւ վասն անկարութեան ծարմնացն զի ալեւոր էր :
 Եւ երկիցս անգամ հրամարեաց չերկալոցն :

Եւ Տէր հաստատեաց զմիտս Կնդրէի եւ զնաց ի ծովերն, ելլաւ նա ճի զոր Տէրն 15
 պատրաստեաց, եւ ինքնին Քրիստոս եզեւ ի կերպարանս նաւապետին՝ եւ հրեշտակք ի
 կերպարանս նաւապարաց : Եւ տեսեալ Կնդրէի զնաւապետն նաւապարոն * ոչ ծանեաւ

* A fol. 115
 v° b.

d'anciens disent être la ville de Sinope au bord de la mer du Pont(-Euxin). Les habitants de cette ville étaient des anthropophages, ils mangeaient leurs
 * A fol. 115 morts, et au vivant * qu'ils voulaient manger ils donnaient à boire des
 v° a. remèdes somnifères : l'homme perdait sa raison, ils lui crevaient les yeux, le nourrissaient pendant trente jours, ensuite l'immolaient, mangeaient sa chair et buvaient son sang.

Lorsque Matthien fit son entrée dans la ville, (les habitants) le saisirent comme étranger, le conduisirent en prison, lui crevèrent les yeux et lui donnèrent à boire le poison. Mais l'apôtre par ordre de Dieu ne devint point aveugle, ni ne perdit la raison, par contre il pria et glorifia Dieu. Une voix se fit entendre à lui : « Ne crains point, Matthieu, car je suis avec toi; patiente vingt-cinq jours et je t'enverrai l'apôtre André qui te délivrera et convertira à moi ces gens égarés. »

Le Seigneur ayant apparu à André lui dit : « Tu iras au pays des anthropophages et tu délivreras Matthieu de la prison. » André se sentit accablé par cet ordre du Seigneur, à cause de la distance du lieu et de la faiblesse de son corps, car il était âgé. Par deux fois il refusa de s'y rendre.

Le Seigneur raffermi l'esprit d'André, et il se rendit au bord de la mer, trouva un navire que le Seigneur avait préparé; le Christ lui-même prit les apparences du capitaine et les anges celles des matelots. André en * regar-

* A fol. 115
 v° b.

զնոսա : Եհարց եթէ. Ո՞ր կամիցիր նաւել : Նորա ասեն. Յերկիրն ծարդակերաց : Ասէ Անդրէաս. Առէք եւ զիս ընդ ձեզ : Ասէ նաւապետն. Տուր զվարձ նաւիս : Ասէ Անդրէաս. Ոչ նաւիւ զվարձ ունիմ եւ ոչ հաց զի կերացց : Ասէ նաւապետն. Եւ ճրպէս երթիցես : Ասէ Անդրէաս. Ես աշակերտ եմ Յիսուսի, եւ հրաման տուի ի վարդապետէն իմէ որ ինչ ոչ ասից, ոչ զրամ եւ ոչ հաց, ուր եւ գնացից : Ասէ նաւապետն. Վասն հրամանի վարդապետին քո ծնուն ի նաւս եւ տարացց զքեզ ուր եւ կամիցիս, եւ եթէ քաղցնուս՝ տաց քեզ հաց եւ ջուր :

Եւ յորժամ եմուտ ի նաւն՝ սկսաւ Անդրէաս նաւապետին եւ նաւաւարացն պատմել զքանչեւիսն զոր արար Քրիստոս ի վերայ երկրի : Եւ ձինչզեւ պատմէր ննջեաց : Եւ ընդ առաւօտն զարթուցեալ՝ գտաւ ի զուռն քաղաքին, եւ զիտաց զի այն որ ի նաւին էր՝ Տէրն էր հրեշտակօք, եւ զոհութեամբ փառս ետ :

Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի կերպարանս զեղեցիկ մանկան. եւ յառաջագոյն ասաց նմա զոր ինչ հանդերձեալ էր հանդիպել փորձանաց ի զապանաբարոյ ծարդկանէ քաղաքին, եւ զարձուցանել զնոսա յատուածգիտութիւն :

Եւ մտեալ Անդրէի ի քաղաքն զնաց ի բանին ուր Մատթէոս էր, եւ աղօթիւր...

1. Desinit A.

dant le capitaine et les matelots ne les reconnut point. Il demanda : « Pour quel pays faites-vous voile ? » Ils lui répondirent : « Pour le pays des anthropophages. » André leur dit : « Prenez-moi avec vous. » Le capitaine répondit : « Donne-moi le prix du passage. » André lui dit : « Je ne possède ni le prix de passage, ni pain pour manger. » Le capitaine lui répondit : « Et comment veux-tu y aller ? » André lui dit : « Je suis le disciple de Jésus, j'ai reçu l'ordre de mon maître de ne rien prendre avec moi, ni argent, ni pain, pour le pays où je dois me rendre. » Le capitaine lui répondit : « Entre dans le navire pour l'ordre de ton maître et je t'emmènerai où tu voudras ; et si tu as faim je te fournirai du pain et de l'eau. »

Lorsqu'il se fut embarqué, André se mit à raconter au capitaine et aux matelots les miracles que le Christ avait opérés sur la terre. Tandis qu'il racontait, le sommeil le gagna. Le matin à son réveil, il se trouva à la porte de la ville et il reconnut alors que celui qui se trouvait dans le navire, c'était le Seigneur avec les anges, et il (lui) rendit gloire avec joie.

Le Seigneur lui apparut sous les apparences d'un bel enfant et lui prédit d'avance les épreuves par lesquelles il devait passer de la part des sauvages habitants de la ville, et qu'il les convertirait à la science de Dieu.

André fit son entrée dans la ville, se rendit à la prison où se trouvait Matthieu, et par ses prières '...

1. Desinit A.

* B
p. 264 b.

B* Տան ճեճահանգես եւ վկայութիւն սուրբ նախակոչ աշակերտին Քրիստոսի եւ
սուրբերոյն Անդրէի եղբորն Պետրոսի, որ կատարեցաւ ի Պատրաս բաղարի :

Թառաչաբար եւ նախակոչ աշակերտն Քրիստոսի սուրբ սուրբերոյն Անդրէսա՝ էր
սրբի մանկանա՝ եղբայր Պետրոսի Վիմի, յազգէն նեւթեալեմայ՝ ի Բեթսալեմայ բաղարին
Գալիլեայոց :

Ուս՝ յառաջագոյն աշակերտեցաւ սրբոյն մակհանաւ Մկրտչի. եւ նախաւ սուղնոր-
վեալ յարեցաւ յաշակերտութիւն Փրկչին, զորմէ վաղ սերմն լուեալ էր ի մակհանաւ
վարդապետէն խրմէ :

Եւ իրբեւ ականատես եղեւ ամենայնի անորիկ՝ առեալ զեղբայր իւր զՄիմոն էսծ
առ Յիսուս. եւ ինքն Անդրէսս էր սուղնակոյ Տեսան իրբեւ ճի յերեւելի աշակերտաց
անախի նորա :

* B
p. 265 a.

* Իսկ յետ համբառնալոյ Փրկչին առ Հալս՝ լցեալ Հալսով սրբով ընդ աչ սուրբերան
եհաս նմա վիճակ ելլալա : Եւ զնոցեալ անդ շրջէր եւ բարոյէր զառնաւորանն
բաղում նշանոր. եւ արաւետաբ, բժշկէր զախտամէտս, հաղածէր զղեւս, եւ զարձա-
ցանէր զմարդիկ ի մօլորութենէ, կուց ի ճշմարիտ աստուածոյխտութիւն, եւ լուսաւորէր
նարոյթութեամբ սուրբ սուղանին, կործանէր զբաղինս կուց, եւ հաստատէր զեկեղե-
ցիս :

* B
p. 264 b.

B* Fête solennelle et martyre du premier disciple appelé par le Christ
et apôtre, André, frère de Pierre qui mourut dans la ville de Patras.

Le premier disciple appelé par le Christ et qui subit les tortures de la
croix, le saint apôtre André, était fils de Jonas, frère de Pierre Céphas, de la
tribu de Nephthali, de la ville de Bethsaïda de Galilée.

Il fut d'abord le disciple de saint Jean Baptiste, et guidé par lui, il devint
le disciple du Sauveur, dont il avait entendu parler auparavant par son
maître Jean.

Lorsqu'il fut le témoin oculaire de tout ce (que fit Jésus), il prit son frère
Siméon et le conduisit auprès de Jésus; André lui-même fut toujours aux
côtés du Seigneur comme un de ses plus remarquables disciples.

* B
p. 265 a.

* Après l'Ascension du Sauveur auprès de son Père, André fut rempli du
Saint-Esprit avec les autres apôtres, et il lui échut par le sort le pays de
l'Hellade. Il s'y rendit, parcourut le pays et y prêcha l'évangile par de nom-
breux signes et prodiges; il guérit les infirmes, chassa les démons, convertit
les gens de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu et les illumina par la
régénération des saints fonts baptismaux, renversa les autels des idoles et
édifia des églises.

Եւ զնխացս աւետարանին քարոզութեան եկն ի Թեսալոնիկէ, եւ ի յացտնութենէն Աստուծոյ զէժ եղեալ նաւեաց յաշխարհն մարդակերաց, որ համարին լինել լնակիչք սահմանացն Սինոպ քաղաքի՝ Պոնտոսական ծովուն, գործակից լինել Մաաթէոսի աւետարանչի ի սերմանել զբանն կենաց յանտնաբարոյ եւ զպանամխտ մարդիկ աշխարհին այնմիկ : Ուր սուրբն Մաաթէոս տառապէր ի բանս եւ ի հալածանս՝ մերկ եւ լոկ շրջելով ի լերինս իբրեւ զպծեւածն վախուցեալ ի զիշխանձ պապանաց :

Եւ Անդրէի ցուցեալ ի Զմիւռմին քաղաք մարդակերաց աշխարհին զբազում եւ զմեծամեծ սքանչելիս, եւ կրեալ զպանապան չարչարանս, զարձոյց զբազումս ի զիւսպաշտ մոլորութենէն, եւ լուսաւորեաց հաւատով սուրբ Երրորդութեան :

Եւ անտի եկեալ ի Բիւզանդիա՝ քարոզէր զՔրիստոս, եւ ուսուցանէր զճանապարհն փրկութեան, եւ հաւատացին բազումք եւ զարձան ի Տէր : Զեռնապրեաց նոցա եպիսկոպոս Վատաքէոս զաշակերտ իւր որ է մի յեթնամասուն աշակերտացն Քրիստոսի, եւ յանձն արար նմա զհաւատացեալսն :

Եւ անտի զարձաւ յեկապա եւ ի Պատրաս, եւ հոգեբուխ վարդապետութեամբ որոաց զբազումս յուսկան աւետարանին քարոզութեան. քակէր զմեհեանս զիւսաց եւ հաստատէր զեկեղեցիս :

Եւ զատաւորն Էզիատէս եկեալ ի * Պատրաս եւ տեղեկացեալ ամենայնի զոր

* B
p. 265 b.

Au cours de sa prédication de l'évangile, il vint à Thessalonique et, sur la révélation de Dieu, il s'embarqua et se dirigea vers le pays des anthropophages, qui sont censés être les habitants de la contrée de la ville de Sinope, sur la mer du Pont(-Euxin), pour y coopérer avec l'évangéliste Matthieu à semer la parole de la vie parmi les gens de ce pays, aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage. Saint Matthieu y avait peiné dans la prison et dans les tortures, avait parcouru les montagnes, le corps et les pieds nus, à l'instar d'une gazelle fuyant devant les fauves meurtriers, dévorants.

André après avoir opéré de nombreux et grands miracles, et souffert des tourments variés, dans la ville de Myrné au pays des anthropophages, avait converti beaucoup de gens de l'erreur du culte des démons et les avait éclairés de la foi de la sainte Trinité.

De là il se rendit à Byzance, y prêcha le Christ, y enseigna la voie du salut, et beaucoup crurent et se convertirent au Seigneur. Il y sacra évêque Stachyos, son disciple, qui est l'un des soixante-dix disciples du Christ, et lui confia les fidèles.

De là il revint en Hellade et à Patras, et par sa doctrine, toute empreinte de l'Esprit, il attira beaucoup de (païens) dans les filets de la prédication évangélique; il renversa les temples des démons et édifia des églises.

Le juge Égiatès, venu à * Patras et informé de tout ce qu'André y avait

* B
p. 265 b.

տանէր Բնդրէաս, հրամայեաց տնել զնա : Զոր իրլեւ ամին առաջի խը՝ տաէ Էղիս-
տէս . Լսեմ վասն ըս եթէ ձորդեցուցանեալ զժողովարդս ի պաշտամանէ, առատածոցն
զոր խնքնակալը պաշտեն, գհեա երթեալ ձիաց արար խաչեցեկոյ՝ զոր համբաւեա յարա-
ցեալ . արդ ինչ զանաթի վարդապետութիւնդ, եւ ծառս գոհս զից եւ աղբեացիս . ապա
թէ, ոչ՝ զխանս զի ի խաչ երանես :

Իսկ սուրբ առաքեալն Բնդրէաս առատածախսս բարոյութեամբ սկսաւ պատմել
նմա զժողովարդութիւն Փրկչին, եւ զխորհուրդ վերաբնան ձորդեան ի ձեռն խաչին
եղեալ, յաչտ արարեալ նմա եւ զանաչեալութիւն սուս առատածոցն պաշտաման :

Լսեալ Էղիստէս զամենայն բանս սուրբ առաքելոցն, եւ տեսալ զանշարժ պնդու-
թիւնն նորա ի սէլն Բրխատայ՝ որով արհամարհէր զամենայն տանջանս եւ զմահ, 10
հրաման եւս առժամն արկանել զնա ի բանդ :

Եւ ի վաղիւ անգր ամին զնա առաջի խը . եւ միւսանորա՛մ հարցո՛ւմարձ արարեալ
լորեւ եղիտ ի նոցն միտս՝ բարկացաւ չոյժ, եւ հրամայեաց զահճոց տանել եւ ի խաչ
հանել : Եւ տեսալ երանելին ի հեռատանէ զխաչն կանպեալ՝ զովեաց չոյժ զգորու-
թիւնն պատուական խաչին, եւ պատմեաց ժողովրդեան զշնորհան որ սուսա յԱստուծոյ 15
սրբոյ խաչին :

Եւ անդէն մերկայեալ զհանդերձս խը եւս զահճոց, եւ նորա հանին զնա ի խաչ,
տարածելով զբաւուրան եւ պրկելով ի վաչաթի առանց բռեւեաց՝ որպէս եւ պատուի-

accompli. ordonna de l'arrêter. Lorsqu'il fut mis en sa présence, Égiatès lui
dit : « J'entends à ton sujet que tu détournes le peuple du culte des dieux que
nos autocrates adorent, pour suivre un certain crucifié, que tu dis être ressus-
cité; or, abandonne cette vaine doctrine, et offre des sacrifices aux dieux et tu
auras la vie sauve, autrement sache que tu monteras sur la croix. »

Mais le saint apôtre André, par sa prédication inspirée de Dieu, se mit à
lui parler de l'Incarnation du Sauveur et du mystère du salut des hommes
opéré par la croix, tout en lui révélant la vanité du culte des faux dieux.

Égiatès, après avoir écouté toutes les paroles du saint apôtre et vu la fer-
meté inébranlable dans l'amour du Christ avec laquelle il méprisait toutes les
tortures et la mort, ordonna de le jeter immédiatement en prison.

Le lendemain on le lui présenta, et l'ayant interrogé à nouveau et l'ayant
trouvé dans les mêmes intentions, (le juge) en fut fort irrité et ordonna aux
bourreaux de l'emmener pour le crucifier. Le bienheureux, en apercevant de
loin la croix dressée, fit les plus grands éloges de la puissance de la pré-
cieuse croix et prêcha au peuple les grâces qui furent données par Dieu à la
sainte croix.

Il se dépouilla aussitôt de ses vêtements qu'il remit aux bourreaux, et
ceux-ci le suspendirent à la croix, en lui étendant les bras et les attachant

րեալ էր Լիվիատէս, զի զփորձ առցէ զժնդակ տանջանայ եւ ծի վազվազակի մնայի :
Եւ այնպէս առաւ չորս կախեալ ի խաչին՝ զօրութեամբն Աստուծոյ մնայր կենդանի,
եւ ուսուցանէր զժողովուրդն հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի :

Եւ լալին զնա ժողովուրդն եւ տրտնջէին ի դատաւորէն, եւ ամբոխ արարեալ
5 զիմէին ի վերայ Լիվիատէս լիջուցանել զնա ի խաչէն : Իսկ առաքեալն * արգելեալ
զնառ ոչ ետ թոյլ, յայտ արարեալ նոցա թէ համբերութիւնն առժամանակեայ նեղու-
թեանց՝ արժանի առնէ կենացն յաւիտենականացն :

* B
p. 266 a.

Եւ ինքն երանելին յանտանելի չարչարանսն անդ կայր զուարթալին եւ օրհնէր
վաստուած : Եւ ձինչդեւ ազօթէր ի վերայ խաչին՝ լոյս ճաճանչազեղ յորպեալ
0 յերկնից եկն եւ վարեցաւ շուրջանակի զնովաւ. եւ չայնժամ աւանդեայ զհոգին իւր
առ Աստուած՝ նոյնքերի Լ եւ Տրէի ԻԼ :

Եւ Թիկին ոմն մեծազգի Մարգիմիրս անուն՝ բարեպաշտ յոյժ եւ երկիւղած յԱ-
տուծոյ՝ առեալ զմարմինն սուրբ առաքելոյն օծ աղնիւ խնկօք եւ իւզով, եւ պատեալ
մարբօր կառուովք թաղեայ յառանձին տապանի ի Պատրաս քաղաքի : Եւ սպա ի ժա-
մանակս Կոստանդեայ արքայն՝ սուրբ մարմինն նորա բերաւ ի Բիւզանդիա, եւ եղաւ
15 պատուով ի տաճարի առաքելոց . յորմէ բազում նշանք լինին ի վառս Քրիստոսի :

fortement au bois sans les clouer, ainsi qu'Égiatès l'avait ordonné, afin
qu'André ressentit d'horribles tortures et ne mourût pas immédiatement. Il
resta ainsi vivant par la puissance de Dieu, suspendu à la croix, pendant quatre
jours, et il prêcha au peuple de rester inébranlable dans la foi du Christ.

Les témoins pleuraient et murmuraient contre le juge, et s'étant rassem-
blés, ils voulaient exiger d'Égiatès de le faire descendre de la croix. Mais
l'apôtre les en * empêcha et ne les laissa pas faire, leur faisant comprendre
que la patience des peines temporaires rend digne de la vie éternelle.

* B
p. 266 a

Quant au bienheureux, au milieu de ses souffrances atroces, il se montrait
gai et bénissait Dieu. Et tandis qu'il priait sur la croix, une lumière rayon-
nante jaillit du ciel et l'enveloppa complètement; c'est à ce moment qu'il ren-
dit son âme à Dieu, le 30 novembre, le 21 Tré.

Une dame noble, du nom de Maximilla, fort pieuse et craignant Dieu, prit
le corps du saint apôtre, l'oignit d'encens et d'huile parfumée, l'ensevelit dans
des linges propres et l'inhuma dans un tombeau à part, dans la ville de
Patras. Plus tard, aux jours de l'empereur Constance, son saint corps fut
apporté à Byzance, et déposé avec honneurs dans le temple des apôtres, où
s'opèrent de nombreux miracles pour la gloire du Christ.

Ապա՛ս առաք առն եւ վկայութիւն սարբ հայրապետացն Հայոց որդոց որդեցն 'Գրիգորի'
'Արխամակի', 'Վրթանիակի', 'Առականի', 'Երիզորիակի եւ 'Էանիէլի բաճանալին :

Սարբ հայրապետաց տիմուսակալք եղեն որդեցն 'Գրիգորի' զպալ ի նորին բարի
արմատաց շատակալք . բանկի ի բաղարն Կեսարացոց ուր սնտ. սարբն 'Գրիգոր'
ամուսնացեալ ձեռն երկուս որդիւ . եւ ապա եկն ընդ Տրդատաց ի Հայք ուր եւ նաճատա- 5
կեցաւ :

Իսկ երէց որդին՝ որում անուն էր 'Վրթանէս' զարգացեալ հասակաւ եմաւ ի կարդ
աշխարհի : Եւ զկրասերն որ կոչէր 'Արխամակէս' առ մայրն խա եւ զնոց կրօնաւո-
րեցաւ ի կուսանոց վանս, եւ արար զնա կրօնաւոր ի վանս արանց, որ մեծ եւ ստատիկ
ճշնութեամբ կապր յարգեալոց խցի : 10

* B.
p. 266 b.

Արդ յետ բռնաւորելոց որդեցն 'Գրիգորի' զՀայք՝ լուաւ թագաւորն Տրդատ զտոյսնէ,
եւ առաքեաց երիտ իշխանս ի Կեսարիա ածել պատուով առ ինքն, * որ եկին զաին զՎրթ-
անէս ի բաղարք անկր ի բաճանապետան ստալման եկեալ : Եւ զնոցեալ աղաչէին
զ'Արխամակէս, եւ ոչ կարէին համել ի վանացն : Ապա ժողովեալ եպիսկոպոսաց եւ
բաճանալից հանին զնա բռնութեամբ զնալ ի քործ ճշակութեան Աստուծոյ : 15

Եւ եկեալ նոցա յաշխարհն Հայոց առ թագաւորն ուրախ եղեւ . եւ եկեալ նորաք

En ce jour, fête et martyre des saints patriarches d'Arménie, les fils de saint
Grégoire : Aristakès, Verthanès, Houssik, Grégoris et le prêtre Daniel.

Ces saints patriarches occupèrent le siège de saint Grégoire, étant les
branches de sa bonne souche; car saint Grégoire, dans la ville de Césarée où
il fut élevé, s'était marié et avait mis au monde deux fils; puis s'étant rendu
avec Tiridate en Arménie, il y fut martyrisé.

Son fils aîné, dont le nom était Verthanès, arrivé en âge, s'était marié; la
mère prit le fils cadet, qui s'appelait Aristakès, alla se faire religieuse dans
un couvent de vierges et fit de son fils un religieux dans un couvent d'hommes
où il vécut enfermé dans une cellule, dans un grand et austère ascétisme.

Après que saint Grégoire eut illuminé l'Arménie, Tiridate, ayant appris au
sujet de ces fils, envoya trois princes à Césarée pour les ramener avec hon-
neur auprès de lui. (Les princes) * arrivèrent et trouvèrent Verthanès dans la
ville ayant la dignité de prêtre. Ils allèrent prier Aristakès, mais ne réus-
sirent pas à le faire sortir du couvent. C'est alors que les évêques et les prêtres,
s'étant assemblés le firent quitter de force le couvent pour aller travailler
dans la vigne de Dieu.

* B.
p. 266 b.

Ils vinrent dans le pays d'Arménie auprès du roi qui fut heureux, et qui
partit avec eux à la recherche de saint Grégoire dans les montagnes; ils le

հանդերձ ի խնդիր սրբոյն Գրիգորի ի լերինան. զոր եկեալ գտին ճիւղն առանձին ի Մանեայ ալբն ի Գարանաղեայ լեռանն :

Եւ աղաջեաց զնա թագաւորն եւ ասէ. Սրովհետեւ ոչ կամիս զկեալն քո ընդ ձեզ՝ խնդրեմք ի քէն զի ձեռնադրեսցես զորդի քո զԱրխատակէս փոխանակ քո ի քահանայապետութեան աթոռն : Իսկ նա հաճեալ էջ ի լեռնէն, եւ ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց յաջորդ իւր զորդին իւր, որ էր ըստ ամենայն վարուց մաքրութեան հաւատար հօրն : Եւ առաքեաց զնա փոխանակ իւր ի ժողովն Նիկիայի՝ որ ընդ այն ժամանակս եղև ի բախումն արխանոսաց աղանդոյ :

Եւ զարձեալ Արխատակէս կանոնաւ ժողովոյն՝ պաշտօնացուցանէր զկարգս եկեղեցւոյ ի մէջ Հայոց աշխարհին, ալ եւ յանդիմանէր զամենայն յանդաւորս :

Իսկ Արքեպապոս ոմն անուոն՝ վերակացու չորրորդն Հայոց՝ վասն անիրաւ զործոյ յանդիմանեալ ի սրբոյն՝ սպասէր նմա նենգութեամբ : Եւ մինչ զայր երանելին ճանապարհաւ՝ ի Ծովագ զաւառին, հանդիպեալ նմա Արքեպապոս՝ յանկարծակի եհար զնա սրով, եւ մինչ աչար անդր աշակերտքն ազգեցին, նա զերծեալ զնայ փախտաւան ի Տարսոն Կիլիկեցոց՝ երկուցեալ ի Տրդատայ : Եւ երանելի հաշտպեան վիպական խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի չիտուն ամի թագաւորութեանն Տրդատայ : Եւ բարձեալ զնշխարս աշակերտաց նորին՝ եկեալ եղին մեծաւ պատուով ի Թիլին չիւրոս աւանի :

trouvèrent vivant en solitaire dans la grotte de Mané, sur la montagne de Daranali.

Le roi pria saint Grégoire et lui dit : « Puisque tu ne veux pas vivre avec nous, nous te prions de sacrer ton fils Aristakès, à ta place, sur le siège patriarcal. » Il y consentit, descendit de la montagne, convoqua les évêques et sacra, pour lui succéder, son fils, qui, pour toute la pureté de ses mœurs, était l'égal de son père. Il l'envoya, à sa place, au concile de Nicée qui eut lieu à cette époque pour détruire la secte des Ariens.

Aristakès revint avec les canons du concile, rendit plus resplendissants les ordres de l'Eglise dans le pays d'Arménie et blâma tous les coupables.

Un certain Archélaüs, gouverneur de la quatrième Arménie, ayant été pour des actions injustes blâmé par le saint, attendit traitreusement une occasion favorable. Pendant que le bienheureux faisait route pour se rendre dans la province de Dzopkh, Archélaüs le surprit à l'improviste et le blessa de son épée; et tandis que ses disciples couraient par-ci et par-là pour en donner l'avis, Archélaüs prit la fuite et s'échappa à Tarse de Cilicie, par crainte de Tiridate. Quant au bienheureux patriarche, il rendit son âme à Dieu, en confession de martyre, la cinquantième année du règne de Tiridate. Ses disciples emportèrent ses restes et les déposèrent avec de grands honneurs dans son village à Thil.

* B
p. 267 a

Ձկնի սորա յաջորդեաց զաթոսն կամօք թաղաւորին առաջ եղբայրն Վրթանէս, որ նովին ծարրութեամբն եւ առաջանալ վարդապետութեամբն վաղէր ի հալապե-
տական աթոսն՝ ամենեցուն խրատիչ զգալ եւ յանդիմանիչ :

Երկ յաւորան յայնալիկ եկին զործակալք վերին կողմանցն արեւելից ի հիւսիսայ առ
թաղաւորն Տրդատ, եւ խնդրեցին խրեանց եպիսկոպոս ի զարմէն սրբոյն Իրիզորի, զի 5
մեծ է ասնն անուն նորա եւ հաշակատար առ ամենեւեան : Որոյ հաւանեալ եւս նոցա
եպիսկոպոս զերեց սրբին Վրթանիսի զԻրիզորիս՝ որ էր ծանուկ հասակաւ եւ կատա-
րեալ հաստաւ :

Սա զնայեալ յաշխարհն յայն՝ հալքնի ստարթնութեամբն վաղէր : Բայց յորում
լուան զխաւսման սրբոյն Տրդատայ բարբարոսն՝ զոր նախ կշտամբեալ էր սուրբ հալա- 10
պեան, ընկապեալ ձիովք սպանին զամենխմատս ծանուկն ի Վասնիարեան զաշտին՝
մերձ ի Կասպիական ծովն . եւ այնպէս բարի խոտախմութեամբ կատարեցաւ ի
Պրիստոս : Եւ բարձեալ աշակերտաց նորա զծարձինն բերին ի վարք Սիւնիս՝ թա-
ղեցին զերանելին չկմարեանն աւանի :

Իսկ սուրբն Վրթանէս պատահեաց ի սուրբ Կարապետին վրայարանն ի Տարօն՝ 15
յաւորն յորում սպանաւ թաղաւորն, եւ կամէին սպանանել եւ զնա բնակիչք լերինն :
Յայնմամ աներեւոյթ զօրութեամբ կապեցան ձեռք նոցա որպէս առ Եղիշէիւն . եւ նա

* B
p. 267 a

* Après lui succéda au siège, par la volonté du roi, son frère aîné Verthanès, qui brilla sur le siège patriarcal par la même pureté de vie et par l'enseignement de la doctrine, distribuant à tous ses conseils et au besoin ses reproches.

Or, à cette époque, les gouverneurs des hautes contrées de l'Orient et du Nord vinrent trouver le roi Tiridate, et le prièrent de leur donner un évêque de la famille de saint Grégoire, car sa réputation était grande et très répandue auprès de tous. Le roi ayant consenti, leur donna comme évêque le fils aîné de Verthanès. Grégoris, qui était encore jeune en âge, mais d'une foi accomplie.

Celui-ci se rendit dans ce pays et le gouverna avec les vertus de son père. Mais lorsque ces barbares, que le saint patriarche avait blâmés, apprirent la mort de saint Tiridate, ils foulèrent aux pieds de leurs chevaux et tuèrent le tout sage jeune homme dans la plaine de Vatniar, près de la mer Caspienne, et c'est de cette manière qu'il mourut dans le Christ en bonne confession. Les disciples emportèrent son corps dans la petite Siounik et inhumèrent le bienheureux dans le village d'Amarian.

Quant à saint Verthanès qui se trouvait au temple du saint Précurseur dans la province de Taron, le jour où fut tué le roi, les habitants de la montagne voulaient le tuer également. Mais alors leurs mains furent liées par

զերծեալ ի նոցանէ ամբողջ՝ որք մեծ առնոյր ի վերայ անխնայութեան աշխարհին :

Եւ յետ հնգետասան ամի հայրապետութեանն փոխեցաւ յաշխարհէս առ Քրիստոս . եւ առին զմարմին նորա բերին ի Թորղան : Եւ յաջորդեաց զաթոռն Յուսիկ՝ նորին որդին, որ յոյժ հետեալ եղև հարցն առաքինութեան :

5 Եւ ընդ այն ժամանակս ամբարիշտն Յուլիանոս առաքեաց զպատկեր իւր ի Հայս առ թագաւորն Տիրան . զոր առեալ եղ պատուով յարքունական եկեղեցւոյն : Իսկ առբն Յուսիկ մտեալ * եւ առեալ ձգեաց յոտս իւր եւ մանրեաց եւ զգացուցեալ արքային զխորամանկութիւն Յուլիանոսի՝ զի էր ընդ իւրն եւ զիւրաց պատկեր նկարեալ :

* B
p. 267 b.

10 Որում ոչ հաւանեալ Տիրանայ, ալլ բորբորեալ չարութեամբ զոր ունէր ընդ հայրապետն վասն յանդիմանութեանն իւրոյ՝ հրամայեաց ջալոտիւք ձեռն զնա յերկար, մինչեւ ի հարկանելն աւանդեաց զհոյին իւր ի ձեռն Աստուծոյ :

Իսկ Տիրան յետ այնր առաքեաց եւ կոչեաց զմեծն Պանիէլ չիւր մեկարանէն, կամեցեալ նստուցանել ի հայրապետական աթոռն՝ զի աշակերտ էր արքոյն Պրիգորի : Եւ նա անիծանօք յանդիմանեաց զթագաւորն . եւ հրաման ետ իսկզդամաճ առնել զառբն . բայց անէծք արքոյն վազվազակի կատարեցաւ ի վերայ Տիրանայ :

15 Ալլ զմարմին արքոյ Յուսիկանն տարեալ ի Թորղան եղին առ հօրն իւրում, իսկ զՊանիէլ չիւրում մեկարանին ի Հայեաց զրախան :

une force invisible comme au temps d'Élisée, il s'échappa indemne de parmi eux et prit un grand deuil sur l'anarchie du pays.

Après quinze ans de patriarcat, (Verthanès) trépassa de cette terre auprès du Christ; on prit son corps et on le transporta à Thordan. Son fils Houssik lui succéda sur le siège, et il fut le grand imitateur des vertus de son père.

A cette époque, l'impie Julien envoya son image en Arménie au roi Tiran, et celui-ci la fit poser avec honneur dans l'église royale. Mais saint Houssik y ayant pénétré * saisit l'image, la foula à ses pieds, la mit en morceaux, en faisant comprendre au roi la ruse de Julien, car en même temps que ses traits il y avait représenté aussi ceux des démons.

* B
p. 267 b.

Tiran n'y consentit point, et emporté par la rancune qu'il nourrissait contre le patriarche à cause de ses réprimandes, il ordonna de le frapper longuement à coups de bâtons, jusqu'à ce qu'il eût rendu, sous les coups, son âme entre les mains de Dieu.

Tiran envoya ensuite mander le grand Daniel de sa retraite, voulant le mettre sur le siège patriarcal, parce qu'il était le disciple de saint Grégoire. Mais (Daniel) blâma le roi en le maudissant. Le roi ordonna d'étrangler le saint. Toutefois les malédictions du saint s'accomplirent rapidement sur Tiran.

On transporta le corps de saint Houssik à Thordan, et on le déposa auprès de son père; quant à Daniel, on l'inhuma dans sa solitude, dans un jardin à Hatziats.

Եւ կատարի ասն սուրբ հաղապետաց՝ Տրէի ԻԲ եւ Դեկտեմբերի Է, որք աչս-
պիսի վկայութեամբ փոխեցան ի Քրիստոս սրտկապիրն :

Տրէի ԻԴ եւ Դեկտեմբերի Է : Տան Է, նաւաճաց ծարգալէին :

Սուրբ ծարգալէն նաւաճ՝ որ թարգմանի խմատաթխն, կամ սրգաթխն, կամ
ծխիթարաթխն, էր յեկեմիմայ յայնկոյս Վատաթիմայ Կարգանտու ի Բեթարիմ՝ ի
յեղէ Եմատնի :

* 1:
p. 268 a.

Մարգարէացա յաւարս Եզեկիայ արքայի՝ չարսն ժամանակի ազդն Բարդէլի ի
զերաթխն փարեցա ի * չՎարեատուն եւ ի նինաէ : Գաշակեաց զգործ նոցա եւ
յուսալիր եղև ժողովրդեան : Գաշակեաց եւ զիրճանաւն թաղաւորութեանն նինա-
էացոյ՝ որ կատարեցա յեւ ժամանակաց ի ձեռաց Քաղէացոյց, չարսն սոին
զնինաէ եւ բարձին զթաղաւորութիւնն չՎարեատանեաց :

Սա էր չոյս ասեմախոս եւ սրբիւշա, աչ եւ խմատուն զորով չաշխարհին Կուրաց՝
ծխիթարեաց ընդ Եսայեայ զմակիչս Երաւագեմի յաւարս Եզեկիայի՝ թէ ոչ ծոցէ
արքայն նինաէի յերուսալէմ : Մեռաւ թաղաւորութեամբ քառասուն եւ հինգ ամաց,

La fête de ces saints patriarches se célèbre le 22 Tré, le 1er décembre (*sic*);
ils trépassèrent après un tel martyre dans le Christ qui les couronna.

23 TRÉ, 1er Décembre.

Fête du prophète Nahum.

Le saint prophète Nahum, nom qui se traduit sagesse, sainteté ou conso-
lation, était d'Ekesim d'au delà de Vatarim du Jourdain, à Bethabrim¹, de la
tribu de Siméon.

* B
p. 268 a.

Il prophétisa aux jours du roi Ézéchias, époque à laquelle le peuple
d'Israël fut emmené en esclavage en * Assyrie et à Ninive. Il prédit leur retour
et donna l'espoir au peuple. Il prédit également la ruine du royaume de
Ninive qui s'accomplit plus tard par les Chaldéens, lorsque ceux-ci s'emparè-
rent de Ninive et firent disparaître le royaume des Assyriens.

Il était très orateur, modeste et doué d'une grande sagesse; se trouvant
dans le pays de Juda, il consola avec Isaïe les habitants de Jérusalem aux
jours d'Ézéchias et leur dit : « Le roi de Ninive n'entrera pas à Jérusalem. » Il
mourut en paix à l'âge de quarante-cinq ans et fut enterré dans son pays. Il

1. La leçon primitive du grec devait être : Ἐλκεσεὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς βηθαβρὴν ἐκ
τοῦ Ἰσραὴλ. L'addition d'un μ à Ἐλκεσεὶ devant πέραν se trouve dans plusieurs mss. Vata-
rim et Bethabrim forment un doublet, dont le premier terme est une corruption du
second et se trouve dans *Syn. Cp. Βαθαβρείμ*.

և թաղեցաւ յերկրի իւրում. և էր ծորուօք բոլորաձեւ, և երեսօքն ոչ յոյժ լի, բազմա-
հեր, ճաղատ, և ամենայն շնորհօք լի :

Յայժմ աւուր յիշատակ և վարք սրբոյն Պօղոսի անապատականի :

Պօղոս անապատաւորն սուրբ՝ էր ի Թերապեզիպոտացւոյ յաւուրս ամբարիշտ
5 թագաւորացն Դեկոսի և Վալերիանոսի ի ժամանակին յորում ճարտիրոսացաւ Կոու-
նստիս ի Հռոմ, և Կիպրիանոս ի Կարբելոնիա. և բազումք ի հաւատացելոյ փութային
վասն անուանն Քրիստոսի ձեռանել :

Եւ էր յայնժմ ժամանակի երանելին Պօղոս ամաց վեշտասանից, և ուսեալ էր զհնկե-
նական և զեկեղատական դպրութիւնն : Եւ ոչ ունէր հայր և ծայր՝ ալ բոլոր ծի էր նորա
10 սուն կին, և բնակէին ի միասին, և էին մեծատունք յոյժ : Եւ փութայր քեռայրն
մատնել բռնաւորացն զերանելին Պօղոս՝ զի իւր միայն լիցի ժառանգութիւնն և ստա-
ցուածք նորա :

Եւ նորա գիտացեալ զչար խորհուրդսն՝ եթով զամենայն ինչսն ի նոսա և զնաց
զաղա ի ներքսագոյն անապատն առանձինն : Եւ գտեալ քարածերպ մի փոքր յորում

portait une barbe ronde, son visage n'était pas trop plein, il avait des cheveux
<crépus>, était chauve ¹ et possédait toutes les grâces.

En ce jour, commémoration et vie de saint Paul le solitaire.

Saint Paul le solitaire était de Thèbes en Égypte, aux jours des empereurs
impies Dèce et Valérien, à l'époque où fut martyrisé Cornélius à Rome,
Cyprien à Carthage (*Karkhedonia*), et où beaucoup de fidèles s'empressèrent
de mourir pour le nom du Christ.

Le bienheureux Paul avait à cette époque seize ans, il avait appris les
lettres hellènes et égyptiennes. Il n'avait plus de père ni mère, mais une seule
sœur mariée; ils vivaient ensemble et étaient fort riches. Son beau-frère
s'empressa de dénoncer le bienheureux Paul aux tyrans pour avoir à lui
seul son héritage et ses biens.

Paul, connaissant ses mauvais desseins, leur abandonna tous ses biens
et se retira secrètement et tout seul dans l'intérieur du désert. Il y trouva une

1. L'arménien a un texte impossible avec deux adjectifs qui se suivent, dont le
premier signifie « qui a beaucoup de cheveux », tandis que le deuxième est « chauve ».
La notice grecque donne la clef de cette contradiction : οἰλος τὴν τρίχα, μικρὸν ὑποφάλακρος,
c'est-à-dire : « Aux cheveux crépus, un peu chauve ». Le traducteur arménien a commis
un contresens sur οἰλος, qui signifie à la fois « touffu, épais, dur » mais, en parlant des
cheveux, « frisé, crépu ».

էր աղբիւր բարեհաճ եւ հաճեցաւ բնակիլ տեղ սրբեւ յԱստուծոյ պատարտութեալ նմա գտելին : Եւ ձեճաւ ստաբիկութեամբ ծղնէր զամենայն տարա կենաց խրոյց . եւ կերակուր էր նորա եւ չպէտաւ յարմարենաց սնախ :

* B
p. 268 b.

Եւ յարժամ եղեւ հարկուր եւ երեքստասուն ամաց ի ձնեղենէն խրմէ, եւ խնտան եւ եօթն ամաց ի հրեշտակական վարացն, հանդիպի տեղեան սրբոյն Անտոնի՝ բանդի բնակէր յաջլած անապատի արտաքոյ բան զՊօղոս, եւ կարծէր ոչ զայլ որ բան զինքն ի ներքստացն անապատի բնակել :

Եւ ի ծխած զիշերի ի զարմայալն տեղեան տապաւ Անտոնի ելիւ . Իցէ, բան զբեկ ներքստացն եւ բաւարցն անապատաւոր կրօնաւոր՝ փախաւջիւր երկնալ տեսանել զնա եւ խօսել ընդ նմա : Եւ ընդ ստաւսան երանելին Անտոնիոս տեսալ զգրաւորան խր զիմեաց յանապատն, եւ գտելին ոչ զխաւք : Ելլ ի խնամա Աստուծոյ յաւարալ երկնաց եւ տէր ելիւ . Արարեւ զճառացն խր զոր յաշանեաց յապցէ խնձ :

Եւ զնացեալ երկարագոյնա տեսանէր խնձ ձի զի երանէր ի լեռան ստեղ շնչամօր . եւ ընկեացեալ զկիւ նորա ետես զգրաւան զի եմաւ յաջր ձի, եւ ձերձ եղեալ Անտոնի տեսանէ լոյս յաջրին . եւ տեսալ ըսր բախէր զճառն : Եւ բռեալ Պօղոսի զձաշնի՝ երկեալ պնդէր զգրաւն : Եւ Անտոն սնկեալ ասաջի աչքին զիկց ժամ աղաչէր բանալ, եւ Պօղոս ի ներքուստ ձաշնէր . ով իցեա եւ փտան ձր եկիր այսր :

petite cavité dans un rocher, où il y avait une source d'eau douce, se plut à y fixer sa demeure comme si Dieu lui avait préparé cet endroit. Il y passa tous les jours de sa vie en grand ascétisme; il tirait sa nourriture et son vêtement des palmiers qui se trouvaient en ce lieu.

* B
p. 268 b

Lorsqu'il parvint à l'âge de cent et treize ans du jour de sa naissance, après avoir consacré quatre-vingt-dix-sept années à la vie angélique, il lui arriva de voir saint Antoine, qui habitait un autre désert en arrière de celui de Paul, tout en croyant qu'il n'y avait personne qui habitât un désert aussi reculé à l'intérieur que le sien.

Une nuit, dans une vision d'extase il fut dit à Antoine : « Il y a plus à l'intérieur que toi un moine solitaire meilleur que toi, empresse-toi d'aller le voir et de causer avec lui. » Au matin le bienheureux Antoine prit son bâton et s'achemina vers le désert, ne connaissant point l'endroit. Mais il s'en alla espérant dans la providence de Dieu et disait : « Il me montrera sûrement son serviteur qu'Il vient de me révéler. »

Après avoir marché longtemps, il aperçut un léopard qui montait en hâtant la montagne; il courut derrière lui et vit le fauve pénétrer dans une grotte; Antoine s'approcha et aperçut de la lumière dans la grotte, il saisit une pierre et en frappa l'entrée. Paul, qui entendit le bruit, se leva et s'appuya fortement contre la porte. Antoine prosterné devant la grotte le pria durant six heures de lui ouvrir la porte, mais Paul lui cria de l'intérieur : « Qui es-tu, d'où viens-tu et pourquoi es-tu venu ici? »

Ասէ Անտոնիոս. եւ գիտեմ զի ոչ եմ արժանի տեսան բո, բայց եթէ ոչ տեսից՝ ոչ երթալց աստի. զգալանս ընդունիս՝ զմարդիկ զհարկ ոչ տեսանես : Խնդրեցի եւ փոխի՝ եւ բաղխեմ զի բացցի ինձ. եւ եթէ ոչ հանդիպեցալց՝ աստ մեռանիմ առաջի զբանց բոց, թերեւս զմարմինս իմ տարեալ թաղեցես : Եւ ալ բաղում բանս պատգամեաց մաղթէր, եւ հաղիւ ուրեմն առնէր պատասխանի եւ ասէր եթէ. Ոչ որ այսպիսի պատճառեօք խնդրէ խնդրես :

Եւ ապա բացեալ եմուտ Անտոնիոս՝ եւ գիրկս արկեալ զմիմեամբք զանուանս խորարանչելոցն կոչէին. եւ յետ սբբոյ * ողջունին նոստան : Եւ ասէ Պօղոս. Վասն էր այգբան աշխատութեամբ խնդրեցեր տեսանել զփառեալ ձերունիս՝ զոր յետ սակաւ առուր նաչիս հող լեալ :

* B
p. 269 a.

Եւ եհարց Կարձեալ եթէ. Զիարկ կան ազգք մարդկան, եւ սրբէս են թագաւորք երկրի : * Եւ յետ այնորիկ ասէ Պօղոս. Վասն զի ժամանակ ննջման իմոյ հասեալ է, առաքեաց Ասատաճ զբեկ զի ծածկեցես հողով զհոգս : Արդ մի չապաղեր ալ երթ փութով, եւ զհանդերձն զոր ետ քեզ Աթանասիոս հալապեան, բերջիւր ի պատանս անձին իմոյ : Եւ զարմացեալ Անտոնիոս փասն տնուանն Աթանասի եւ փասն հանդերձն՝ յարուցեալ զգիրկս արկ արտասուօք, եւ համբարէր զաչս նորս եւ զձեռս, որպէս զՔրիստոս ի նմա տեսանելով, եւ Կարձաւ անդէն ի վանս իւր :

* A fol. 116
1re a.

Եւ տեսեալ զնա աշակերտացն հարցանէին. Ո՞ր էիր այսչափ առուրս հայր : Եւ * Incipit A.

Antoine répondit : « Je reconnais ne pas être digne de te voir, mais si je ne te vois pas, je ne m'en irai point d'ici; tu reçois bien les fauves. pourquoi ne veux-tu pas voir les hommes? Je t'ai recherché et je t'ai trouvé, et maintenant je frappe pour qu'il me soit ouvert; si je ne te vois pas, je mourrai ici devant ta porte, peut-être voudras-tu emporter et enterrer mon corps. » Il le pria encore en d'autres termes suppliants et c'est à peine si Paul lui répondit et lui dit : « Personne ne fait une demande en des termes aussi menaçants. »

Puis il lui ouvrit la porte. Antoine entra et ils se jetèrent dans les bras l'un et de l'autre en s'appelant par leurs noms, et après ce saint salut ils s'assirent. Paul dit : « Pourquoi as-tu demandé avec tant de peine à voir un vieillard aussi pourri, qu'après quelques jours tu verras réduit en poussière? »

* B
p. 269 a.

Il lui demanda encore : « Comment va le genre humain et comment sont les rois de la terre? » * Puis Paul ajouta : « Comme l'heure de mon repos est arrivée, Dieu t'a envoyé pour me couvrir de terre, moi devenu terre. Or, ne t'attarde pas, mais fais diligence et va chercher le vêtement que le patriarche Athanase t'a donné, apporte-le pour y envelopper mon corps. » Antoine, étonné de le voir citer le nom d'Athanase et parler du vêtement, se leva, l'entoura de ses bras avec larmes, lui baisa les yeux et les mains, comme apercevant le Christ en sa personne, et retourna de nouveau à son monastère.

* A fol. 116
1re a.

Ses disciples le voyant arriver lui demandèrent : « Père, où étais-tu ces

1. Incipit A.

նա առեւ. Պաշ ինձ ձեզաւորիս, զի անուամբ ձեռնի եմ կրօնաւոր, բանդի տեսի զէջկա
և զՅովհաննէս յանապատին, տեսի եւ զՊաղոս ի գրախալին :

Եւ առեալ զգաւածուճանն յազի անկեալ երթեալ յանապատն, եւ ձեռքէր հաստնել
նախ բան զվախճան երանելոցն : Եւ զերկա աւարս երթեալ տեսանէ յերրորդ ժամա
աւարն զանկա հրեշտակաց եւ զառա աւարեկաց եւ ծարգարէկց՝ զի * բարձեալ աս- 5
նէին զՊաղոս յերկինս՝ բան զձիւն սպիտակագոյն փայլեալ : Եւ անկա յերկիր եւ հոգ
զգլխովն արկեալ՝ լալս եւ սղբալս տակալ. Էնդէր թեպէր զկա Պաղոս երանելի, ընդէր
զնոցէր նախ բան զվերջինն տալ ալջոցն :

Եւ յարուցեալ ընկանալս արալ ըստ նճանաթեան թռչնայ. եհաս ձինչեւ ի տեղին
եւ ծառեալ յաջին՝ տեսանէ զաւարն Պաղոս կանգնեալ ի վերայ ձեկացն եւ զձեռս տա- 10
րածեալ յերկինս : Եւ կարծեցեալ եթէ կենդանի եւս իցէ, ուրախ եղև յոյժ, եւ կացեալ
մերձ՝ ծանեալ եթէ հանդուցեալ է, սրտանայ զկա սրտածուճանաւն, եւ եզ առաջի
ըստ կարգի բրիտանմէկց՝ սպիտակաբ. եւ օրհնութեամբ : Եւ արամէր յոյժ զի ոչ աւել
ընդ ինքեան բրիչ որով հասեալ զերկիր՝ թաղեացէ զկա. եւ արամկուտեալ յանձն խոր
տալս. Մեռացց եւ եւ մերձ ծարմնոցս Պաղոսի :

3 յանապատն] ընդ անապատն B || 4 յերրորդ ժամաւ աւարն] ի տեղեան B || 6 անկալ
անկեալ B || 8 տալ] տալով B || 9 յարուցեալ] զարթոյցեալ B — թռչնայ] եղջերուի B
|| 13 եւ արամէր ... յանապատն եւ զնոցին om. B.

jours-ci? » Il leur répondit : « Malheur à moi, pécheur, qui ne suis religieux que de nom, car j'ai aperçu Élie et Jean dans le désert, et j'ai vu Paul dans le paradis. »

Ayant pris le vêtement, il se remit en route en s'achemina vers le désert; il avait hâte d'arriver avant la mort du bienheureux. La troisième journée de marche, il aperçut à la troisième heure des légions d'anges, des groupes d'apôtres et de prophètes qui * emportaient et conduisaient Paul au ciel, plus resplendissant que la neige toute blanche. Il tomba à terre, se jeta de la poussière sur la tête, pleura et gémit en disant : « Pourquoi m'as-tu quitté, bienheureux Paul? Pourquoi es-tu parti avant de me donner le suprême adieu? »

Il se releva, se mit à courir précipitamment comme un oiseau, arriva jusqu'à l'endroit, pénétra dans la grotte et aperçut saint Paul dressé sur ses genoux, les bras levés vers le ciel. Il le crut encore en vie et en ressentit une grande joie; mais lorsqu'il s'en fut approché, il reconnut qu'il était décédé. Il l'ensevelit avec le vêtement et l'étendit devant lui, selon la coutume des chrétiens, avec psalmodies et bénédictions. Et il s'attristait beaucoup de ne pas avoir une bêche sous la main, pour creuser le sol et l'inhumer, et se trouvant dans l'embarras, il dit : « Je veux mourir, moi aussi, près du corps de Paul. »

Եւ ծինչվեալ զայս խորհէր՝ եկեալ երկու սախձը չանապատէն, եւ ձերձ երթեալ՝ լիզալին զոտս ծառային Աստուծոյ, եւ ողբալին որպէս բանաւորք : Ասէ ցնոսա Անդոն . Վասն որոյ եկեալ էր զհրամայեալն ձեզ կատարեցէք : Եւ սկսան ոտիւքն փորել զերկիր, եւ բրեցին ըստ բաւականի թաղմանն, եւ երթեալ առ Անտոնիոս՝ խնդրէին փարձս ըստ վաստակոյն, խոնարհեցուցեալ զղլուխ խրեանց զի սրհնացին ի նմանէ : Եւ Անտոնի զձեռս չերկինս համբարձեալ ասէ . Տէր Աստուած՝ որ եւ տերեւ ծի ի ծառոց ոչ՝ անկանի սուանց զխաւթեան ըս եւ հրամանի, տո՛ւր սոցա զպէտս խրեանց : * A fol. 116 v° a.

Եւ ձեռամբ նշանակեաց նոցա զնալ զարձեալ չանապատն . եւ զնացին :

Եւ Անտոնի բարձեալ զպատուական ճարմինն Պօղոսի թաղեաց արժանապէս : Եւ որպէս ժողովարար չալրենեաց որդի՝ առեալ զարմաւենի պարեկոտն Պօղոսի, զոր խրովք ձեռքն չխաւթ էր երանելին՝ զարձաւ ի վանս խր եւ զատմեաց աշակերտաց իւրոց զամենայն :

Եւ ի տանի Զատիկին եւ Պենտակոստէին զգնեոյր սուրբն Անտոնիոս զՊօղոսի զարմաւենի զգետնն՝ առաւել քան զպատմուձանս թագաւորականս :

Հանդեաւ սուրբ ձերտունին Պօղոս Դեկտեմբեր Ա : Յետ զալստեանն Քրիստոսի սս եղև առաջին ծխանաւոր չանապատին :

15 Դեկտեմբերի Ա] եւ Տրէի ԵԳ add. B || 16 ծխանաւոր] ծխանակեաց B.

Pendant qu'il faisait ces réflexions, deux lions arrivèrent du désert, s'approchèrent, léchèrent les pieds du serviteur de Dieu, et gémirent comme s'ils étaient doués d'intelligence. Antoine leur dit : « Pourquoi êtes-vous venus ? Faites ce qui vous a été ordonné. » Alors ils se mirent à gratter le sol avec les pieds et creusèrent assez pour l'inhumation, puis, venant à Antoine, ils lui demandèrent la rétribution de leur travail, baissant la tête pour être bénis par lui. Antoine éleva ses bras vers le ciel et dit : « Seigneur Dieu, toi, sans la connaissance et la permission de qui aucune feuille ne tombe de l'arbre, * donne à ces lions ce dont ils ont besoin. » Et il leur fit signe de la main de retourner de nouveau au désert ; et ils s'en allèrent.

Antoine, portant le précieux corps de Paul, l'enterra dignement, et, comme un fils, digne héritier de son père, il prit la tunique de Paul en feuilles de palmier, que le bienheureux avait tissée de ses propres mains, et retournant à son couvent, il rendit compte de tout à ses disciples.

Saint Antoine revêtait, les jours de fêtes de Pâques et de la Pentecôte, la tunique de Paul en feuilles de palmier, qui était pour lui supérieure aux vêtements royaux.

Le saint vieillard Paul reposa le 1er décembre. Il fut, après la venue du Christ, le premier anachorète du désert.

Եւ յսոսմ տուր սուրբ վկայն Գրիգորոսի Անանիոս արարիկն, ծառայ ի բարպէն Արտավիլ, յանդիմանէր զպաշտօնեացս արեւականն եւ կրակի, եւ խտտախմբէր զԳրիգորոս ծիպն Աստուած : Եւ կայեալ զնա բարպարացիքն զան հարին աւելին, աչնչափ մինչեւ ստեղծածանց իմ, մեռաւ . եւ բարշեցին զնա արաարայ սրպէս մեռեալ : Եւ յնա ժամաց
 * A fol. 116
 v. b. 5
 րայեալ զբերան իւր տուր բարձր ձայնիւ . Յօտն կայէր ամենեկեան ' եւ սպօնկէր
 տա Աստուած, զի տեսանեմ ահաւայլիկ տանուխը յերկրէ : յերկինս հաստատեալ եւ
 արբ հրակերպեանը զի երանեն ի վեր եւ ստեն ցիս . Եկեաջիւր ընդ մեզ եւ հանցար
 զբեղ ի բարպար ըն յաւով եւ արախաթեամբ : Զայս տապեալ տանկեաց զհոգին տա
 Աստուած :

[B Ի սմին տուր ի Հայս վիշտասկ սուրբ ճղնուարացն Թաթրայ եւ Վարդափ, Գիւտի 10
 եւ Թոմասու :]

Տրէի ԵՒ եւ Դեկտեմբերի Բ : Տօն է, Թէպարտի եպիսկոպոսի :

Սուրբ եպիսկոպոս եւ վկայն Գրիգորոսի Թէպարտու էր ի բարպէն Ազեկամարիայ, 15
 եւ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ : Եւ կայեալ զնա բարպարացիքն կայեցին, եւ սրտի
 ի վշտց կղին ի զլախ նորա, եւ հարկանէին եղեպամբ զգալաթն, եւ բարշեալ ընդ փո-

4 յնա] սակաւ *add.* B || 8 տապեալ] տեղով B — զհոգին] իւր *add.* B.

12 Տօն է] Վկայութիւն սրբոյն B.

En ce jour le saint martyr du Christ Ananie, le Persan, entré dans la ville d'Artavil, y blâma les ministres du soleil et du feu et confessa le Christ, seul Dieu. Les habitants de la ville s'emparèrent de lui, le frappèrent cruellement, à tel point que plusieurs personnes crurent qu'il était mort, puis ils le trainèrent hors de la ville comme mort. Quelques heures après il ouvrit la bouche et dit
 * A fol. 116
 v. b. 5
 à haute voix : « Levez-vous tous * et priez Dieu, car voici que j'aperçois une échelle dressée de la terre au ciel et des hommes dans une apparence de feu qui y montent et me disent : Viens avec nous et nous te conduirons à la ville plein d'espérance et de joie. » Ce disant, il rendit son âme à Dieu.

[B En ce même jour, commémoration en Arménie des saints ascètes Thautoul, Varos, Goute et Thomas.]

24 TRÉ, 2 Décembre.

Fête de l'évêque Théodore.

Le saint évêque et martyr du Christ Théodore était de la ville d'Alexandrie et enseignait la parole de Dieu. Les habitants le saisirent, le lièrent et lui mirent sur la tête une couronne d'épines, lui frappèrent le crâne avec des

զոցս քաղաքին անգոսնէին, անարգէին, ծաղր եւ աչպն առնէին, եւ կատակէին : Եւ տարեալ ի ծովեզրն արկին ի նաւ եւ եօթն ասպարիտաւ հեւի ի զամաքէն ընկեցին ի խորս ծովուն, եւ օլ խաղաղական հՀան զնա ի ծովէն ամբողջ :

Եւ զարձեալ կալան զնա, կապեցին եւ տարան առ իշխան քաղաքին եւ հատին զկրօն ի նորա . եւ աչնպէս բարիօք կատարեցաւ վասն անուանն Քրիստոսի Գեկտեմբերի Բ :

Յայսմ աւուր տօն է Սոփոնիայ ծարգարէին :

Սոփոնիա էր ի ցեղէն Շճաւոնի, յագարակէ Կեսաթարայ : Սա ծարգարէացաւ վասն քաղաքին Երուսաղեմի * եւ վասն վախճանի նորին, եւ վասն վրկութեան ժախն * A fol. 117
10 հեթանոսաց եւ ամօթոյ ամբարշտաց եւ զատաւորին ամենայնի Որդոյն Աստուծոյ : 1° a.
Մեռաւ եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում :

1 աչպն առնէին եւ կատակէին] աչպն կատականայ առնէին B || 6 Գեկտեմբերի Բ] եւ Տրէի ԻԴ add. B || 7 տօն է] յիշատակ B || 8 Սոփոնիա . . . Կեսաթարայ] Սուրբ ծարգարէն Սոփոնիա՝ որ Թարգմանի զխաւարութիւն Տեառն կամ հանձար զաղտնի, էր որպիսի Քսուսի, ի ցեղէ Շճաւոնի, յագարակէ Սափարաթրայ, յաւուրս Յովիա բարեպաշտ արքային Յուկայ B || 9 նորին] եւ Իսրայելի add. B || 10 ամբարշտաց] եւ փառաց արդարոյ add. B — ամենայնի] ամենայն ճշոյ B.

roseaux, et le trainant à travers les rues de la ville, l'insultèrent, l'injurierent, se moquèrent de lui et le tournèrent en ridicule. Ils le conduisirent ensuite au bord de la mer, l'embarquèrent sur un navire et le jetèrent au fond de la mer à une distance de sept lieues; l'air calme le rejeta indemne hors de la mer.

Ils le ressaisirent, le lièrent et le conduisirent auprès du gouverneur de la ville, et lui tranchèrent la tête; c'est d'une telle bonne fin qu'il mourut pour le nom du Christ, le 2 décembre.

En ce jour, fête du prophète Sophonie.

Sophonie était de la tribu de Siméon, de la propriété de Kessathar¹. Il prophétisa au sujet de la ville de Jérusalem *, de sa fin, de l'entrée salutaire * A fol. 117
des païens, de la honte des impies et du juge de toutes les choses, le Fils 1° a.
de Dieu. Il mourut et fut inhumé dans sa propriété.

1. Les notices grecques sur Sophonie donnent diverses leçons, Σαρχαθῆ, Σαλαραθῆ, Σαλαραθρα (Syn. Cp.).

Տրէի եւ եւ Գեկանքի Գ : Տահ է Բճրակոմայ ճարգութիւն :

Բճրակոմ էր ի ցեղէն Շմուսնի, յապարակէ Բուսարարայ : Սա ետեւ գտաւ ճարգն զերսիկին եւ վասն աւերածոյն Երուսաղեմի, պապա յայժ : Եւ յարժամ եկին Դարսպո-
ղոստը յԵրուսաղեմ՝ վախեալ յՄատակինէ : Եւ եղև պանդխտ յերկիրն Բանայի :

Եւ յղբւոյ զարձան Քաղկեայիքն յերկիրն խրեանց, եւ մնայրպէք Տրէիցն որք եկին
յԵրուսաղեմ՝ իջին յեղիպոսոս, յայնժամ զարձեալ եկին յերկիր խր, եւ պաշտէր զհրե-
նայս ապարակի խրայ : Եւ սա զխարսիկս եւ ճարգարեպաշտ ընտանեաց խրայ եւ սահ :
Եւ երթեամ յերկիր հետի եւ վաղվարակի պամ, եւ եկի, յամեն՝ զուր տարէր զճաշ
հեճապցն :

Եւ երթեալ նորա ի Բարերն ի ձեռն հրեշտակին որ երեւցաւ նմա եւ առաջնոր-
դեաց, եւ տարեալ զճաշ Դանիէլի՝ եւ զարձեալ եկին սա հեճապցն : Եւ տարեալ ի տանէ
սլլ խորսիկս՝ ոչ յամեալ ինչ ըստ սովորական ժամն, ոչ ումեք յայանեաց զեղեարն :
Եւ լոմայս եկիէ վաղվարակի զարձի ժողովարդն յերկիր խրեանց, եւ յետ երկաց
ամաց զարձան :

- 2 Բուսարարայ] եւ խորցմանի արարարացեալ կամ հայր յարացեալ B || 8 հետի] հետա-
սան B — յամեն] յամեցից B || 12 ըստ սովորական] զսովորական B.

25 TRÉ, 3 Décembre.

Fête du prophète Habacuc.

Habacuc était de la tribu de Siméon, de la propriété de Bousakhar¹. Il prévint la captivité et la ruine de Jérusalem et en prit un grand deuil. Lorsque Nabuchodonosor entra à Jérusalem, il s'enfuit à Ostrakiné² et s'exila dans le pays d'Ismaël.

Lorsque les Chaldéens retournèrent dans leur pays et que le restant des Juifs, qui se trouvaient à Jérusalem, descendirent en Égypte, Habacuc revint de nouveau dans son pays et servit la nourriture aux moissonneurs de sa propriété. Ayant saisi les mets, il prophétisa à sa famille et dit : « Je m'en vais dans un pays lointain et je retourne aussitôt; si je m'attarde, portez vous-même le manger aux moissonneurs. »

Il alla à Babylone par le moyen de l'ange qui lui apparut et le guida, porta les mets à Daniel, et revint de nouveau auprès des moissonneurs. Il alla leur chercher d'autres plats de la maison, ne s'étant attardé pas plus que l'heure habituelle, et il ne révéla à personne ce qui s'était passé. Il pressentit que le peuple serait bientôt de retour dans son pays; et, en effet, il retourna deux années après.

1. Βηθουζαρ ou Βηζαχαρία. — 2. En grec εις Ὀστρακινὴν; l'arménien donnerait plutôt : « il s'enfuit d'Ostrakiné. »

* Եւ ետ նշան որոց ի Հրէաստան, եթէ ի կատարածի մարգարէիցն՝ Որդի Աստու-
ծոյ յարիցէ եւ ուսուցէ ի տաճարին, եւ որք հաւատան ի նա՝ տեսցեն զդոյս, հաշեցեալք
ի փառս Սիւսանին. եւ որք ոչ լսեն նմա՝ եղիցին ի խաւարի : Եւ վասն վախճանի
տաճարին ստաց յառաջագոյն եթէ յարեւմտից սղգաց աւերեսցի. յայնժամ վարպտը
տաճարին ի մանր ծուէնս պատաւեսցի, ելեալ սուրբ Հոգւոյն ի տաճարէն, եւ խաւ-
արագէսք երկու սեանցն բարձցին, եւ ոչ որ զխոսացէ թէ ուր լինիցին. իսկ նորա ի հրեշ-
տակաց բերցին յանապատն, ուր զառաջինն ի սկզբանէ կառուցաւ խորանն վկայու-
թեան. նորօք ծանիցի Տէր եւ լուսաւորեսցէ զիսկուցեալսն յօճէն, եւ պատապարեսցէ
զնոսա յարգարութիւն յաւիտենից :

Սեւաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յաղարակի իւրում միայն :

Յայնժմ տուր վարք Թէոդուլի Կիպրացոյ :

Պատուական ալքս աչս էր ի Կիպրոս կղզւոյն, եւ ի մանկութենէ հրաժարեալ ի
բազմաղբօս կենցաւոյս, առեալ զխաչ իւր ըստ աւերուեալսն հրամանին՝ գնաց զկնի
Քրիստոսի : Եւ կամաւորապէս ստացաւ զաղբատութիւն՝ ննջէր ի վերայ քարանց, եւ

4 աղգաց] աղգէն B || 5-9 ելեալ սուրբ ... վկայութեան om. B || 10 միայն] փառա-
ւորապէս B || 11 Վարք] երանելոյն add. B || 12 կղզւոյն] ի թագաւորութեան Կոստանդինու
add. B || 14 ստացաւ] ստացեալ B.

* Il donna comme signe à ceux qui se trouvaient en Judée, qu'à l'accom-
plissement des prophéties, le Fils de Dieu apparaîtra et enseignera dans le
temple, et que ceux qui croiront en Lui, verront la lumière en regardant la
gloire du Fils unique; mais que ceux qui ne l'écouteront pas, resteront dans
les ténèbres. Pour la fin du temple il prédit qu'il sera ruiné par les nations
venues de l'occident; à cette époque le rideau du temple se déchirera en
menus lambeaux, l'Esprit-Saint quittera le temple, les chapiteaux des deux
colonnes seront enlevés et personne ne saura où ils seront transportés.
car ils seront transportés par les anges dans le désert, là où pour la première
fois, au commencement, fut édifié l'autel du témoignage; c'est par eux que le
Seigneur sera reconnu, et Lui, Il illuminera ceux qui auront fui devant le
serpent et Il les abritera dans sa justice éternelle.

Habacuc mourut paisiblement et fut enterré seul dans sa propriété.

En ce jour, vie de Théodule de Chypre.

Cet homme excellent était de l'île de Chypre; il avait, dès son enfance,
renoncé à la vie pleine de plaisirs, pris sa croix selon le commandement du
Seigneur et suivi le Christ. Il acquit, de sa propre volonté, la pauvreté, se

յաց՝ տկարացոց զմարմին իւր կարծրացն ժամկարաթեամբ սրահօր եւ արգիլութեամբ ։

Եւ սուան նմա շնորհ նախապատիւան, զի զլինկոյն յառաջագոյն պատմէր. եւ զմիտս եւ * զխորհուրդս ծարգական խմանայր ։ Եւ յուրեւ զինքն սրպէս յիմար՝ յանդիմանէր զգաղանի ծխոս ծարգական. եւ բազումք զաղարէին ի մեղաց վասն բանից երանելոյն, որք եւ արաշխարաթեամբ կեցոյցին Գանձինս խրեանց ։ Եւ արա լնքն առարինի եւ ձգնողական վարուք հանդեաւ ի Քրիստոս Վեկեմքերի Գ ։

[B * Ի սմին առաք ձգնութիւնս առք հօրն Թէոդորոսի սրապիկի, եւ Կոստանկիտի ընդ նմա, որ ի ժամանակս Թէոդորոսի մեծի փառացին ։

Յայժմ առաք սոն է առք եւ մեծ ձգնաւոր հօրն մերոց սրբոց Մարկոսի, եւ չիշատակ Կոսիանի վկայի, եւ Կրդի զահճապետի եւ կեռջ նորա Իլարեայ՝ եւ սրբոցն Կաստի եւ Վաւուրի՝ եւ եթմոստոսն զնուարացն ընդ նոսա ։

Եւ յայժմ առաք հանդեաւ ի Քրիստոս բարեգութիւն եւ երկիւղածն յԱստուծոյ տիկին Թիմի կրօնաւորն, ըսչն Լեւոն թաղաւորին, եւ տիկին Մարիանն՝ ըսչն Կեռան թաղահայ, որք առաստապարկեաւ ողորմութեամբ մխիթարէին զկարօտեալսն ։]

3 նախապատիւան] եւ հոգեւետութեան *add.* B || 4 եւ զմիտս ... սրպէս յիմար *om.* B || 5 զգաղանի ծխոս] զգաղանիս B — բազումք] ի մեղաւորաց *add.* — վասն բանից երանելոյն որք *om.* B || 7 ձգնողական վարուք] ձգնութեամբ B — Վեկեմքերի Գ] եւ Տրէի եւ *add.* B.

coucha sur les pierres, et affaiblit beaucoup son corps par une abstinence très sévère, par les jeûnes, les prières et les veilles.

La grâce de la prescience lui fut accordée, car il prédisait d'avance ce qui devait arriver et connaissait la pensée * et les desseins des hommes. Il se montra comme un fou et blâma les secrètes pensées des hommes; beaucoup, sur les paroles du bienheureux, cessèrent de commettre des péchés et se sauvèrent par la pénitence. Théodule, après une vie pleine de vertus et d'ascétisme, reposa dans le Christ, le 3 décembre.

[B* En ce même jour, vie ascétique de notre saint père Théodore, le patriarche, et de Cornélius avec lui, qui brillèrent aux jours de Théodose le Grand.

En ce jour, fête du saint et grand ascète saint Marc, notre père, et commémoration du martyr Cassien, du bourreau Claude, de sa femme Hilaria et de ses fils Jason et Voron et de soixante-dix soldats avec eux.

En ce jour, reposa dans le Christ la princesse pieuse et craignant Dieu, Phimie, religieuse, sœur du roi Léon, et la princesse Marionne, sœur de la reine Kérauc, qui consolaient les nécessiteux par de généreuses largesses.]

Տրէի ԽԶ եւ Գեկեմեթերի Գ : Վկայութիւն սրբուհոյն Վառվառայ կուսին :

Աղախինն Վերիստոսի Վառվառայ զուսար էր առն ամբարշտի, որոյ անուն էր Դիոսկորոս : Եւ վասն յոյժ գեղեցկութեան պատկերին՝ շինեաց նմա հաչքն իւր բարձրագոյն աշտարակ, զի անտես լիցի ի ծարղկանէ : Եւ կամէր տալ զնա առն. եւ աղջկին բանիլ ըրիստոնեաց էր հաւատով ոչ հաւանեցաւ բանից հօրն ամուսնանալ ընդ հեկմանի, այլ ունելով գերկիւզն Աստուծոյ ի սրտի իւրում պարկեշտ վարուք պահէր զկուսութիւնն :

Եւ հաչք նորա հրամայեաց շինել բազանիս առաջի աշտարակին, եւ լինել ի նմա երկուս լուսանցոյցս պատուհանաց. եւ զնաց ի ծանաղարհ հեւի : Եւ սրբոյն Վառվառայ իջեալ յաշտարակէն տեսանել զբազանիսն, եւ տեսալ զպատուհանն՝ առէ յշինողան. Երկուսդ բաւական ոչ են բազանեացդ, արարէք ծիւս եւ այլ ըստ թուոյ ըրրորդութեանն : Եւ ծառայ յաւագան ծարմարիտեաց՝ նկարեաց ծառածր խրով յա- * A fol. 117
v° b.

1 Վկայութիւն ... կուսին] Վկայութիւն սուրբ եւ սրանչեկպործ կուսին եւ բարեխոյի վկային Վառվառայ, ընդ նմա եւ Յուլիանեայ B || 2 Վառվառայ էր ի կազմանց արեւելից յիւրեղ բազաբէ՝ յաւուրս Ռաբրիմիանայ add. B — սրայ] սրում B | 10 երկուսդ] ծիւսն add. B || 12 սր եւ կայ ... երեւին om. B.

26 TRÉ, 4 Décembre.

Martyre de la vierge sainte Barbe.

La servante du Christ Barbe était la fille d'un homme impie, dont le nom était Dioscore. Son père, à cause de la grande beauté de son visage, lui construisit une très haute tour, pour qu'elle fût invisible aux hommes. Il voulait la marier, mais la jeune fille, étant de foi chrétienne, ne consentit point aux projets de son père de se marier avec un païen, et comme elle possédait dans son cœur la crainte du Seigneur, elle conserva sa virginité par une vie pure.

Son père donna ordre de construire des bains devant la tour et d'y ouvrir deux lucarnes en place de fenêtres, et il partit pour un voyage lointain. Sainte Barbe, étant descendue de la tour pour visiter les bains, et remarquant les fenêtres, dit aux constructeurs : « Deux ne suffisent pas pour ces bains, faites-en encore une autre selon le nombre de la Trinité. » * Puis péné- * A fol. 117
v° b.

պարտացն չաշանապէս երեւին : Եւ երեւոյլ անտի եմաս յապարանան եւ կործանեաց
զկուսս չոր խրոց :

Եւ զարձեալ չաջր նորս ի ճանապարհէն եւ ծածեալ ի բազանխան եւ տեսեալ զերկա
պատահանն՝ բարկացաւ յոյժ շինողացն, եւ տաւ զնոսաւ . Ոչ ապաքէն երկուս պատա-
հանս չրամացեցի տանել, զինոց երկուս արարելք : Ասեն շինողքն . Ըստ չրամանի գտանքն 5
քո արարար զոյց : Եւ եհարց զՎաստփափա զխարհարց երկց պատահանացն եկիւ .
Վասն էր չրամացեցի տեղապէս տանել : Եւ նա տաւ . Բանաւն սուրբ . Երբարդաթեանն
չոր եւ Սրբոց եւ սուրբ Հովսէփն եւ ծխանական աստուածաբանն :

Եւ արամեալ չաջր նորս եհան տարն զի սղանցէ զնա . եւ նորս վախաւցեալ ի
չորէն՝ ել ի լեան, եւ չաջր նորս հետամատ եղեալ զնաց զինի : Եւ տեսեալ երկուս 10
հովիւս ի լերինն զի արածէին զհօտս խրեանց, եհարց զնոսա վասն գտանքն խրոց : Եւ
մինն ի հովտաց անտի եցոց զՎաստփափա, եւ նշնմածացն բարացան ոչխարք նորս,
եւ կան ի լերին անդ մինչեւ զոյցսր ի յիշատակ սրանչեկեացն Աստուծոյ :

Եւ երկեալ ամբարիշտն Վրաժիրոս ի զուգեալ տեղին լմբանեաց զերանելի կոչան,
* A fol. 118 Եւ կոպեալ զհերացն բարէք գտաւ վայր լերինն : Եւ տարեալ արկ ի բանդ եւ ինքն 15
պատմեաց զաստուարին : Եւ կոց չեղաւ սոսաջի խր զորջն Վրխատի չարցանէք . եւ

12-13 Եւ նշնմածացն ... Աստուծոյ om. B.

ses pas qui apparaissent encore d'une manière évidente. Puis elle sortit de là, pénétra dans le palais de son père et brisa ses idoles.

Son père de retour du voyage, lorsqu'il visita les bains, aperçut les trois fenêtres, en fut fort irrité contre les constructeurs et leur dit : « Ne vous ai-je pas commandé de faire deux fenêtres et pourquoi en avez-vous construit trois ? » Les ouvriers lui répondirent : « Nous avons fait cela d'après les ordres de ta fille. » Le père interrogea Barbe sur la signification des trois fenêtres et dit : « Pourquoi as-tu ordonné de construire ainsi ? » Elle lui répondit : « Au nom de la sainte Trinité le Père, le Fils et le Saint-Esprit et de la divinité consubstantielle. »

Son père en fut attristé, tira son épée pour la tuer, mais elle échappa à son père et se rendit à la montagne; son père la poursuivit, et courut après elle. Apercevant sur la montagne deux bergers qui gardaient leurs troupeaux, il les interrogea au sujet de sa fille. L'un des bergers lui ayant montré Barbe, ses moutons se pétrifièrent aussitôt; ils existent encore jusqu'aujourd'hui sur la montagne en souvenir du miracle de Dieu.

L'impie Dioscore, s'étant rendu à l'endroit désigné, s'empara de la bien-
* A fol. 118 heureuse vierge, la saisit par les cheveux et la traîna sur la pente * de la mon-
1re al. tagne; il la conduisit en prison et alla en personne la dénoncer au juge. Celui-ci fit venir en sa présence la brebis du Christ et l'interrogea; elle

նա համարձակութեամբ տալը պատասխանի, խոստովանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յանդիմանելով զանաստուած մոլորութիւն կռոյց : Եւ ձաղկեցին զերանկէին զուսպանօր մինչեւ խորտակեցան ոսկերք նորա, եւ արկին դարձեալ ի բանդ : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր եւ զօրացոյց զնա եւ ողջացոյց զվերս նորա :

Եւ ի վաղէն կացուցին առաջի պատուօրին. ալբեցին զկողս նորա հրով եւ զթիկունն, եւ զլուխն հարկանէին ուռածք : Եւ հրամայեաց մերկ շրջեցուցանել ընդ քաղաքին հրապարակսն, եւ ծածկեաց Աստուած զմերկութիւն նորա, եւ ոչ երեւէր մարդկան :

Եւ տարան զարքուհին ի զեօղ մի որ կոչէր Դիարասա, ի տեղի Արեւու՝ զի հառցեն զլուխն : Եւ աղաչեաց զԱստուած զի տացի, շնորհս անուան իւրոյ եւ ոսկերաց՝ բռնկել զամենեսեան որք վառնդին ի ձաղկէ եւ ի տապաւոտէ եւ հաւատով ապաւինին ի նա : Եւ ձայն լերկնից լսելի եղև որ ասէր . Զամենայն խնդրուածս բո կատարեցից, եկեաջիր ի կաջանս արքայութեան երկնից :

Եւ առեալ հալը նորա զուսերն ձեւածք խրով եհատ զլուխ սրբուհւոյն Մարութուռնայ՝ Դեկտեմբերի Դ :

4 երեւեցաւ յանուրջս *add.* B — եւ ողջացոյց զվերս նորա *om.* B || 6-8 եւ հրամայեաց ... մարդկան *om.* B || 10-13 եւ աղաչեաց ... երկնից *om.* B || 14 սրբուհւոյն՝ երանելոյն B || 15 Դեկտեմբերի Դ] եւ Տրէի Խ? *add.* B.

répondit avec hardiesse en confessant le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et en blâmant l'erreur impie des idoles. On fustigea à coups de bâton la bienheureuse jusqu'à lui briser les os, et on la reconduisit en prison. Le Seigneur lui apparut, la fortifia et guérit ses blessures.

Le lendemain, on la présenta au juge, on lui brûla les côtes et le dos avec du feu et on lui frappa la tête avec un marteau. Le juge ordonna ensuite de la promener nue sur les places de la ville, mais Dieu couvrit sa nudité qui n'apparut pas aux hommes.

On emmena ensuite la sainte à un village appelé Dialassa, à un endroit dit Soleil (= Héliopolis) ¹, pour lui trancher la tête. Elle pria Dieu de donner grâce à son nom et à ses os pour guérir tous ceux qui, atteints de la petite vérole et de la lèpre, auraient recours à elle. Une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « J'exaucerai toutes tes prières, viens dans le repos du royaume des cieux. »

Son père, saisissant l'épée, trancha de sa propre main la tête à sainte Barbe, le 4 décembre.

1. Cette leçon de l'arménien correspond à celle du ms. *Vat. gr.* 803 : ἐν χορίῳ καλουμένῳ Διאלασσῶν ἐν τόπῳ Ἰλίου au lieu de la leçon habituelle ἐν χορίῳ καλουμένῳ Γελασίῳ ἐν τόπῳ Ἰλίου πολείῳς, cf. J. VITEAU, *Passions des saints Écatérine et Pierre d'Alexandrie, Barbara et Anysia*,... Paris, 1897, p. 97.

* A fol. 118
r^o b.

* Եւ Տրաման ել չորրորդէն հասեալ չորեկէս սկսաւ չարչարել զբրիտանեայս : Ի նմին առար զբրտանեայս ի գտաւորէ, անտի եւ կին ձի մալանի, անտի՝ փսան առ ի Քրիստոս հաւատայն : Եւ հար անկեալ չեղեմից արեւոյ զպիւզն Պիտակոս ի ադառ :

Եւ ձի անի ի հաւատայեղոյն առեալ զնշխարան արբա հի կանանցն ինպեայ ի անդոջ միտմ որ կոչի Արեւ . եւ մինչեւ յոչսոր ժամանակի՝ որք արաչեն զԼատուած չանան 5 որոյն Վատփասեայ, առժամայն բաժին չախաւ, ծաղկի եւ առարատի փառօրն Քրիստոսի :

* B
p. 272 a.

[B * Յաջամ առար յիշատակ Տերենտիանոսի եղիակագոսի նուարացոյ, եւ ճգնաւիկն մովհաննոս Դամասկացոյ մեծ փարպոտեալի :]

Տրէի Իէ : եւ Դեկտեմբրի Ե : Տան Է որոյն Աթենագորոսի կրօնաւորի :

10

Ինչ առար ժամանակայ կառպաշտ արքային Պիտղիլիանոսի՝ Ելեւթոս անորէն եղարքոսն առեալ կաշառս նմա ինն հարիւր եւ երեսուն տարանդ սկեւոյ, առ իշխանաւիկն բնեւ զամենայն իշխանս, եւ որք ընդ իշխանաւիկեամբ՝ յաւարանչիւր գաւառս եւ ի բարսրս եթէ ոչք, եւ որ արաչան զկառս, եւ ոչք, եւ որ արհամարհեն զնոսս : Եւ

1 Եւ Տրաման ... զբրիտանեայս om. B || 3 Եւ հար ... ադառ om. B || 4 որբաւհի որոյն B || 5-7 եւ մինչեւ ... Քրիստոսի om. B.

10 Տան] Վկայաւիկն B.

* A fol. 118
r^o b.

* Un ordre de l'empereur étant parvenu en Orient, le juge se mit à torturer les chrétiens. En ce même jour fut décapitée par le même juge une femme, nommée Julienne, à cause de sa foi dans le Christ. Mais le feu tomba du ciel et brûla complètement l'abominable Dioscore.

Un des fidèles emporta les restes des saintes femmes et les inhuma à l'endroit dit Soleil; et jusqu'aujourd'hui tous ceux qui invoquent Dieu au nom de sainte Barbe guérissent aussitôt de la petite vérole et de la lèpre pour la gloire du Christ.

* B
p. 272 a.

[B* En ce jour, commémoration de Téréntianos, l'évêque de Sour (= Tyr?), et vie ascétique du grand docteur Jean Damascène.]

27 TRÉ, 5 Décembre.

Fête de saint Athénadore, le moine.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, l'éparque impie Éleusios, lui donnant en cadeau neuf cent trente talents d'or, obtint l'autorisation d'interroger tous les princes et tous ceux qui étaient soumis à son autorité, dans chaque province et dans chaque ville, pour reconnaître ceux qui adoraient les idoles et ceux qui les méprisaient. Il emporta avec lui deux charges

առեալ երկուս բռնին անօթն տանջանայ ի չարչարել զբրիտոնեայս, եւ չարբայէն, եւ հասեալ չարեւելս՝ սկսաւ տանջել զբրիտոնեայսն :

Եւ եկեալ առ նա կրօնաւոր ծի Աթնադորոս անուն՝ ի Միջագետաց Ասորոց, եւ համարձակութեամբ յանդիմանեաց զամբարշտութիւն եպարքոսին, եւ խոստովան ^{* A fol. 118 v° a.}

5 եղև զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Եւ լուեալ Եղեւսիոս բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց պատառել զպատմուծան կրօնաւորութեանն, եւ կապեցին զերանելին յերկուս սիւնս՝ եւ զամբարօք աչքեցին զմարմին նորա. եւ երկուս զեպարզունս հրացեալ եղին յանթի նորա, եւ շանթս արկին յւրնգունս : Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից շեջոյց զամենայն :

10 Եւ տեսեալ եպարքոսին՝ հրամայեաց կապել զսուրբն եւ արկանել ի բանդ. եւ յետ երկուց աւուրց խորտակել զպատմունսն : Եւ երթեալ զօրականացն մօտին ի բանդն, եւ տեսին զբաջ նահատակն Քրիստոսի՝ զի ունէր սպիմոսարան ի ձեռին իւրում եւ պաշտէր մեծաձայնապէս, եւ սեզան ամենայնց եղեալ առաջն նորա : Եւ սկսան զարձեալ զմիտցեալ առաքունսն խորտակել եւ ոչ կարացին. եւ արեամբ լցան

15 լանջքն. նստան զի կերիցեն զկեղակուրն, եւ սեզանն անչափ եղև կերակրովն :

4 խոստովան եղև խոստովանեցաւ B || 8 հրացեալ չարեալ B || 9 եւ հրեշտակ... զամենայն եւ զօրութեամբն Քրիստոսի մնաց կենդանի B || 11 խորտակել խորտակեցին B — մօտին ի բանդն եւ om. B || 13 մեծաձայնապէս բարձր ձայնիւ B — եւ սեզան... առաջն նորա om. B || 14 եւ ոչ կարացին om. B || 15 նստան... կերակրովն om. B.

d'instruments de torture pour tourmenter les chrétiens. prit congé de l'empereur et, arrivé en Orient, se mit à torturer les chrétiens.

Un moine de la Mésopotamie des Assyries, du nom d'Athénadore, vint trouver l'éparque, blâma avec hardiesse son impiété et confessa * le nom de ^{* A fol. 118 v° a.} notre Seigneur Jésus-Christ.

Éleusios, l'ayant entendu, en fut fort irrité et ordonna de déchirer son habit religieux, puis on attacha le bienheureux à deux colonnes, on brûla son corps avec des flambeaux, on lui enfouça deux lances brûlantes dans les aisselles et on lui introduisit des broches dans les narines. L'ange du Seigneur, descendu du ciel, éteignit le tout.

Ce que voyant, l'éparque ordonna de lier le saint, de le jeter en prison et de lui briser les dents deux jours après. Les soldats pénétrant dans la prison aperçurent le vaillant champion du Christ tenant en mains un psautier et célébrant les offices à haute voix; une table bien garnie se trouvait devant lui. Ils se mirent de nouveau à lui briser les dents qui lui restaient, mais ils n'y parvinrent pas, et sa poitrine fut inondée de sang; ils se mirent à table pour manger, mais la table disparut avec les mets.

Եւ բարչեալ արտաքս ի բանդէն, կտակցին յերկուս անխոս, եւ ընկեցին ի ճշք բարբաբեալ հնոցի : Եւ հրեշտակ Տեսան իջեալ յայտնապէս զանխոս խորատեալեաց եւ զհօտին շիջոցց . եւ եհան արտաքս զտարբն ամբողջ ծաբմնալ : Եւ ապա արկին ի պարտնոցն շղկեաց ծանրագոյնս եւ արկին ի բանդ : Եւ հրեշտակ Աստուծոյ ծանրեալ զշղկթայն՝ անխոս ի պարտնոցէն :

* A fol. 118
v° b.

Եւ յետ այսոյրիկ * հանեալ զետ ի վերայ բարձր վիմի ընկեցին ի խնարհ, եւ ոչ յայնժամեմ, վնասեցաւ : Եւ տեսեալ զարանչելիան կտապաշտոյցն՝ հաւատապին ի Գրիգորոս ուրիշ իրբեւ տխուսն : Եւ զոհիմն վերացոյցեալ զտարն զի սարանց, զտարբն հասան ձեռքն ի թիկանց անտի, եւ ինքն անկաւ իրբեւ զմեռեալ : Եւ սարբն Աթենադորոս իշխանաբար կամօր տանդեալ զհօլին խոր տա Աստուած՝ Գեկտեմբերի ե : Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ տաէ . Աթենադորոս փախեցաւ յապականացաւ կենցաղոցս ի յախտեանիան կեանան : Եւ ամբարիշտքն կամեցան ուրեւ զծարմին սրբոյն, եւ հօր անկեալ յերկնից՝ ուրեալ զեպարքան : Եւ եղբարք անանք տեսեալ զնշխարս երանելոյն՝ թողեցին պատուով ի նշանաւոր տեղի :

1-3 եւ ընկեցին ... ամբողջ ծաբմնալ] եւ արկեալ ի հօր տանջեցին B || 3 արկին] եղին B || 4 եւ հրեշտակ ... պարանոցէն om. B || 6 բարձր] բարձրապոյն B — եւ ոչ յայնժամեմ, վնասեցաւ] եւ խնամօրն Աստուծոյ ուրեցաւ B || 8 զտարն զի սարանց] զձեռն զի սրով սարանց B || 9 հասան ձեռքն ի թիկանց անտի] լաճան ջլիք բազկաց Կորս B || 10 Գեկտեմբերի ե] եւ Տրեմի եւ: add. B || 11 եւ ձայն ... եւ տաէ] եւ այսպէս B || 12-13 եւ ամբարիշտքն ... զեպարքան om. B.

Alors ils l'entraînèrent à l'extérieur de la prison, le lièrent à deux roches et le jetèrent dans une fournaise ardente. L'ange du Seigneur, descendu du ciel manifestement, brisa les roues, éteignit les flammes, et en sortit le saint, le corps indemne. Ensuite ils lui passèrent au cou des chaînes plus lourdes et le jetèrent en prison. L'ange de Dieu mit en pièces les chaînes qui lui tombèrent du cou.

* A fol. 118
v° b.

Après cela ils le * conduisirent sur un haut rocher et le précipitèrent en bas, mais il n'en eut aucun mal. Les idolâtres, témoins des miracles, crurent au Christ, au nombre de quatre-vingts personnes environ. Le bourreau ayant levé le glaive pour tuer le saint, ses bras se détachèrent des épaules et il tomba comme mort. Saint Athénadore de sa propre volonté rendit son âme à Dieu, le 5 décembre. Une voix se fit entendre du ciel qui dit : « Athénadore a trépassé de cette vie mortelle à la vie immortelle. » Les impies voulurent brûler le corps du saint, mais le feu descendu du ciel brûla l'éparque. Quelques frères emportèrent les restes du bienheureux et les inhumèrent avec honneur dans un lieu célèbre.

Յայտն աւուր յիշատակ է սրբոյն Սարգիս, որ յեա ժողովոյն Քաղկեդոնի :

Սա էր յաւուրս Փորը Թէոդոսի բարեպաշտ արքային . եւ ութնետասն տմայ լեալ
գնաց շերտապէմ կրօնաւորեցաւ : Եւ շրջեալ առ հռչակաւոր եւ սուրբ հայրն անա-
պատին՝ ուսում ի նոցանէ զհրեշտակական վարս . եւ փորձեալ ի զիւաց ոչ յաղթեցաւ :
5 Նինեաց յանապատին վանս Եօթն եւ ելից լաղում կրօնաւորօք * : Եւ կեցեալ մեծաւ * A fol. 119
1re a.
ձցնութեամբ եւ աւարինասէր վարուք ամս ութսուն, մինչեւ յաւուրս Յուստիանոսի
արքայի՝ որ զհինգերորդ ժողովն արար, հանպեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Սա՝ մինչպեւ երիտասարդ էր՝ ետես խնձոր զեղեցիկ եւ ցանկացաւ ուտել, եւ
վանս զի ոչ էր ժամ ձաշոյ՝ ընկէց յերկիր եւ կոխեաց ստիւքն, եւ ուխտ եղ անձինն ոչ
10 երբեք ուտել խնձոր : Եւ ներքինի կամ մանուկ անձորուս ոչ բնակեցուցանէր ի վանո-
ւոյսն, այլ ի ներքստալոյն սուտրէր յանապատոս : Ետես եւ թաղաւորն պատկ լուսեղէն
ի զլուխն Սարգիս :

1 Յայտն աւուր . . . Քաղկեդոնի] Յայտն աւուր հսկումն եւ տն սուրբ եւ մեծ հորն հարանց
Սարգիս B || 2 էր] կապաղովկացի add. B || 4 եւ փորձեալ . . . յաղթեցաւ om. B || 8
զեղեցիկ] ի ծաւ add. B || 11 յանապատոս :] Սա կարգաւորեաց եւ զերտապէմի վանորեայսն
եւ կրչեցաւ ծեր, եւ արար բազում սքանչելիս : Եւ ի ճիւղմ նուազի ետես add. B.

En ce jour, commémoration de saint Saba, qui vécut après le concile
de Chalcédoine.

Il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur; à l'âge de dix-
huit ans il se rendit à Jérusalem et s'y fit moine. Il visita ensuite les célèbres
et saints pères du désert et apprit d'eux la vie angélique; éprouvé par les
démons, il ne succomba point. Il construisit dans le désert sept couvents
qu'il peupla de nombreux moines. * Après avoir vécu de grand ascétisme et * A fol. 119
1re a.
d'une vie pleine de vertus pendant quatre-vingts ans, jusqu'aux jours de l'em-
pereur Justinien qui convoqua le cinquième concile, il reposa paisiblement
dans le Christ.

(Saba), étant encore jeune, aperçut des pommes superbes et eut envie d'en
manger, mais comme ce n'était pas encore l'heure du dîner, il les jeta à terre,
les foula aux pieds et fit vœu en lui-même de ne plus jamais manger de pommes.
Il n'admit jamais des eunuques ou des jeunes gens imberbes dans les couvents,
mais les envoyait dans les déserts plus à l'intérieur. L'empereur même aper-
çut une couronne de lumière sur la tête de Saba.

Տըւի ել՝ եւ Դեկանճըրի Զ : Վարը Երանեւոյն Նիկադայտի Միստնոյ Էկիկացոյ եպիսկոպոսի :

Մեձ եւ սրանչեւագործ Հայրապետն Նիկադայտ՝ ձի էր չերեք հարիւր եւ տասն եւս
սիմ Հայրապետացն սրբ ի Նիկիա, յատորս սրբոյն Կոստանդիանոսի ձեձի :

Եղև ի ժամանակն յայնտիկ խոսիւթիսն ի Փախլիա ի Տաչիկադայն. եւ աստ-
քեաց ինպատոն երկա սարսուրտս խորացուցանել զխոսիւթիսնն. սրաց տնուանին
էին Նեպոտիանոս, Սերսոն եւ Երփիլիանոս : Եւ երկեակ ի բազարն Միսիա՝ երկր-
պալեցին սուրբ եպիսկոպոսին Նիկադայտի. եւ ձինչդեա արբն աս նմա էին պատմեցին
Երանեւոյն եթէ զատուար բազարիւ վճիւ եհատ ի վերայ երկց արանցն՝ * սպանանել
զնոսս յանիրաւի :

Եւ իրբեւ լատա՝ ընթացաւ վաղվադակի եւ եհատ ի տեղին, յայնժ ժամու չորում
զաշինն զատսերն մերկացուցեալ էր եւ կամէր հատանել զզրախ նոցա : Եւ լատն
հարեալ զսրոյն ընկէց չերկիր, եւ փրկեաց զսրան յանիրաւի մահտաննն : Եւ սպառ-
նացեալ զատուարին եթէ. Դրեցից աս լարեարշտ արբոյն եթէ զխորդ կաշտանօր
թիւրեա զգատատանա արդարոց : Եւ զատուարն զարմացեալ եւ շատ Երանեւոյն

1 Վարը . . . եպիսկոպոսի] Տան եւ հանդիսա սուրբ եւ սրանչեւագործ հօրն ձերոյ ձեձին եւ
սրբոյ եպիսկոպոսին Նիկադայտի Միսիա Էկիկացոյ B || 2 Հայրապետն] Հայրապետ աջ B ||
3 Նիկիա] ժողովեցան add. B — ձեձի] արբային add. B || 4 ի ժամանակն յայնտիկ] ընդ
ժամանակն ընդ այնտիկ B || 6 Նեպոտիանոս] Նեպոտամիանոս B.

28 TRÉ, 6 Décembre.

Vie du bienheureux Nicolas, évêque de Myre en Lycie.

Le grand patriarche thaumaturge Nicolas fut l'un des trois cent dix-huit évêques de Nicée, aux jours de saint Constantin le Grand.

A cette époque eurent lieu des troubles en Phrygie causés par les Taïphales. L'empereur envoya pour apaiser ces troubles trois stratélates dont les noms étaient Népotien, Ursus (*Urson*) et Herpylion (*Erphilianos*). Ceux-ci se rendirent à la ville de Myre, se prosternèrent devant le saint évêque Nicolas, et pendant qu'ils étaient auprès du bienheureux, on lui raconta que le juge de la ville avait prononcé une sentence de * mort injuste au sujet de trois personnes.

(Nicolas), aussitôt qu'il l'eut appris, se hâta et arriva à l'endroit au moment même où le bourreau, ayant dégainé son épée, s'appêtait à leur trancher la tête. Il saisit le poignet, jeta l'épée à terre et sauva ces hommes d'une mort injuste. De plus, il menaça le juge par ces paroles : « Je vais écrire au pieux empereur de quelle manière tu fausses, par des présents, le jugement de personnes innocentes. » Le juge, effrayé, se jeta aux pieds du bienheureux.

անկեալ՝ հացքէր թողութիւն, եւ պատճառս չօղէր. Ոչ ես, ասէ, արարի, այլ այս անուն եւ այն : Ասէ սուրբն. Ոչ այլ որ՝ բաց սկիւն եւ արծաթն :

Եւ զայն տեսեալ երկի ստրատելատացն վառս ետուն Ատուծոյ, եւ գնացին զձա-
նադարհս իւրեանց : Եւ երթեալք ի Փռիւլլա՝ խաղաղացուցին զաշխարհն, եւ զարձան
5 ուրախութեամբ առ թագաւորն, եւ մեծաւ պատուով ընկալաւ զնոսա :

Եւ ոմանք չիշխանաց քաղաքին շարժեալք ի նախանձ շարութեան ընդ պատիւ
նոցա՝ ետուն կաշառս Արլարիտի եպարքոսին հազար եւ ութսուն լիւր սկւռոյ՝ զի
շարախօսեցէ զստրատելատան առ թագաւորն : Եւ աւեալ զոսկին մատնեաց զնոսա
արքային եթէ. Նենգութիւն մահու խորհին վասն քո : Եւ հաւատաց թագաւորն, եւ
10 առանց ընտելթեան հրամայեաց ի բանդ արկանել զնոսա : Եւ եղեալ ի բանդին * առւրս
լազուճս, ստիպէին թշնամիք նոցա զեպարքոսն զի վաւթով կորուցէ զնոսա :

Եւ մտեալ առ թագաւորն ասէ. Թիւ եւ ի բանդին լինելով շարիս նիւթն քոձ
թագաւորութեանդ : Եւ հրամայեաց հատանել զզուլսս նոցա : Եւ յերեկոյն չլէ եպար-
քոսն առ բանդապետն զի ի վաղին հանցէ զնոսա արտաքոյ կապեալ ձեռօք, եւ տարցէ
15 ի տեղոջ սպանմանն : Եւ մտեալ նորա արտասուօք ի բանդն՝ պատմեաց նոցա : Եւ
իւրեւ լուան՝ անկանէին մեծաւ հառաչանօք առաջի ամենատես բնութեանն Ատուծոյ
եւ ասէին. Ով արդարադատ Տէր, զիարդ ներես անիրաւացն հեղուլ զարդար արիւնս

A fol. 119
vº a.

lui demanda pardon et prit prétexte en disant : « Ce n'est pas moi qui l'ai fait, mais tel ou tel. » Le saint lui répondit : « Ce n'est pas quelqu'un d'autre, mais l'or et l'argent. »

Ce qu'ayant vu, les trois stratélates rendirent gloire à Dieu, et poursuivirent leur voyage. Ils se rendirent en Phrygie, apaisèrent le pays et retournèrent avec joie auprès de l'empereur qui les reçut avec de grands honneurs.

Quelques-uns parmi les princes de la ville, excités par la jalousie et la méchanceté à propos des honneurs qui avaient été rendus aux stratélates donnèrent un cadeau de mille huit cents talents d'or à l'éparque Ablabios pour qu'il les calomniât auprès de l'empereur. Il accepta l'or et les dénonça à l'empereur en ces termes : « Ils complotent traîtreusement la mort contre toi. » L'empereur le crut, et sans jugement ordonna de les jeter en prison. Et comme ils faisaient un long séjour dans la prison,* leurs ennemis pres-
saient l'éparque de les faire disparaître au plus tôt.

A fol. 119
vº a.

L'éparque, s'étant présenté à l'empereur, lui dit : « Même en prison ils trament du mal contre ton règne. » L'empereur ordonna alors de leur trancher la tête. Le soir, l'éparque envoya des ordres au geôlier de les faire sortir le lendemain de la prison, les mains liées, et de les conduire à l'endroit de l'exécution. Celui-ci, étant entré, le leur raconta avec larmes. En l'apprenant, ils tombèrent avec de gros sanglots devant la nature de Dieu qui voit tout et

մեր : Ալիշէին եւ գաւարն Նիկիոյցոս իւ, սրպէս վրկեաց զերիս արան յանկրտ մահաւ-
նէն, եւ մկարան ապազակէին ասելով . Սարգս Աստուծոյ Նիկիոյցոս հասիր եւ մեզ
յայնականաթիւն, որպէս եւ նոցա զորս աստաք աչօր մերովք, եւ վրկեան զմեզ ի գաւն
մահաւանէս :

Եւ յայնձ զիշերի երեւեալ սրբոյն Նիկիոյցոսի յանուրջս եւ ասէ, յիմպատարն . Ար- 5
ձակեան զերիս ստրատելաւան, զանկրտարար զրարտեալան, երկէ՝ ոչ՝ պատեալովմ
յարկիցէ բեզ ի Դարսբլոյ, եւ մարմնից բո թաչեաց լիցի կերակուր :

Ասէ թապատարն . Եւ իմ եւս զոս որ մտեր յայնձ մամու ի սենեակս իմ եւ աջակիսի
* A fol. 119 սպատնաս ինձ : Ասէ, յնա երանելին . Եւ եմ Նիկիոյցոս՝ Միւսիս * Լիկիոյցոյ եպիս-
v° b. կոպտան : Եւ ի նմին մամու երեւեալ եւ եպարքոսին խօսէր լնոյ նմա եւ ստաւելապէս 10
սպատնայր . յանկիմանեաց զնա եւ վտան կաշատոցն զոր տա . եղոյց եւ գաւապան
սակայն :

Եւ լնոյ ստաւտան կաշեցեալ թապատարին զեպարքոսն՝ պատմեաց նմա զտեպին .
նոյնպէս պատմեաց թապատարին եւ եպարքոսն եւ հրամայեաց ամէլ զստրատելաւան
սաւաջի եւ ասէ . Կատարպանօր կամիր զերձանել ի ձեւաց լմոց, եւ մարական հնարիս բ 15
ի տեսիլս երազոյ զարհուրեցուցանել զնա :

4 մահաւանէս] սպտնձանէս B S Ասէ] յնա *add.* B || 11 սպտնայր] սպտանալօր B.

dirent : « O Seigneur! toi qui juges avec justice, comment permets-tu à des méchants de verser notre sang innocent? » Ils se rappelèrent également saint Nicolas et de quelle manière il avait sauvé les trois jeunes gens d'une mort injuste; et ils se mirent à crier ensemble : « Saint de Dieu, Nicolas, arrive aussi à notre secours, comme tu l'as fait à ceux-là, dont nous avons été témoins de nos propres yeux, et sauve-nous de cette mort cruelle. »

La même nuit, saint Nicolas, apparaissant en rêve à l'empereur, lui dit : « Rends la liberté aux trois stratélates injustement calomniés; sinon, une guerre éclatera contre toi de Dyrhachium (*Dorakhis*) et ton corps sera donné en pâture aux oiseaux. »

L'empereur lui dit : « Et qui es-tu pour être entré à cette heure dans ma chambre et me menacer de la sorte? » Le bienheureux lui répondit : « Je suis
* A fol. 119 Nicolas, l'évêque de Myre * en Lycie. » Au même instant il apparut également
v° b. à l'éparque, lui fit des menaces plus graves encore et le blâma pour le cadeau qu'il avait accepté et lui désigna ceux qui lui avaient donné de l'or.

Le matin, l'empereur, ayant mandé l'éparque, lui raconta son rêve; l'éparque raconta également le sien à l'empereur, qui ordonna d'amener en sa présence les stratélates, et il leur dit : « Vous voulez par sorcellerie vous délivrer de mes mains et vous entendez m'effrayer par des rêves dus à des influences magiques. »

Բանն ցնա ստրատելատրն . Մեր կախարդան ինչ ոչ զիտեմք, բայց զոր ինչ է՝
 պատմեցուք թագաւորութեանդ բուն : Եւ պատմեցին թագաւորին զեկեղաւն ի սրբոյն
 Նիկողայոսէ ի Միւսիս բաղարի : Բա նոյն աղաղակեցաք, ասնն, չաչսմ զիշերի բարեխօս
 ունելով առ Աստուած . զի որպէս գնտա փրկեաց յանիրաւ ծաշուանէն՝ նովաւ եւ զմեզ
 15 փրկեացէ յանիրաւ ծաշուանէս ապօթիւք նորա :

Եւ ասէ թագաւորն . Ապառնալ էք եւ զոր չաչսմ ծաշուանէ, բայց շնորհ մի ումեր՝
 ալլ նմա հատուցէք որ երեւեցան ինձ եւ ես ազատել զձեզ : Եւ չարք եւ զկերպարունս
 երեսաց նորա, եւ զհատակ տխոցն : Եւ ասնն . Ալեւոր է եւ կունդ բնութեամբ : Բսէ
 թագաւորն . Արդարեւ * աչպէս էք որպէս երեւեցաւ ինձ չաչսմ զիշերի : Եւ ես ցնտա *
 10 աւետարան ոսկեառւի եւ աշտանակս ոսկեղէնս եւ առաքեաց սրբոյն Նիկողայոսի եւ
 ասէ . Երկիր պղղէք նմա առ չինէն, եւ ասացէք եթէ . Զհրամայեալսն մեզ ի բունէ
 սրբութենէդ կատարեցաք, արդ ընկալ զընծայս առ ի մէնջ . եւ չլինս զմեզ յապօթիս : Եւ
 նորա առեալ մեծաւ ուրախութեամբ գնացին առ երանելին եւ պատմեցին նմա զե-
 զեղաւն : Եւ լուեալ փառս եւս Աստուծոյ :

Եւ ալ բազում սքանչելիս կատարեաց սուրբն Նիկողայոս ի կեանս իւրում, ի ծովու

5 յանիրաւ ծաշուանէս *om. B* || 9 ցնտա] ի նոսա *B* || 15 եւ ալ բազում սքանչելիս . . .
 յիշատակի նորա] եւ յետ բազում սքանչելագործութեանցն եւ նշանացն զոր արար սուրբն

* A fol. 120
 1re a.

Les stratélates lui répondirent : « Nous ne connaissons pas les moyens des sorciers, mais nous raconterons à ta majesté ce qui est. » Ils narrèrent à l'empereur les faits concernant saint Nicolas de la ville de Myre, et ils ajoutèrent : « C'est en lui que nous avons prié cette nuit et nous l'avons pris pour intercesseur auprès de Dieu, car de même qu'il a délivré ceux-là d'une mort injuste, il nous délivrera de cette mort injuste par lui-même et par ses prières. »

L'empereur leur dit : « Vous êtes délivrés, vous aussi, d'une telle mort, toutefois ne rendez pas grâces à d'autres qu'à lui, qui m'est apparu et m'a fait vous délivrer. » Il s'informa auprès d'eux des traits de son visage et de son âge. Ils lui répondirent : « C'est un vieillard qui est chauve. » L'empereur dit : * « En effet, c'est bien ainsi qu'il m'est apparu cette nuit. » Il leur remit *
 un évangile avec reliure en or et des candélabres en or, puis il les envoya à saint Nicolas en leur disant : « Prosternez-vous devant lui de ma part et dites-lui : Nous avons accompli ce que ta sainteté nous a ordonné, or accepte maintenant ces présents de notre part et souviens-toi de nous dans tes prières. » Ils prirent ces objets, se rendirent avec grande joie auprès du bienheureux et lui racontèrent tout ce qui s'était passé. Et (celui-ci) en l'apprenant rendit gloire à Dieu.

* A fol. 120
 1re a.

Saint Nicolas opéra durant sa vie beaucoup d'autres miracles encore, sur

և ի ցամարի, ի բաղարս և ի գառաս, սաստերապէս ևս զինի վախճանն յատենաց, զոր արար ևս ասն, ձիշտ, և ձինչեւ յայտօր ժամանակի. զի ով կարացէ պատմել յաղագս արագահաս օղնականութեան նորա. որ նախ ժամանէ ամենեցուն որ կարգան աս նա լիւրարանչիւր վարձաթիւնս, ի գառաստանս, ի նեղեպս ի բռնասարաց, յալեկածութիւնս ի ծովս, յաղբատութիւնս, ի սովս, ի մարտեալան ի ճշմարիտ ճանապարհէն, յարկեկապս ի բանդի, ի ձեռնապս կանանց ևս որք յամբութեան ևս, ի պատերազմանս բարբարոտաց, և յամենայն վտանդս նեղութեան, որք կարգան՝ զանաւնորա, արաղապէս հասան, նայս փրկութիւնս ի Տեսան, բարեխոսութեամբ նորին :

* A fol. 120
r^o b.

'Նիկողայոս' յայտնեաց նմա Աստուած զվախճանն իւր ի յերկնային երանութիւնն : Եւ ձինչ անկեալ կայր ի ծաշիճան, ճատեալ աս նա կին ծի բոսնա, և սուրբն կնքեալ պջտցոյց զնա : Կալ ի ժամ վախճանին տեսեալ զհրեշտակս Աստուծոյ եկեալ յատենգանն սուրբ հոգւոյն իւրոյ, կանկնեցաւ և սկսաւ ասել զերեսան ապրճան. ի բեղ Տէր յատցոյց : Եւ կնքեալ զամենայն անդամն նշանաւ սուրբ խաչին՝ իրբեւ կամաւոր իշխանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր սուրբ որպէս խաչն անոյշ ի փառս Աստուծոյ : Իսկ կարգին ահիւ և արտասուօք բարձեալ զմարմինն արժանաւոր պատուով թափեցին. յորմէ և բազում նշանք ելին՝ զի անպէն նայնժամայն մերձեալք ի նա բազում հիւանդք բժշկեցան : Եւր ծի ֆախճանէս անուն՝ աւելով զնկարեալ պատկեր որբոյն՝ սպասաւորէր նմա պատուով. և զէպ եղեւ նմա նաեւ ի Գրանս, և յալեկածութիւնն, վառնեալ՝ եկեալ զնաւն ևս եմուս ի կար ծի փորթիկ, ևս այնու կամեցաւ երանել ի ցամար. և զկրացեալ արեացն ընկղմեաց զկարն : Եւ նա՝ ալ ոչ ինչ կարաց ասել յարազ ի ջաներն յատկս ծովուն, բայց զայս ծիւցն. ևս որք 'Նիկողայոս օղնան : Եւ նայնժամայն զրեթէ սուրբն էջ աս նա ի խորս ծովան, ևս եհան զայն ի ցամար : Եւ ալ բազում սրանչեղս արար սուրբն 'Նիկողայոս, որ ևս զրեալ է ի կատարեալ պատմութեանն իւրում :

Եւ որք կարգան աս Տէր բարեխոս աւելով գաւրբն ի ծովս և ի ցամարի, ի բաղարս և ի գառաս, լիւրարանչիւր փորձութիւնս՝ ի զերեթիւնս, ի գառաստանս, ի նեղութիւնս ի բռնասարաց, յալեկածութիւնս ի ծովս, յաղբատութիւնս, ի սով, ի մարտութիւնս ի ճշմարիտ ճանապարհէն, ի բանդարկութիւնս, ի պատերազմունս բարբարոտաց՝ ծովս և ցամարի, և յամենայն վտանդս նեղութեան, արագապէս հասանէ փրկութեան :

Հանգեալ սրանչեղադորմ սուրբն Աստուծոյ 'Նիկողայոս' Գեկտեմբերի 9 : B.

mer comme sur terre, dans les villes et les provinces, et surtout après son trépas de cette terre, miracles qu'il a faits et fait toujours, jusqu'aujourd'hui à notre époque, car qui peut décrire les manières par lesquelles il arrive promptement au secours de quelqu'un, puisqu'il vient au secours de tous ceux qui ont recours à lui, dans toutes sortes de peine, devant les tribunaux, maltraités par les tyrans, en danger de naufrage sur mer, dans la pauvreté, dans la famine, dans l'égarement hors de la vraie voie, dans la prison, femmes en couche, et même stériles, durant les incursions des barbares et dans toutes sortes de danger et péril. A tous ceux qui invoquent son nom, le salut du Seigneur arrive promptement par son intercession.

* A fol. 120
r^o b.

Հանդես աքանջեալործ սուրբն Աստուծոյ 'Նիկողայոս' Գեղեցեւորի Զ, որ և հրեշտակը տանակից լինին ընդ մարդիկ չաւուր չիշատակի նորա :

Տրէի ԽԹ և Կեկեւեմբերի է : Տան է և վարք Ամբրոսիոսի եպիսկոպոսին
Միգրա քաղաքին :

5 Ամբրոսիոս էր աչր հանձարեղ և իմաստուն, հմուտ աստուածաշունչ պրոց և արտաքին իմաստասիրութեանն վասն որոց պատուեալ եղև ի մեծէն Կոստանդիանոսէ ի դատաւորական իշխանութիւնն : Եւ էր հոգաբարձու քաղաքաց և վաւառաց : Եւ էր սրգար ի դատաւորութեանն իւրեւմ և վրէժխնդիր օրինացն Աստուծոյ : Եւ երարձ զամենայն անիրաւութիւնս իշխանաց և ի դորձակալաց արքունի և աշխարհի : Եւ
10 ինրն մարդեր էր վարուք իւրովը՝ նախ քան զմկրտելն վերստին ծննդեամբն :

Եւ յետ որպոյց մեծին Կոստանդիանոսի և յանցաւորին Յուլիանոսի թաղաւորեաց Յովրիանոս : Եւ յայնմ ժամանակի զորացեալ էր հերձուածն Արիոսի, և չարափառքն

3 Տան է և վարք Ամբրոսիոսի Վարք Էրանեւոյն Ամբրոսիոսի B || 4 քաղաքին] որ չարեւ-
մուս add. B || 5 էր om. B || 6 իմաստասիրութեանն] իմաստութեանն B || 9 արքունի] և
աշխարհի add. B || 11 յանցաւորին] յանցողին B.

Le saint de Dieu, Nicolas le thaumaturge, reposa le 6 décembre; les anges s'associent aux hommes pour en célébrer la fête le jour de sa commémoration.

29 TRÉ, 7 Décembre.

Fête et vie d'Ambroise, évêque de la ville de Milan.

Ambroise était un homme intelligent et sage, versé dans les Écritures inspirées de Dieu et dans la philosophie profane, c'est pourquoi il fut honoré par le grand Constantin¹ de la fonction de juge; il était administrateur de villes et de provinces. Il était juste dans sa magistrature et zélé pour les lois de Dieu. Il fit disparaître toute injustice de la part des princes et des agents de l'empereur et du gouvernement. Il était pur de mœurs même avant sa régénération par le baptême.

Après les fils du grand Constantin et Julien le coupable, régna Jovien. A cette époque le schisme arien était devenu puissant et les hétérodoxes

1. Lorsque Constantin mourut en 337, Ambroise n'était peut-être pas né, il avait au maximum quatre ans. *Syn. C'p.* parle de Constance (Κωνσταντίνος) et Constant, les fils de Constantin le Grand.

* A fol. 100
A^o B. 100 անէին գաիւս եպիսկոպոսականն չխրաբանչիւր բաղարս * որ եւ Միլարս բաղարին
Եւքսենոսն անն արիւտեան՝ եղև եպիսկոպոս :

Եւ յևս ժամանակի ինչ վախճանեցաւ , եւ բաղարն ինչ երկուս բաժանեցաւ . բանդի
արիւտեանքն ծառայանէին զանն չխրեանց կալճանէն ի ձեռնադրաթիւն , եւ ուղղա-
փառքն զայլ անն չխրեանց գառաւէն : Եւ եղև խառվաթիւն ձեծի բաղարին զի ոչ
հաւանէին ձիւնանց : Եւ զայս լուեայ Մարրոսիոս երկուս՝ վառն պատերազմ լինելոյ ,
եւ վաթնանակի անդր հասեալ՝ խաղաղացոյց զերկուսն կալճանն : Իսկ նոցա ձխարան
աղաղակեալ զՄարրոսիոս լինել եպիսկոպոս բաղարին , բայց նա հակառակէր ընդդէմ
խնդրադոյն : Եւ ժողովուրդ բաղարին զրէին սա թաղաւորն հաւանեցացանել զՄար-
ոսիոս : Եւ հասեալ հրաման չարքոյն՝ նախ ձկրտեցին զնա , եւ ապա տարեալ ի Հաւմ՝
ձեռնադրեցաւ չախն եպիսկոպոսականն նմին բաղարի :

Եւ թաղաւորեայ բարեպաշտն Վաղենդիանոս ի Հաւմ , երրոցս տմբարշտին Վաղեսի՝
որ ի Կոստանդինուպոլս : Եւ սուրբն Մարրոսիոս ծաբրեայ զբաղարն Մեղոլս , եւ
զրէիէլ զամենայն բաղարս արեւմալց չարիւտական ազանդէն :

Եւ Վաղենդիանոս վախճանեալ՝ առնաւ ձխահեման զԵղիանոս թիւնն պիլոյծն Վաղէս ,
որ էր հարաւրդ աղանդոյն Արիտի . եւ չարոյց հարածանաւ եկեղեցւոյ եւ հարց * ուղղա-
փառաց : Եւ յևս ժամանակի ինչ երկեալ ի պատերազմ ի Գոթիս , եղև վախճել նմա եւ

* A fol. 120
A^o B.

1 Միլարս՝ Մեղրեան B || 7 զերկուսն՝ զերկուսն B — նոցա ձխարան՝ նորս B ||
9 զրէին՝ զրէն B || 11 բաղարս արեւմալց՝ արեւմալս B || 15 Վաղենդիանոս՝ Վաղեն-
անայ B || 17 Գոթիս՝ Գոգրան B.

* A fol. 120
A^o B. occupaient dans chaque ville le siège épiscopal, * c'est ainsi qu'à Milan
siégeait un évêque arien nommé Auxentius.

A la mort de celui-ci, quelque temps après, la ville fut partagée en deux
partis : les ariens présentèrent pour le sacre un des leurs tandis que les
orthodoxes en présentèrent un autre de leur parti. Il y eut un grand trouble
dans la ville parce qu'ils ne s'entendaient point entre eux. L'ayant appris,
Ambroise craignit qu'il n'y eût une émeute, et il s'empessa d'y aller pour
mettre la paix entre les deux partis. Alors ceux-ci unanimement réclamèrent
Ambroise comme évêque de la ville, mais il s'opposa à leur demande. La
population de la ville écrivit à l'empereur de persuader Ambroise. Un
ordre de l'empereur arriva; on le baptisa d'abord, puis on le conduisit à
Rome et il y fut sacré pour le siège épiscopal de cette ville.

A cette époque régnait à Rome le pieux Valentinien, frère de l'impie
Valens qui régnait à Constantinople. Saint Ambroise purifia la ville de Milan
comme presque toutes les villes de l'Occident de la secte des ariens.

A la mort de Valentinien, l'abominable Valens, partisan de la secte arienne,
s'empara de tout le royaume et souleva une persécution contre l'Eglise et les
pères * orthodoxes. Quelque temps après, il partit en guerre contre les Goths,

* A fol. 120
A^o B.

մտեալ ի մարազ չորդի թագչել : Մտնուցեալ թշնամեացն աչքեցին զնա ի նմին, եւ ընկալաւ աստ զառհաւատչեաց յաւիտենական զեհնեն՝ ըստ արժանի ամբարշտութեանն :

Եւ յետ նորա թագաւորէ Գրատիանոս, եւ ապա Սեծն Թէոդոս ի Սպանիոյ ուղղափառ հաւատով : Ի սկզբան թագաւորութեանն՝ նախ զեկեղեցիս սկսաւ մարքել յանհան-
 10 ճար աղանդիցն, եւ դարձոյց զամենայն հարս սուրբս յիւրաքանչիւր ավանս : Եւ արար սինհոդոս ուղղափառ եպիսկոպոսաց ի Կոստանդինուպօլիս ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի :

Եւ ընդ աւուրան ընդ այնոսիկ ի քաղաքին Թեսաղանիկեցոց եղև խռովութիւն ընդ իշխանս արքունի եւ ընդ քաղաքացիսն, եւ ընդդիմացան հրամանաց թագաւորին :
 10 Զոր լուեալ մեծին Թէոդոսի բորբոքեցաւ ի սրամտութիւն եւ հրամայեաց սուր շարժել ի վերայ հակառակորդաց ժողովրդեանն : Եւ զինուորքն հասարակաբար կոտորեցին զանմեղս եւ զմեղանչականս . եւ մեռան արբ իբրեւ եօթն հազար ի միում աւուր :

Զոր լուեալ երանկւոյն Ամբրոսի արտմեցաւ յոյժ, եւ սգալս ի վերայ այնքան բրիտոնէիցն կորստեան : Եւ եղև՝ զնալ թագաւորին Թէոդոսի ի քաղաքն Մեկոլա :
 15 Եւ ի միում տէրունական տօնից աւուրն՝ կամեցեալ արքային մտանել չեկեղեցին՝ յորում սուրբն Ամբրոս հովաք : Իսկ քաջ հովաւապետին ելեալ ընդ առաջ՝ արգել զթագաւորն ի զրանէ սրահից եկեղեցոյն, եւ տսէ . Արմօ համարձակութեամբ մտանել յանդգնիս

* A fol. 121
r^o a.

1 թաքչել] ի սրտեբաղձին *add.* B || 11 հասարակաբար] առ հասարակ B || 14 Մեկոլա] Միլիոլան B || 15 աւուրն *om.* B — յորում] զոր B.

mais dut prendre la fuite et entra pour se cacher dans un grenier de paille. Les ennemis l'ayant su y mirent le feu et l'y brûlèrent; c'est ainsi qu'il obtint ici-bas un avant-goût de l'enfer éternel, digne de son impiété.

Après lui régna Gratien, puis le grand Théodose d'Espagne, de foi orthodoxe. Celui-ci au début de son règne commença par purifier les églises de la secte absurde, et fit revenir tous les saints pères à leurs sièges respectifs. Il fit convoquer un synode d'évêques orthodoxes à Constantinople contre Macédonius le pneumatomaque.

A cette époque eut lieu un conflit dans la ville de Thessalonique entre les magistrats impériaux et les habitants de la ville, qui s'opposaient aux ordres de l'empereur. L'ayant appris, Théodose le Grand en fut extrêmement irrité, et ordonna de frapper par l'épée tous ceux qui s'opposaient parmi le peuple. Les soldats massacrèrent sans distinction les innocents et les coupables; sept mille personnes environ périrent en un seul jour.

Le bienheureux Ambroise en fut très affligé et prit le deuil sur la perte de tant de chrétiens. Or il arriva que l'empereur * Théodose se rendit à
 Milan. Le jour d'une des fêtes du Seigneur, l'empereur voulut entrer dans
 l'église dont saint Ambroise était le pasteur. Mais le vaillant pasteur, se
 portant au-devant de l'empereur lui interdit la porte du vestibule de l'église

* A fol. 121
r^o a.

ի ստան Տեառն որ դանչափ արխնա անմեղաց հեղեր յերկրի գա ընդ արանաթեանն,
 եւ դանդաղեալեանց յառեալս մեղանս : Ար սախը յաճախեա կտիւն զգաւիք Աստուծոյ,
 կամ զոր ձեռս ստարածեա յաղօթն որ լի է արեամբ, կամ որով բերանով ժողհա
 հարգուել ի տէրանական խորհրդոյն՝ յարմէ, եւ անկրտս հրաման զենման բրիտա-
 նելից : Ի բաց զնոս ի պահելի ստանն Աստուծոյ, զի ծի կրկին շարժեացեա ի վերայ քս
 զպատումն բարեխաթեան նորա :

Եւ լսեալ ինպատարին Գանգեսեր համարձակութիւն երանելոյն՝ յարաց հանեալ
 հասաչեաց Գառնապէս : Եւ ոչ ինչ ստեալ զստատարանի ընդլիճանաբով առ ի յանդի-
 մանութիւնն կամ արդարանաբով առ մեղանսն, որպէս սախը եւ սմանք սանել ի
 մարդկանն : Այլ զգրախն խոնարհեցուցեալ եւ հեղաբար արտաստեալով, Գարձա-
 յարարանա խոր եւ ի վերայ մոխրոյ նստաւ եւ պրաչք, եւ՝ կոծէր Գանձն խոր մեծա-
 զղջմամբ, Գանն անպարտ արեանցն զոր հեղաւ :

Եւ լետ ամսոյ աթիլից եհաւ տան ճնեղեան եւ յաջանաթեան Տեառն մերոյ Յիսուսի
 Քրիստոսի : Եւ ծի օմն ի պատուար իշխանացն՝ Առաքինեա անուն ժողխորտա՝
 եմուտ առ ինպատարն, եւ տեսեալ զաչան աշտուղեալս ի բաղամ լարոյն՝ եւ զհերան եւ

Տ ընդլիճանաբով ընդլիճարանեբով B || 11 նստաւ] նստեալ — խոր om. B.

et lui dit : « De quelle hardiesse oses-tu entrer dans la maison du Seigneur, toi qui as répandu à terre par ta tuerie tant de sang innocent et qui viens encore ajouter l'audace à tes péchés? De quels pieds oses-tu fouler le vestibule de Dieu, et quelles mains vas-tu élever en prières, elles qui sont trempées dans le sang? De quelle bouche oses-tu communier du mystère du Seigneur, de celle d'où sortit l'ordre injuste d'immoler des chrétiens? Éloigne-toi du vestibule de la maison de Dieu, afin de ne pas exciter une deuxième fois sa colère indignée contre toi. »

L'empereur, après avoir écouté la vaillante hardiesse du bienheureux, eut un soupir d'angoisse amère; il ne répondit pas, ni pour s'opposer au blâme ni pour excuser son péché, comme d'autres parmi les hommes ont l'habitude de faire. Par contre, il baissa la tête, et pleura doucement et retourna à son palais; il s'assit sur de la cendre, gémit et * frappa sa poitrine avec grande contrition pour le sang innocent qu'il avait fait couler.

Huit mois après arriva la fête de la Nativité et de l'Épiphanie de Notre Seigneur Jésus-Christ. Un des princes dignitaires, du nom de Rufin, magister, s'étant présenté à l'empereur, remarqua ses yeux enflés par les nombreuses larmes qu'il avait versées, ses cheveux et sa barbe étaient mélangés de

* A fol. 121
 r° b.

զծորուս մածուցեալս մոխրով, երայ դառնապէս եւ ասէ. Ես երթալց աս քահանայապետն Աստուծոյ, եւ մաղթեցից յաղապս արքայիկ :

Ասէ թագաւորն. Քաջ տեղեակ եմ արիւթեանն Ամբրոսիոսի, զի վասն ահի Տեսուն ոչ զարհուրի ի թագաւորական բռնութենէ : Ասէ Ռուփինոս. Ես երթալց նախ՝ եւ հաւանեցուցից զնա մուծանել զքեզ յեկեղեցին :

Եւ յորժամ զնայ՝ տեսեալ զնա Ամբրոսիոս, ասէ. Ով Ռուփինոս մաղխաբխանոս, կամիս կրկին շարժել զբարկութիւնն Աստուծոյ ի վերայ թագաւորին քո : Յոց ինձ զպտուղ սուղաշխարութեանն՝ թէ որով արդարութեան ջնջանաւ մաքրեաց զարիւնաշաղախ ճակատ իւր Թէոդոս, կամ զձեռնն լցեալ արեամբ, կամ զսպանող հրամանատու լելուն, որ ասանց հրամանի Աստուծոյ զանջառն բրխատոնէից անձինս էարկ ընդ հողով : Չայնք լալոյ եւ ողբոյ կանանց եւ որդւոց եւ ազգակցաց կորուսելոցն հնչեն անդապար յականջս Տեսուն զօրութեանց : Վասն որոյ * հրամանաւն Աստուծոյ եւ իմով կամաւ * թէոդոս թագաւոր ընդ սեամբ սրահից եկեղեցւոյս ոչ մտցէ. ասլա թէ բռնութեամբ ինչ զործ զմտաւ ածէք, պատրաստ եմ ի մեռանել : Եւ զպս լուեալ Ռուփինոս՝ յէ աս թագաւորն եթէ. Անհնարին է քեզ աստ մտանել :

Եւ զպս լուեալ թագաւորին ասէ. Ես երթալց աս հովին իմաստուն եւ արի եւ

2 Աստուծոյ] սուրբ B || 4 երթալց] երթեալ B || 5 յեկեղեցին] յեկեղեցւոյն B || 12 կամաւ] կամօք B.

cendre; il ne put retenir ses larmes et dit : « J'irai moi-même chez le pontife de Dieu et je le prierai pour toi, empereur. »

L'empereur lui répondit : « Je connais trop bien le courage d'Ambroise, il n'a, à cause de la crainte du Seigneur, aucune peur de la tyrannie de l'empereur. » Rufin lui dit : « J'irai d'abord pour le persuader de te laisser pénétrer dans l'église. »

Lorsqu'il s'y fut rendu, Ambroise, le reconnaissant, lui dit : « O magister Rufin ! tu veux pour la seconde fois exciter la colère de Dieu contre ton empereur. Montre-moi le fruit de sa pénitence pour que je sache par quel linge de justice Théodose a essuyé son front couvert de sang, ou ses mains trempées dans le sang, ou sa langue qui a, sans la permission de Dieu, donné l'ordre homicide d'envoyer sous terre tant de personnes chrétiennes. Les voix des pleurs et des gémissements des femmes, des enfants, des parents et des gens perdus résonnent incessamment aux oreilles du Seigneur des puissances. C'est pourquoi * par ordre de Dieu et par ma volonté, l'empereur * Théodose ne pénétrera pas sous les colonnes du vestibule de cette église, mais si vous songez à faire acte de violence je suis prêt à mourir. » Rufin, après avoir entendu cela, envoya dire à l'empereur : « Il est impossible pour toi de pénétrer ici. »

L'empereur, en apprenant cela, dit : « J'irai moi-même chez le pasteur sage

յոր ինչ զիցէ, ի վերայ իմ բնական սպաշխարութեան բարձից : Եւ յորժամ մերձ եղև ի գաւիթն եկեղեցւոյն, ել ընդ առաջ նորա սուրբն Ամբրոսիոս : Եւ տեսնալ զնա մեծին Թէոփոսի՝ անկեալ չերկր ի վերայ երեսաց խրաց հաչցէր բաժանիլ ի կողմնաց նորա :

Ըսէ՛ Ամբրոսիոս . Արհամարհեցեր զօրէնս հաւատաց, բանցի բանութեամբ եկիր եւ ոչ հրամանաւն Աստուծոյ : Ըսէ՛ ինպատարն . Ոչ խոտանամ եւ ոչ ընդդէմ գտանամ 5 կանոնաց եկեղեցւոյ, եւ ոչ բանադատեմ յանդիմութեամբ կոխել զգաւիթն Տեսոն Աստուծոյ, ալլ սպաշեմ բառնալ ինձ բնոն ըստ չափաց հրամանին զոր տուեր, որով եւ բացցես զբռնն սղարմութեան մարդասիրին Քրիստոսի, ըստ տապելուսն իմէ . Որ բախէ՝ բացցի նմա . եւ զարձեալ իմէ : Որ զայ տու իս՝ ոչ հանից որոտարս :

Ըսէ՛ բաշանաչապեան Աստուծոյ . Զոր արդեօր սպաշխարութիւնն չափեցեր ընդ 10 * A fol. 121
v^o b. ծանրութիւն մեղացն, կամ որով զեղով զայնքան խորին՝ եւ խղիտղիմալ վէրբ տնօրէնութեան բռնեցեր : Ըսէ՛ արքայն . 'Իս եւ բռնիչ հոգւոյ որ եւ զզկն խղ ընկալար ի բռնկապեանն Քրիստոսէ . արդ՝ զիցես ի վերայ վերաւորեալ անձին իմոց, որպէս եւ օխարմես զապեղանիսն հոգեւորական :

Ըսէ՛ երջանիկն Ամբրոսիոս . Որովհետեւ ծանկալ զանօրէնութիւնն զոր զործեցեր, 15 արդ՝ զբնն նոր նաւմուտ օրինադրութեան՝ բոլին ձեռամբդ, զի ի բարեկամայն վաղ-

13 անձին] մարմնոյս B.

et courageux, et je supporterai tout le fardeau de pénitence qu'il voudra m'imposer. » Lorsqu'il fut près du vestibule de l'église, saint Ambroise se porta au-devant de lui. Théodose le Grand en l'apercevant se jeta face contre terre et le pria de le délivrer de ses liens.

Ambroise lui dit : « Tu as méprisé les lois de la foi, car tu es venu ici par violence et non pas par ordre de Dieu. » L'empereur lui répondit : « Je ne m'obstine point et ne m'oppose point aux règles de l'Eglise, je ne m'efforce point audacieusement de fouler le vestibule du Seigneur Dieu, seulement je te prie de me charger du fardeau, selon la mesure que tu as reçue, pour m'ouvrir la porte de la pitié du Christ ami des hommes, selon la parole : *A celui qui frappe, ouvre-lui la porte* ¹, et encore : *Celui qui vient à moi, je ne le mettrai pas dehors* ². »

Le pontife de Dieu lui demanda : « Quelle est la mesure de pénitence que tu as jugée équivalente à la gravité de tes péchés, ou bien par quel remède 15 * A fol. 121
v^o b. as-tu guéri la plaie si profonde * et si purulente de ton iniquité ? » L'empereur lui répondit : « C'est toi qui es le médecin des âmes et tu en as reçu le remède du suprême médecin le Christ, or, applique sur ma personne blessée tel remède spirituel que tu jugeras bon. »

Le bienheureux Ambroise lui dit : « Puisque tu as reconnu l'iniquité que tu as commise, tu édicteras maintenant de ta main une autre disposition de

1. Matth. vii, 7; Luc, xi, 9. — 2. Jean, vi, 37.

վազակի վճիռ ոչ տալցես, այլ ներեսցես զաւուրս երեսուն, մինչև բնութեամբ ի վերայ հասեալ ճշմարտութեան իրացն, չաչտնի լիցին իրաւունք զատաստանին :

Եւ լուեալ զայս բարեպաշտ արքային, ուրախութեամբ ընկալաւ զհրամայեալսն ի նմանէ եւ ինքնին ձեռամբ իւրով զրեաց զնաւմասն, զի ոչ չաղթահարեացէ բարկութիւնն
 5 զներումն, այլ ծանաւանդ չաղթեացէ ներումն բարկութեանն, եւ զաւուրս երեսուն զգուշութեամբ պահելով զմիաստապարտսն, տացի վճիռ ըստ արժանեացն :

Եւ զայս արարեալ թաղաւորին՝ լուծեալ զնա ի կապանաց, Լեւոյճ ի սուրբ
 եկեղեցին : Իսկ հաւատացեալ արքայն՝ ոչ ի մտանելն համարձակութեամբ աղօթէր,
 այլ ի վերայ երեսաց իւրոց անկեալ՝ թանալր արտասուօք դատակա եկեղեցւոյն, եւ
 10 հառաչմամբ մեծաւ կոծէր զկուրծսն, եւ * զհերսն եւ զծօրուսն ձողէր, եւ զձակատն * A fol. 122
 հարկանելով ընդ մարմարիտեաց սալիցն, մինչև ժողովրդեանն ամենեցուն ողբակից
 լինել եւ ի ձայն աղիւղորմ հառաչել ընդ նմա : Եւ այնպէս կացեալ մինչև ի ժամ
 հաղորդութեանն ի տեղոջ միում առանձինն չանկիւնս եկեղեցւոյն : Փանկի ոչ ետ նմա
 թոյլ մերձենալ ի խորանն սուրբ՝ ըստ օրինի թաղաւորաց :

Այսպիսի էր քաջ հովուին ջան նահատակութեան առ մեկուցելոյն զարձ, եւ
 այնպիսի ծոլորելոյն հնազանդութիւն եւ խոնարհութիւն :

Իսկ ինքնակալն Թէոդոս իբրեւ զարձաւ ի Կոստանդնուպօլիս, եւ յաւուրս տէրու-

16 եւ խոնարհութիւն om. B || 17 յաւուրս] յաւուր B.

loi que dorénavant au moment de ta colère tu ne prononceras plus aucune sentence, et que tu attendras trente jours, afin qu'après examen, la vérité des faits étant établie, les droits de la justice soient reconnus. »

Le pieux empereur accepta avec joie ce qu'Ambroise lui avait ordonné; il écrivit de sa propre main une loi pour que la colère ne devançât pas la clémence, mais que par contre la clémence primât la colère, et qu'après avoir surveillé avec vigilance les coupables pendant trente jours on émit ensuite la sentence selon le mérite.

Ce faisant, l'empereur fut délivré des liens et Ambroise le fit entrer dans la sainte église. L'empereur fidèle y ayant pénétré ne pria point avec assurance, mais il se jeta face à terre, mouilla de ses larmes le parterre de l'église, frappa sa poitrine secouée de gros sanglots, arracha * ses cheveux et sa barbe, * A fol. 122
 1° a.
 donna de son front contre les dalles de marbre, de sorte que tout le peuple impressionné prit part à ses gémissements et sanglota avec lui d'une voix déchirante. Il resta dans cette attitude jusqu'au moment de la communion, dans un coin à part de l'église, car Ambroise ne lui avait pas permis de s'approcher du saint autel selon la coutume des empereurs.

Tel fut l'effort héroïque du brave pasteur pour la conversion du pécheur, telle fut aussi l'obéissance et l'humilité de l'égaré.

Quant à l'autocrate Théodose, lorsqu'il retourna à Constantinople et qu'il

հովան տանիցն զնոց յեկեղեցին, ոչ եմուս ըստ սովորաբանն ընդ հալատարանն ներ-
ստախտի ի խորանն ուղ կացեալ արտարց՝ յաջակողմանն խորանին, տաւ . Զայս ձեռն
ի բաժանալսպեսան Ամբրոսիոս եղաց լինձ տեղի ազօթից : Եւ պատմեաց ամենեկուն
սա հասարակ զեղեարան ի սրբոցն :

Այս վաստակ եւ ջան երանելոցն, եւ այս ուղղաթիւն նորին . զի սրբէս զջահ 5
լստց վաչկեաց յեկեղեցի, հովանաձուսք զորով ուղղաբառ հաստաց եւ ստապելչ
հերձաւածարացն զաստոյ՝ արխտականացն եւ եւնոմիտացն, զորս իբրեւ զխոշն անցաւ
արար յեկեղեցուց :

* A fol. 122
r° b.

Դերեաց * եւ ձուսս բազումս յաղագուս ուղղաբառս հաստաց, զորս եթալ ձեղ սա ի
վիշտակ յախտեանական : Եւ լնրն ի խորին հասեալ ձերաթիւն՝ ննջեաց խաղաղու- 10
թեամբ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Է, եւ եղաւ յեկեղեցւոյ Միղարայ բողոքին :

Տրելի Լ եւ Դեկտեմբերի Ը : Տօն է սրբոցն Աբրահամ եւ Խորենայ :

Սորս աշակերտք էին սուրբ Յովսէփեանց սուաշնորդացն Հայոց որ ի պարսկս վկա-
յեցին : Եւ եկեալ առ նոսա Դենշապուհ հրամանաւ Յաղկերտի Պարսից սրբայի բան- 15
դատէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ աղտախ ի կապանաց : Եւ սուրբն Աստուծոյ
հաստատուն կացեալ ի հաւատան՝ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս : Եւ

1 տանիցն] տանի B — ներստախտի] ներստաւեաց B || 7 եւնոմիտացն] եւնոմիտացն եւ
այլոց չառաքաւուցն add. B || 11 Քրիստոս] Յիսուս ի Տէր Տէր add. B.

se rendit les jours de fête du Seigneur à l'église, il ne pénétra point avec le
patriarche Nectaire dans l'enceinte de l'autel, mais il resta en dehors, à
droite de l'autel, et dit : « Cette place de prière m'a été indiquée par le grand
pontife Ambroise. » Il raconta à tout le monde ce que le saint lui avait fait.

Tels furent l'œuvre et le zèle du bienheureux ainsi que sa direction ; il brilla
comme un flambeau de lumière dans l'Église, zélé comme il fut pour la foi
orthodoxe, destructeur des sectes schismatiques des ariens et des anoméens,
qu'il dispersa de l'Église comme de la poussière.

* A fol. 122
r° b.

Il écrivit * sur la foi orthodoxe beaucoup d'homélies qu'il nous a léguées
comme un souvenir éternel. Parvenu à une vieillesse très avancée, il s'endor-
mit paisiblement dans le Christ le 7 décembre ¹, et fut déposé dans l'église de
la ville de Milan.

30 ԴԵՔ, 8 Décembre.

Fête des saints Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats
d'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denehapoun, sur l'ordre de Haz-
kert, le roi des Perses, s'étant présenté à eux, les invita à renier le Christ
pour être délivrés des liens. Les saints de Dieu demeurèrent fermes dans la
foi et confessèrent avec hardiesse le Christ. On les frappa vigoureusement, à

1. Le 7 décembre est l'anniversaire de la consécration de S. Ambroise et non celui de
sa mort.

գան հարեալ զնոսա տաստիկ՝ մինչեւ բազմաց կարծել թէ մեռան, եւ հատեալ զականջս նոցա եւ զհինգ ալ վկայիցն՝ եւ առաքեաց զնոսա յԱտրեստան, զի կացցեն ի մշակութեան արբունի : Եւ երթեալ նոցա անդր, բրիտոնեացի աշխարհին կացեալ նոցա երաշխաւոր՝ արձակեցին ի կապանացն : Եւ նաքա շրջէին եւ մուրանային՝ ի քրիստոնէիցն եւ տանէին կապեալ նախարարացն Հայոց՝ որ էին ի կապանս վան հաւատոցն Պրիստոսի ի Նիւշապուհ քաղաքի. եւ այսպէս արարեալ զտանն ամ վախճանեցաւ սուրբ Խորէն եւ թաղեցաւ :

Իսկ երանելին Արաշտաճ կայր ի նոյն բարեգործութիւնն ապա աղաչեցին զնա իշխանքն Հայոց որ էին ի կապանս զի զնոսացէ նա յաշխարհին Հայոց, եւ մխիթարեցէ զնոսա : Եւ կացեալ միայնական ձգնութեամբ՝ հանգեաւ ի Պրիստոս Գեկանքերի Ը, ի վառս Պրիստոսի որհնելոյն յաւիտեան :

Յայսմ աւուր վարք Պատապիոսի ձգնուորի :

Երանելին Պատապիոս ծնեալ էր ի Թիւաս քաղաքի, որ այժմ կոչն Աթէնս, եւ անեալ յեզիպտացոց գաւառի : Ուղղեաց եւ զկեանս իւր արժանաւորապէս ըստ կամացն Աստուծոյ, առաքինասէր եւ ձգնողական վարուք այնքան՝ մինչ զի առան նմա շնորհք նշանաց եւ սքանչելեաց եւ արուեստից. զի զհիւանդս բժշկէր եւ զկոյրս

12 վարք] երանելոյն *add.* B || 13 երանելին] երանելի հայրն B — որ այժմ կոչն] որ է B || 14 յեզիպտացոց գաւառի] յեզիպտոս եւ յանադտոս եզիպտացոց բնակելով B || 16 շնորհք] ի Տեառնէ *add.* B — եւ արուեստից *om.* B

tel point que beaucoup les considérèrent comme morts : on leur coupa les oreilles et à cinq autres martyrs également, puis Denchapouh les envoya en Assyrie, pour travailler à la culture dans les domaines du roi. Ils s'y rendirent et, les chrétiens du pays s'étant portés garants d'eux, on les délivra de leurs liens. Ils parcoururent le pays en mendiant * auprès des chrétiens des aumônes, qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens comme eux dans les liens pour la foi du Christ, dans la ville de Nuchapouh (= Niehabour). Saint Khorène, après avoir vécu ainsi dix années, mourut et y fut enterré.

Quant au bienheureux Abraham, il continua l'œuvre bienfaisante ; plus tard les princes arméniens, qui se trouvaient dans les liens, le prièrent de se rendre dans le pays d'Arménie pour consoler les parents, les familles au sujet de ceux qui étaient dans les liens. Il vécut d'une vie solitaire et ascétique et reposa dans le Christ le 8 décembre, pour la gloire du Christ éternellement béni.

En ce jour, vie de l'ascète Patapios.

Le bienheureux Patapios était né dans la ville de Thyas, appelée aujourd'hui Athènes ; il fut élevé dans une province de l'Égypte. Il dirigea sa vie dignement selon la volonté de Dieu, par une conduite pleine de vertus et d'ascétisme, à tel point qu'il lui fut accordé des grâces de signes, de

լատարէր անաւորն Գրիգորի : Եւ զայր ծի ջրգպեալ, եւ զիկն ծի սրոյ ի սովման վեր անբժշկելի ելեալ՝ զոր կարկինս կոչեն՝ առաջացայց աղօթիւք : Եւ զիւհալի ծիւց պատահեալ յոյժ յանդնեցերս՝ զի հակասակ էր սրբոյն եւ անարգէր զնա, եւ

* A fol. 122
v. b.

Եւ զնայեալ ի Կոստանդինուպոլիս բնակեցաւ ի վանան զոր Եղիստացայ կոչեն, 5 մեծ եւ ստատիկ ճգնաթեամբ, ծիւց զի զարժանալի լինել համարէն թաղաւորական բաղարկին բնակչայ :

Եւ ի ժամ վախճանին բարս՝ թան սպասկարս խոսեցաւ ընդ ժողովրդեանն, երկնչել ի Տեառնէ եւ առնել զկամա նորա, եւ վրկիլ ի յախանական նեղութենէն : Եւ հանդեալ ի Գրիգորի՝ Դեկանքերի Լ, եւ ելին զնա ի վանան յորում ճգնեցան : 10

Յաջմ առք սարք վրացն Գրիգորի Մարինոս բաղում տանջանալ չարչարանայ կրեայ ի Համ քաղաքի, ի Մակոնայ կառարկիշտ արբալէն, եւ ոչ աւրացաւ զԳրիգորս ալլ գաւանայ ճշմարիտ Աստուծ : Եւ յարժամ սարան ի սղանանել՝ աղօթեայ սո Տէր, եւ նախ զհային աւանդեայ, եւ ապա հատին զլլովին :

* B
p. 278 a.

[B՝ Յիշատակ սրբոյ առաքելոյն Գրիգորի սրբ Էին յաշակերտացն կարգէ սո 15 յեթեանանիցն զօրով. Կեկայի, Մաթնենաի, Ապոլոսի, Տիւրիկու, Երափարդիտու, Կեսարոսի, Մեսսիփոսու եւ Եփեսոսի :

2 ելեալ լեալ B || 10 հանդեալ խաղաղութեամբ add. B || 12 կառարկիշտ կառարշտ B — արբալէն զաստարէն B || 14 նախ om. B.

miracles et de prodiges, car il guérit les malades, donna la vue aux aveugles au nom du Christ. Il guérit également par ses prières un hydropique, et une femme atteinte d'une plaie incurable dans les seins appelée carcinome. Ayant rencontré un possédé du démon très audacieux qui s'opposait au saint et l'injurait, il en chassa le démon par le signe de la croix * et guérit l'homme.

* A fol. 122
v. b.

Il se rendit à Constantinople et habita le couvent dit égyptien; il y vécut d'un si grand et rigoureux ascétisme, qu'il devint l'étonnement de tous les habitants de la ville impériale.

A l'heure de sa mort il prononça bien des paroles utiles au peuple, d'avoir à craindre le Seigneur et d'accomplir sa volonté pour être sauvé de la peine éternelle. Il reposa dans le Christ le 8 décembre, et on le déposa dans le couvent où il avait vécu d'ascétisme.

En ce jour le saint martyr du Christ Marinos subit de nombreuses tortures dans la ville de Rome par l'empereur impie Macrin, mais il ne renia point le Christ, et confessa le vrai Dieu. Lorsqu'on le conduisit à l'endroit d'exécution pour le tuer, il pria le Seigneur, rendit son âme d'abord, puis on lui trancha la tête.

* B
p. 278 a.

[B՝ Commémoration des saints apôtres du Christ qui furent du rang des disciples étant parmi les soixante-dix : Céphas, Sosthène, Apollon, Tychique, Épaphrodite, César, Onésiphore et Évode.

Սուրբ առաքելալքս այսօրիկ ձեռնադրեալք յառաքելոցն՝ շրջեցան ընդ նոսա յաշխարհ՝ սպասաւորելով յաւետարանն . զորս ի բազում տեղիս սասուածալինն Պօղոս չիշէ՝ եւ զգովութիւնն նոցա յացտ առնէ : Նոյնպէս եւ Վուլաս ի զործս առաքելոցն չիշէ զնոսա : Քանզի յամենայնի զործակից եղեն Պօղոսի եւ ընթացակիցք, եւ լազում վշտաց եւ նեղութեանց համբերեցին, հանապազօր վտան ծեառն մեռանելով եւ խաչակից լինելով Քրիստոսի, զանազան չարչարանօքն եւ հալածանօք ի հեթանոսաց, եւ քրտնաշման աշխատանօք ի քաղաքութիւն բանին լուսաւորեցին զաշխարհ :

Եւ այսպէս յետոյ եպիսկոպոսք ձեռնադրեցան յալլ եւ ալլ տեղիս, որք եւ բարիօք ձգնութեամբ պահեցին զեկեղեցիսն իւրեանց, եւ տարածեալ սիրեցին յամենայն երկիր զաւետարանն :

Եւ զանազան չարաչար կրից համբերեցին ի հեթանոսաց եւ ի հրէից վտան աւետարանին Քրիստոսի, որպէս քաջ հովիւք ի վերայ հօտիցն զնելով զանձինս իւրեանց, եւ այնպէս կոտորեցան ի Քրիստոս :

Եւ յայսմ աւուր տօն է Արքահաճօւ եւ Խորենայ վկայիցն :

Սորա աշակերտք էին սուրբ Յովսէփեանցն առաջնորդացն Հայոց որ ի Պարսիկս վկայեցին : Եւ եկեալ առ նոսա Դենշապուհ հրամանաւ պարսից արքայի ստիպէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ տեսեալ զի ոչ հաւանէին՝ հրամայեաց բրածնծ առնել, եւ ի խիստ պատասխանելն՝ ետ քարշէլ սաստիկ ի վերայ քարանց : Եւ ապա հատեալ

Ces saints apôtres, ordonnés par les apôtres, parcoururent avec eux le monde pour le service de l'évangile; le divin Paul les mentionne en plusieurs endroits et en exprime les éloges, Luc les cite également dans les Actes des Apôtres. Car ils furent en tout les collaborateurs de Paul et ses compagnons de voyage, ils endurèrent de nombreuses peines et afflictions, mourant chaque jour pour le Seigneur, partageant la croix du Christ par des tourments variés et des persécutions de la part des païens, illuminant le monde par des efforts laborieux et par la prédication de la parole.

C'est ainsi que plus tard ils furent sacrés évêques en différents endroits et conservèrent leurs églises par un parfait ascétisme, tout en propageant l'évangile à travers le monde.

Ils eurent à souffrir de cruelles souffrances de la part des païens et des Juifs pour l'évangile du Christ, tout en se dévouant comme de braves pasteurs à leurs ouailles, et moururent ainsi dans le Christ.

En ce jour également, fête des martyrs Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats de l'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denchapouh, venu auprès d'eux sur l'ordre du roi de Perse, les obligea à renier le Christ, mais vu qu'ils n'y consentaient point, il ordonna de les frapper à coups de bâtons, et sur leurs réponses sévères, il les fit traîner cruellement sur des pierres. Ensuite il leur

զանքսն եւ զանքսն, եւ ասարեայ յԱսորեստան կալ ի մշակութիւն արքունի ընդ ալ խոտաւորանալ վկայսն :

Եւ զնայեալ նոցա մեծաւ ուրախութեամբ վասն յատչն Քրիստոսի ի Բաբելոն, տեւին զբազմա ի նախարարացն Հաչայ անդ՝ եղեալ ի բանդ եւ ի չարչարանս վասն Քրիստոսի հաւատացն . եւ ազատարելին նոցա զամս ասան : Ճրջէին եւ զտարս ողբաձովեան ամուէին նախարարացն Հաչայ որ էին ի կապանս ի նիւշապահ բաղարի : Եւ այսպէս արարեալ զասան ամ՝ վախճանեցաւ սուրբն Թորէն եւ անպէն ինպէս :

Իսկ Արբաշաճ կայր ի նոցն պաշտան ասարկնութեան ապա յեա երկրաստան ամայ աղաչեցին զնա կապեալքն զնալ չաշխարհն Հաչայ՝ եւ մխիթարել զնոսա ի զմայ կապեւոյն : Իսկ նա յանձն առ զմուտարս, որ իրբեւ եմուա ի Հաչր՝ ընդ ասաջ ընկնացան նմա մեծամեծք եւ փորունք եւ պատուէին պաշտ զհրեշտակ :

Իսկ նա յարժամ խոսեցաւ ընդ ամենեանս եւ մխիթարեաց, զնայ զապարեայ ի նեղ խցիւն միւսմ, եւ մեծաւ ճգնութեամբ եւ անպարսպ աղօթիւր վաստակէր, որ եւ հաշակելի եղիւ առ ամենեանս, բանդի բաղունք զալին եւ զասանէին ի նմանէ, զբժշկութիւն հոգեայ եւ մարմնայ :

Եւ այնպէս կատարեցաւ ի նմին խցին, եւ փոխեցաւ առ Աստուած յոյսն ամենեւոյն : Եւ մեծաւ պատուով ժողովեցան եպիսկոպոսք եւ արք. եւ ամփոփեցին զպատուական մարմինն ի փառս Քրիստոսի :]

fit couper les oreilles et le nez et les envoya en Assyrie pour travailler à la culture des domaines royaux avec d'autres martyrs confesseurs.

Ils se rendirent à Babylone avec grande joie pour l'espérance du Christ, y retrouvèrent nombre de satrapes arméniens condamnés à la prison et aux tortures pour la foi du Christ, et les servirent durant dix années. Ils parcoururent le pays, recueillirent des aumônes qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens condamnés aux liens dans la ville de Nuchapoub. Saint Khorène y vécut ainsi dix années, mourut et y fut enterré.

Quant à Abraham, il continua cette charge bienfaisante ; puis, douze ans après, les détenus le prièrent de se rendre en Arménie pour consoler les leurs de la part des détenus. Il accepta avec beaucoup de difficultés, et lorsqu'il pénétra en Arménie, les grands et les petits accoururent au-devant de lui et l'honorèrent comme un ange.

Mais lui, après avoir parlé avec tous et les avoir consolés, il se retira dans une étroite cellule, s'y astreignit à un grand ascétisme et à d'incessantes prières et eut une grande réputation auprès de tout le monde, car tous s'empressèrent et trouvèrent auprès de lui la guérison de leur âme et de leur corps.

Il mourut ainsi dans la même cellule et trépassa à Dieu, qui est l'espérance de tous. Les évêques et les habitants du pays rassemblés inhumèrent avec de grands honneurs son précieux corps, pour la gloire du Christ.]